

občanské sdružení
AMALTHEA

PŘÍPRAVA
K PĚSTOUNSTVÍ

PRACOVNÍ KNIHA

Příprava k pěstounství

Pracovní kniha

2011

Velká Británie

Poprvé vydáno organizací The Fostering Network v roce 2003

Druhé vydání (plně revidované a aktualizované) z roku 2009

Česká republika

Tento materiál vznikl v Amalthea o. s. z podkladů organizace British Association for Adoption & Fostering (2008) a The Fostering Network (2009) v rámci spolupráce s Pardubickým krajem, Nadací LUMOS a za spolupráce a finanční podpory Nadace Sirius, 2010.

Dotisk první verze materiálu v roce 2013 pro Amalthea o.s. Zajištěn díky finanční podpoře Nadace Terezy Maxové dětem.

Příprava k pěstounství

Předmluva

Úvod

1. část – Co všechno pěstounství obnáší?
2. část – Identita a šance v životě
3. část – Spolupráce s ostatními
4. část – Porozumění dětem v pěstounské péči
5. část – Bezpečná péče
6. část – Přechody z péče do péče

Glosář

Příloha 1 - Proces hodnocení vycházející ze způsobilosti zájemce

Příloha 2 – Návrh standardů pěstounských služeb

Předmluva

Vítáme vás u „Přípravy k pěstounství“. Cílem našeho kurzu pro pěstouny je seznámit vás s tématy a záležitostmi, kterým byste měli porozumět a kterým musíte věnovat pozornost během své přípravy na svou novou roli.

Tím, jak si budete postupně procházet tuto „Pracovní knihu“ a budete s ní pracovat, se dovíte více o problémech a otázkách, s nimiž je pěstounství spojeno, i o uspokojení, které může přinést. Po celém světě poskytují dnes pěstounské rodiny přívětivý a laskavý přístup, podporu a péči dětem a mladým lidem, kteří se ocitli v obtížné fázi svého života. Pěstouni nejsou žádní nadlidé ani kouzelníci – jsou to odborníci zapálení pro věc, jejichž práce může skutečně změnit život.

V pěstounských rodinách žije stále více dětí a mladých lidí, kteří pocházejí z různých prostředí a do péče přicházejí s různými potřebami. Potíže, s nimiž se setkávají, a problémy a nové skutečnosti, se kterými se musejí vyrovnávat, jsou stále četnější. V důsledku toho rostou také očekávání ve vztahu k pěstounům, a proto je také tak důležitá správná příprava a náležitá podpora.

Školení pro pěstouny jako je tato „Příprava k pěstounství“, by mělo vytvořit pevný základ pro další průběžné odborné rozvíjení se v oblasti pěstounství. Vaše pěstounská organizace vám poskytne podrobné informace o školeních a další přípravě, kterou budete mít po svém oficiálním schválení k dispozici.

Příprava k pěstounství v této nové podobě je součástí projektu Amalthea o.s. podpořeného z prostředků Nadace Sirius. Následující materiál vychází z původního materiálu The Fostering Network, je však uzpůsoben pro české prostředí.

Velice nás těší, že jste se rozhodli stát se pěstouny, a ve vaší nové roli vám přejeme hodně úspěchů!

David Svoboda
odborný ředitel Amalthea o. s.

Vítáme vás

V České republice žije v ústavní péči téměř 11 000 dětí, některé jsou v dětských centrech, jiné v dětských domovech, dále v diagnostických ústavech a také v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Většina těchto dětí nemá tak závažné problémy a tak specifické obtíže, aby musely žít v ústavním zařízení. Obecně se má zato, že v drtivé většině případů je pro tyto děti a mladé lidi nejlepším řešením pobyt u pěstouna (či pěstounů), neboť u nich mohou děti a mladí lidé poznat život v rodině. V České republice není tolik pěstounských rodin, aby tyto děti a mladí lidé mohli v rodinném prostředí žít.

V současné době žije v České republice v pěstounské péči přibližně 6723 dětí, je zde evidováno asi 5744 pěstounských rodin. Bylo by však potřeba ještě více pěstounů, kteří by poskytovali péči dětem a mladým lidem procházejícím obtížnou fází svého života. Pokud by bylo pěstounů více, bylo by také jednodušší najít pro konkrétní dítě ten správný domov, ve kterém by se mu dostalo péče, jež by naplňovala jeho potřeby.

Doufáme, že se stanete jedním z těchto pěstounů a přijmete na sebe roli, která skutečně mění život – život váš i život těch, kteří s vámi budou žít. „Příprava k pěstounství“ vám pomůže uvědomit si, co všechno pěstounství obnáší, a připravit se na vaši novou roli.

Co je to „Příprava k pěstounství“?

„Příprava k pěstounství“ je souborem materiálů, jejichž účelem je pomoci vám připravit se na práci pěstouna. Možná už máte spoustu schopností, dovedností, vědomostí a zkušeností, které vám pomohou při plnění náročných úkolů spojených s pěstounstvím. Tento kurz vám pomůže určit, které potřebné dovednosti a znalosti již máte, a poradí vám, jak jich můžete při poskytování pěstounské péče využívat.

Kurz vám rovněž pomůže pochopit roli pěstouna a ujasnit si, jakým způsobem pěstouni spolupracují s dalšími odborníky, s rodinami dětí a samozřejmě také s dětmi a mladými lidmi.

Pěstounství není pro každého. „Příprava k pěstounství“ vám pomůže zamyslet se nad tím, jak pěstounství změní váš život, a uvědomit si, jaký dopad bude mít na ostatní kolem vás, zejména pak na vaše vlastní děti (máte-li je). Po absolvování kurzu budete mít dostatek informací k tomu, abyste mohli zvážit všechna pro a proti a byli schopni rozhodnout, zda je právě pro vás pěstounství to pravé.

Jak „Příprava k pěstounství“ funguje?

Celý kurz se skládá ze šesti částí, kterých se budete účastnit ve skupině spolu s dalšími potenciálními pěstouny. Získáte materiály a budete si moci dělat vlastní poznámky, které vám pomohou připravit se na hodnocení.

Používání „Pracovní knihy“

Tato „Pracovní kniha“ je velice důležitou součástí „Přípravy k pěstounství“. Doplnuje to, co se dozvíte během Vaší skupinové přípravy, umožní Vám také dále se nad probranými tématy zamýšlet. Bude třeba, abyste si k probranému tématu vždy příslušné části této Pracovní knihy přečetli a zamysleli se nad úkoly.

Tato kniha by vám ovšem měla pomáhat i po absolvování kurzu. Obsahuje totiž množství informací – příliš velké množství na to, abyste si je zapamatovali po prvním přečtení. „Pracovní knihu“ byste si měli ponechat jako materiál, k němuž se můžete vracet, a to i ve chvíli, kdy už budete pracovat jako pěstouni. „Pracovní kniha“ slouží rovněž jako důkaz o tom, že nepostrádáte potřebné dovednosti a vědomosti.

Budu potřebovat počítač? A co když budu potřebovat pomoc?

Až začnete tuto „Pracovní knihu“ používat, zjistíte, že v ní odkazujeme na určité internetové stránky, protože na nich lze najít užitečné aktuální informace a seznámit se s novinkami v oblasti pěstounství.

Určitě se proto bude hodit, budete-li mít přístup k počítači a k internetu. Pokud přístup k počítači nebo k internetu nemáte, poraďte se se sociálními pracovníky z vaší pěstounské organizace. Promluvte si s nimi i v případě, že čeština není vaší mateřštinou nebo potřebujete-li jakoukoli další pomoc v oblasti vzdělávání.

Neumíte-li požívat počítač tak dobře, jak byste si přáli, zeptejte se ve vaší pěstounské organizaci, jak byste mohli své počítačové dovednosti zdokonalit. Mladí lidé zpravidla musejí umět s počítačem pracovat, takže byste to měli zvládnout také. Měli byste také vědět, co máte udělat pro to, abyste děti a mladé lidi ochránili v souvislosti s jejich pohybem na internetu.

Navázání na „Přípravu k pěstounství“

„Příprava k pěstounství“ je prvním krokem na cestě vzdělávání se a rozvíjení se. Jako pěstounům by vám i nadále měla být poskytována podpora a zajišťováno školení, které vám pomohou prohlubovat vaše stávající vědomosti. Na tomto kurzu vás seznámíme s klíčovými otázkami a tématy, ale sami zjistíte, že jako pěstouni se budete setkávat se stále novými záležitostmi, které vám budou přinášet příležitosti dále rozvíjet vaše dovednosti.

V každé kapitole je uveden přehled dalších zdrojů, kde se můžete dovědět více o určitých tématech. Doporučujeme podívat se na některé z nich a rozšířit své znalosti.

Jakmile budete jako pěstouni schváleni, sociální pracovník zajišťující vaši podporu a doprovázení vám pomůže sestavit plán odborného rozvoje. Vše, co se dovíte a naučíte během „Přípravy k pěstounství“, vytvoří pevný základ, na němž budete moci dále stavět.

1. část

Co všechno pěstounství obnáší?

Úvod

Je velice důležité, abyste věděli co nejvíce o práci, kterou pěstouni dělají, a byli si jisti, že pěstounství je pro vás a vaši rodinu to pravé. Cílem první schůzky „Přípravy k pěstounství“ je seznámit vás se základními tématy, nad nimiž se budete muset zamýšlet, a to jak po zbývající část kurzu, tak během své kariéry jakožto pěstouni.

Díky této kapitole budete mít přehled o:

- rolích a povinnostech pěstounů,
- důvodech, které vedou k tomu, že některé děti nemohou vyrůstat se svými rodinami,
- rolích a povinnostech některých členů týmu, který je zapojen do práce s dětmi umístěnými do pěstounské péče,
- zásadách a hodnotách, které jsou důležité ve spojitosti s péčí o děti, mladé lidi a jejich rodiny.

Co je to tedy pěstounství?

V roce 2010 je v České republice evidováno 5744 pěstounských rodin, ve kterých žije 6723 dětí a mladých lidí. Dalších 11 000 dětí a mladých lidí k dnešnímu dni na svou náhradní rodinu čeká v ústavních zařízeních.

Pěstounstvím se rozumí péče, kterou dítěti, dívce nebo chlapci, poskytujete u vás doma po dobu, kdy ji nejsou schopni poskytovat jejich vlastní rodiče. Pěstoun vytváří svou péči pro dítě, které do ní bylo umístěno, bezpečné a stabilní prostředí a pomáhá mu rozvíjet se a dosahovat úspěšných výsledků.

Pěstounství:

- je forma rodinné péče o děti a mladé lidi, kteří prošli nepříjemnou situací,
- je nejlepší možností pro většinu dětí, které vyrůstají v náhradní péči,
- přistupuje k mladým lidem jako k individualitám,
- znamená naslouchat dětem a přihlížet k jejich názorům,
- znamená využívat dovedností lidí, kteří umějí za chování dětí najít jeho příčiny a zjistit, co se jim přihodilo, a jsou schopni reagovat na potřeby těchto dětí,
- citlivě respektuje individualitu a odlišnost dětí a snaží se dát každému z nich v životě stejnou šanci,
- si cení prostředí a zázemí, z něhož mladí lidé přicházejí, a zajišťuje, aby zůstali v kontaktu s lidmi, kteří jsou pro ně důležití,
- zajišťuje pro děti osoby, které jsou pevně rozhodnuty se jim věnovat,
- pomáhá dětem, aby byly cílevědomé a maximálně využívaly svého potenciálu,
- zajišťuje, aby byly děti v bezpečí a aby se jim dostávalo pomoci, kterou potřebují k tomu, aby zůstaly zdravé,
- pomáhá dětem se zvláštními výchovnými potřebami a dětem postiženým uplatňovat a rozvíjet svůj potenciál.

„Myslím, že pěstouna dělá dobrým pěstounem jeho osobnost. Pro mě je rozhodující to, že je na mě hodný, rozumí mi a stará se o mě.“

Dívka vyrůstající u pěstouna¹

¹ Péče je důležitá – čas na změnu, DfES (2007).

Je to někdo jako rodič, ale ne úplně

„Můžete mít práci, ze které přijdete domů a necháte ji za dveřmi. U pěstounství to nejde – tam jste v práci 24 hodin denně.“

Pěstoun²

Je to něco jako být rodičem, ale je to něco jiného než být rodičem. Pěstounství znamená starat se o děti jiných lidí se stejným nasazením, jako by to byly vaše vlastní děti, a rozloučit se s nimi ve chvíli, kdy je to v jejich nejlepším zájmu.

Abyste se mohli stát pěstouny, potřebujete všechny dovednosti správného rodiče, ale kromě toho musíte být schopni vyrovnat se s reakcemi dětí na odloučení, ztrátu, nepříjemnou událost a někdy i na zneužívání a zanedbávání. Dobrý pěstoun musí umět přijmout tragické události, které někteří mladí lidé zažili, a vyrovnat se s jejich emocemi. Na rozdíl od běžných rodičů musíte být rovněž schopni spolupracovat s rodinami dětí a s dalšími lidmi, kteří jsou do péče o tyto děti zapojeni.

Často stačí umístit děti a mladé lidi do pěstounské péče jen na krátkou dobu. Většina dětí se do svých rodin vrací do šesti až 12 měsíců od chvíle, kdy z nich byly nuceny odejít. Pokud se děti nevrátí domů během této doby, statistiky uvádějí, že je vysoce pravděpodobné, že tyto děti stráví v náhradní péči značnou část svého dětství a dospívání. Zkušenosti také ukazují, že pokud nemají tyto děti co nejdříve připraveny náležité plány péče, mohou zažívat řadu stresujících přesunů mezi různými pěstouny nebo ústavními zařízeními.

Z těchto důvodů je nanejvýš důležité, aby se sociální pracovníci a pěstouni ve spolupráci se všemi zúčastněnými osobami snažili dosáhnout návratu dětí do jejich rodin co nejdříve po jejich odloučení, je-li to bezpečné a pro děti správné. Pro každého je to velice náročný úkol. Ukáže-li se, že není možné, aby se děti vrátily domů nebo žily u některého z dalších členů rodiny, je nutné co nejdříve přistoupit k pečlivé přípravě plánů, aby mohli dětem bezpečné prostředí vytvořit adoptivní rodiče nebo dlouhodobí pěstouni. Jsou-li děti adoptovány nebo umístěny do dlouhodobé pěstounské péče, zůstává i poté nutností přihlížet k potřebě většiny dětí být i nadále v kontaktu se členy jejich vlastní rodiny.

² Úspěšné pěstounství – informace o literatuře zabývající se průzkumem v oblasti pěstounství, K. Wilson a I. Sinclair a kol., Social Care Institute for Excellence (SCIE) (2004)

Proč musejí být děti umísťovány do pěstounské péče?

Aktivita 1.1

Napište si stručný seznam problémů, které mohou být, podle vašeho názoru, důvodem k tomu, že je nutné zajistit, aby mohly děti vyrůstat bez své rodiny v pěstounské péči.

Zde jsou některé z důvodů, které jste si mohli zapsat:

- domácí násilí,
- problémy rodiče s drogami a alkoholem,
- závažné duševní problémy rodiče,
- nízký příjem a dluhy,
- problémy s bydlením,
- zneužívání ze strany rodiče nebo jiného člena rodiny (fyzické, sexuální, emocionální, zanedbávání),
- závažná nemoc nebo úmrtí rodiče,
- děti, které jsou žadateli o azyl,
- rodič-samoživitel, který potřebuje pomoc,
- problémy se vztahy, včetně vyrovnávání se s problematickým chováním,
- střety mezi mladými lidmi a jejich rodičem (rodiči),
- nutnost, aby děti strávily nějaký čas bez rodičů, a zabránilo se tak eskalaci problémů.

Všechny tyto záležitosti jsou příklady velmi závažných problémů, pokud se jich vyskytnou více ve stejnou dobu. Některé rodiny se potýkají s více problémy najednou, a přestože pojmenování by zůstalo stejné, podrobnosti a konkrétní význam takových věcí jako „domácí násilí“ nebo „duševní problémy“ budou stejně různorodé jako jednotlivé konkrétní rodiny, kterých se budou týkat.

Většina rodin se díky pomoci sociálních pracovníků s obtížemi vyrovná. Ne každý rodič má však někoho, na koho se může obrátit, když potřebuje pomoci s péčí o děti. Někteří rodiče mají navíc velmi komplikované problémy, které jim brání ve vyřešení situace bez externí pomoci.

Proč a Jak se děti do pěstounské péče dostávají?

- žít ve vlastní rodině není pro dítě možné z různých důvodů – rodiče jsou nemocní, nejsou v daný okamžik schopní se o své dítě postarat, ocitli se v těžké životní situaci, která jim znemožňuje o dítě pečovat, jsou pro dítě nebezpeční, nevytváří pro dítě vhodné prostředí nebo zemřeli apod.
- rodiče nejsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti – trvají tedy jejich rodičovská práva a povinnosti. Dítě tedy není umístěno do adopce (to lze jen pokud je dítě tzv. právně volné).

Je-li třeba z rodiny odebrat dítě, osloví příslušná sociální pracovnice krajský úřad, kde je registr schválených pěstounských rodin. Panel odborníků vybere tu nejvhodnější rodinu, kterou poté osloví. Rodina má určitý čas na seznámení se s dítětem a vyjádření se, zda jsou také z jejich pohledu vhodnou rodinou pro dané dítě, také dítě se může vyjádřit k tomu, zda do dané rodiny chce.

Je-li dítě v ústavním zařízení a nedaří se mu nalézt vhodná dlouhodobá pěstounská rodina (z důvodu specifických potřeb), osloví jeho sociální pracovnice také krajský úřad, který opět vybere ze schválených pěstounských rodin tu, která dokáže specifické potřeby dítěte naplnit či připraví novou rodinu tak, aby byla pro dítě vyhovující.

Zákony vztahující se na děti žijící v náhradní péči jsou, samozřejmě, mnohem složitější, ale už z tohoto základního rozdělení je patrné, že většina dětí a mladých lidí musí být do pěstounské péče umístěna proto, že utrpěli újmu nebo jim závažná újma hrozí. Tito mladí lidé mohou navíc pocházet z rodin, které se potýkají s některou z osobních nebo sociálních obtíží, které jste si poznačili během úkolu.

Na zákony a předpisy týkající se pěstounské péče se blíže podíváme v Části 3. Další informace a podrobnosti k zákonům Vám může poskytnout Vaše pěstounská organizace.

Aktivita 1.2

Nyní se chvíli zamyslete nad tím, jaký vliv má na děti a mladé lidi skutečnost, že jsou svěřeni do náhradní péče. Jaký vliv bude mít na to, jak se cítí, jejich odlišné zázemí, jejich věk a jejich osobnost?

Co všechno pěstouni dělají?

Aktivita 1.3

Každý byl kdysi dítětem a do určité míry si vybavuje, jak mohou být děti ovlivněny chováním dospělých, zejména těch, kteří jsou jim blízcí, nebo jste sami rodiči. Poznamenejte si, co podle vás musejí lidé udělat pro to, aby děti vychovali co nejlépe.

Děti potřebují ...

A tady je náš přehled. Možná vás napadnou další věci, které do něj budete moci doplnit, nebo naopak budete moci rozšířit svůj seznam.

Děti potřebují:

- lásku, která není podmíněna tím, zda splňují vaše očekávání a představy,
- laskavost, náklonnost a stabilní domov,
- podporu v časech dobrých i zlých,
- hodně práce,
- pomoc při navazování kamarádských a přátelských vztahů,
- někoho, kdo jim naslouchá,
- dospělé se smyslem pro humor,
- dobrou stravu,
- péči, když jsou nemocné, a pomoc, aby byly zdravé,
- poznat, jak rozlišit správné od špatného,
- pomoc s domácími úkoly/ se školou,
- dospělé, na které se mohou spolehnout,
- pomoc, aby se mohly radovat a skotačit,
- činnosti, do kterých se mohou zapojit,
- pomoc, aby se naučily postavit se samy za sebe a říct, co potřebují,
- pomoc, aby se naučily brát ohled na ostatní,
- znát historii své rodiny, své náboženství a svou kulturu,
- stabilně vymezené hranice,
- výchovu bez ponižování a tělesných trestů,
- pomoc, aby ze sebe měly dobrý pocit a získávaly sebedůvěru,
- dospělé, kteří jsou cílevědomí, ale nenutí děti k tomu, aby naplnily jejich vlastní ambice.

Váš seznam možná vypadá jako popis velice náročné práce, práce, kterou rodiče odvádějí 24 hodin denně po dlouhou řádku let. Naštěstí se od nikoho nečeká, že bude v tomto ohledu dokonalý. Obecně platí, že i pokud mají věci do ideálu daleko, většina dětí je vychovávána způsobem, který zcela postačuje k tomu, aby jim pomohl vyrůst v úspěšné dospělé osoby s nespočtem krásných vzpomínek.

Bohužel jsou ale i lidé, kterým se při vzpomínce na vlastní dětství vybavují bolestné situace nebo události, které zásadním způsobem ovlivnily jejich život.

Z lidí, kteří měli velmi neradostné dětství, se někdy stávají pěstouni. Jednou z věcí, která je k tomu možná inspiruje, je pocit, že budou schopni dokonale pochopit, čím děti svěřované do pěstounské péče procházejí. Pravdou je, že se z nich často stávají velmi empatictí a citliví pěstouni.

Zohledněte své vlastní zkušenosti a zážitky

Zatímco se připravujete na své vlastní hodnocení, bylo by možná dobré vybavit si vlastní zážitky a zkušenosti z dětství a dospívání. Důležité je totiž uvědomit si, jak vás mohou ovlivnit události z minulosti i přítomnosti, a zamyslet se nad tím, jaký vliv měly vaše zážitky z dětství na vaše rozhodnutí stát se rodičem a na důvody, které vás vedly k tomu, že se chcete stát pěstouny.

Aktivita 1.4

Zamyslete se nad tím, co vás vedlo k tomu, že si přejete stát se pěstouny, a poznamenejte si, co podle vás můžete nabídnout ve vztahu k plnění potřeb dětí, o které se chcete starat.

Nejprve si ujasněte, jakým typem pěstouna chcete být. Např.:

- chcete se dlouhodobě starat o jedno nebo více dětí?

NEBO

- chtěli byste pomáhat dětem a jejich rodinám v krizových situacích tím, že se budete o tyto děti starat po dobu, kdy pro ně budou připravovány dlouhodobé plány?
- chcete poskytovat pěstounskou péči dětem do pěti let věku, starším dětem, nebo náctiletým?
- chcete být schváleni jako pěstouni konkrétního dítěte?

NEBO

- chcete se zapojit do konkrétního programu, který nabízí vaše pěstounská organizace?
- nebo je tu ještě něco dalšího, o čem byste si rádi promluvili?

Jako další krok si napište seznam věcí, které, podle vašeho názoru, můžete nabídnout dětem nebo mladým lidem.

Co z toho, co jste se doposud v životě naučili, podle vás ovlivnilo to, co můžete dětem nebo mladým lidem nabídnout?

Své odpovědi prodiskutujte se sociálním pracovníkem zapojeným do vašeho hodnocení.

Co by od vás mohli děti nebo mladí lidé umístění do pěstounské péče potřebovat?

Děti svěřené do pěstounské péče nechtějí všechny stejné věci, ale všechny mají určité společné potřeby, k nimž se řadí normální rodinný život, podpora a motivace, úcta, základní informace o tom, co si mohou dovolit, dobré vzdělání a možnost rozhodnout se o formě kontaktu se svou rodinou. Většina z nich si přeje, aby mohli projevit svůj názor na délku pobytu v náhradní péči a na to, co od náhradní péče očekávají.

To, nakolik jsou děti a mladí lidé spokojeni s pěstounskou péčí, závisí na:

- péči, která je jim pěstounskými rodinami poskytována,
- vztazích s jejich vlastními biologickými rodinami,
- tom, zda žijí v prostředí, které je předvídatelné a stabilní,
- tom, zda jsou schopni vést běžný život.³

„Je to ... prostě pěstounská péče. U každého to funguje jinak. U některých lidí to funguje dobře, u některých ne.“

Chlapec⁴

³ Úspěšné pěstounství – informace o literatuře zabývající se průzkumem v oblasti pěstounství, K. Wilson a I. Sinclair a kol., Social Care Institute for Excellence (SCIE) (2004).

⁴ Viz výše.

Kdo je kdo v pěstounství

Aktivita 1.5

Na internetu si najdete adresu úřadu, který odpovídá za umísťování dětí do pěstounské péče v místě, kde bydlíte (Sociální odbor Krajského úřadu – oddělení sociální právní ochrany dětí). Poznamenejte si, jak se tento úřad nebo tato organizace stará o děti umístěné do pěstounské péče.

Od pěstounů se nečeká, že by pracovali sami a izolovaně. Tak náročný úkol, jako je starost o děti svěřené do pěstounské péče, si žádá spolupráci celého týmu lidí. Pěstouni potřebují praktickou pomoc a podporu, a je pro ně tudíž nezbytně nutné, aby věděli, že mohou požádat o všechno, co potřebují ve spojitosti s péčí o svěřené děti, a mohli se tak starat i o svou vlastní rodinu.

V závislosti na složitosti a komplexnosti potřeb dětí může být do péče o ně a postarání se o jejich biologické rodiny zapojena celá řada lidí. Pěstouni musejí být schopni se všemi těmito lidmi denně spolupracovat. Role některých z klíčových lidí, s nimiž budete jako pěstouni spolupracovat, jsou popsány na další straně.

Sociální pracovník dítěte

Všechny děti a všichni mladí lidé, kteří žijí v pěstounské péči, mají svého sociálního pracovníka, který je v kontaktu s nimi i jejich rodinami. Sociální pracovník je zaměstnancem úřadu, který odpovídá za dítě (Orgán sociálně právní ochrany dětí – dále také OSPOD). Součástí práce sociálních pracovníků, kterou vykonávají jménem dítěte, je:

- spolupráce se sociálním pracovníkem pěstouna – neboli se sociálním pracovníkem, který zajišťuje pěstounům podporu a kontrolu pěstounství, při zajišťování toho, že všechny zúčastněné osoby se drží stejných plánů péče,
- zajištění toho, aby děti svěřené do pěstounské péče zůstaly v kontaktu se svými rodinami,
- spolupracovat s pěstouny na zajištění toho, aby informace o dětech, které mají pěstouni ve své péči, byly předány pěstounům, a ti tak mohli naplňovat potřeby těchto dětí,
- spolupracovat se všemi osobami souvisejícími s dítětem, navštěvovat pravidelně pěstounskou rodinu a navštěvovat dítě samotné.

Sociální pracovník zajišťující podporu a kontrolu pěstounství

Tento sociální pracovník je zaměstnancem pěstounské organizace. Pěstounská organizace může být součástí úřadu, který je za dítě odpovědný, nebo může jít o nezávislého poskytovatele pěstounských služeb či o dobrovolnou organizaci (nezisková organizace, příspěvková organizace, soukromá agentura,...). Jedním z úkolů sociálních pracovníků zajišťujících podporu a kontrolu je hodnocení osob, které se chtějí stát pěstouny. V rámci své práce s lidmi, kteří se stanou oficiálně schválenými pěstouny, sociální pracovníci zajišťující podporu a kontrolu:

- pravidelně navštěvují pěstouny, poskytují jim praktickou podporu ve spojitosti s potřebami dítěte umístěného do péče pěstounů a hovoří s nimi o případných problémech či obavách,
- spolupracují se sociálním pracovníkem dítěte z OSPOD, aby bylo zajištěno, že všechny zúčastněné osoby se drží stejných plánů péče,
- pomáhají pěstounům se zajištěním kontaktu dětí s jejich rodinou,
- provádějí každý rok hodnocení práce pěstounů a posouzení jejich vzdělávacích potřeb,
- jsou zapojeni do proškolení pěstounů a osob, které se pěstouny chtějí stát.

Panely k výběru, párování, hodnocení...

Panely plní celou řadu úkolů, ale součástí jejich práce je také hodnotit přihlášky nových pěstounů a rozhodovat o tom, zda doporučit schválení zájemců o pěstounství. Stejně jako mezi sociálními pracovníky najdeme i mezi členy panelů pěstouny. V panelech dále zasedají další osoby, které mají o pěstounství přehled a mohou nabídnout nezávislý pohled na věc. Členové panelů musejí mít možnost získat rady a informace z oblasti zdravotní, právní a výchovné.

Manažeři sociálních pracovníků – metodici, odborní ředitelé organizací a agentur

Na práci všech sociálních pracovníků v organizaci či na úradě dohlíží manažer, který odpovídá za zajištění toho, že jimi odváděná práce má náležitou kvalitu. Manažer přiděluje sociálním pracovníkům práci a podílí se na plánování a rozhodování se všemi sociálními pracovníky, na jejichž práci dohlíží.

Účelné papírování

Jako každá jiná práce je i pěstounství spojeno s vedením aktuálních a přesných záznamů. Je důležité, aby informace byly zaznamenávány a předávány mezi všemi osobami, které se podílejí na péči o děti. Jedině tak je možné zajistit, že se dětem skutečně dostane péče, kterou potřebují.

Každý, kdo se chce stát pěstounem, musí projít pečlivým hodnocením, které se týká také dalších osob žijících se zájemcem ve stejné domácnosti – pěstounská organizace si musí ověřit, že děti budou v bezpečí a že o ně bude dobře postaráno. Pěstouni si také musejí být jisti, že pěstounství je správnou volbou pro všechny členy jejich rodiny. Díky procesu hodnocení je rovněž možné najít pro konkrétní děti ty správné pěstouny, kteří budou schopni se o děti náležitě postarat.

Jakmile jsou pěstouni oficiálně schváleni, je podepsána dohoda o pěstounské péči, která potvrzuje, o kolik dětí se mohou pěstouni postarat a jakého pohlaví mohou tyto děti být. Když jsou děti umístěny do péče pěstounů, jsou zde předpisy, které stanovují, jak má být prováděn dohled nad prací pěstounů a jaká podpora musí být pěstounům poskytována jejich pěstounskou organizací, a vymezují taktéž systém pravidelného hodnocení toho, zda jsou pěstouni stále způsobilí k poskytování pěstounské péče.

Ve spojitosti s každým dítětem, které je svěřeno do péče pěstounů, je sepsán záznam a dohoda o umístění, v nichž jsou uvedeny důvody umístění dítěte do pěstounské péče, role a povinnosti pěstounů, úprava kontaktu dítěte s biologickou rodinou a veškeré případné další záležitosti, které je nutno dohodnout při umístění dítěte do péče.

Každé dítě má svůj individuální plán péče, který pokrývá stávající a budoucí potřeby dítěte a je sestaven úřadem odpovědným za dítě ve spolupráci s dítětem, je-li dost staré, s jeho rodiči a jeho pěstouny. Sestavení tohoto plánu může sociální pracovník dítěte delegovat na další osoby, které dítěti poskytují péči.

Povinnosti, které mají úřady ve vztahu k dětem, jež byly svěřeny do péče pěstounů, jsou vymezeny v předpisech, které stanovují rovněž frekvenci návštěv sociálních pracovníků u dětí (zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí).

Vzdělávání se a další rozvoj

Všichni odborníci se potřebují dále vzdělávat, aby si mohli utřídit své dosavadní znalosti a dovednosti, zamyslet se nad nimi, navázat na ně a držet krok s vývojem ve své oblasti. Pěstouni nejsou v tomto ohledu žádnou výjimkou. Pěstounské organizace by měly umožňovat další odborné vzdělávání pěstounů, kteří již byli schváleni, a od těchto pěstounů se naopak očekává, že se budou o další proškolení a rozvoj aktivně zajímat. Další vzdělávání může mít nejrůznější podoby, jako je např. dálkové studium, příprava na dosažení určité kvalifikace, která probíhá přímo při práci, nebo školení.

„Bez školení se neobejdeme, protože pěstounství je práce, i když práce, kterou děláme celým svým srdcem. Je to práce nesmírně náročná, ale naplnění z ní a spokojenost nás i dětí za to stojí.“

Pěstoun⁵

Aktivita 1.6

Zjistěte, jaké odborné vzdělávání a další možnosti spojené s vaším rozvojem nabízí vaše pěstounská organizace. Můžete nahlédnout do jejích materiálů nebo si můžete popovídat se sociálním pracovníkem zajišťujícím podporu a kontrolu pěstounství, s lidmi, kteří se podílejí na přípravě školení, nebo s pěstouny, kteří se školení zúčastnili. Udělejte si stručné poznámky.

⁵ Jak se správně starat o děti v péči příbuzných nebo v pěstounské péči – Skotská vláda, Edinburgh (2007)

Základní zásady a hodnoty pěstounské péče

Nyní se seznámíme se zásadami a hodnotami, které tvoří základ poskytování pěstounské péče. Platí pro všechny, kdo pracují s dětmi, mladými lidmi a jejich rodinami a starají se o ně. Z těchto zásad a hodnot vycházejí také Standardy pěstounských služeb (v příloze této Pracovní knihy).

Zásady

- Nejdůležitější je spokojenost dětí a mladých lidí.
- Pěstouni přispívají k zajištění péče o děti, jejich vzdělávání, vývoje a ochrany a jejich úsilí v těchto oblastech se promítá do každého aspektu jejich praktické činnosti a poskytování služeb.
- Pěstouni spolupracují s rodinami a rodiči, kteří jsou při poskytování péče jejich dětem, zajištění jejich vzdělávání, vývoje a ochrany partnery pěstounů, a uvědomují si, že rodiny a rodiče jsou pro dítě primárními a v řadě případů také nejdůležitějšími pečujícími osobami a vychovateli.
- Pěstouni jsou nedílnou součástí odborného týmu, který se stará o děti a mladé lidi v systému veřejné péče.

Hodnoty

- Středobodem veškerých praktických činností a poskytovaných služeb jsou potřeby, práva a názory dítěte, dívky nebo chlapce.
- Individualita, rozdílnost a různorodost jsou ceněny a vyzvedávány.
- Aktivně prosazována a podporována je rovnost příležitostí a nediskriminující přístup.
- Aktivně podporováno je zdraví a spokojenost dětí a mladých lidí.
- V zájmu zajištění toho, aby děti a mladí lidé mohli v maximální míře využít a rozvíjet svůj potenciál, je velká pozornost věnována jejich výchovným a vzdělávacím potřebám.
- Osobní a fyzické bezpečí dětí a mladých lidí je chráněno, ale je taktéž povoleno riskování, a to v míře, která přispívá k náležitému rozvíjení dovedností a schopností dítěte, dívky či chlapce.
- Sebeuvědomění a odhodlanost jsou považovány za vlastnosti zásadní pro rozvoj každého dítěte, dívky a chlapce.
- Důvěrnost a dohody týkající se důvěrných informací jsou v náležité míře respektovány, s výjimkou případů, kdy by mohlo být ohroženo bezpečí a spokojený a zdravý vývoj dítěte, dívky či chlapce.
- Odborné znalosti, dovednosti a hodnoty jsou vhodným způsobem sdíleny s cílem obohatit zkušenosti dětí a mladých lidí.
- Aktivně podporováno a prosazováno je sociální začlenění dětí a mladých lidí a jejich zapojení do prospěšného působení ve společnosti, jak o nich hovoří Úmluva OSN o právech dítěte.

Nediskriminujícím přístupem se rozumí postarání se o to, aby se s lidmi nezacházelo hůře jen kvůli barvě jejich pleti, postižení, etnickému původu, jazyku, národnosti, rase, náboženství nebo sexuální orientaci.

Sociálním začleněním se rozumí dosažení životního standardu dostatečného k tomu, aby se mohl člověk zapojit do běžného života v místě, kde bydlí, a mohl se z něj těšit.

Úmluvu OSN o právech dítěte najdete na adrese www.unicef.org, www.osn.cz.

Co všechno pěstouni dělají?

Aktivita 1.7

Pokud jste se zapojili do skupinových aktivit, které proběhly v rámci školení na první schůzce „Přípravy k pěstounství“, možná už jste se podívali na jednu z kazuistik, které jsou uvedeny níže. Se splněním tohoto úkolu vám pomohou poznámky z této schůzky, jestliže jste si je dělali. Pokud jste žádnou z kazuistik ještě neviděli, vůbec nic se neděje – nebude žádný problém začít s nimi „načisto“.

V každé kazuistice je popsán příběh jednoho dítěte, dívky či chlapce, kteří byli umístěni do pěstounské péče. Každý z nich má své specifické potřeby a jejich pěstouni budou muset přistoupit k poskytování péče těmto dětem či mladým lidem vždy odlišným způsobem. Stejně jako při aktivitě na schůzce máte určit úkoly nebo úkony, které je nutné splnit či provést, a promyslet, jak by se daly splnit nebo provést. Tady budete navíc požádáni, abyste ke každému z úkolů či úkonů přiřadili zásady nebo hodnoty popsané výše.

Kazuistiku si pozorně přečtete a poté vyplňte pracovní list. Několik políček je již vyplněno, abyste viděli, jak máte postupovat. Nemusíte vyplňovat všechna políčka, ale doporučujeme pokusit se projít alespoň dva úkoly. Po absolvování školení „Příprava k pěstounství“ si můžete tuto aktivitu zopakovat s některou další kazuistikou.

Kazuistika – Aleš

Aleš (15 let) žije s pěstounkou, protože jeho matka trpí hlubokými depresemi a nikdo jiný z rodiny se o chlapce nemůže starat.

Alešova matka je katolička. Chodí do kostela, ale Aleš sám říká, že „těm nesmyslům“ nevěří.

Aleš se matce před časem svěřil, že je homosexuál. Téměř přestal chodit do školy a tvrdí, že ho spolužáci šikanují a že je terčem homofobních nářeků. Má epilepsii, a přestože se dá tato nemoc pomocí medikace obvykle velmi dobře zvládat, přestal Aleš „na protest“ léky brát – sám však není schopen vysvětlit, co má tento jeho „protest“ znamenat.

Aleš byl svěřen do pěstounské péče Michale, pěstounce, které je kolem padesáti let. Má dva dospělé syny a jednu dospělou dceru, nikdo z dětí už s matkou nebydlí.

Michala nemá s epilepsií žádné zkušenosti a obávala se, že nebude možná schopna Alešovi pomoci. Sociální pracovník, který poskytuje Michale služby, však zajistil, aby se jí dostalo odborných rad a doporučení, jak pečovat o osobu s epilepsií.

Michala musela rovněž vzít v potaz skutečnost, že Aleš je gay. Vybavila si, jaké to bylo, když její bratranec před lety oznámil své rodině, že je homosexuál. V rodině poté došlo k velikému rozkolu. Později se však rodina znovu usmířila a Michale se zdá, že tato zkušenost by pro ni mohla být výhodou a mohla by být při poskytování pěstounské péče Alešovi přínosná.

Pracovní list vztahující se k Alešovi (v případě potřeby pokračujte na samostatném listu)

Úkol	Jak může Michala tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte Alešovi vrátit se do školy	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Spolupracujte s Alešem, jeho sociálním pracovníkem (OSPOD) a zaměstnanci školy.</p> <p>Spolupracujte s Alešovou matkou, případně s dalšími členy jeho rodiny, kteří by mohli Aleše rovněž podpořit a přimět ho, aby chodil do školy.</p> <p>Ujistěte se, že Aleš má veškeré oblečení a pomůcky, které potřebuje, aby mohl do školy chodit.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Aleš je schopen dosahovat ve vzdělání výsledků podle vlastních schopností.</p> <p>Jeho osobní a fyzické bezpečí je chráněno.</p> <p>Je s ním zacházeno spravedlivě a má rovné příležitosti.</p> <p>S Alešem je zacházeno způsobem, který mu umožňuje budovat si sebeúctu.</p>
Pomozte Alešovi, aby mohl být ve spojení se svou rodinou	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Ve spolupráci s Alešovým sociálním pracovníkem (OSPOD) zařídte, aby Aleš mohl být v kontaktu se svou rodinou, a najděte způsob, jak mu pomoci zbavit se strachu, který může pociťovat ve spojitosti s matčíným zdravím a s dalšími rodinnými záležitostmi.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Aleše jsou jeho potřeby, práva a názory.</p> <p>Jeho individualita, rozdílnost a různorodost jsou ceněny a vyzvedávány.</p> <p>Je respektováno jeho právo na důvěrnost, a to v míře, která neohrožuje jeho bezpečí a spokojený vývoj.</p>

Úkol	Jak může Michala tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí

Kolik vašich bodů se objevuje ve vyplněné tabulce níže?

Úkol	Jak může Michala tento úkol splnit	Zásady a hodnoty péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte Alešovi vrátit se do školy	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Spolupracujte s Alešem, jeho sociálním pracovníkem (OSPOD) a zaměstnanci školy.</p> <p>Spolupracujte s Alešovou matkou, případně s dalšími členy jeho rodiny, kteří by mohli Aleše rovněž podpořit a přimět ho, aby chodil do školy.</p> <p>Ujistěte se, že Aleš má veškeré oblečení a pomůcky, které potřebuje, aby mohl do školy chodit.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Je schopen dosahovat ve vzdělání výsledků podle vlastních schopností.</p> <p>Jeho osobní a fyzické bezpečí je chráněno.</p> <p>Je s ním zacházeno spravedlivě a má rovné příležitosti.</p> <p>S Alešem je zacházeno způsobem, který mu umožňuje budovat si sebeúctu.</p>
Pomozte Alešovi, aby mohl být ve spojení se svou rodinou	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Ve spolupráci s Alešovým sociálním pracovníkem (OSPOD) zařídte, aby Aleš mohl být v kontaktu se svou rodinou, a najděte způsob, jak mu pomoci zbavit se strachu, který může pociťovat ve spojitosti s matčíným zdravím a s dalšími rodinnými záležitostmi.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Alexe jsou jeho potřeby, práva a názory.</p> <p>Jeho individualita, rozdílnost a různorodost jsou ceněny a vyzvedávány.</p> <p>Je respektováno jeho právo na důvěrnost, a to v míře, která neohrožuje jeho bezpečí a spokojený vývoj.</p>
Pomozte Alešovi dostat jeho epilepsii pod kontrolu	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Spolupracujte se zdravotnickým personálem, který odpovídá za poskytování zdravotní péče Alešovi.</p> <p>Získejte informace o epilepsii od odborníků, které vám doporučí sociální pracovník poskytující služby pěstounům.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Aleše jsou jeho potřeby, práva a názory.</p> <p>Je aktivně podporováno Alešovo zdraví a jeho spokojenost.</p> <p>Díky aktivní spolupráci je zajištěn přístup ke službám všech odborníků, kteří mohou pomoci.</p>
Pomozte Alešovi pochopit jeho sexuální orientaci a smířit se s ní	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Promluvte si se sociálním pracovníkem poskytujícím služby o tom, jaké informace nebo organizace by mohly Alešovi pomoci.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>S Alešem je zacházeno způsobem, který mu umožňuje budovat si sebeúctu.</p> <p>Jeho individualita a rozdílnost jsou ceněny a vyzvedávány.</p>

	<p>Promluvte si s Alešovým sociálním pracovníkem (OSPOD) o tom, jak by se k chlapcově sexuální orientaci mohla postavit jeho matka a další členové jeho rodiny.</p>	<p>Je respektováno jeho právo na důvěrnost, a to v míře, která neohrožuje jeho bezpečí a spokojený vývoj.</p> <p>Je aktivně podporováno Alešovo zdraví a jeho spokojenost.</p>
<p>Pomozte Alešovi zvládat dospívání</p>	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Zajistěte prohloubení dosavadních znalostí a dovedností tak, aby byla Michala schopna Alešovi pomáhat ve spojitosti se všemi stránkami jeho vývoje.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Aleše jsou jeho potřeby, práva a názory.</p> <p>Jeho individualita a rozdílnost jsou ceněny a vyzvedávány.</p>
<p>Podílejte se na plánování Alešovy budoucnosti</p>	<p>Sedněte si s Alešem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Ve spolupráci s Alešovým sociálním pracovníkem (OSPOD) se zapojte do oficiálního hodnocení péče o něj.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Aleše jsou jeho potřeby, práva a názory.</p> <p>Je s ním zacházeno spravedlivě a má rovné příležitosti.</p>
<p>Michala potřebuje čas na sebe a na své syny a dcery</p>	<p>Doporučte, aby si Michala udělala čas na své vlastní koníčky a zájmy a na své syny a dcery.</p> <p>Pokud má Michala problémy s tím, aby si našla čas na sebe a své děti, poraďte se se sociálním pracovníkem, který pro ni zajišťuje služby.</p>	<p>Na tento případ se vztahují všechny zásady a hodnoty (protože aby mohla být Michala dobrým pěstounem, musí dbát o svou vlastní spokojenost a spokojenost své rodiny).</p>
<p>Dále rozvíjejte dovednosti potřebné při poskytování péče dalším mladým lidem</p>	<p>Ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který pro Michalu zajišťuje služby, sestavte plán odborného rozvoje.</p> <p>Zajistěte, aby Michala dále rozvíjela své znalosti a dovednosti v oblasti pěstounství.</p> <p>Určete, jaké další školení nebo jakou další podporu Michala jako pěstounka potřebuje.</p>	<p>Na tento případ se vztahují všechny zásady a hodnoty (protože aby mohla být Michala dobrým pěstounem, musí sledovat aktuální vývoj a rozvíjet své odborné dovednosti).</p>

Kazuistika – Nela

Nele jsou dva roky. Před tím, než byla umístěna do pěstounské péče, žila se svou matkou Alenou a chodila do jeslí. Alena, které je 20, strávila převážnou část svého dětství v náhradní péči. V současnosti je nezaměstnaná a snaží se (zatím bez úspěchu) zbavit závislosti na heroinu. Radek, Nelin otec, s Alenou a dítětem nežije, ale občas je navštíví.

Nela byla svěřena do péče pěstounů, protože existoval důvod proč se domnívat, že jí hrozilo přímé riziko ve spojitosti s drogami, které užívá její matka, a proto, že ji Alena v noci nechávala samotnou. Pracovníci jeslí měli o Nelu obavy, protože dívenka byla apatická, pevně se držela osob ve své blízkosti a často přicházela špinavá a hladová. Alena tvrdí, že chce být Nele dobrou matkou, ale v současné době není schopna poskytovat Nele soustavnou péči, kterou holčička potřebuje.

Nela byla svěřena do péče pěstounů Davida a Anety, kteří mají dvě děti – chlapce ve věku 9 a 11 let. Při výchově Nely se počítá s tím, že Alena bude s dcerou v častém kontaktu, který je přesně vymezen. O současném pobytu Radka není nic známo. Úkolem pěstounů bude pečovat o Nelu a spolupracovat s Alenou, jejich sociálním pracovníkem (OSPOD) a dalšími odborníky po dobu šesti měsíců. Během této doby budou David a Aneta pomáhat s hodnocením Aleniných schopností zlepšit svou rodičovskou péči o Nelu.

Pracovní list vztahující se k Nele (v případě potřeby pokračujte na samostatném listu)

Úkol	Jak mohou David a Aneta tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
<p>Pomozte zajistit, aby Nelin přesun přihlížel k jejímu věku, možnostem chápání a pocitům</p>	<p>Je-li to možné, zajistěte, aby se pěstouni s Nelou seznámili u ní doma a před tím, než se dívka k pěstounům přestěhuje, zařídte její návštěvu u nich.</p> <p>Ve spolupráci s Alenou, sociálním pracovníkem (OSPOD) a zaměstnanci jeslí určete nejlepší způsoby komunikace s Nelou.</p> <p>Zajistěte, aby si pěstouni v paměti osvěžili školení, která absolvovali, a svůj profesní vývoj ve spojitosti s dopadem odloučení a ztráty na děti.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Nelu jsou její potřeby a práva. (Nela je moc malá na to, aby vyjádřila své názory, ale nalezení nejlepší formy komunikace s ní pomůže zjistit, jaké jsou její pocity a nakolik chápe, co se s ní děje.)</p> <p>Její individualita a rozdílnost jsou ceněny a vyzvedávány.</p>
<p>Spolupracujte se všemi ostatními osobami zapojenými do péče o Nelu, včetně Aleny</p>	<p>Ověřte si a potvrďte ujednání týkající se kontaktu mezi Alenou a Nelou, včetně místa, kde se bude matka s dcerou scházet, frekvence schůzek apod. a ujasněte si, jakou práci mají pěstouni vykonat s Nelou a Alenou.</p> <p>Spolupracujete s Alenou, sociálním pracovníkem (OSPOD) a zaměstnanci jeslí podle plánu péče po dobu příštích šesti měsíců.</p>	

Úkol	Jak mohou David a Anety tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí

Kolik vašich bodů se objevuje ve vyplněné tabulce níže?

Úkol	Jak mohou David a Aneta tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
<p>Pomozte zajistit, aby Nelin přesun přihlížel k jejímu věku, možnostem chápání a pocitům</p>	<p>Je-li to možné, zajistěte, aby se pěstouni s Nelou seznámili u ní doma a před tím, než se dívka k pěstounům přestěhuje, zařídte její návštěvu u nich.</p> <p>Přihlédněte k rasovému a etnickému původu Aleny a Nely a k jejich jazykovému zázemí.</p> <p>Ve spolupráci s Alenou, sociálním pracovníkem (OSPOD) a zaměstnanci ješlí určete nejlepší způsoby komunikace s Nelou.</p> <p>Obeznamte se s tím, co kdy Nela dělá, co ráda jí, jaký je její zdravotní stav, s jakými hračkami si ráda hraje, co ji pomáhá uklidnit apod.</p> <p>Seznamte se s Alenou a začněte si budovat vztah s ní.</p> <p>Ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který poskytuje služby pěstounům, a se sociálním pracovníkem dítěte (OSPOD) zajistěte, aby pěstouni měli vše, co potřebují k tomu, aby mohli pečovat o Nelu a spolupracovat s Alenou. Podílejte se na uzavření dohody o umístění do pěstounské péče.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Nelu jsou její potřeby a práva. (Nela je moc malá na to, aby vyjádřila své názory, ale nalezení nejlepší formy komunikace s ní pomůže zjistit, jaké jsou její pocity a nakolik chápe, co se s ní děje.)</p> <p>Její individualita a rozdílnost jsou ceněny a vyzvedávány.</p>
<p>Spolupracujte se všemi ostatními osobami zapojenými do péče o Nelu, včetně Aleny</p>	<p>Ověřte si a potvrďte ujednání týkající se kontaktu mezi Alenou a Nelou, včetně místa, kde se bude matka s dcerou scházet, frekvence schůzek apod. a ujasněte si, jakou práci mají pěstouni vykonat s Nelou a Alenou.</p> <p>Spolupracujete s Alenou, sociálním pracovníkem (OSPOD) a zaměstnanci ješlí podle plánu péče po dobu příštích šesti měsíců.</p> <p>Nezapomínejte na právní záležitosti spojené s péčí o Nelu.</p> <p>Ve spolupráci s Alenou, zaměstnanci ješlí a Neliným sociálním pracovníkem (OSPOD) zajistěte kontrolu Nelina zdravotního stavu a jejího vývoje.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Nelu jsou její potřeby a práva.</p> <p>Její osobní a fyzické bezpečí je chráněno.</p> <p>Odborné znalosti, dovednosti a hodnoty jsou náležitě sdíleny.</p> <p>Je aktivně podporováno Nelino zdraví a její spokojenost.</p>

Úkol	Jak mohou David a Aneta tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte synům pěstounů pochopit potřeby Nely a porozumět její situaci způsobem, který bude přiměřený jejich věku	<p>Zajistěte, aby se každodenní život a běžné činnosti dětí pěstounů odvíjely normálním způsobem.</p> <p>Všimněte si pocitů dětí pěstounů, aby Aneta a David mohli zachytit každý náznak případné úzkosti nebo strachu.</p> <p>Promluvte si se sociálním pracovníkem poskytujícím služby pěstounům o všech případných záležitostech týkajících se synů pěstounů, v souvislosti s nimiž máte obavy.</p>	Zásady a hodnoty se vztahují na děti umístěné do pěstounské péče, avšak synové a dcery pěstounů mají své specifické potřeby a často se aktivně podílejí na poskytování péče dětem umístěným do jejich rodiny. Pěstouni přihlížejí k potřebám a názorům svých vlastních dětí a pěstounské organizace jim v tom pomáhají.
Vedte si záznamy o práci pěstounů s Alenou a Nelou	<p>S Neliným sociálním pracovníkem (OSPOD) se poraďte, co mají pěstouni zaznamenávat.</p> <p>Osvěžte v paměti pěstounů, jakých odborných rad nebo informací se jim již v minulosti dostalo ve spojitosti s vedením záznamů.</p>	Je respektována důvěrnost a dohody o zachování důvěrnosti informací, a to v míře, která neohrožuje bezpečí a spokojený vývoj dítěte.
Budte připraveni ukončit Nelin pobyt u pěstounů způsobem, který bude pro Nelu i Alenu co nejpozitivnější	<p>Zapojte se do pomoci, která je Nele poskytována v souvislosti s jejím návratem k matce nebo s jejím přechodem do dlouhodobé pěstounské péče. Přihlížejte při tom k tomu, jak zúčastnění vnímají Neliny zkušenosti s odloučením.</p> <p>Zastaňte se Nely a přispějte k tomu, aby příslušné osoby porozuměly jejím potřebám v oblasti emoční, vývojové a zdravotní.</p>	Platí všechny zásady. Středobodem péče o Nelu jsou její potřeby a práva. (Nela je moc malá na to, aby vyjádřila své názory, ale nalezení nejlepší formy komunikace s ní pomůže zjistit, jaké jsou její pocity a nakolik chápe, co se s ní děje.)
Dále rozvíjejte dovednosti potřebné při poskytování péče dalším mladým lidem	<p>Ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který pro pěstouny zajišťuje služby, sestavte plán odborného rozvoje.</p> <p>Zajistěte, aby pěstouni dále rozvíjeli své znalosti a dovednosti v oblasti pěstounství.</p> <p>Zjistěte, zda pěstouni případně potřebují další školení nebo podporu.</p>	Na tento případ se vztahují všechny zásady a hodnoty (protože aby mohli být Aneta a David dobrými pěstouny, musejí sledovat aktuální vývoj a rozvíjet své odborné dovednosti).

Kazuistika – Jan

Janovi je osm let. Jan a jeho mladší sestra Karla (6 let) byli do pěstounské péče umístěni před třemi lety, kdy šla jejich matka do vězení. Prarodiče jsou s vnoučaty v kontaktu, ale nemají dost sil na to, aby se o děti trvale starali.

U Jana byla diagnostikována hyperaktivita s poruchou pozornosti (tzv. syndrom ADHD). Kvůli této poruše je pro Jana velice obtížné se ve škole soustředit. Často má proto problémy s tím, že ve třídě vyrušuje. Vzhledem ke zvláštní péči, kterou Jan potřebuje, bylo rozhodnuto, že bude umístěn do pěstounské péče odděleně od své sestry.

Janova matka je bílé pleti a jeho otec, který Janovu matku opustil dříve, než se chlapec narodil, je Rom. Tato skutečnost je tím jediným, co Jan ze svého dědictví zná. Když byl Jan menší, mívala jeho matka mnoho milenců, a existuje podezření, že nejméně jeden z nich mohl chlapce fyzicky zneužívat.

Janův pěstoun Ctibor je Rom, který žije sám. Má rozvětvenou síť přátel a příbuzných, kteří ho mohou podpořit, a je členem místní pěstounské asociace. Janův sociální pracovník doufá, že svěření do Ctiborovy péče pomůže chlapci dovědět se víc o jeho kulturní identitě. Výhodou by mohla být i pozornost, kterou může Ctibor věnovat jen Janovi. Jan musí mít nadále možnost pravidelného kontaktu s Karlou a s prarodiči a bude rovněž potřebovat udržovat písemný kontakt se svou matkou.

Záměrem je ponechat Jana v pěstounské péči ještě dva roky, konkrétně do chvíle, kdy vyprší matčin trest. Poté bude provedeno hodnocení toho, zda se může spolu s Karlou ke své matce vrátit.

Pracovní list vztahující se k Janovi (v případě potřeby pokračujte na samostatném listu)

Úkol	Jak může Ctibor tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte Janovi zvládat jeho poruchu	<p>Promluvte si s Janem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Janovým sociálním pracovníkem (OSPOD) a s dalšími odborníky, kteří s chlapcem pracují, o jeho potřebách.</p> <p>Kontrolujte, zda Jan bere pravidelně své léky.</p> <p>Zvažte podání žádosti o další proškolení v oblasti poruchy ADHD.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Jana jsou jeho potřeby a práva.</p>
Pomozte Janovi udržovat kontakt s Karlou, s jeho prarodiči a s matkou	<p>Promluvte si s Janem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Umožněte návštěvy Jana a Karli.</p> <p>Umožněte návštěvy Jana a prarodičů.</p> <p>Vybízejte Jana k tomu, aby udržoval písemný kontakt se svou matkou.</p> <p>Pomáhejte Janovi, aby byl schopen hovořit o svých pocitech, které může mít ve spojitosti s odloučením od své rodiny, a aby se s nimi dovedl vypořádat.</p>	

Úkol	Jak může Ctibor tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí

Kolik vašich bodů se objevuje ve vyplněné tabulce níže?

Úkol	Jak může Ctibor tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte Janovi zvládat jeho poruchu	<p>Promluvte si s Janem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Janovým sociálním pracovníkem (OSPOD) a s dalšími odborníky, kteří s chlapcem pracují, o jeho potřebách.</p> <p>Kontrolujte, zda Jan bere pravidelně své léky.</p> <p>Zvažte podání žádosti o další školení v oblasti poruchy ADHD.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Jana jsou jeho potřeby a práva.</p> <p>Janova individualita a rozdílnost jsou ceněny a vyzvedávány.</p> <p>Jeho osobní a fyzické bezpečí je chráněno.</p> <p>Za zásadní je považováno chlapcovo sebeuvědomění.</p>
Pomozte Janovi udržovat kontakt s Karlou, s jeho prarodiči a s matkou	<p>Promluvte si s Janem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Umožněte návštěvy Jana a Karli a Jana a prarodičů. Bude nutné promyslet, jak často se mají návštěvy konat a jak budou probíhat. Ctibor bude možná muset zajistit dopravu a na kontakt během návštěv dohlížet.</p> <p>Umožněte návštěvy Jana a prarodičů.</p> <p>Vybízejte Jana k tomu, aby udržoval písemný kontakt se svou matkou.</p> <p>Pomáhejte Janovi, aby byl schopen hovořit o svých pocitech, které může mít ve spojitosti s odloučením od své rodiny, a aby se s nimi dovedl vypořádat.</p>	<p>Platí všechny zásady, zejména pak podporování rodin jako partnerů v procesu poskytování péče.</p> <p>Středobodem péče o Jana jsou jeho potřeby a práva.</p>
Pomozte Janovi blíže se obeznámit se svým dědictvím	<p>Promluvte si s Janem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Janem o záležitostech, které patří do jeho dědictví, ale s nimiž se doposud možná ještě nesešel.</p> <p>Motivujte a podporujte Jana v tom, aby své dědictví vnímal pozitivně.</p> <p>Buďte Janovi pozitivním vzorem.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Jana jsou jeho potřeby a práva.</p> <p>Janova individualita a rozdílnost jsou ceněny a vyzvedávány.</p> <p>Jeho osobní a fyzické bezpečí je chráněno.</p> <p>Za zásadní je považováno chlapcovo sebeuvědomění.</p>

Úkol	Jak může Ctibor tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Vybízejte Jana k tomu, aby se ve škole více snažil, a v jeho snahách ho podpořte	<p>Promluvte si s Jsem a vyslechněte si jeho pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Janovými učiteli, aby bylo zajištěno, že se mu dostane případné další podpory, kterou vyžaduje.</p> <p>Pomozte Janovi zamyslet se nad tím, co by rád dělal po škole a jak by mohla škola pomoci dosáhnout toho.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Jana jsou jeho potřeby a práva.</p> <p>Velká pozornost je věnována Janovým výchovným potřebám a jeho vzdělávání.</p>
Ve spolupráci s dalšími odborníky realizujte plán umístění do pěstounské péče	<p>Promluvte si s předchozími Janovými pěstouny a získejte od nich všechny důležité informace o jeho chování a potřebách.</p> <p>Ověřte si a potvrďte ujednání týkající se práce, která má být ve spojitosti s Janem vykonána.</p> <p>Promluvte si s Janovými učiteli, abyste si doplnili představu o jeho každodenním životě.</p> <p>Zajistěte, aby Jan absolvoval pravidelné lékařské prohlídky a kontroly u stomatologa.</p> <p>Zajistěte, aby Ctibor vedl záznamy o své práci s Janem.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Jana jsou jeho potřeby a práva.</p> <p>Ctibor a ostatní osoby, které jsou součástí Janova života, mezi sebou náležitě sdílejí odborné vědomosti a dovednosti.</p>
Zajistěte, aby se Ctiborovi dostávalo potřebné podpory	<p>Pravidelně hovořte se sociálním pracovníkem, který zajišťuje pro Ctibora služby, a promluvte si o případných obavách nebo nejasnostech, které tento pracovník ve spojitosti s Ctiborem má.</p> <p>Promluvte si se zástupci pěstounské asociace, jíž je Ctibor členem, a se zástupci jeho místní podpůrné sítě pěstounů.</p> <p>Ověřte si, zda se mu dostává podpory rodiny a přátel, a zda může tudíž požádat o pomoc s každodenní péčí a má někoho, s kým si může promluvit.</p>	<p>Na tento případ se vztahují všechny zásady a hodnoty (protože aby mohl být Ctibor dobrým pěstounem, musí vědět, že se mu dostává náležitá podpora).</p>

Úkol	Jak může Ctibor tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Dále rozvíjejte dovednosti potřebné při poskytování péče dalším mladým lidem	<p>Ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který pro Ctibora zajišťuje služby, sestavte plán odborného rozvoje.</p> <p>Zajistěte, aby Ctibor rozvíjel své znalosti a dovednosti v oblasti pěstounství.</p> <p>Určete, jaké další školení by mohl Ctibor jako pěstoun potřebovat.</p>	Na tento případ se vztahují všechny zásady a hodnoty (protože aby mohl být Ctibor dobrým pěstounem, musí sledovat aktuální vývoj a rozvíjet své odborné dovednosti).

Kazuistika – Ema

Emě je 16 let. V náhradní péči žije střídavě od svých 10 let. Její matka zemřela, když bylo Emě devět. Od té doby občas bydlí se svým otcem Davidem, ale vztahy mezi nimi jsou velice složité a otec s dcerou se spolu často hádají. David tvrdí, že Emu miluje, ale nezvládá její hněv a agresivitu, a má pocit, že s ní v jedné domácnosti nedovede a nemůže žít.

Tereza a Jana souhlasily s tím, že si vezmou Emu do pěstounské péče do chvíle, kdy bude schopna samostatného života. Ema sama říká, že jí nevadí žít s lesbickým párem, ale přiznává, že je to „trochu divné“.

Ema chodí šestý měsíc se spolužákem ze školy. Tereza a Jana mají sice hocha rády, ale nelíbí se jim, že Ema s ním často „chodí za školu“. Mají také podezření, že Ema má se spolužákem sexuální vztah, a chtějí, aby Ema používala antikoncepci.

Emin sociální pracovník (OSPOD), Tereza a Jana se shodli na tom, že je důležité, aby Ema udržovala vztah se svým otcem. Tereza a Jana mají rovněž dojem, že by Emě prospěl určitý druh poradenství, který by jí pomohlo smířit se se smrtí její matky.

Pracovní list vztahující se k Emě (v případě potřeby pokračujte na samostatném listu)

Úkol	Jak mohou Tereza a Jana tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte připravit Emu na samostatný život	<p>Promluvte si s Emou a vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Ve spolupráci s Eminým sociálním pracovníkem (OSPOD) zajistěte, že bude vypracován plán podpory pro Emu, který jí pomůže se samostatným životem.</p> <p>Pomozte Emě prohloubit dovednosti, které bude pro samostatný život potřebovat – např. vaření, úklid, nakládání s financemi apod.</p>	
Pomozte Emě zvládat její hněv a agresivitu	<p>Mluvte s Emou o tom, jak se cítí, a zjistěte, proč má potřebu „vybuchovat“. Vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Eminým sociálním pracovníkem (OSPOD) o možnosti zařídit pro dívku poradenství, které by jí pomohlo vypořádat se s pocity souvisejícími se smrtí její matky.</p> <p>Ujistěte se, že Tereza a Jana mají pocit jistoty a bezpečí a vědí, že mohou požádat o pomoc při vypořádání se s Eminým chováním. Možná budou muset požádat sociálního pracovníka, který pro ně zajišťuje služby, o vhodné proškolení.</p>	

Úkol	Jak mohou Tereza a Jana tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí

Kolik vašich bodů se objevuje ve vyplněné tabulce níže?

Úkol	Jak mohou Tereza a Jana tento úkol splnit	Zásady a hodnoty pěstounské péče, které s tímto případem souvisejí
Pomozte připravit Emu na samostatný život	<p>Promluvte si s Emou a vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Ve spolupráci s Eminým sociálním pracovníkem (OSPOD) zajistěte, že bude vypracován plán podpory pro Emu, který jí pomůže se samostatným životem.</p> <p>Pomozte Emě prohloubit dovednosti, které bude pro samostatný život potřebovat – např. vaření, úklid, nakládání s financemi apod.</p> <p>Pobízejte Emu k tomu, aby chodila do školy a dosáhla potřebného vzdělání, aby pak našla práci nebo mohla jít dál studovat.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Emu jsou její potřeby, práva a názory.</p> <p>Je aktivně podporováno její zdraví a její spokojenost.</p> <p>Aktivně prosazována a podporována je rovnost příležitostí pro Emu.</p>
Pomozte Emě zvládat její hněv a agresivitu	<p>Mluvte s Emou o tom, jak se cítí, a zjistěte, proč má potřebu „vybuchovat“. Vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Eminým sociálním pracovníkem (OSPOD) o možnosti zařídit pro dívku poradenství, které by jí pomohlo vypořádat se s pocity souvisejícími se smrtí její matky.</p> <p>Ujistěte se, že Tereza a Jana mají pocit jistoty a bezpečí a vědí, že mohou požádat o pomoc při vypořádání se s Eminým chováním. Možná budou muset požádat sociálního pracovníka, který jim poskytuje služby, o vhodné proškolení.</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Emu jsou její potřeby, práva a názory.</p> <p>Její osobní a fyzické bezpečí je chráněno.</p> <p>Za zásadní je považováno Emino sebeuvědomění a odhodlanost.</p>
Zajistěte, aby Ema dbala o své sexuální zdraví	<p>Promluvte si s Emou a vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Ujistěte se, že Ema chápe rizika neplánovaného těhotenství a sexuálně přenosných chorob.</p> <p>Pomozte Emě seznámit se s možnostmi, které má, a porozumět jim.</p> <p>Zjistěte si informace o místních zdravotnických zařízeních a organizacích působících v oblasti plánování rodičovství a informujte</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Emu jsou její potřeby, práva a názory.</p> <p>Je aktivně podporováno její zdraví a její spokojenost i její sebeuvědomění.</p>

	<p>Emu o tom, jak se s nimi může zkontaktovat.</p> <p>Ujistěte se, že se Ema necítí být nikým souzená nebo odsuzovaná.</p>	
<p>Pomozte Emě znovu si vybudovat svůj vztah s otcem</p>	<p>Promluvte si s Emou a vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Promluvte si s Davidem o tom, jak by mohl lépe komunikovat s Emou.</p> <p>Podporujte kontakt mezi Emou a Davidem – Tereza nebo Jana možná budou muset Emu při návštěvách doprovázet.</p>	<p>Platí všechny zásady, zejména pak podporování rodin jako partnerů v procesu poskytování péče.</p> <p>Středobodem péče o Emu jsou její potřeby, práva a názory.</p>
<p>Vybídněte Emu, aby chodila pravidelně do školy</p>	<p>Promluvte si s Emou a vyslechněte si její pohled na věc.</p> <p>Ve spolupráci s pracovníky Eminy školy a se sociálním pracovníkem (OSPOD) motivujte a vybízejte Emu k tomu, aby chodila do školy.</p> <p>Požádejte Emu, aby přemýšlela o tom, co chce dělat po maturitě – potřebuje mít ve škole dobré výsledky, aby svých přání dosáhla?</p>	<p>Platí všechny zásady.</p> <p>Středobodem péče o Emu jsou její potřeby, práva a názory.</p> <p>Je prosazována rovnost příležitostí.</p> <p>Velká pozornost je věnována Eminu vzdělání, které jí pomůže realizovat svůj potenciál.</p> <p>Je podporováno její sebeuvědomění.</p> <p>Tereza a Jana budou muset sdílet své odborné dovednosti a znalosti s pracovníky Eminy školy.</p>
<p>Dále rozvíjejte dovednosti potřebné při poskytování péče dalším mladým lidem</p>	<p>Ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který pro Terezu a Janu zajišťuje služby, sestavte plán odborného rozvoje.</p> <p>Zajistěte, aby pěstounky rozvíjely své znalosti a dovednosti v oblasti pěstounství.</p> <p>Určete, jaké další školení by mohly Tereza a Jana jako pěstounky potřebovat.</p>	<p>Na tento případ se vztahují všechny zásady a hodnoty (protože aby mohly být Tereza a Jana dobrými pěstounkami, musejí sledovat aktuální vývoj a rozvíjet své odborné dovednosti).</p>

Pár slov k předchozí aktivitě

Při vyplňování pracovních listů jste použili svá vlastní slova a text ve vašich listech se bude lišit od námi vyplněných listů. Možná vás napadly úkoly, které nejsou ve vzorových odpovědích uvedeny. To je naprosto v pořádku, protože o „správné“ odpovědi u této aktivity nejde. Jejím cílem je přimět vás k tomu, abyste se zamysleli nad tím, co všechno budete muset dělat pro děti, kterým budete poskytovat pěstounskou péči. V pěstounství jde totiž o víc než pouhé zajištění střechy nad hlavou a plných talířů.

Pokud vám provádění této aktivity činilo potíže nebo jestliže jste pocítili obavy ve spojitosti s tím, co všechno budete muset být schopni dělat, bylo by dobré, abyste si promluvili se sociálními pracovníky, s nimiž jste v kontaktu, a požádali je, aby s vámi vaše problémy nebo obavy prodiskutovali.

Pochopení zásad a hodnot spojených s pěstounskou péčí je pro pěstouny zásadní. Tyto zásady a hodnoty vymezují etický rámec poskytování pěstounské péče a je nezbytné, aby je všichni zúčastnění dodržovali v praxi. Jestliže vám tyto zásady a hodnoty připadají stále příliš abstraktní, zkuste si toto – představte si, že máte běžnému laikovi stručně a srozumitelně vysvětlit, jak se mají pěstouni chovat. Možná to nikdy nikomu ve skutečnosti vysvětlovat nebudete, ale dovedli byste to?

Nikdo nemůže čekat, že v pracovních listech vyplníte všechny možné odpovědi. Snad vás ale tento úkol motivoval k zamyšlení. Pozornost byste měli věnovat zejména následujícím tématům.

Naslouchání dětem a mladým lidem

To, jak důležité je naslouchat dětem a mladým lidem, je patrné ze všech kazuistik – naslouchání je součástí všech úkolů, které budete jako pěstouni plnit.

Děti Nelina věku nemohou ještě vyjádřit své názory, a dospělí odpovědní za rozhodnutí týkající se péče o tyto děti proto musejí jednat tak, jak je to – dle jejich uvážení, v nejlepším zájmu dětí. K důležitým úkolům pěstounů rozhodně patří pomáhat dětem vyrovnat se se ztrátou a odloučením.

Mezi základní dovednosti patří komunikování s dětmi a mladými lidmi. Při osvojování si této dovednosti je možné vyjít z přirozených komunikačních schopností, které jsou prohloubeny učením se a praxí. Možná jako pěstouni budete muset informovat o potřebách a přáních dětí, o které pečujete, jiné lidi. Každý má právo vyjádřit se k tomu, co se ho týká, a platí to i o dětech a mladých lidech vyrůstajících v pěstounské péči.

Různé druhy pěstounské péče

Pěstounská péče může mít různé podoby, které není možné v úplnosti postihnout v několika málo kazuistikách. Možná máte zájem o konkrétní druh pěstounství nebo o poskytování podpůrné péče. V takovém případě byste si měli u své pěstounské organizace zjistit, jak se budou úkoly, které budete plnit, lišit od úkolů, které byly zmíněny během této aktivity.

Všechny kazuistiky uvedené v této aktivitě se týkají krátkodobé pěstounské péče a dětí, o nichž se v kazuistikách mluví, se mají dle plánů vrátit do vlastní rodiny nebo mají zahájit samostatný život. V případě, kdy by tyto děti měly odlišné potřeby, mohly by

potřebovat jiný druh péče. V některých situacích by např. byla vhodná podpurná péče (kdy děti zůstávají se svou rodinou a pěstouni poskytují podporu této rodině) nebo naopak dlouhodobá pěstounská péče (kdy děti žijí ve stejné pěstounské rodině do okamžiku, kdy jsou dost staré na samostatný život), pokud nejsou členové vlastní rodiny dětí schopni děti vychovávat. V některých případech není možné v okamžiku umístování dítěte do péče odhadnout, jak dlouho bude muset dítě v pěstounské péči zůstat.

Další věcí, kterou si budete muset promyslet a ujasnit, je to, o jakou věkovou skupinu dětí byste se nejraději starali. Emocionální požadavky na poskytování pěstounské péče malým dětem a mladým lidem se dosti liší a na celou rodinu jsou v tomto ohledu kladeny odlišné nároky. Musíte se také zamyslet nad rozdílnými požadavky, se kterými jsou spojeny různé druhy pěstounské péče. Při promyšlení a zvažování těchto skutečností vám pomůže sociální pracovník, který odpovídá za vaše hodnocení.

Spolupráce s rodinami a sociálními pracovníky

Různé pěstounské rodiny mohou různým dětem nabídnout různé věci. Bez ohledu na konkrétní druh pěstounské péče, kterou poskytují, však musejí všichni pěstouni spolupracovat s rodinami dětí.

Dostanou-li se děti do situace, kdy hrozí, že budou muset vyrůstat mimo svou rodinu, mohou hrát pěstouni klíčovou roli při posuzování toho, zda je možné podpořit členy vlastní rodiny dětí tak, aby se mohli sami o své děti bezpečně starat. Matka Nely a otec Emy chtějí být nadále součástí života svých dcer a pěstouni jejich dětí jim budou muset pomoci, aby se jejich přání splnilo.

Pěstouni budou občas velmi úzce spolupracovat s biologickými rodiči a pomáhat jim s rozvíjením rodičovských dovedností. Jako pěstouni budete také pomáhat dítěti, dívce či chlapci udržovat kontakt s rodinou – tento úkol je důležitou součástí role pěstouna.

Spolupráce s rodinami je ústředním úkolem pěstouna a na toto téma se blíže podíváme v Části 3.

Kultura a identita

Z kazuistik jsme se nedověděli příliš mnoho informací o zázemí jednotlivých dětí. Je jejich mateřštinou angličtina? Na jakou stravu jsou zvyklé? Je-li to možné, pěstounské organizace se vždy pokoušejí najít pro děti pěstouny s podobným zázemím. Tím je usnadněn příchod dítěte do pěstounské rodiny, v níž je pak dítě obklopeno věcmi, které již samo zná. Pěstouni pak mají všechny předpoklady k tomu, aby pomohli dětem posílit povědomí o jejich dědictví a identitě.

Na to, jak pomáhat dětem vytvořit si kladný vztah k vlastní identitě a dědictví, se podíváme blíže v Části 2.

Poznamenejte si všechny případné otázky, které vás napadnou v souvislosti s touto aktivitou a které byste chtěli položit své pěstounské organizaci.

Rekapitulace toho, co jste se naučili

Aktivita 1.8

Které úkoly nebo součásti práce pěstounů jsou podle vás nejdůležitější?

Proč jsou zásady a hodnoty související s pěstounstvím pro pěstouny důležité?

Potřebujete cokoli v této souvislosti probrat blíže se svými přáteli a se svou rodinou?

Jaké změny budete podle vás muset udělat, abyste se mohli stát pěstouny?

Jakou roli hraje sociální pracovník, který pro vás zajišťuje supervizi?

Jakou podporu budete jako pěstouni potřebovat – od své pěstounské organizace a od své vlastní podpůrné sítě?

Chcete se svou pěstounskou organizací ještě něco podrobněji prodiskutovat?

Další informace

Velká Británie

Pěstounská péče – odpovědi na několik otázek, F. Francis, Londýn, BAAF (2008)

Příručka pěstouna – pro pěstouny, kteří pečují o děti do 11 let, A. Wheal a M. Mehmet, Lyme Regis, Russell House Publishing (2006)

Pěstounství – průvodce pro zájemce o pěstounství, H. Bond, Londýn, BAAF (2004)

Mohli byste být pěstouny?

www.couldyoufoster.org.uk

Středisko pro pěstounskou péči

www.fostering.net/resources

Britská asociace pro adopci a pěstounství (BAAF)

www.baaf.org.uk

Standardy pro pěstounskou péči týkající se podpory při vzdělávání a dalšího rozvoje (pouze v Anglii)

www.cwdcouncil.org.uk/foster-care/standards

Česká republika

P. Vrtbovská: Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM-Natama 2005

Z. Matějček: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, Portál 1994

P. Vrtbovská, O. Formánek: Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma, Natama 2006

P. Vrtbovská: O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí, SCAN 2010

J. Langmeier, Z. Matějček: Psychická deprivace v dětství, Avicenum 1974

Z. Matějček: Co děti nejvíce potřebují, Portál 2008

J. Kovařík: Náhradní rodinná péče v praxi, Středisko náhradní rodinné péče 2004

J. Koluchová: Osvojení a pěstounská péče, Portál 2002

Občanské sdružení Amalthea

www.amalthea.pardubice.cz

Občanské sdružení Rozum a cit

www.rozumacit.cz

Institut náhradní rodinné péče

www.natama.cz

Sdružení pěstounských rodin

www.pestouni.cz

2. část

Identita a šance v životě

Úvod

Děti a mladí lidé, kteří jsou umístováni do pěstounské péče, nesou tuto změnu obvykle velmi těžce, i když každé dítě nebo dívka či chlapec dávají své pocity najevo různými způsoby. Možná byly po celý jejich život na denním pořádku rodinné problémy a řada z nich přichází do pěstounské péče se zkušenostmi a zážitky, které by byly těžkou zkouškou i pro ostříleného dospělého. Možná byli zneužíváni, zanedbáváni nebo se museli vyrovnat se ztrátou blízké osoby. Možná měli zdravotní problémy nebo potíže ve škole a možná už si prošli nejednou změnou, která pro ně byla nepříjemná. Není proto žádným překvapením, že tyto děti se cítí být obvykle pod větším tlakem a jsou zranitelnější než jiné děti. Může trvat mnohem déle, než si dospělí získají jejich důvěru, a může se stát, že jejich problémové chování budou v nejintenzivnější formě zakoušet ti, kdo se těmto dětem snaží pomáhat nejvíce – jejich pěstouni, učitelé a sociální pracovníci.

I přes těžkosti a nesnáze, které je přivedly do pěstounské péče, mají všechny děti a mladí lidé umístováni do pěstounských rodin své přednosti, smysl pro humor a nadání, které musejí objevit a dále rozvíjet. Jejich názorům a přáním se musí dostat náležitá pozornost. Potřebují dobré školy a kvalitní lékařskou péči. Pokud ale pro ně nebudou vybráni citliví pěstouni, kteří se jim budou maximálně věnovat, hrozí, že tito mladí lidé nebudou moci naplno rozvinout svůj potenciál a že v dospělosti se budou potýkat se závažnými problémy.

Díky této kapitole budete mít přehled o:

- tom, jak důležitou roli v životě dětí a mladých lidí hraje pozitivní vnímání jejich vlastní identity,
- vlivu, jaký mohou mít předsudky, diskriminace a rasismus, a o tom, jak mohou být šance v životě ovlivněny tím, že dítě nebo dívka či chlapec vyrůstají v pěstounské péči,
- tom, jak je možné zajistit zdravý vývoj dětí svěřených do pěstounské péče a jak je možné jim pomoci naplno rozvíjet jejich potenciál ve škole.

Které prvky tvoří základ identity?

Na samém začátku bychom se rádi zamysleli nad tím, jak si mohou mladí lidé vytvořit vztah ke své identitě, a nad důležitostí identity v jejich životě. Úplně nejlepší bude začít vaším vlastním vztahem ke své identitě.

Aktivita 2.1 – Kdo jste?

Udělejte si pár poznámek o tom, kdo jste. Zapište si všechno o svém životě a zázemí, co je podle vás samotných důležité pro vymezení vaší identity. Nezapomeňte také na věci, na které jste hrdí.

Vzpomeňte si na další osoby, které pro vás jsou nebo byly důležité. Nakolik ovlivnily jejich postoje a chování vůči vám způsob, jakým nyní vnímáte sami sebe?

Nyní si představte, jak byste se asi cítili, kdyby tyto věci nebo tito lidé z vašeho života zmizeli. Jak by to ovlivnilo vaše vnímání sebe sama? Poznamenejte si několik málo slov, která by vyjádřila, jak si myslíte, že byste se mohli cítit.

„Jedna z věcí, ze kterých jsem měla vůbec největší radost, bylo to, že jsem pomohla jedné dívce najít sousedku, které říkala „Nan“, když byla ještě hodně malá. Tahle sousedka jí pak pověděla spoustu věcí o tom, jaké to bylo, když byla dívka malinká, i o její skutečné mamince, tatínkovi a babičce.“

Cecílie – pěstounka

Identitu tvoří několik velmi různorodých aspektů našeho života spolu s naší osobní minulostí.

Pojem „dědictví“ je velmi šikovný zastřešující termín, kterým se rozumí vše, co člověk získává a odnáší si ze své rodiny, od jazyka, kultury a náboženství po vlastnosti a fyzické a povahové rysy typické pro danou rodinu, jako je vzhled, nadání a určité schopnosti (např. „ten je celý tatínek“, „všichni u nás doma jsou hudebníci,“ apod.).

Naše dědictví představuje základní stavební prvek naší identity. S tím, jak rosteme, je většina z nás schopna sama si volit, jakým směrem se budeme ve svém životě ubírat. Tyto volby, tato rozhodnutí, tvoří společně s naším dědictvím naši identitu. Pokud se někdo jiný snaží odebrat nám něco, co je součástí naší identity, nebo se pokouší snižovat hodnotu některého z prvků, který tvoří naši identitu, může to velice bolet.

Dlouhodobý proces formování identity, kterou by dívka nebo chlapec vnímali pozitivně, může narušit také odloučení a různé bolestné události. Ty mohou nepříznivě ovlivnit rovněž jejich zdravotní stav, včetně stavu psychického. V důsledku se to může negativně promítnout např. do školních výsledků a následně i do omezené škály možností, z nichž si pak dívka či chlapec vybírají ve chvíli, kdy se rozhodují o dalším vzdělání nebo o zaměstnání. Přitom právě možnost volit si v oblasti vzdělávání a práce by mohla pomoci překonat obtíže, s nimiž se museli dívka nebo hoch vypořádat v minulosti.

K tomu, aby si mohli dívka nebo chlapec budovat a prohlubovat vlastní sebedůvěru, stačí jeden jediný pěstoun, který se jim bude dostatečně věnovat a pomáhat jim cítit se hrdí na to, kým jsou – někdy může pěstounská rodina změnit život dítěte doslova od základů.

Vaše hodnoty

Pěstouni musejí v první řadě dobře znát svůj vlastní systém hodnot a uvědomovat si, jak tento systém může ovlivnit jejich pěstounskou práci. Právě teď je ta správná chvíle na to, abyste tuto stránku pěstounství probrali se svým partnerem, žijete-li s někým, a se všemi svými případnými vlastními dětmi.

Naše postoje a přesvědčení spoluvytvářejí to, kým jsme. Jsou tedy důležitou součástí naší identity. Cílem další aktivity je přimět vás zamyslet se nad některými z postojů a přesvědčení, které jsou pro vás nejdůležitější.

Aktivita 2.2

Projděte si v duchu své postoje – přesvědčení, myšlenky a zásady, které jsou pro vás důležité. Některé z nich si poznamenejte, a to co nejotevřeněji a nejupřímněji.

Kde mají podle vás vaše postoje svůj původ?

Jaký vliv mají na:

- způsob, jakým žijete?

Možná dojdete k tomu, že k formování vašich postojů přispívala výchova, vzdělání nebo náboženství nebo myšlenky, které vás velmi silně ovlivnily. Vaše postoje se mohou měnit rovněž pod vlivem přátel nebo sociálních sítí.

Je velice důležité znát své postoje a uvědomovat si, jaký vliv mohou mít na to, co říkáte a co děláte. Tento aspekt je velmi důležitý i pro pěstouny, neboť děti a mladí lidé, o které se starají, reagují extrémně citlivě na to, jak je samotné i jejich rodiny vnímají ostatní.

Rodiče dětí svěřených do pěstounské péče rovněž velice rychle přejímají postoje sociálních pracovníků, učitelů svých dětí a pěstounů, protože často mají silný pocit viny, případně studu, za to, že jejich děti vyrůstají v náhradní péči.

Rasa, náboženství a kultura

Dědictví dítěte zahrnuje jeho rasu, jazyk, zemi, z níž dítě pochází, náboženství, kulturu a tradice. Souhrnně jsou tyto prvky označovány jako „etnikum“ nebo „etnický původ“, zejména jsou-li použity ve vztahu k menšinovým skupinám.

Někdo možná pochází z jiné země, než je Česká republika, někdo může mít rodiče nebo prarodiče, kteří se do České republiky přistěhovali odjinud. Někdo přišel do České republiky jako žadatel o azyl. Dědictví těchto lidí přispívá k bohatosti a různorodosti obyvatelstva ČR.

„S babičkou jsme se vždycky moc nasmáli. Když se doma něco stalo, šli jsme k ní a bydleli u ní. Vyprávěla nám o tom, jaké to bylo, když vyrůstala na Moravě. Vždycky jsem ji poslouchala celé hodiny. Žádné její povídání si už ale nepamatuji ... už je to všechno pryč. Někdy je mi líto, že žádný z těch příběhů nebudu moci vyprávět svým vlastním dětem.“

Sandra, 16 let

Přestože pěstounské organizace se maximálně snaží vyhledávat pěstouny s nejrůznějšími zázemím, je někdy nutné umístit děti a mladé lidi do rodin, jejichž kultura se liší od kultury dětí. Není divu, že pro mladé lidi je tato zkušenost někdy hodně nepříjemná a může být dalším z negativních jevů nebo událostí v životě dítěte, dívky či chlapce, kteří museli být umístěni do pěstounské péče.

I v případech, kdy je pěstounská organizace schopna najít pro dítě, dívku nebo chlapce pěstouna se stejným zázemím, dělá však každá konkrétní rodina věci po svém a způsob, jakým žije, bere jako samozřejmost. Pro ilustraci uvádíme několik příkladů typických reakcí a postřehů dětí, které byly svěřeny do pěstounské péče:

„Všechno tam bylo jiné a jinak. To, jak žili ... to, co jedli, dokonce i to, jak spolu mluvili.“

„Bylo to, jako kdybych se ocitl ve hře, kde každý zná pravidla, jenom já ne.“

„Než jsem přišla do své první pěstounské rodiny, měla jsem obrovský strach. Vůbec jsem netušila, jaké to tam bude.“

„Když jsem se měl přestěhovat k pěstounům, připadalo mi, jako bych měl skočit do obrovské černé díry.“

Aktivita 2.3

Představte si, že jste dítětem, které má přijít do vaší rodiny. Co byste chtěli o rodině, se kterou budete žít, vědět? Informace, které byste si přáli znát, se mohou týkat kohokoli v rodině, každodenního režimu rodiny, jídla, domácích zvířat, toho, co rodina ráda dělá ve volném čase, apod.

Cenění si dědictví a podporování kladného vztahu k vlastní identitě

- V širší rodině a mezi rodiči mohou existovat rozdílnosti v kultuře a náboženském vyznání. Tím, že si pěstouni cení všech stránek dědictví dítěte, mu pomáhají cítit hrdost na to, co mu bylo v životě v této spojitosti předáno.
- Součástí dědictví dítěte mohou být aspekty, ke kterým dítě nemá pozitivní vztah. Zázemí své vlastní rodiny může mít dítě spojeno s negativními vzpomínkami či představami, zejména v případě, kdy bylo týráno nebo zneužíváno.
- I v situacích, kdy se zázemí a dědictví pěstounů liší od zázemí a dědictví dítěte, mohou se pěstouni s jednotlivými prvky, které tvoří dědictví dítěte, blíže seznámit. Biologičtí rodiče zpravidla bez problémů informují pěstouny o tom, na co je dítě zvyklé. Tento postup zároveň umožňuje dítěti přesvědčit se, že pěstouni chovají k jeho rodině úctu.

- Rodiče a další členové rodiny mohou i nadále hrát aktivní roli v životě svého dítěte, avšak musejí mít na paměti, že kontakt s vlastní rodinou je pro dítě obtížnou emocionální zkouškou. Musí být tudíž pečlivě naplánován a zařízen a nezbytné je přihlížet při tom k názorům dítěte samotného.
- Kontakt s vlastní rodinou pomáhá dětem cítit se stále jejími členy. I v situacích, kdy není možný přímý fyzický kontakt, je možné najít jiné způsoby, jak být s rodinou ve spojení. Rodinné příslušníky lze informovat o tom, jak se dítěti v pěstounské péči daří, např. prostřednictvím dopisů, pohlednic nebo internetu.
- Členové církví jsou obvykle ochotni pomoci dítěti nebo dívce či chlapci zařídit, aby mohli navštěvovat bohoslužby a stát se součástí náboženské komunity.
- V knihovnách je možné si vypůjčit knihy, filmy a hudební nahrávky v mnoha jazycích. Dalším užitečným zdrojem informací o zemi, ze které dítě, dívka nebo chlapec pocházejí, je internet.
- Pokud se chystáte přijmout do rodiny dítě, dívku nebo chlapce pocházející z jiné kultury, neznamená to, že se tím pro pěstouna nebo naopak pro dítě musí všechno rázem změnit – zcela jistě se tím ovšem obohatí život všech, kterých se příchod dítěte bude týkat. Děti svěřované do pěstounské péče získají nové zkušenosti a zážitky a pěstounské rodiny se naopak mohou dozvědět něco víc o kultuře, z níž pochází dítě nebo dívka či chlapec, o které se starají.
- V žádném případě však nelze podceňovat a bagatelizovat strach a zmatek, který dítě zažívá, když opouští prostředí své rodiny. I v případech, kdy je dítě umísťováno do pěstounské rodiny s podobným zázemím, je nutné dobře si promyslet, jak dítě seznámíte s tím, jak rodina žije, a jak ho v rodině přivítáte, a zjistit, co dítěti pomůže cítit se dobře.

Rada

Zeptejte se své pěstounské organizace, zda byste se mohli zeptat zkušeného pěstouna na to, jakým způsobem lze dětem pomoci uchovat si své dědictví, nebo jestli byste si mohli popovídat se sociálním pracovníkem o tom, jak se pěstounům daří plnit tento úkol v praxi.

Děti žádající o azyl bez doprovodu dospělé osoby

Děti a mladí lidé, kteří v České republice žádají o azyl a kteří do země přijíždějí bez doprovodu člena své rodiny, mohou být umísťováni do pěstounské péče na dobu, než je přijato rozhodnutí o jejich žádosti o azyl.

Tyto děti a mladí lidé mohou mít za sebou zkušenost s násilím nebo psychickým týráním a mohli zažít zavraždění nebo zmizení člena své rodiny. Kdyby zůstali ve své domovské zemi, mohli by být ve velkém ohrožení. Tyto děti a mladí lidé budou od pěstounů potřebovat větší podporu a pochopení, zejména pak v situaci, kdy nebudou mluvit česky.

Sdělovací prostředky se ve spojitosti se žadateli o azyl často uchylují k negativnímu zobecňování a pěstouni si musejí uvědomit, že děti žádající o azyl se mohou, kromě jiných obtíží, setkávat také s určitými předsudky. Žádají-li tyto děti o statut uprchlíka, budou zřejmě pociťovat obrovskou nejistotu ve vztahu ke své budoucnosti, a budou tudíž potřebovat pomoc nejen při vyřizování složitých právních záležitostí, ale i se zvykáním si na život v České republice.

Chcete-li do své pěstounské péče přijmout děti nebo mladé lidi, kteří v České republice žádají o azyl a kteří do země přicestovali bez doprovodu člena své rodiny, měla by vaše pěstounská organizace pro vás samotné zajistit speciální podporu a vybavit vás náležitými informacemi.

Kdo je důležitý, co je důležité

„Pamatuju si, jak mi maminka dělala bramborové placky. Vidím ji, jak stojí u plotny a je ke mně otočená zády, a cítím tu nádhernou vůni placek. Já ale neumím dělat placky tak dobře jako ona. Nedostala se k tomu, aby mě to naučila.“

Silvie, 13 let

Bez ohledu na to, co se v jejich vlastní rodině seběhlo, se děti svěřované do pěstounské péče obvykle stále cítí loajální vůči svým rodičům, sourozencům a dalším osobám, které jsou jim blízké. I mladí lidé, kterým se doma vedlo velice zle, někdy říkají: „Ale je to přeci pořád moje maminka a můj tatínek.“

„Bojím se, že už nikdy neuvidím svoji maminku, bratrance nebo prarodiče.“

Dítě žijící v pěstounské péči

Průzkum, který zjišťoval, jak děti a mladí lidé vnímají skutečnost, že žijí v pěstounské péči, zjistil, že řada těchto dětí a mladých lidí se bála, že ztratí kontakt se svou biologickou rodinou.

- Děti uváděly, že jednou z nejhorších věcí na tom, že žijí v pěstounské péči, bylo to, že se jim stýskalo po jejich biologické rodině a kamarádech.
- Třetina dětí nebyla vůbec ve spojení se svými rodiči. Skoro jedna třetina dětí byla v kontaktu se svým rodičem téměř každý týden.
- Téměř třetina dětí ztratila kontakt se svými prarodiči, ale jedno ze šesti dětí se s babičkou nebo dědečkem vídalo skoro každý týden.
- Třetina dětí byla skoro každý týden v kontaktu se svým sourozencem – k tomuto výsledku ovšem do značné míry přispěla skutečnost, že děti byly svěřeny do stejné pěstounské rodiny. Více než čtvrtina dětí (přesně 29 %) bylo ve spojení se svým sourozencem jen „občas“.⁶

Děti a mladí lidé mají obecně velmi jasno v tom, že chtějí zůstat ve spojení se svými rodiči a širší rodinou. Legislativa týkající se dětí žijících v pěstounské péči dokonce předpokládá, že těmto dětem bude poskytnuta podpora, která jim umožní udržovat vztahy a vazby se svou rodinou. Udržování kontaktu s lidmi, kteří jsou pro děti důležití, pomáhá dětem vnímat kontinuitu jejich života.

Pojmem kontakt se označují způsoby, jakými děti a mladí lidé svěřeni do pěstounské péče zůstávají ve spojení s lidmi, kteří jsou pro ně důležití. Mohou se jím rozumět fyzické návštěvy i komunikace prostřednictvím dopisů, telefonních hovorů, emailů nebo další formy komunikace.

Být v kontaktu

Většina dětí a mladých lidí je do pěstounské péče umisťována s tím, že by se po určité době měli vrátit domů. Aby se tento záměr podařilo splnit, je nezbytné, aby se biologickým rodičům těchto dětí a mladých lidí dostalo pomoci, kterou potřebují, aby vyřešili veškeré problémy a těžkosti, které mají. Důležitou součástí širšího záměru či plánů týkajících se pomoci poskytované rodinám těchto dětí je práce pěstounů a nezastupitelnou roli v tomto záměru a v těchto plánech hraje pravidelný kontakt dětí s biologickou rodinou.

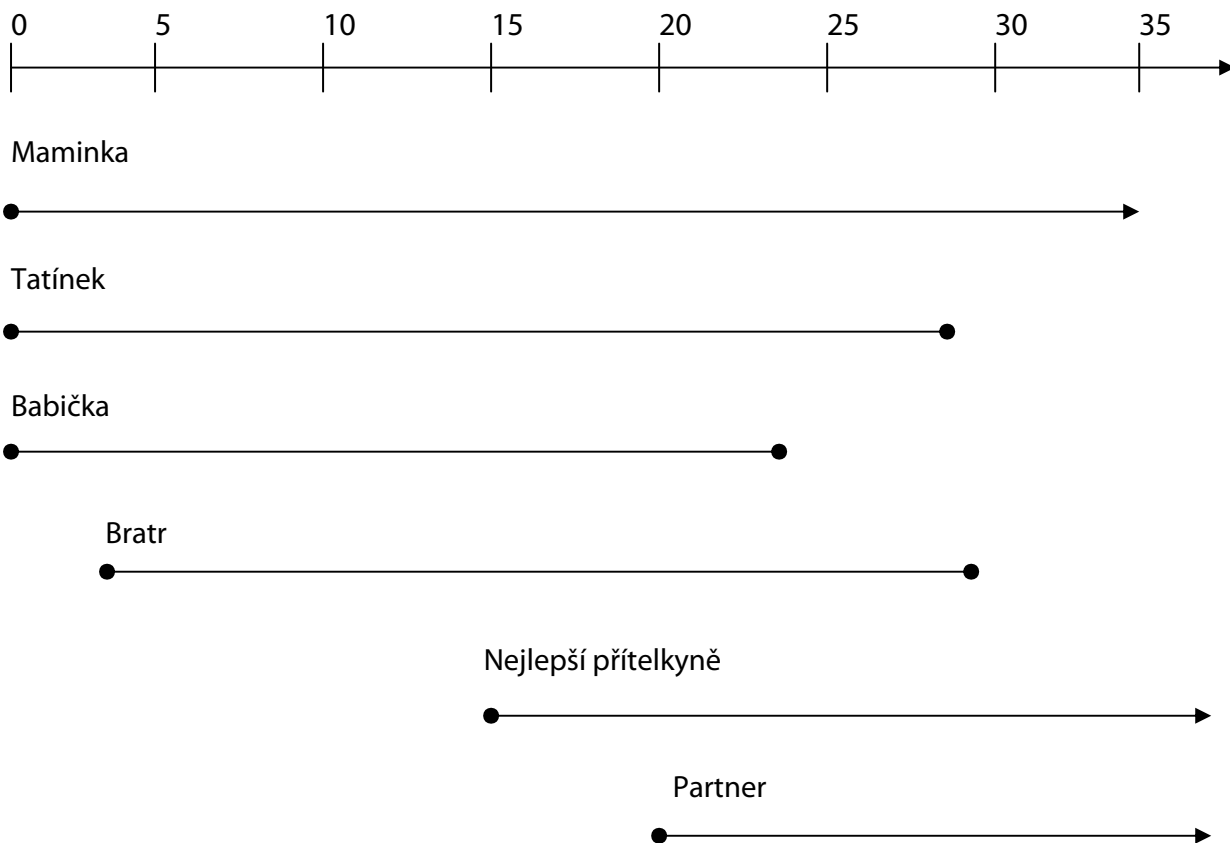
Jsou-li mladí lidé umisťováni do dlouhodobé pěstounské péče, může se stát, že nebudou vědět, zda a v jaké míře si přejí zůstat v kontaktu se svou rodinou a jakou podobu by kontakt s ní měl mít. Často se pak jejich přání spojené s kontaktem bude lišit u konkrétních členů jejich rodiny.

Je tedy velice důležité, aby byl kontakt pečlivě naplánován a zařízen. Nezbytné je přihlížet při tom k názorům dětí. V některých případech je rovněž nutné podniknout aktivní kroky k tomu, aby děti dovedly vyjádřit, co si o této citlivé záležitosti myslí. K tomu je zapotřebí hodně šikovnosti a zkušeností a tento úkol není možné splnit bez soustředěné týmové práce, do níž je zapojen sociální pracovník dítěte a další osoby, které mu asistují.

⁶ Život v pěstounské péči – národní průzkum názorů dětí žijících v pěstounské péči, pěstounů a biologických rodičů na pěstounskou péči, R. Morgan, Ředitel pro oblast práv dětí, Komise pro kontrolu sociální péče. Velká Británie (2005)

Většina z nás ví, jak zařídit, abychom zůstali ve spojení s lidmi, kteří jsou pro nás důležití. Na časové ose níže je znázorněn život Stely, mladé ženy, které je 35 let. V jejím životě figuruje několik vztahů, které trvaly či trvají po delší časové údobí.

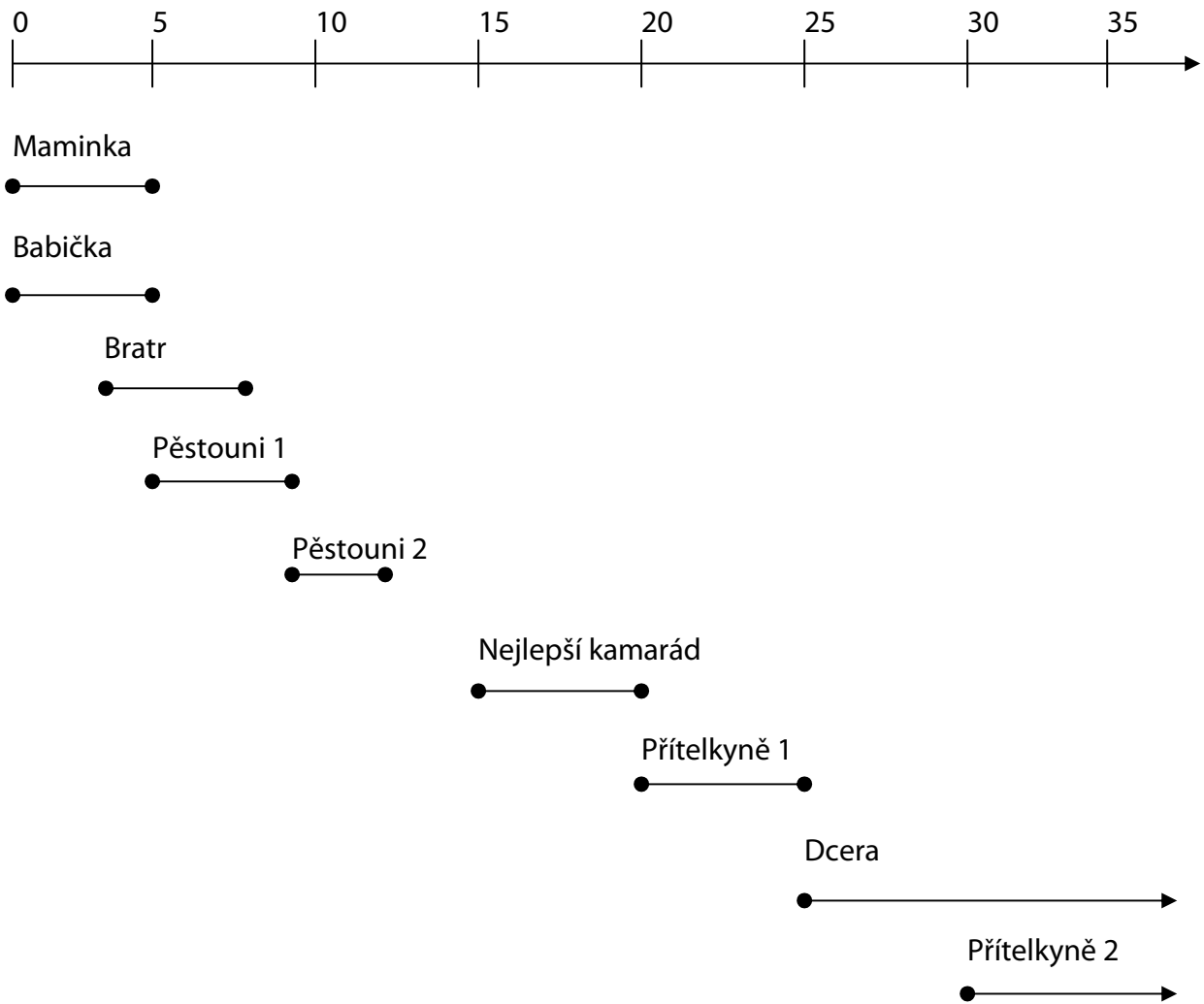
„Skoro každý týden se vídám se svou maminkou – bydlí jen pár kilometrů ode mě. Můj tatínek zemřel, když mi bylo 27, ale zůstalo mi na něj hodně krásných vzpomínek. Když jsem byla malá, hodně se o mě starala babička, ale o tu jsem přišla, když mi bylo něco málo přes 20. Můj bratr Jiří se narodil, když mi bylo pět. V posledních letech už spolu nejsme v kontaktu, protože bratr se odstěhoval do Kanady. Svou nejlepší přítelkyni Julii jsem potkala, když jsem nastoupila na střední školu. A se svým partnerem Kamilem jsem se seznámila ve dvaceti – pořád jsme spolu.“

Tady je Patrikův příběh. Většinu svého života strávil v náhradní péči. Jak můžete sami vidět, ve srovnání se Stelou měl Patrik ve svém životě mnohem více krátkodobých vztahů. Zcela ztratil kontakt se všemi lidmi, kteří ho znali jako dítě.

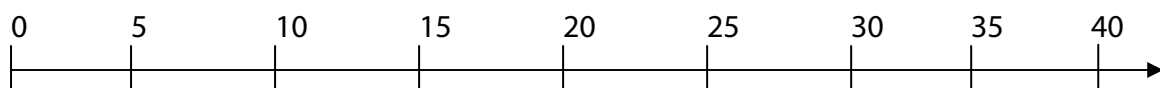
„Se svou maminkou jsem žil do svých čtyř let, ale abych byl upřímný, moc si na ni nepamatuji. Potom jsem byl u babičky ... ale tam to nefungovalo. Dali mě k Sáře, pěstounce. Byla skvělá, brávala nás na bowling. Jenomže pak jsem se musel přestěhovat do jiné rodiny, kde jsme spolu moc nevycházeli. Pak přišel dětský domov ... a pár dalších pěstounských rodin, ale nikdy tam nebyl nikdo extra.

Můj bratr byl taky v náhradní péči, jenže jeho náhradní rodina adoptovala a když se přestěhovali do Skotska, nějak jsem s ním ztratil kontakt. Dobře si pamatuju na Richarda. Byl to můj kamarád ze školy, trávili jsme spolu hodně času. Pak šel do armády. Myslím, že teď je někde v Německu ... Snad se tam oženil s nějakou Němkou... Už nejsme v kontaktu, protože já na psaní dopisů moc nejsem. Kdo ještě? No, pár let jsem kdysi žil s Klárou. Hodně mi na ní záleželo. Rozešli jsme se, ale pořád jsem ve spojení s Lenkou, svojí dcerou, ta patří mezi ty nejlepší věci v mém životě. Teď je jí 12. A pak mám, samozřejmě, Annu, svoji přítelkyni. Vydržela to se mnou už skoro 10 let. Úžasné!“

Aktivita 2.4

Nakreslete si svou vlastní časovou osu. Zaznačte na ní osoby, které pro vás byly a jsou důležité.

Jste pořád ve spojení s lidmi, které jste znali, když jste byli malí?

Pokud jste ztratili spojení s někým, kdo vám byl blízký, jaký vliv to na vás mělo a má?

Jaký dopad může mít na dítě nebo dívku či chlapce, kteří žijí v pěstounské péči, ztráta?

Vzpomínky

Pro mnoho dětí a mladých lidí, kteří vyrůstají v pěstounské péči, mohou být jejich vzpomínky tím jediným, co jim může připomenout jejich minulost. K dispozici však tyto děti a mladí lidé mívají někdy jen velice málo smysluplných informací. V záznamech o jejich sociální situaci bývá spousta údajů, ty však nemusejí vypovídat skoro nic o názorech samotného dítěte. Jak prohlásil jeden z chlapců, když nahlédl do své složky o sociální situaci: „Tohle že je o mně? Takhle můj život ale vůbec nevypadá!“

Bez pomoci pěstounů hrozí mladým lidem, že navždy ztratí dobré, i ty méně dobré, vzpomínky na svou minulost. Jestliže k takové ztrátě dojde, je pro mladého člověka stále složitější zorientovat se v reálných rodinných vztazích nebo si uvědomit a pochopit, jak bolestné a zničující byly věci, které se mu děly. V důsledku pak není schopen nabrat dostatek sil, aby se s nepříjemnou minulostí vyrovnal.

Děti a mladí lidé někdy přicházejí do pěstounské rodiny téměř bez jakýchkoli věcí. To málo, co si s sebou přinášejí, se může zdát naprosto bezcenné. Tyto maličkosti však mohou být tím jediným pojátkem s minulostí dítěte nebo dívky či chlapce. Je dobré nevyhazovat hned staré oblečení a jiné osobní věci dítěte, ač vám připadají obnošené nebo poškozené nebo se vám nelíbí.

Pěstouni musejí dítěti pomoci zapamatovat si časové souvislosti a zařadit si do nich i svůj pobyt v jejich rodině, a to od samého příchodu do ní, aby si děti dobře vybavovaly daný úsek svého života i poté, co od pěstounů odejdou.

Často si neuvědomujeme, co je pro nás důležité, až do chvíle, kdy o to přijdeme.

Naslouchání dětem a mladým lidem

Každý mladý člověk má s pěstounskou péčí jiné zkušenosti. Ať už jsou ale jejich zkušenosti jakékoli, je nesmírně důležité, aby jejich názorům byla věnována náležitá pozornost a aby je lidé kolem nich brali vážně.

Tady je několik zajímavých názorů a postřehů dětí a mladých lidí, kteří mají zkušenosti s pěstounskou péčí:

- skoro všechny děti, které byly umístěny do pěstounské péče, nám řekly, že jejich pěstouni se k nim chovají stejně jako ke svým vlastním dětem – sami pěstouni se však domnívali, že ve způsobu, jakým mají zacházet s dětmi, které mají ve své péči, existuje víc rozdílů,
- děti nám řekly, že nejlepší na životě v pěstounské rodině je péče a podpora, které jsou jim poskytovány, příležitosti, které jim pěstounská péče nabízí, náklonnost k pěstounské rodině a život v rodinném prostředí, který je lepší než jiné druhy náhradní péče,
- podle dětí bylo hlavní změnou, kterou pro ně pěstounská péče znamenala, to, že o ně bylo lépe postaráno, že se cítily bezpečněji, měly lepší prospěch ve škole a staly se samostatnějšími,

- děti se svěřily, že na životě v pěstounské péči jsou nepříjemná pravidla a tresty v pěstounské rodině a pocit, že jsou divné, protože žijí v pěstounské rodině,
- více než tři čtvrtiny dětí uvedly, že jejich názory ovlivnily to, jakým způsobem o ně bylo v pěstounské péči postaráno. Naopak 15 % mělo pocit, že o jejich názor nikdo nestál nebo že jejich názor nehrál žádnou roli.⁷

Nerovnost a nespravedlivá diskriminace

Ve společnosti, v níž žijeme, si nejsou všichni rovni a životy lidí mohou utvářet faktory, nad nimiž nemáme často žádnou nebo téměř žádnou kontrolu. Oslabené zdraví, špatné vzdělání nebo chudoba mohou určit směr, kterým se v životě ubíráme, a nepříznivě pak naši cestu ovlivňovat po dlouhou dobu. Stejně aspekty, které spoluvytvářejí naše zázemí a naši jedinečnou identitu – etnický původ, pohlaví, vzhled a sexuální orientace, však mohou zároveň přispívat k tomu, že působíme odlišně než ostatní, a vést k diskriminaci.

Dětem a mladým lidem mohou velmi ublížit postoje a chování jiných lidí zaměřené proti nim, včetně předsudků, nespravedlivé diskriminace a rasismu.

Předsudky jsou spojeny s utvářením si postoje. Je to stejné jako být zaujat pro něco, nebo být naopak zaujat proti něčemu. Naše postoje a přesvědčení mohou vést k tomu, že jsme zaujati pro, nebo naopak odsuzujeme např. hon na lišku, konzumaci masa, kouření nebo politiky. Utváření si postojů k podobným záležitostem je důležité pro každého člověka.

Zaujetí pro něco nebo proti něčemu, tedy posuzování či odsuzování něčeho předem, bez dostatku informací, je často spojeno s nevědomostí a fanatismem. Jsou-li zaujetí nebo předsudky použity v této spojitosti, značí neopodstatněné utváření si nepřátelských postojů vůči lidem a skupinám osob bez toho, že bychom znali tyto lidi nebo skupiny osob nebo jejich situaci.

Rasismem se rozumí přesvědčení, že určití lidé jsou nadřazeni jiným, a to na základě své rasy, barvy kůže, národnosti nebo etnického původu. Rasové předsudky mohou vést k rasové diskriminaci, která je nezákonná.

⁷ Život v pěstounské péči – národní průzkum názorů dětí žijících v pěstounské péči, pěstounů a biologických rodičů na pěstounskou péči, R. Morgan, Ředitel pro oblast práv dětí, Komise pro kontrolu sociální péče. Velká Británie (2005)

Pro koncepci různých „ras“ neexistuje žádný vědecký základ – my všichni patříme k jedinému druhu a na světě existuje pouze jedna rasa – rasa lidská.

Důležitou roli může hrát ve spojitosti s rasismem barva kůže. U lidí, kteří jsou na první pohled odlišní od většinové populace, je také mnohem pravděpodobnější, že se setkají s rasismem vůči své osobě, který bude důsledkem nevědomosti, neinformovanosti a předsudků týkajících se náboženství a odlišných kultur. Např. předsudky vůči muslimům a neznalost islámu mohou vést k rasově motivovaným útokům, jejichž jediným motivem je skutečnost, že cílem těchto útoků jsou lidé jiné barvy pleti než bílé, a to i přesto, že ne všichni obyvatelé východní Asie nebo Afriky jsou muslimové.

Diskriminováni mohou být některé menšiny. Jejich přístup ke vzdělání, k práci, k postupu v zaměstnání, k bydlení a k lékařské péči a způsob, jakým s nimi nakládá právní systém, pak neodpovídá přístupu a způsobu nakládání, který je uplatňován ve vztahu k většině.

Rasismus nemusí být vždy úmyslný. Lidé si mohou vytvořit nesprávné domněnky a předpoklady o jiných na základě jejich příslušnosti k určité „rase“. Např. mladíci černé pleti mohou být považováni za násilníky jen proto, že jsou často vidět na ulici, a lidé předpokládají, že se dopouštějí trestné činnosti. Tuto situaci ještě zhoršuje skutečnost, že příslušníci menšinových skupin nejsou v důsledku nerovných příležitostí téměř vůbec zastoupeni ve vlivných pozicích.

Sektářství – náboženské názory a praktiky, které, ať již záměrně nebo neúmyslně, vedou k rozdělení lidí a k nerovným vztahům. Znáмым příkladem takového rozdělení jsou komunity katolíků a protestantů v Severním Irsku.

Sektářství může vést k nerovnému přístupu k práci, bydlení a k dalším příležitostem v životě.

Předmětem nespravedlivé diskriminace se mohou, kromě zástupců rasových a etnických menšin, stát příslušníci různých skupin osob: lidé a děti s postižením, ženy, homosexuálové a lesby nebo zástupci náboženských skupin. Tito lidé mohou mít následně potíže při hledání práce, při postupu na lepší pozici v zaměstnání, při hledání bydlení a při využívání služeb a dalších zdrojů a možností.

Rasismus a ostatní formy nespravedlivé diskriminace jsou ze zákona zakázány. Neznamená to ovšem, že by se neobjevovaly jejich projevy. Pěstouni si musejí uvědomit, že děti a mladí lidé v jejich péči by se mohly s rasismem a diskriminací sami setkat, a musejí být schopni dětem a mladým lidem pomoci vyrovnat se s těmito záležitostmi. Pomoc pěstounů je v této spojitosti o to důležitější, že děti a mladí lidé vyrůstající v pěstounské péči se mohou setkávat i s dalšími předsudky a odsouzením.

Chápání postižení

V minulosti označovali lékaři osoby, u kterých vedl fyzický neduh ke zhoršení tělesného zdraví, jako „postižené“. Takový byl „lékařský model“ postižení, který viděl v první řadě potřebu lékařské péče nebo léků a léčení, jež by vedly k tomu, že by se postižení lidé mohli zařadit zpět mezi ostatní.

Dnes chápe většina lidí potřebu používat „sociální model postižení“. V tomto modelu je to společnost obecně, kdo vytváří bariéry a omezení, která brání osobám se zhoršeným fyzickým zdravím dělat některé věci. Nejsou to tedy tyto osoby samy o sobě, kdo je zdrojem obtíží, ale strach a nevědomost lidí kolem nich.

Už jsme se zamýšleli nad tím, jak mohou předsudky a diskriminace ovlivnit velké množství osob a skupin lidí. Jako pěstouni pečující o postižené dítě budete muset vyvinout velké úsilí na to, abyste zajistili, že tomuto dítěti bude nejen poskytnuta potřebná péče, ale že bude mít i náležité příležitosti v životě.

Aktivita 2.5

Co by pro vás a vaši práci jakožto pěstounů mohl znamenat „sociální model postižení“?

Nespravedlivá diskriminace má na lidi různý vliv

Různé skupiny v České republice mají ve společnosti odlišný vliv a konkrétní záležitosti spojené s kulturou a původem jedné skupiny mohou být ceněny a vyzvedávány a vnímány příznivěji než u skupiny jiné. Např. hudba romských hudebníků je velmi uznávána, avšak lidé tmavší barvy pleti mohou pociťovat znevýhodnění na různých úrovních.

U lidí, kteří jsou na první pohled odlišní od většinové populace, je také mnohem pravděpodobnější, že se vůči své osobě setkají s rasismem, který bude důsledkem nevědomosti, neinformovanosti a předsudků týkajících se náboženství a odlišných kultur.

V některých oblastech České republiky existuje napětí mezi různými etnickými skupinami, a to bez ohledu na to, že jejich příslušníci mají stejnou „barvu kůže“. Svě zkušenosti se zneužíváním a nespravedlivou diskriminací mají i některé bílé etnické skupiny, a to ve spojitosti se svým náboženstvím, kulturou, jazykem nebo se svým statutem. K těmto diskriminovaným skupinám patří Romové, příslušníci irské kočovné komunity (tzv. Travelleri), lidé z východní Evropy, někteří žadatelé o azyl a Židé.

Rasa, kultura a náboženství jsou záležitosti velmi složité a obsáhlé. Popíšeme-li např. někoho jako muslima, křesťana nebo hinduistu, nevystihne takové označení dostatečně veškeré aspekty související s dědictvím dané osoby. Část obyvatelstva má dnes navíc „smíšené dědictví“, neboť rodiče mnoha lidí jsou příslušníky dvou různých etnických skupin. Lze předpokládat, že podíl obyvatel se smíšeným dědictvím se bude i nadále zvyšovat.

Je velmi důležité respektovat způsob, jakým se lidé sami rozhodnou označovat se ve spojitosti se svou rasou, náboženstvím, národností nebo kulturou. Každý má právo vymezit svou vlastní identitu na základě způsobu, jakým vnímá své vlastní jedinečné dědictví. Pěstouni se budou muset obeznámit s tím, jak děti a mladí lidé svěřeni do jejich péče sami definují svou identitu, a podpořit je a vybídnout k tomu, aby si vytvořili pozitivní vztah ke všem aspektům svého dědictví.

Jak mohou pěstouni pomoci?

Pěstouni hrají velice důležitou roli tím, že pomáhají dětem vážit si jejich dědictví. Úkolem pěstounů je zajistit pro děti vše, aby se cítily sebejistě a hrdé na své dědictví, bez ohledu na to, zda mají pěstouni sami stejné zázemí jako děti, o které se starají. Pěstouni by rovněž měli dětem a mladým lidem, o něž se starají, pomoci chápat důležitost různorodosti a vysvětlit jim, že se sami mají vyvarovat vytváření si domněnek a předsudků.

Pěstouni taktéž pomáhají dětem a mladým lidem naučit se vypořádat se s předsudky a diskriminací, pokud se s nimi setkají. Máte-li dojem, že se někdo chová k dítěti nebo dívce či chlapci, o které pečujete, nespravedlivě nebo že jsou jim upírány příležitosti, které mají běžně jejich vrstevníci, je na vás, abyste se tomu postavili a zároveň naučili dívku či chlapce ve vaší péči tomu, aby se za sebe uměli postavit sami.

Důvodem k diskriminaci může být pohlaví dětí, jejich postižení, sexuální orientace nebo etnický původ. Mladí lidé žijící v pěstounské péči se však mohou kromě toho setkat s tím, že jejich příležitosti v životě budou omezené, a to proto, že vyrůstají v pěstounské péči. Je tudíž velice důležité, aby pěstouni podpořili každé dítě, každou dívku a každého hochu a pomohli pro ně zajistit v životě ty nejlepší šance.

Nejlepší šance v životě?

„Byl bych moc rád, kdyby si všichni byli naprosto rovní, ať už jsou to děti vyrůstající v pěstounské péči nebo všechny děti bez výjimky. Pro děti, které žijí v náhradní péči, se však musejí vytvořit zvláštní podmínky, aby se propast mezi tím, jaké šance mají ony a jaké mají ostatní děti, ještě dále neprohlubovala.“⁸

Chlapec vyrůstající v pěstounské péči

Děti, které žijí v pěstounské péči, se musejí vyrovnávat s důsledky odloučení, ztráty a zneužívání. Jejich další šance v životě však mohou být ovlivněny ještě dalšími faktory. „Šancemi v životě“ se rozumějí příležitosti, které lidé mají ve vztahu ke vzdělání, lékařské péči a zdravému vývoji, k práci a k rodinnému životu – v podstatě tedy ve spojení se všemi stránkami života.

Už dlouho se snažíme zjistit, jaký dopad mají chudoba a sociální nerovnost nejen na lidi, kteří je zažívají, ale také na společnost jako celek.

To, zda se dospělým v životě daří více nebo méně, závisí, samozřejmě, na celé řadě věcí. Jednotliví lidé se liší např. v tom, jaké mají schopnosti, jak cílevědomí a ctižádostiví jsou a jak jim přeje štěstí. Obecně je ovšem možné říci, že kombinace několika faktorů, jako je např. nevyhovující bydlení, nezaměstnanost, omezené možnosti vzdělávání a nízké příjmy, může určitým rodinám velmi komplikovat život. V extrémních případech pak může působení těchto faktorů vést dokonce k nutnosti umístit děti do náhradní péče.

Působení faktorů a šance v životě

Dopad chudoby a sociální nerovnosti na vývoj dětí si nejlépe uvědomíme, když se zamyslíme nad všemi možnými důsledky, jaké může chudoba a společenská nerovnost pro děti mít, když vyrostou. Např. základy toho, jaký bude náš zdravotní stav a jakého vzdělání dosáhneme, jsou z části položeny již v našem dětství. Znamená to, že výše příjmů, jaké jsou si lidé schopni vydělat, a dokonce i délka jejich života ve srovnání s ostatními zástupci stejné věkové skupiny mohou být ovlivněny příznivými nebo nepříznivými okolnostmi, které provázely jejich dětství.

Co může negativně ovlivnit pozdější život dětí?

O tom, co ovlivňuje šance dětí v životě, máme docela dobrou představu. Výzkumy prozrazují, že riziko negativního vývoje pozdějšího života je větší u dětí s určitými vlastnostmi, životními zkušenostmi a zážitky. Přestože na základě výzkumů není možno vytvořit přesný model působení jednotlivých faktorů, lze přeci jen odvodit několik záležitostí, které mohou negativně ovlivnit život dětí. Patří mezi ně:

- nízké příjmy a nezaměstnanost rodičů,
- problémy s bydlením,

⁸ Na péči záleží – zpráva pracovní skupiny o osvědčených postupech ve školách, prof. Patricia Collarbone. Velká Británie (2005)

- neplnění rodičovských povinností,
- omezené možnosti vzdělávání se,
- postnatální deprese matky,
- nízká porodní hmotnost,
- užívání návykových látek,
- inteligence,
- konkrétní prostředí (čtvrť, část města apod.), v němž dítě vyrůstá.

Směr, jakým se ubírá pozdější život dětí, záleží také na etnickém původu a pohlaví dětí. Neuspokojivé výsledky ve škole a nezapadání do školního kolektivu jsou typické pro určité etnické skupiny. U chlapců se častěji projevují kázeňské problémy a jisté vyřazení z kolektivu, naproti tomu pro dívky je příznačnější sebepoškozování se a problémy s příjmem potravy.

Čím více rizikových faktorů je v životě dítěte přítomno, např. nemožnost či neschopnost zařadit se do školního kolektivu v kombinaci s rozchodem rodičů, tím pravděpodobnější je, že se jejich další život bude vyvíjet negativně. Z výzkumů je patrné, že nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím školní výsledky dětí ve věku 10 let, je úspěšnost, s jakou jejich rodiče plní svou rodičovskou úlohu. Výsledky ve škole pak zase ovlivňují to, jak se bude dětem dařit v dalším životě. Zapojení rodičů do výchovy a vzdělávání dětí se tedy zdá být důležitější než chudoba, kvalita školy nebo vliv vrstevníků dětí.

S překonáváním nevýhodného postavení v životě může dětem pomoci celá řádka záležitostí:

- pevné vazby s rodiči, příbuznými a dalšími důležitými lidmi,
- zájem rodičů o školní výsledky dětí, jejich zapojení do školní přípravy a jasně stanovená očekávání spojená se vzděláním,
- pozitivní vzor rodičů,
- povahové vlastnosti jako otevřenost a cílevědomost a inteligence,
- aktivní zapojení se do života rodiny a školy a do dění v místě bydliště,
- projevování uznání a chválení.

V žádném případě není však možné tvrdit, že výskyt některého z faktorů zmíněných v úvodu této stránky, např. postnatální deprese nebo nízké porodní váhy, musí nutně vést k nepříznivému vývoji situace dětí v pozdějším životě. Je však pravděpodobnější, že vyskytne-li se současně více těchto faktorů a zároveň chybějí faktory pomocné, jako je podpora rodiny nebo dostatečný příjem, může se výrazně zvýšit riziko negativního vývoje v dalších letech.

Spokojený život

V jednom anglickém průzkumu byli mladí lidé a jejich rodiče dotázáni, co je pro ně v životě nejdůležitější. A tady jsou výsledky:

- **být zdravý** – těšit se dobrému fyzickému a psychickému zdraví a mít zdravý životní styl,
- **žít v bezpečí** – být chráněn před ublížením a zanedbáváním,
- **radovat se a dosahovat úspěchů** – užívat si všeho, co život přináší, a rozvíjet dovednosti nutné k samostatnému životu,
- **přispět svým dílem** – zapojit se do života společnosti a do života v místě bydliště, nikoho neurážet a nikomu neublížovat,
- **těšit se z materiálního dostatku** – moci naplno bez ekonomických překážek rozvíjet svůj potenciál.

Jak jsou šance v životě ovlivněny tím, že dítě žije v náhradní péči?

Výše uvedené cíle platí pro všechny děti, nejen pro ty, které vyrůstají v náhradní péči. Vyjmenované cíle jsou ambiciózní a s tímto záměrem byly také vymezeny. Děti žijící v pěstounské péči musejí k dosažení těchto cílů a ke zlepšení svého života vyvinout větší úsilí než děti, které vyrůstají se svými rodiči.

Zásadním způsobem pomáhají mladým lidem s překonáváním nevýhodného postavení pěstouni. Kromě pozornosti, kterou věnují školním výsledkům dětí, jejich zdravotnímu stavu a emocionální pohodě, je důležitý jejich laskavý přístup k dětem a ochota poskytnout jim vše potřebné.

Stigma života v pěstounské péči

Skutečnost, že dítě, dívka nebo chlapec vyrůstají v náhradní péči, může mít negativní dopad na řadu zcela běžných oblastí života, jako je udržování kontaktu s kamarády, docházka do školy nebo přístup k lékařské péči. Postoje ostatních mohou v dětech vyvolat pocit studu za to, že žijí v pěstounské péči, a některé děti mohou být předmětem šikany za to, že jsou vnímány jako „jiné“.

Mnoho lidí má předsudky vůči mladým lidem, kteří žijí v náhradní péči, protože o jejich situaci nic nevědí. To může vést k nespravedlivé diskriminaci, např. v oblasti vzdělání. Pěstouni si musejí být vědomi toho, že s těmito postoji a předsudky se mohou setkat i děti, o které se starají, a musejí být připraveni se jich v případě potřeby zastat.

Zlepšování šancí v životě

Ted' už byste měli mít určitý přehled o faktorech, které ovlivňují životní šance dětí a mladých lidí vyrůstajících v pěstounské péči. Nyní se podíváme, co mohou pěstouni udělat pro to, aby se šance dětí a mladých lidí, o něž pečují, zlepšily.

K faktorům, které přispívají k naší spokojenosti, patří zdraví a vzdělání. Dobrý zdravotní stav berou mnozí jako samozřejmost, ale bez něj bychom se jen stěžili mohli o sebe postarat, bez něj bychom jen obtížně zvládali svou práci a bez něj bychom se nemohli bavit s přáteli. Vzdělání, to není jen spousta absolvovaných zkoušek, ale základní nástroj k rozvíjení našeho potenciálu. Pro chlapce nebo dívku, kteří psaní a čtení zvládají jen tak tak, budou i ty nejjednodušší úkony, jako vyhledání autobusu v jízdním řádu, velkým problémem.

Zdraví a vzdělání patří naštěstí k oblastem, v nichž mohou pěstouni přispět k pozitivní změně.

Být zdravý

Jedním ze základních předpokladů normálního vývoje dětí a mladých lidí je zdraví – tělesné, duševní a emoční. Průzkumy naznačují, že:

- děti někdy přicházejí do náhradní péče se závažnými fyzickými a psychickými obtížemi,
- dvě třetiny všech dětí žijících v náhradní péči trpěly nejméně jedním tělesným neduhem. Mezi nejčastěji se vyskytující fyzické obtíže patří problémy se zrakem, řečové problémy, noční pomočování, problémy s koordinací a astma. U plné poloviny dětí, které byly svěřeny do náhradní péče, vyžaduje jejich tělesný nebo zdravotní stav ambulantní léčbu;
- mezi dětmi a mladými lidmi žijícími v náhradní péči je vysoké procento těch, kteří trpí duševní poruchou. Ve skupině mladých lidí ve věku 5 až 17 let, kteří byli umístěni do pěstounské péče, je pravděpodobné, že více než 4 z deseti budou mít nejméně jednu psychickou poruchu;
- několik studií prokázalo, že mezi dětmi a mladými lidmi žijícími v náhradní péči dochází k užívání návykových látek, včetně tabáku, ve větší míře než u dětí a mladých lidí, kteří žijí se svými biologickými rodinami,
- mezi náctiletými dívkami umístěnými do náhradní péče je mnohem vyšší procento těhotných než u stejně starých dívek, které vyrůstají se svou rodinou, a mladé ženy žijící v náhradní péči se stávají matkami mnohem častěji než dívky z běžné populace,
- děti z náhradní péče potřebují ošetření u stomatologa častěji než jejich vrstevníci,
- při přerušení školní docházky chybí dětem a mladým lidem zdravotní osvěta šířená ve školách,
- dětem s postižením, které žijí v náhradní péči, by měla být ve spojitosti s jejich zdravotními potřebami věnována zvláštní pozornost. Tyto děti mají právo vyjádřit se k péči, která je jim poskytována, a jejich zdravotní potřeby při přesunu do

institucí pro dospělé nebo při přechodu do samostatného života by měly být řešeny velmi pečlivě a citlivě;

- zdravotní záznamy dětí, které vyrůstají v pěstounské péči, musejí být průběžně aktualizovány,
- pozornost je potřeba zaměřit na celkové zdraví a prospívání dítěte, nejen na konkrétní nemoc.¹⁰

Péče o duševní zdraví dětí a mladých lidí v pěstounské péči

U dětí s duševními poruchami je pravděpodobnější než u jiných dětí, že na ně současně působilo několik z následujících faktorů:

- oslabené tělesné zdraví,
- zvláštní výchovné a vzdělávací potřeby,
- problémy s učením,
- rodiče s duševními poruchami,
- neshody v rodině nebo rozpad rodiny,
- nepřiměřené trestání ze strany rodičů,
- stresující události,
- různé formy fyzického, sexuálního nebo emocionálního zneužívání nebo zanedbávání.

Mnohé děti a mladí lidé, kteří žijí v pěstounské péči, mají zkušenosti s více než jednou záležitostí zmíněnou výše, a je u nich tudíž pravděpodobnější výskyt duševní obtíže či poruchy. Duševní a emoční stav dětí svěřených do pěstounské péče je horší než u jakékoli jiné skupiny dětí.

S duševními poruchami a s přístupem laiků k nim se pojí řada nepřesností a nejasností – tedy další předsudky, s nimiž se dítě nebo dívka či chlapec mohou setkat. Jako pěstounům se vám dostane náležitě podpory a asistence, aby bylo o děti, které trpí psychickými obtížemi, řádně postaráno, ale vy sami budete muset udělat maximum pro to, abyste těmto dětem pomohli vypořádat se s jejich problémy a zabránili tomu, aby se jejich problémy zhoršovaly.

Když se měli mladí lidé vyjádřit k tomu, co přispívá k jejich duševní pohodě, uvedli následující odpovědi:

- pocit bezpečí – fyzického i emočního,
- možnost si důvěrně promluvit s dospělou osobou o svém rozhodnutí,
- možnost využívat sportovní centra a kluby pro mládež,
- osobní úspěchy,
- chvála a ocenění do jiných,
- obecně pozitivní vztah k sobě samému.¹¹

¹⁰ Jako podklad posloužila Příručka zdravé péče Národního výboru pro děti. Velká Británie (2005)

¹¹ Jako podklad posloužil materiál Stručně o zdravé péči – duševní zdraví Národního výboru pro děti. Velká Británie (2005)

Aktivita 2.6

Můžete výše uvedený přehled odpovědí mladých lidí doplnit ze své pozice dospělého a z obecnějšího úhlu pohledu na emoční spokojenost dětí?

Role pěstounů ve vztahu k péči o zdraví

Všechny děti, které jsou umisťovány do pěstounské péče, musejí projít hodnocením zdravotního stavu, které se opakuje jednou ročně. Úkolem pěstounů je vést pečlivě podrobné záznamy týkající se zdraví dětí. Je-li to nutné, musejí být schopni zastat se dětí a mladých lidí a zajistit pro ně vše, co potřebují.

Aktivita 2.7

Pohovořte si se sociálním pracovníkem, který odpovídá za vaše hodnocení, o dalších možnostech a dalším školení, které by vám pomohlo při zajišťování zdravého vývoje a spokojenosti dětí a mladých lidí v pěstounské péči. Udělejte si k tomu poznámky.

Jak mladým lidem pomoci rozvíjet jejich potenciál

Mezi způsobem, jakým se odvíjí život dětí vyrůstajících v náhradní péči, a tím, jak žijí ostatní děti, existuje stále velký rozdíl. K existenci tohoto rozdílu přispívá řada věcí. Přesuny mezi pěstounskými rodinami mohou znamenat změnu školy a narušení procesu vzdělávání. Pro některé děti žijící v pěstounské péči může být, pochopitelně, velmi obtížné soustředit se na svou školní práci, když se v jejich životě odehrává tolik věcí.

Děti žijící v náhradní péči navíc bývají méně ctizádostivé než jejich vrstevníci a mnohým z nich chybí dostatečná motivace, pomoc a podpora k tomu, aby dosahovaly dobrých výsledků.

„To, že jsem střídal školy, mě v učení dost brzdilo, protože na každé škole se učilo jinak a já jsem přišel o spoustu kamarádů. Šel jsem z jedné školy do druhé, nevěděl jsem, jak mám správně napojovat písmena při psaní psacím písmem a neuměl jsem pořádně počítat, učitelé ale předpokládali, že to dovedu, a já jsem byl pořád víc a víc pozadu. Hodně učitelů má vůči dětem, které jsou v pěstounské péči, předsudky a zacházejí s vámi, jako byste udělali něco hrozného, nebo si myslí, že nejste tak chytří jako jiné děti.“¹²

¹² Zapomenuté hlasy, The Fostering Network (2008)

Role pěstounů v oblasti vzdělávání

Aktivita 2.8

Jaké jsou vaše vlastní zkušenosti se školou a zážitky z ní? Kdo z dospělých vás podporoval, abyste rozvíjeli své nadání a schopnosti, nebo kdo z nich měl na vás naopak negativní vliv? Co byste změnili, kdybyste mohli? Udělejte si pár poznámek.

Pěstouni mohou velmi významně pomoci mladým lidem rozvíjet naplno jejich potenciál. Právě oni totiž mohou podnítit ctížádostivost mladých lidí, podpořit je při osvojování si a rozvíjení sociálních dovedností a schopnosti vycházet s ostatními, a to vše následně pomáhá dosahovat lepších výsledků ve škole. Zatím ovšem ještě příliš mnoho dětí, které vyrůstají v pěstounské péči, vykazuje neuspokojivé školní výsledky.

Špatná školní docházka, případně ve spojení s příliš častým střídáním pěstounských rodin či v kombinaci s negativním pocitem odlišnosti nebo se zažívanou šikanou, zvláštní výchovné a vzdělávací potřeby, které nejsou naplňovány, nepříjemné pocity z toho, co se stalo, a obavy z toho, co bude s nimi a jejich rodinami, to vše má za následek skutečnost, že děti nejsou schopny se na školu a učení soustředit a nemají o ně zájem.

Jako by toto samo o sobě nestačilo, pěstouni navíc často netuší a nejsou poučeni o tom, jakou roli by měli hrát v souvislosti se vzděláváním dětí, o které se starají, a o nic lépe na tom nejsou učitelé a biologičtí rodiče dětí. Bývá totiž pravidlem, že všechny zúčastněné osoby dávají školu až na samý konec dlouhého seznamu problémů, se kterými se musí dítě svěřené do pěstounské péče vypořádat.

„Moje pěstounka mi moc pomohla ... díky ní jsem si ve škole mnohem víc věřila.“¹³

Jedenáctiletá dívka

Aktivita 2.9

Pohovořte si se svou pěstounskou organizací o dalších možnostech a dalším školení, které by vám pomohlo podpořit děti a mladé lidi žijící ve vaší pěstounské péči v oblasti vzdělávání. Udělejte si k tomu poznámky.

Budte ctížádostiví, naslouchejte, zastáňte se

Své možnosti při výběru práce si člověk zvyšuje následným vzděláváním po střední škole nebo vysokoškolským studiem. Děti vyrůstající v pěstounské péči však po opuštění základní školy jen velmi zřídka využívají příležitosti k dalšímu vzdělávání se. Jen zlomek jich pokračuje na univerzitu, a přestože vysoké školy se snaží přihlížet k potřebám těchto mladých lidí a motivuje je a pobízí k podání přihlášky, je před námi ještě hodně práce, abychom zvýšili ono mizivé procento dívek a chlapců z pěstounské péče, kteří skutečně na vysokou školu jdou.

¹³ Podporování houževnatosti u dětí a mladých lidí žijících v pěstounské péči, Průvodce č. 4, L.Bostock, Institut sociální péče (2004)

Podpora dětí v jejich vzdělávání není určitě pouze otázkou rozšiřování možností a zdrojů. Je nutno naslouchat názorům a přáním mladých lidí, kteří žijí v pěstounské péči, a vždy, když je to možné, je potřeba najít způsob, jak do jejich vzdělávání zapojit biologické rodiče nebo širší rodinu. Pěstouni mohou v této spojitosti potřebovat školení týkající se možností, jak toho v dnešní době dosáhnout.

V 1. části se jedna z kazuistik zaměřila na minulost Aleše, mladíka, který sám sebe označil za homosexuála. Jedním z úkolů jeho pěstounky bylo zajistit, aby Aleš nebyl ve škole šikanován nebo aby s ním ve škole nezacházeli nespravedlivě. V podobných situacích musejí pěstouni vystupovat jako zastánci mladých lidí, kteří žijí v jejich péči.

Být zastáncem znamená stát po boku dívky či chlapce, pomoci jim prezentovat jejich názory, a zajistit tak, že budou moci uskutečnit svá přání a bude se s nimi zacházet spravedlivě. Často to znamená najít způsob, jak mladé lidi podpořit, když už se dovedou postavit sami za sebe. Jindy to bude znamenat nutnost mluvit za ně nebo doplnit to, o čem hovořili oni sami, z perspektivy dospělého člověka. V každém případě to ovšem znamená pečlivě naslouchat tomu, co mladí lidé říkají, abyste se jich mohli zastat a podpořit je způsobem, který si přejí.

Jaké to je vyrůstat v pěstounské péči?

V roce 2008 připravila The Fostering Network ve Skotku projekt nazvaný „Zapomenuté hlasy“, v jehož rámci shromáždila postřehy, názory a pocity mladých lidí žijících v pěstounské péči. V následujícím úryvku hovoří jedna z dívek o tom, jak se poprvé setkala se svými pěstouny:

Moje první setkání

„Pamatuju si, jak jsem stála přede dveřmi domu, kam jsem se měla co nevidět nastěhovat. Maminka stála hned vedle mě, na druhé straně byl můj strýc a před námi stál můj sociální pracovník. Zase jsem měla v očích slzy. Cítila jsem, jak mi jedna po druhé pomalu stékají po tvářích. Maminka mi velice pevně sevřela ruku, jakoby ji už nikdy nechtěla pustit. Můj sociální pracovník zazvonil na zvonek a za chvíli se ve dveřích objevil sympatický muž. Pozval nás dovnitř. Vybavuju si tu sladkou vůni – v tom domě bylo najednou útulně a příjemně. Posadili jsme se na světle fialovou sedačku. Já sama jsem seděla na samém krajíčku, protože jsem se bála uvelebit se na ní pěkně pohodlně. Hned potom, co jsme si začali povídat, vešla z kuchyně do pokoje žena, která se velice mile usmívala. Muž a žena se pak představili.“

Další materiály ze zmíněného skotského projektu si můžete přečíst na adrese www.fostering.net/resources/documents/young_people/forgotten_voices.pdf.

Zamyslete se nad tím, co jste se dověděli a naučili

Aktivita 2.10

Jaké faktory mohou ovlivnit identitu člověka?

Jak můžete pomoci dětem a mladým lidem, kteří žijí ve vaší pěstounské péči, znovu najít kladný vztah k jejich dědictví?

Jaké faktory mohou ovlivnit způsob, jakým se k některým dětem a mladým lidem chovají ostatní?

Jak chápete pojmy „rasismus“ a „diskriminace“? Jaký vliv mohou tyto dvě záležitosti mít na děti a mladé lidi?

Proč je důležité pomáhat dětem a mladým lidem uchovat si jejich etnické, náboženské, kulturní a jazykové zázemí?

Jakým způsobem můžete nabídnout pomoc dětem a mladým lidem, kteří jsou postižení nebo mají problémy s učením?

Jak můžete pomoci dětem a mladým lidem rozvíjet jejich dovednosti potřebné k tomu, aby se dovedli vypořádat s diskriminací?

Jak chápete pojem „zdravá péče“?

Jak můžete děti a mladé lidi podpořit v jejich vzdělávání?

Potřebujete něco z toho, co bylo probráno v této kapitole, prodiskutovat se sociálním pracovníkem, který odpovídá za vaše hodnocení?

Chtěli byste ještě něco blíže probrat se svou rodinou a s přáteli?

Další informace

Velká Británie

Seznamujeme se s pěstounstvím – vzdělávání, A. Collis, Londýn, The Fostering Network (2008)

Seznamujeme se s pěstounstvím – zdraví, S. White, Londýn, The Fostering Network (2009)

Vzdělávání – příručka pro pěstouny, B. Dixon, Londýn, Národní centrála pro vzdělávací a poradenské služby (2008)

Zdraví dětí a mladých lidí v pěstounské péči, K. Dunnet a kol., Lyme Regis, Russell House Publishing (2006)

„Rasa“ a etnický původ – důležité záležitosti týkající se dětí tmavé a bílé pleti a dětí z etnických menšin, které vyrůstají v náhradní rodině, B. P. Goldstein a M. Spencer, Londýn, BAAF

Středisko pro pěstounskou péči
www.fostering.net/resources

Fond „Kdo se stará?“
www.thewhocarestrust.org.uk

Národní centrála pro vzdělávací a poradenské služby (Anglie)
www.antas.org.uk

Pěstounské úspěchy (Severní Irsko)
www.fosteringachievement.net

Zdravá péče
www.ncb.org.uk/healthycare

Mladé hlavy
Národní dobročinná organizace, jejímž cílem je přispět k posílení duševního zdraví dětí a mladých lidí
www.youngminds.org.uk

Výbor pro rovnost a lidská práva
www.equalityhumanrights.com

Spojte se s rodinou (pomoc a podpora pro rodiny s postiženými dětmi)
www.cafamily.org.uk

Národní autistická společnost
www.nas.org.uk

Národní informační a podpůrné služby týkající se poruch pozornosti
www.addiss.co.uk

Česká republika

P. Vrtbovská: Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM-Natama 2005

P. Vrtbovská, O. Formánek: Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma, Natama 2006

P. Vrtbovská: O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí, SCAN 2010

Budování identity dítěte

<http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>

Dospívající dítě v náhradní rodině:

<http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>

Romské dítě v neromské rodině:

<http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>

3. část

Spolupráce s ostatními

Úvod

Žádný pěstoun nemůže pracovat zcela sám. Svou práci může vykonávat jedině ve spojení s rozvětvenou sítí dalších lidí – sociálních pracovníků, rodin dětí, o něž se stará, zaměstnanců škol, kam děti chodí, zdravotnického personálu, specializovaných pedagogů, pracovníků pěstounské organizace a dalších osob. Ti všichni musejí vzájemně spolupracovat. K tomu, aby bylo možné pomáhat dětem vyrovnat se se svou minulostí, objevit a dále rozvíjet to dobré, co jim život přináší, a připravit se na budoucnost, je nutná partnerská spolupráce. Všichni ve vašem okolí budou zřejmě muset hrát při poskytování pěstounské péče určitou roli, zejména pak vaše vlastní děti, máte-li je.

Děti a mladí lidé, kteří žijí v pěstounské péči, zůstávají součástí rodin, ve kterých se narodili. Jak už jsme si řekli v předchozí kapitole, udržování vztahů s osobami, které jsou pro děti a mladé lidi důležité, je nezbytné k tomu, aby si děti a mladí lidé dovedli vytvořit a dále prohlubovat pozitivní vztah ke své identitě a svému dědictví. Pěstouni budou muset často úzce spolupracovat s rodiči dětí, naslouchat jejich problémům a obavám a pomáhat jim uvědomit si, že o své děti „nepřišli“.

Co je však nejdůležitější, pěstouni musejí navázat partnerství a spolupracovat především s dětmi a mladými lidmi samotnými a zajistit, aby právě k názorům a postojům dětí a mladých lidí, o něž se starají, bylo v plné míře přihlíženo při přijímání rozhodnutí, jež se těchto dětí a mladých lidí dotýkají. Tato kapitola se zaměřuje na zmíněné vztahy a partnerství a popisuje a rozbírá vše, co se od pěstounů v tomto ohledu očekává.

Díky této kapitole budete mít přehled o tom,:

- jak jsou sestavovány plány pro děti a mladé lidi v pěstounské péči,
- jak pěstouni spolupracují s dalšími odborníky,
- jak navázat a rozvíjet partnerskou spolupráci s rodinami dětí svěřených do pěstounské péče,
- co můžete udělat, abyste podpořili všechny děti žijící ve vaší domácnosti.

Pracovat jako tým

Schopnost fungovat jako člen týmu je jednou z důležitých dovedností, které nesmějí pěstouni postrádat, ale co to vlastně znamená?

Aktivita 3.1

Vzpomeňte si na nějaký tým, kterého jste byl(a) v minulosti členem, nebo na tým, do kterého patříte v současnosti. Může jít o tým v práci, tým lidí, se kterými hrajete šipky, fotbalový tým – naprosto libovolný tým. Položte si následující otázky a poznamenejte si, co vás v souvislosti s nimi napadne:

Jaký byl účel tohoto týmu? Byl sestaven jen pro jeden konkrétní účel, nebo pro více účelů?

Stanovili jste si pravidla, jak má tým fungovat, a jak jste se na nich dohodli?

Měli všichni členové týmu stejné postavení? Pokud ne, proč?

Co se stalo v případě, že došlo ke sporu?

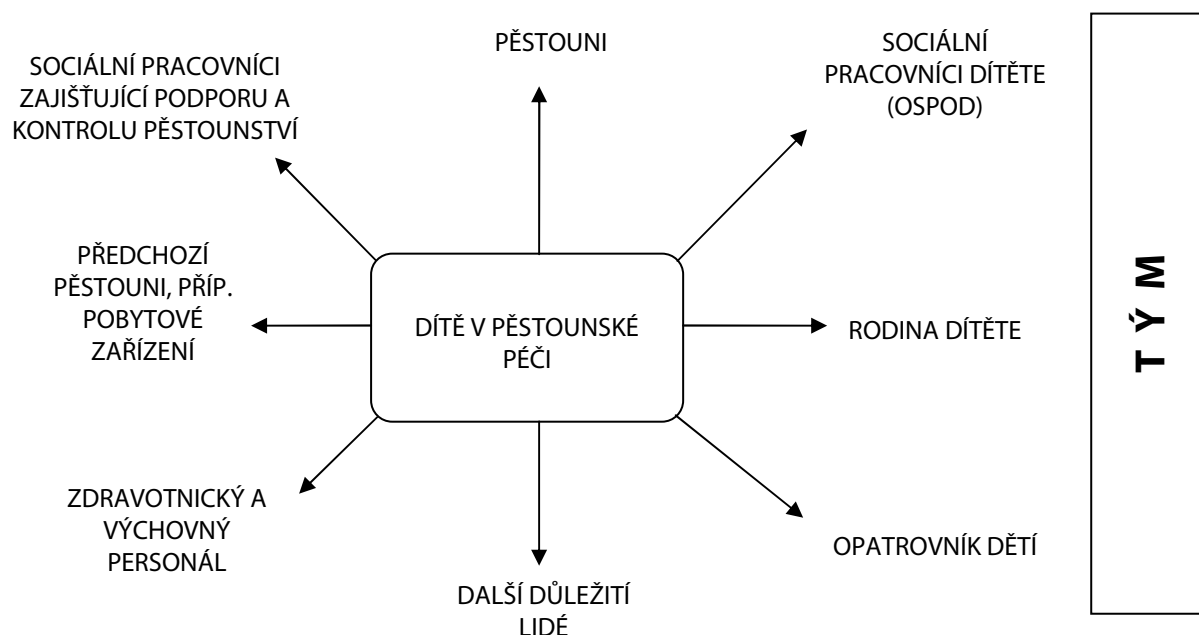
Jaké vlastnosti by podle vás měl mít dobrý člen týmu? Které z těchto vlastností podle vás máte?

Nezákladnější typ týmu spolupracuje na určitém úkolu nebo zadání po určitou předem stanovenou dobu, např. tým fotbalový. Takový tým má svá pravidla, svého kapitána, může mít také manažera nebo trenéra. Vznikne-li mezi soupeřícími týmy spor nebo konflikt, rozhodčí určí, kdo má pravdu a kdo ne. Všichni členové týmu mají ve spojitosti se způsobem, jakým je hra hrána, jednoznačné a velmi dobře ujasněné názory i pocity. S fungováním tohoto týmu je vždy spojena možnost velmi vášnivého nesouhlasení, ale i nadšeného oslavování úspěchu.

Tým kolem dětí a mladých lidí svěřených do pěstounské péče

Záležitosti, se kterými se setkává tým lidí zapojených do poskytování pěstounské péče, jsou však mnohem různorodější a problémy závažnější. Členové tohoto týmu vykonávají v zájmu spokojenosti dětí obtížnou a zodpovědnou práci celé týdny, měsíce, ba dokonce roky.

Na níže uvedeném obrázku jsou znázorněny jen některé z osob, které se budou podílet na péči poskytované dítěti v pěstounské rodině a na rozhodování o tom, co je pro toto dítě nejlepší.

Obecně platí, že ve stejnou chvíli nejsou aktivní všichni členové týmu – jejich konkrétní zapojení se odvíjí od aktuálních potřeb dítěte. Pěstouni a sociální pracovník dítěte se do poskytování péče zapojují každý den. Ostatní plní specializované úkoly – psychologové, terapeuti nebo určený učitel ze školy, kam dítě dochází (který má speciální odpovědnost za děti, které vyrůstají v pěstounské péči). Svou roli by měli aktivně plnit rovněž rodiče dětí, další členové rodiny dětí a mladí lidé žijící v pěstounské péči sami.

V případě dětí se složitějšími a komplexnějšími potřebami je nutné, aby při poskytování péče těmto dětem úzce spolupracovalo větší množství osob.

Zásadní je plánování

Růst znamená dělat si plány do budoucna. Když jste ještě moc malí, dělají tyto plány za vás dospělí. To, jak o vás bude postaráno v prvních letech po vašem narození, na jakou školu a univerzitu budete chodit, k jakému náboženství budete patřit, jaké svátky budete slavit, jaký účes budete mít, do jakých kroužků budete chodit po vyučování, jak budete slavit narozeniny apod. Chybat plány pro mladé lidi, které sahají od závažných rozhodnutí určující další směr života po vymýšlení zábavy, znamená volit mezi nepřebornou řádkou možností, což může být pro dospělé dosti nesnadné. V závislosti na typu osobnosti a na předchozích zkušenostech se mohou mladí lidé na svou budoucnost těšit a být ze svých plánů nadšeni, nebo je vnímat s obavami či dokonce strachem. Mladí lidé se mohou do rozhodování přímo zapojit dosti významně, ale pokud ještě nedovedou rozlišit rozdíly, mohou svůj postoj a pocit vyjádřit prostřednictvím svého chování – které dospělí často nechápou a často je rozčiluje.

Příprava plánů pro mladé lidi, kteří vyrůstají v pěstounské péči, je, samozřejmě, procesem mnohem formálnějším, než tomu bývá v běžné rodině. Zavedeny musejí být náležitě systémy plánování péče, sledování jejího průběhu a zaznamenávání pokroku a správně předávány a využívány musejí být důležité informace související s pěstounskou péčí.

System pořizování záznamů ke sledování průběhu péče

Úřad, který za dítě umístěné do pěstounské péče odpovídá, je označován za „úředního rodiče“ dítěte. Tento úřad musí sledovat a kontrolovat, zda je odváděna veškerá práce, která má být vykonána s dítětem a v jeho zájmu, a jestli jsou naplňovány potřeby dítěte, a je tudíž zajištěno, že dítě bude mít v životě stejné příležitosti a šance jako ostatní děti. Každý úřad má stanoven systém pořizování záznamů, který používá tým osob z oblasti sociální péče o děti k získávání a shromažďování informací, k plánování dalšího postupu a k prověřování a hodnocení pokroku dětí a mladých lidí před jejich umístěním do pěstounské péče a po něm. Sociální pracovníci znají většinu dětí umísťovaných do pěstounské péče a jejich rodin dávno před tím, než dojde ke skutečnému svěřeni do pěstounské rodiny, a má o nich přehled nejen během pobytu v pěstounské rodině, ale i po odchodu z ní.

Plánování pro děti svěřené do pěstounské péče

Hodnocení je základem přesného posouzení potřeb dětí a mělo by proběhnout před tím, než jsou děti umístěny do pěstounské rodiny. Není-li tento postup možný, např. proto, že děti je v naléhavých případech nutné umístit do pěstounské rodiny během velmi krátké doby, mělo by být provedeno do 14 dnů od chvíle, kdy děti k pěstounům přišly. Při hodnocení se rozhoduje o tom, zda bude pro dítě lepší, když nebude žít se svými rodiči.

Termínem umístění se rozumí umístění dítěte nebo dívky či chlapce do pěstounské rodiny. Jako pěstouni uslyšíte tento pojem velmi často. Jakmile je jasné, že bude nutné zařídit pro dítě pěstounskou péči, musí být sestaven plán umístění. Tento plán má dvě části.

Plán umístění do pěstounské péče

První část – smlouva o umístění dítěte

V této smlouvě jsou uvedena ujednání a dohody, které jsou nezbytné ke svěřeni dítěte nebo dívky či chlapce do pěstounské péče. Tato smlouva obsahuje jména a adresy, základní ujednání týkající se kontaktu dítěte s rodinou a dohodu o poskytování péče dítěti a o zajištění lékařské péče pro něj. Tato smlouva musí být uzavřena pokaždé, když je dítě umísťováno do pěstounské péče, a to i v naléhavých případech.

Druhá část – běžná ujednání

V této části jsou uvedeny podrobnější informace o každodenním režimu dítěte. Tato část by měla být sepsána před umístěním dítěte do pěstounské rodiny. Není-li to možné, měla by být připravena do 14 dnů od chvíle, kdy dítě do pěstounské rodiny přišlo.

Na druhé části plánu umístění je potřeba dohodnout se během schůzek týkajících se svěřeni dítěte do pěstounské péče, kterých se účastní rodiče dítěte, sociální pracovníci, pěstouni a dívka nebo chlapec, kteří mají být do pěstounské péče svěřeni (jsou-li schopni pochopit, co se děje). Tyto schůzky bývají velmi užitečné, neboť všem zúčastněným pomáhají soustředit se na tak důležitý úkol, jakým je přijetí rozhodnutí o tom, co má být zařízeno, aby si dítě v pěstounské rodině zvyklo a vyrovnalo se se všemi pocity, které jeho přesun do rodiny budou provázet.

Jsou-li děti svěřeny do pěstounské péče, musí mít tým sociální péče u každého dítěte, za nějž zodpovídá, jasný a přehledný písemný Individuální plán péče dítěte. Při sestavování tohoto plánu péče hrají velice důležitou roli plánovací schůzky, kterých se účastní rodiče dítěte, dítě samotné (je-li schopné pochopit, co se děje) a pěstouni.

Individuální plán péče dítěte

V tomto dokumentu jsou přesně a jasně vymezeny potřeby a cíle poskytování péče dítěti a kroky, pomocí nichž bude těchto cílů dosaženo. Je-li to možné, měl by být individuální plán péče dítěte připraven před tím, než jsou dítě nebo dívka či chlapec umístěni do pěstounské rodiny. Není-li to možné, měl by být plán péče sestaven co nejdříve po příchodu dítěte k pěstounům.

Obsahuje **základní údaje o dítěti** (jméno, příjmení, rodné příjmení, datum narození, bydliště, datum, od kdy je v náhradní rodině), **o náhradních rodičích** (jména a příjmení), **dalších osobách v rodině, o službách/institucích, které dítěti poskytují péči**. Dále podrobně mapuje **historii dítěte** (všechny dostupné informace o rodině dítěte včetně sourozenců) a **kontakt dítěte s rodinou a dalšími významnými osobami pro dítě** (zda kontakt probíhá, jak často, kde, s kým, jak se ke kontaktu staví náhradní rodina, jak dítě kontakt prožívá, atd.).

Individuální plán péče dítěte dále mapuje jednotlivé oblasti důležité pro vývoj dítěte:

- **zdraví** (zdravotní anamnéza, aktuální somatické obtíže, jména a kontakty na lékaře, kteří o dítě pečují, atd.)
- **citový vývoj a vývoj chování** (emoční projevy, jejich adekvátnost, reakce na zátěž, míra psychické deprivace, poruchy chování, atd.)
- **rodina a sociální vztahy, zájmy** (vztahy s rodinnými příslušníky, zapojení dítěte v rodinném systému, vztahy k lidem mimo rodinu, komunikační schopnosti, vztahy s vrstevníky)
- **identita a představa vlastní budoucnosti** (kdo jsem, odkud pocházím, ukotvení v náhradní rodině a představa o vlastní rodině, mé jistoty, kořeny)

- **vzdělání** (školní úspěšnost, silné a slabé stránky ve škole, nadání, další schopnosti)
- **sebeobsluha** (návyky, plnění povinností, péče o sebe)

Věci k zamyšlení

Už jsme se tu zmínili o tolika plánech! Možná se vám zdá, že je tady na vás moc odborných pojmů. Nezapomínejte, že jejich vysvětlení najdete v Glosáři. Pokud vám i tak není něco jasné, zeptejte se sociálního pracovníka, který je zapojen do vašeho hodnocení, nebo školitele z kurzu „Příprava k pěstounství“. Hlavně se vůbec nebojte – sami budete překvapení, jak rychle se s celým procesem kolem pěstounství seznámíte a budete ho znát skrz naskrz.

Tolik papírování!

Pěstounů se naštěstí netýká vyplňování většiny z formulářů, které s pěstounskou péčí souvisejí, přesto ale právě oni hrají důležitou roli při poskytování informací a předkládání názorů o pokroku, kterého bylo během pobytu dítěte u nich dosaženo.

„Spojkami“, které zajišťují, aby názorům i dotazům pěstounů byla věnována náležitá pozornost a aby se svým dílem mohli zapojit do důležitého rozhodování, jsou sociální pracovníci dětí a sociální pracovník zajišťující supervizi pěstounů. Pěstouni postupně zjišťují, že role, kterou mají hrát, a úkoly, které mají plnit, jim budou čím dál jasnější a budou pro ně také čím dál tím lépe zvládnutelné.

Od pěstounů se očekává, že si povedou záznamy o důležitých událostech v životě dětí, o které se starají. Obyčejně mají tyto záznamy podobu deníků, do kterých si dělají poznámky. Vedení takového deníku by nemělo být ničím náročným, avšak pěstouni by v souvislosti s ním neměli zapomínat na otázky důvěrnosti a bezpečí i další aspekty spojené s dodržováním osvědčených postupů v oblasti pěstounství.

Aktivita 3.2

Seznamte se s pravidly a postupy vaší pěstounské organizace, které se vztahují na vedení záznamů a zejména pak na vaši povinnost vést si záznamy o každém dítěti. Ověřte si také, jakým způsobem a do jaké míry se máte zapojit do procesu plánování a hodnocení. Všechny případné poznámky, které k tomuto tématu máte, si zaznačte sem.

Postupný a dlouhodobý proces

Příprava plánů pro děti svěřené do pěstounské péče není, přirozeně, jednorázovou akcí – rozhodnutí, která fungovala v určitém okamžiku, bude možná v budoucnu nutné změnit.

Informace pro účely vyhodnocování se shromažďují prostřednictvím sledování toho, jak dobře funguje plán péče v každodenním životě. Důležitou roli při tom hraje pěstoun, který se o dítě každý den stará a každý den za ně odpovídá. Pěstoun je také osobou, která má nejlepší možnost sledovat reakce a pocity dítěte a tyto reakce a pocity pochopit.

Důležité je v tomto ohledu najít způsoby, jak se dobrat názorů mladých lidí, tedy způsoby, které by odpovídaly věku mladých lidí a úrovni jejich chápání, a zaměřit se na potřeby dívek a chlapců. Jako osoba, která je s dítětem v každodenním kontaktu, může pěstoun nejlépe rozpoznat pocity dítěte a vybízet ho k tomu, aby své pocity vyjadřovalo. V případě potřeby pak mohou pěstouni o pocitech dětí informovat na schůzkách týkajících se např. plánu péče.

Plánovací schůzky a vyhodnocování vede sociální pracovník dítěte z OSPOD, případně jím pověřený subjekt, který s rodinou spolupracuje. Přijímání rozhodnutí, která budou pro dítě vyrůstající v pěstounské rodině „správná“, může být velice obtížné, a při přijímání těchto rozhodnutí může docházet ke sporům.

K rozhodování přistupujte tak, že jde o proces přátelské a otevřené spolupráce, během něhož bude vašemu názoru věnována náležitá pozornost.

Podílet se na promýšlení a plánování budoucnosti dětí, které se ocitly v tíživé situaci, je emocionálně velmi náročné. Ve všech zúčastněných vyvolají události ze života některých z dětí hodně silné emoce. Odlišné názory na zajištění bezpečné budoucnosti takových dětí mohou být výbornou zkouškou toho, jak jsou zúčastněné osoby schopny vzájemně spolupracovat.

Spolupráci vnímejte jako otevřený a upřímný vztah všech zúčastněných osob, který vychází ze vzájemné úcty mezi nimi. Ve chvíli, kdy je rozhodnuto o umístění dítěte do pěstounské péče, se např. sociální pracovníci podělí o informace, které mají k dispozici, a otevřeně sdělí, co je a co není známo o potřebách dítěte. Pěstouni pak musejí v této chvíli otevřeně promluvit o potížích, které mají oni sami nebo jejich rodina, neboť tyto potíže by mohly mít negativní vliv na spokojenost dítěte, o které je potřeba se postarat.

Co je však nejdůležitější – názorům každého zúčastněného musí být věnována náležitá pozornost. Dětem a jejich rodičům by pak měla být poskytnuta veškerá pomoc, kterou potřebují, aby se mohli do procesu poskytování pěstounské péče v plné míře zapojit. Hlavním cílem veškerého shromažďování informací a všech diskuzí a schůzek je totiž zajištění toho, aby bylo dětem a mladým lidem vytvořeno bezpečné prostředí, které jim umožní růst, vyvíjet se a rozvíjet v maximální míře svůj potenciál, a to bez ohledu na to, co se v jejich rodině stalo.

Spolupráce s rodinami

V 2. části jsme se již dověděli, proč je pro děti a mladé lidi žijící v pěstounské péči tak důležité udržovat spojení s lidmi, které mají rádi. Jako pěstouni budete přispívat nejen k tomu, aby bylo uchováno toto spojení, ale budete možná také muset spolupracovat

s rodiči a dalšími členy rodiny dětí a pomoci jim dosáhnout toho, aby se k nim mohly jejich děti opět vrátit.

Spolupráce s rodinami je náročný a někdy rovněž problematický úkol. Ne vždy bude tato spolupráce možná nebo na místě s ohledem na okolnosti, které vedly k tomu, že bylo nutné umístit dítě do pěstounské péče. V této části se nyní seznámíme s příběhy čtyř dětí, které vyrůstají v pěstounské péči, abyste se mohli více zamyslet nad tématem spolupráce.

Jana a Norbert

V následující kazuistice uvidíme, jak komplikovaný se může nakonec ukázat být zprvu zdánlivě jednoduchý úkol postarat se o dvě děti po dobu, kdy toho nebude z důvodu nemoci schopná jejich matka.

Kazuistika – Jana a Norbert

Janě je 15 let a jejímu nevlastnímu bratrovi Norbertovi je devět. Obě děti jsou tmavé pleti. Oba sourozence vychovává jejich matka Magdaléna, která je svobodná. Všichni tři jsou křesťané a celá rodina chodí pravidelně do kostela.

Jana není vůbec v kontaktu se svým otcem, ale Norbert se se svým otcem Emilem vídá jednou za dva týdny. Emil má se svou novou přítelkyní rodinou, která žije v malém bytě. Norbert ví, že není možné, aby bydlel se svým otcem a jeho novou rodinou.

Magdin duševní stav není příliš dobrý. Jana a Norbert už kdysi v pěstounské péči nějakou dobu strávili – bylo to tehdy, když jejich matce nebylo dobře a nebyla schopná se o ně starat. Před nedávnem se Magda pokusila o sebevraždu. Norbert ji našel a běžel pro pomoc. Magda je nyní v nemocnici. Souhlasila s tím, že se bude léčit, a že její děti budou do chvíle, kdy jí bude lépe, umístěny do pěstounské péče. Může to trvat i měsíce, než bude Magda opět schopná se o Janu a Norberta starat.

Jana cítí velkou zodpovědnost za svou matku a nevlastního bratra. Doma je velice starostlivá a stará se o Magdu a Norberta. Na svého bratra dovede být pěkně přísná. Minulý měsíc přestala chodit do školy, protože – podle jejích vlastních slov, „škola není důležitá, stejně se tam nic nenaučím, chci se starat o maminku“.

Norbert je tiché dítě. Ze všeho nejraději si kreslí. Jeho učitelé zjistili, že chlapec má dyslexii, a při výuce mu proto věnují zvláštní pozornost. Norbert vůbec nemluví o tom, že se jeho matka pokusila o sebevraždu, a říká: „Moje sestra se o mě dovede postarat. Nikoho jiného nepotřebujeme.“

Včera se Jana a Norbert nastěhovali k Marii, svobodné pěstounce tmavé pleti, která má syna Filipa (12 let). Marie má ještě dvě odrostlé děti, kterým je kolem dvaceti let a které žijí nedaleko od ní. Pěstouni, kteří se v minulosti o Janu a Norberta starali, nejsou momentálně k dispozici, aby se děti opět ujali, a zatím nebylo dost času na bližší seznámení dětí s Marií a Filipem. Jana a Norbert budou chodit do stejné školy, do které chodí nyní.

Jaké problémy nebo nové věci k řešení se mohou objevit?

Jakou další pomoc a podporu budou Jana a Norbert potřebovat?

Jaký vliv to bude mít na Marii a Filipa?

Jana a Norbert – pár věcí, nad kterými je potřeba se zamyslet

- Plán práce s Janou a Norbertem bude muset být pečlivě prodiskutován s Magdou, Emilem a s oběma dětmi. Sociální pracovník dětí (OSPOD) a Marie společně sestaví plán péče pro Janu a pro Norberta.
- Jako osoba, která pečuje o svou matku, bude Jana potřebovat, aby byla náležitá pozornost věnována také jejímu vývoji. Pocit zodpovědnosti ve vztahu k matce způsobil Janě jisté problémy – nejmarkantnějšími jsou potíže se školou. Marie bude muset pomoci Janě uvědomit si, jaké jsou její vlastní potřeby jako mladé dívky, a ve spolupráci s Janiným sociálním pracovníkem (OSPOD) a s jejími učiteli bude muset zajistit, aby dívka zase chodila každý den do školy.
- Je nutné zjistit, jaké pocity má Norbert ve spojitosti s matčinou nemocí a s jejím pokusem o sebevraždu, a věnovat jim dostatečnou pozornost. Marie ve spolupráci se sociálním pracovníkem chlapce (OSPOD) prověří, zda bude Norbert potřebovat speciální terapii.
- Norbert trpí dyslexií. Marie bude muset ve spolupráci s jeho učiteli zajistit, aby byl schopen zlepšovat své výsledky.
- Marie si musí uvědomit, jaký dopad bude mít péče, kterou bude poskytovat Janě a Norbertovi, na Filipa. Na toto téma si popovídá se sociálním pracovníkem, který jí poskytuje služby, a Filip bude moci využít veškeré podpory, kterou pěstounská organizace nabízí synům a dcerám pěstounů.
- Marie může mít jiný etnický původ než Jana a Norbert a odlišné kulturní zázemí. Neznamená to, že by jim nemohla poskytnout péči, kterou potřebují, ale Marie by si měla v každém případě promluvit se sociálním pracovníkem dětí (OSPOD) a zajistit, aby mohly děti udržovat spojení se svým kulturním dědictvím. Pěstouni s odlišným zázemím musejí získat potřebné informace a využít pomoc, kterou oni sami i děti, o které se starají, mohou potřebovat.
- Mariin přístup k náboženství se možná bude lišit od přístupu dětí. Zajistí však, aby si děti mohly udržet kontakt se svým náboženstvím, a využije veškerých dalších možností a veškeré podpory, kterou může nabídnout náboženská komunita, do níž děti patří.
- Jako svobodná pěstounka bude Marie potřebovat další externí podporu, včetně pravidelného kontaktu s dalšími pěstouny.
- Jakožto zkušená pěstounka je Marie obeznámena s tím, jakou podporu jí může poskytnout sociální pracovník, který jí poskytuje služby, a jaký přínos by mohla mít z dalšího vzdělávání se.

Partnerská spolupráce s rodiči

Ze zákona musejí týmy sociální péče podporovat kontakt mezi dětmi a jejich rodinami a s rodiči navázat a rozvíjet partnerskou spolupráci. Jelikož partnerská spolupráce znamená, že rodiny se mohou podílet na přijímání rozhodnutí týkajících se jejich dětí, je velmi důležité podporovat udržování pozitivních vztahů mezi dětmi a jejich rodinami.

Příprava na toto podporování vztahů mezi dětmi a jejich rodiči začíná ještě před tím, než se dítě přestěhuje do pěstounské rodiny. Rodiny dětí, které mají být svěřeny do pěstounské péče, obvykle již využívají služeb institucí sociální péče pro děti a sociální pracovníci už zpravidla měli možnost pomáhat rodičům a dětem připravit se na eventualitu, že by děti vyrůstaly po určitou dobu mimo svou rodinu.

Hlavním účelem kontaktu je zachování pozitivních vztahů mezi dětmi a jejich rodinami. Nesmírně důležité je ovšem pečlivě promyslet všechny podrobnosti takového kontaktu a propojit je s veškerou další prací, kterou vykonávají všechny zúčastněné osoby v souladu s plánem péče.

Kontakt, to nejsou jen osobní schůzky. Zanedbáván nesmí být ani význam dopisů, emailů, telefonátů, výměny fotografií a zaslání dáreků nebo přání a pohlednic. V dnešním moderním světě existuje spousta možností, jak zůstat ve spojení – od textových zpráv po online sociální sítě.

Osobní návštěvy se mohou odehrávat na celé spoustě míst, včetně center, která jsou určena speciálně k tomuto účelu. Schůzky mohou probíhat za dohledu sociálních pracovníků, pěstounů, dalších odborníků, případně dalších členů rodiny nebo přátel, nebo bez jejich dohledu. Mohou se konat v různé dny a v různou denní dobu, pravidelně nebo občas. Dosáhnout ujednání, která budou vyhovovat všem zúčastněným a budou zároveň v nejlepším zájmu dítěte, je někdy velmi náročné a obtížné.

Může kontakt děti nepříjemně rozrušit?

Kontakt mezi dětmi a jejich rodinami sám o sobě nemusí nutně zlepšit vztahy mezi nimi nebo znamenat, že dítě se vrátí domů. Nutná je ještě další spolupráce se všemi zúčastněnými osobami, dospělými i dětmi. Díky kontaktu lze ovšem dosáhnout určitých omezených a reálných cílů, jako je uklidnění dětí v tom smyslu, že nejsou zcela odloučeny od těch, které mají rády, a jejich informování o tom, co se děje doma. Mají-li děti vytvořeny pevné vazby ke členům své rodiny, bude pro dospělé snadnější udržovat úspěšně povzbudivý kontakt a u dětí bude pravděpodobnější, že se skutečně vrátí domů.

Přestože důležitost kontaktu pro většinu dětí je naprosto neoddiskutovatelná, následující úryvek ze zprávy o nedávno provedeném průzkumu ukazuje, jak nezbytný je zároveň citlivý přístup k potřebám každého konkrétního dítěte – a jak důležitou roli hrají pěstouni, kteří tráví s dětmi nejvíce času a nejlépe znají jejich pocity a názory.

„S kontaktem jsou spojeny velmi silné emoce a kontakt může děti značně rozrušit a roztesknit. Kontakt s některými příbuznými může, kromě toho, vést k opětovnému zneužití nebo být jiným způsobem škodlivý. Kontakt je nezbytné precizně a dobře naplánovat a realizovat, aby byl pro dítě přínosem.“

„Děti mají obyčejně naprosto jasno v tom, se kterými příbuznými chtějí být v kontaktu, ale ne vždy to řeknou nebo jim není dána možnost se v tomto ohledu vyjádřit. Jak zjistila jedna studie, děti si přály být v kontaktu s dalšími příbuznými, ale nikomu o tom neřekly. V dalších případech zas pěstouni věděli o obavách a nepříjemných pocitech dětí v souvislosti s kontaktem s rodinou, avšak sociální pracovníci o těchto obavách nebyli informováni.“¹⁴

Mnoho dětí trápí velice často obavy, jak se asi vede jejich rodině, a hodně přemýšlejí o vztazích v ní. Není žádným překvapením, že kontakt s rodinou může v dětech vyvolávat intenzivní úzkost a silné napětí, a to bez ohledu na konkrétní podmínky či okolnosti. Když se v rámci jedné studie zeptali dětí, jaká dvě největší přání mají do budoucna, čtvrtina z nich uvedla, že nejdůležitější je pro ně vídat se více se svou rodinou nebo se do ní zase vrátit.

Děti si často přejí častější nebo intenzivnější kontakt se svým otcem, prarodiči a se svými sourozenci, a to i v případech, kdy jsou v náhradní rodině šťastné a domů se vrátit nechtějí. Některé děti by uvítaly kontakt s určitým členem své rodiny a jiné příbuzné si vidět naopak vůbec nepřejí, jiné děti zase dávají přednost kontaktu nepřímému před přímým.

A co práva rodičů?

Kontakt je právem dítěte. Rodiče, příbuzní a další osoby nemají na kontakt s dítětem „právo“, avšak instituce sociální péče o děti jsou povinny kontakt zajišťovat a podporovat.

V malém procentu případů, kdy kontakt není v nejlepším zájmu dítěte, je soud požádán o vydání soudního nařízení, které kontakt s dítětem zakazuje. V takovýchto situacích není pravděpodobné, že by se kdokoli snažil umožnit návrat dítěte do jeho vlastní rodiny, a je proto nutné najít jiné možnosti zajištění dlouhodobé péče pro takové dítě.

¹⁴ Závěry z průzkumu – závěry pro odborníky (je možno stáhnout z webových stránek www.dfes.gov.uk/choiceprotects/research).

Řešení problémů

Mnoho lidí se domnívá, že rodiče samozřejmě udělají cokoli, aby mohli být se svým dítětem v kontaktu. Rodiče mohou mít ovšem nejrůznější obavy, které jim brání v tom, aby kontakt s dítětem úspěšně realizovali. Mohou cítit vinu, úzkost a strach a mohou pěstouny podezřívat z toho, že v životě dítěte zabrali jejich místo. Rodiče se mohou kontaktu bránit z celé řady důvodů – jedním z nich je také pocit prohry a neúspěchu.

Někdy si rodiče sprádají zcela nereálné plány do budoucna nebo nedodržují sliby, které jsou pro dítě důležité. Někdy zasypávají své dítě dárky, jindy zaujímají nepřátelský postoj vůči pěstounům. Často může být obtížné posbírat a dát dohromady všechny ty rozbité malé kousíčky a uklidnit a ukonejšit dítě, které bylo opuštěno. Žádný z výše popsanych typů chování nemusí nutně znamenat, že rodičům na dítěti nezáleží. Zmíněné chování však zcela jasně naznačuje, že rodiče potřebují pomoc, aby mohli rodiči svých dětí zůstat i po dobu, kdy budou děti vyrůstat v pěstounské péči.

Na schůzce, na které se dojednávají smlouva o umístění dítěte do pěstounské péče, a na pozdějších plánovacích schůzkách je možno rozehnat obavy rodičů, kteří si pak mohou vytvořit reálnou představu o pěstounství a lépe zvládat své vlastní pocity. Pěstouni musejí spolupracovat se sociálními pracovníky dětí a s rodiči a společně promyšlet, jak zajistit, aby při kontaktu mezi dětmi a jejich rodinami byly vždy středobodem zájmu potřeby dětí.

V souvislosti s kontaktem je nutné přijmout řadu rozhodnutí, která souvisejí s různými aspekty kontaktu. Jako pěstouni budete muset přihlídnout k přáním a pocitům dítěte ve spojitosti s různými možnostmi realizace kontaktu, jako je např. kontakt přímý a nepřímý a kontakt s různými členy rodiny dítěte. Kontakt musí být vždy promyšlen do nejmenších detailů a brát v potaz veškerá možná rizika.

Názory rodin

Nyní se můžete seznámit s názory, které rodiče a další členové rodin dětí vyjádřili v souvislosti s kontaktem:

„Pěstounka mi řekla, že se mnou chce při poskytování péče mé dceři Haně hodně spolupracovat. Vysvětlila mi, že obě si přejeme totéž – aby Hana přečkala dobu, po kterou nebude žít se mnou, s co možná nejmenšími problémy. A že obě chceme, aby se ke mně Hana vrátila co nejdříve. To mi moc pomohlo, pak jsem se cítila dobře.“

„Bála jsem se, že mě pěstouni odsoudí za to, že jsem nebyla schopná vzít si vnuka k sobě, když to potřeboval. Chovali se ke mně ale velice pěkně, zkrátka jako k babičce, která přišla navštívit své vnouče, a pověděli mi všechno, co u něj bylo nového.“

„Nejtěžší věc v mém životě bylo uznat, že nejsem schopná se o Matěje postarat. Jít se na něj podívat pro mě bylo nesmírně těžké. Žil u nějaké cizí ženy, která pro něho dělala všechno to, co jsem měla dělat já. Víím, že na něho byla moc hodná, ale já jsem ji nenáviděla.“

„Trvalo mi devět měsíců, než jsem zjistil, kde moje neteř bydlí. Přišel jsem tam celý rozčilený s tím, že jim to povím pěkně zostra, ale pěstounka byla tak milá a příjemná a Lucie vypadala tak dobře a spokojeně, že mi to naprosto vzalo vítr z plachet. Měl jsem z toho moc dobrý pocit a těšil jsem se na další návštěvu.“

„Mám dojem, že pěstounka si ani neuvědomuje, jak těžké to pro mě je přijít k ní, do jejího domu, kde má všechny ty krásné věci, které má tak ráda, a poslouchat, jak spolu podnikají všechny ty úžasné akce – jak šli na rozhlednu a do divadla a do zoo ... Měla by si vyzkoušet, jak by jí bylo na mém místě.“

„Jsem vážně přesvědčená o tom, že kdyby se mnou pěstounka, která se stará o mého chlapčeka, neměla tolik trpělivosti a neukázala mi, jak si s ním mám hrát a postarat se o něj, přišla bych o něho. Vždycky mi věřila a já jsem jí dokázala, že se nemýlila.“

„Zdalo se mi, že vlastní děti pěstounů se k Petrovi chovaly, jako by byl jejich skutečný bratr. Připadalo mi nádherné, jak mu půjčovaly svoje hračky a dělily se s ním o svoje rodiče a svůj život. I teď, když už je Petr zpátky u mě, jsou spolu pořád v kontaktu.“

„Myslel jsem, že nebudu mít vůbec šanci, když budu chtít, aby děti žily se mnou, protože jsem muž. Čekal jsem, že sociálka by souhlasila, kdybych byl jejich matka, ale že jako otec nebudu mít nárok. Ale pak mi jejich pěstoun dal vážně skvělou lekci a ukázal mi, že i muži mohou být dobří rodiče a dovedou se postarat o všechno, co je potřeba. Dodalo mi to spoustu sil a odvahu bojovat o děti.“

Boj s vlastními pocity

Možná vám bude připadat nemyslitelné spolupracovat s někým kdo se, ve vašich očích, nepostaral o své dítě nebo dovolil, aby se mu stalo něco zlého. Takovéto příběhy vám umožní pochopit, co se děje v rodinách, které se potýkají s velkými obtížemi. Přestože je to obrovsky náročné, jako pěstouni budete muset zvládnout a překonat svou chuť rodiče soudit. Vaším úkolem je udělat vše, co bude nejlepší pro dítě, a na tento úkol se musíte soustředit. Ve valné většině případů to bude vyžadovat partnerskou spolupráci s rodiči nebo rodičem dítěte.

Několik důležitých bodů týkajících se kontaktu

- Pocit viny a nejistoty může v rodičích vyvolávat potřebu vynahradiť svým dětem čas, kdy nemohou žít doma. Rodiče se často bojí, že přijdou o náklonnost svého dítěte, a tak mu kupují dárky, protože podle nich je to ten nejlepší způsob, jak si udržet jeho lásku.
- Na své otázky, proč se jejich rodiče chovali způsobem, který jim ubližoval, musejí děti dostat otevřené odpovědi, které ovšem nebudou úmyslně narušovat vztah dětí k jejich rodičům.
- Pěstouni mohou mít vlastní děti nebo vychovávat další děti, které budou věkově blízké dítěti, jež bylo svěřeno do jejich pěstounské péče. Tyto další děti mohou pěstounům rovněž pomoci poznat a zjistit, jak se dítě může cítit.
- Při napravování vztahu mezi dětmi a rodiči, kteří nežijí spolu, mohou pomoci dobře a pečlivě připravená ujednání týkající se kontaktu mezi nimi.
- Mnoho problémů souvisejících s ujednáními o kontaktu lze překonat díky dobré vzájemné komunikaci, pečlivému plánování a díky podpoře sociálních pracovníků.

Aktivita 3.4

Zjistěte, jakou podporu a jaké proškolení nabízí vaše pěstounská organizace v souvislosti s přípravou na zvládání záležitostí spojených s kontaktem. Sem si udělejte poznámky:

Bohouš a Marek

Nyní se můžete seznámit s kazuistikou, ve které vystupují dvě děti z velké rodiny. Díky této kazuistice si uvědomíte, že děti musejí vědět, co se s nimi děje, a chápat, jak jejich aktuální situace ovlivní vztahy v jejich rodině, a zjistíte, že dojednat podmínky kontaktu může být dosti složité.

Kazuistika – Bohouš a Marek

Bohoušovi je devět a Markovi je šest let. Jejich rodiče, Eliška a Michal, jsou Romové. Chlapci mají čtyři sourozence ve věku od 14 týdnů do 12 let.

Bohouš i Marek mají problémy s učením a pro oba bylo vystaveno potvrzení o zvláštních vzdělávacích a výchovných potřebách z důvodu emočních poruch a poruch chování. Marek trpí cukrovkou.

Z důvodu přetrvávajících dlouhodobých obav o kvalitu péče, která je dětem poskytována, spolupracuje s rodinou dětí celá řada pracovníků sociální péče pro děti (OSPOD, oddělení prevence), zástupců školy, kam chlapci docházejí, a zdravotnického personálu. Rodiče dětí ve velké míře konzumují alkohol.

Výše zmíněné obavy po určitém čase ještě vzrostly, neboť došlo ke zhoršení fyzické péče o děti – občas bývaly v noci samy doma a Bohouš s Markem byli viděni, jak se toulají po ulicích. Eliška a Michal nechávali Marka na starosti své dceři Cilce (12 let). Tento fakt vedl k tomu, že Markově cukrovce nebyla věnována náležitá pozornost.

Všechny děti byly nakonec umístěny do náhradní péče, neboť jim hrozila závažná újma. Všechny děti nebylo možné svěřit do péče společně, ale Bohouš a Marek byli umístěni do stejné pěstounské rodiny. Jejich pěstouni, Jana a David, mají dvě vlastní děti, Anetu (16) a Jonatána (12). Bohouš a Marek budou, bohužel, muset kvůli velké vzdálenosti mezi bydlištěm rodiny a domovem pěstounů změnit školu.

Cilka byla umístěna do dětského domova. Robert (5 let) a Lenka (3 roky) byli společně umístěni do pěstounské rodiny a Katka (14 měsíců) je zatím v kojeneckém ústavu. U všech dětí byla dojednána možnost kontaktu s Eliškou, Michalem a se zbývajícími sourozenci. Důležitou osobou v životě dětí je dědeček Jiří (otec Elišky), ovšem kontakt s ním je omezený, neboť bydlí více než 300 km daleko.

Bohouš řekl svému sociálnímu pracovníkovi: „Chci žít se svou maminkou a s tatínkem a přeji si, abychom byli všichni spolu. Nenávidím sociálku.“ Marek se svěřil: „Chtěl bych, abychom já a Bohouš mohli bydlet s naší učitelkou. Má psa, který se jmenuje Baron.“

Aktivita 3.5

Jak mohou Eliška a Michal vnímat to, že přišli o své děti? Jak se mohou cítit?

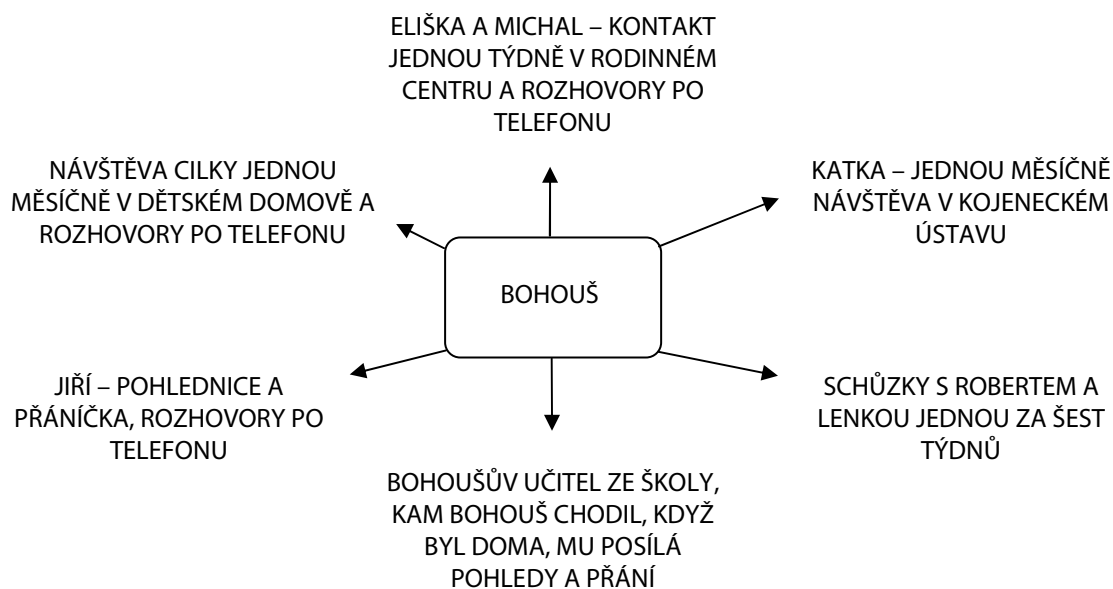
Jak se asi cítí Bohouš a Marek?

Co mohou Jana a David udělat pro to, aby Bohoušovi a Markovi usnadnili přechod do pěstounské péče?

Co by měli Jana a David udělat, pokud budou mít obavy v souvislosti s tím, zda a jak budou Eliška a Michal dodržovat ujednání týkající se kontaktu s dětmi?

Pár věcí, nad kterými je potřeba se zamyslet

- Elišku a Michala rozčílí, že jim berou Bohouše a Marka. Možná nebudou chápat, proč jim chlapce vzali.
- Bohouš a Marek nebudou schopni pochopit, proč byli odloučeni od svých rodičů a sourozenců. Možná budou rozzlobeni a rozrušeni, což se může projevit na jejich chování tím, že budou zlobit.
- Kontakt s vlastní rodinou může pomoci při uklidňování Bohouše a Marka ve spojitosti s tím, že o jejich sourozence je dobře postaráno a že s jejich rodiči se nestalo nic hrozného.
- Děti, které jsou svěřovány do náhradní péče, se mohou mylně domnívat, že je to jejich vina nebo že jde o trest za něco, co neudělali správně.
- Celá rodina bude možná obviňovat pěstouny a sociální pracovníky.
- Ke znázornění toho, kdo je pro děti důležitý a jak mohou děti udržovat s těmito lidmi kontakt, je vhodné použít jednoduché schéma. Tady je schéma znázorňující osoby důležité pro Bohouše.

- Oba bratři budou mít zřejmě hodně podobné potřeby kontaktu s rodinou, ale přesto je potřeba vnímat oba jako dva samostatné jedince.
- Janě a Davidovi zabere hodně času domlouvání podmínek kontaktu pro chlapce, aby se oba mohli stýkat s lidmi, kteří jsou pro ně důležití.
- Pěstouni budou možná potřebovat pomoc se zajištěním dopravy a dalších praktických záležitostí.
- Rodiče někdy nedodrží své sliby, slibují něco, co nemohou dodržet, nebo se může stát, že jejich chování bude v důsledku jejich problémů zcela nepředvídatelné.

- Na děti může kontakt s rodinou nebo naopak skutečnost, že o ně rodiče nejeví zájem, působit velmi nepříznivě a může to v nich vyvolat negativní pocity. To, že děti takové negativní pocity projeví, je ovšem mnohem lepší, než kdyby je potlačovaly nebo neměly pocity žádné.
- Bohouš a Marek budou každý reagovat na kontakt s různými členy své rodiny jinak a budou možná potřebovat pomoc v souvislosti se svými pocity a chováním.
- Jana a David budou potřebovat možnost pravidelně si o kontaktu a věcech s ním souvisejících promluvit se sociálními pracovníky dětí a se sociálním pracovníkem, který pěstounům poskytuje služby.
- Jana a David potřebují vědět, jakou podporu poskytuje jejich pěstounská organizace mimo pracovní dobu a za jakých podmínek.
- Anetě a Jonatánovi může připadat, že jejich potřebám není věnována dostatečná pozornost, protože jejich rodiče mají spoustu práce s Bohoušem a Markem.
- Pěstouni budou možná potřebovat pomoc, aby si vyšetřili čas na vlastní děti a na kontakt se členy své rodiny.

Udržování kontaktu se sourozenci

Vždy, když je to možné, a je-li to v nejlepším zájmu dětí, umisťuje příslušný úřad všechny sourozence do pěstounské rodiny společně. Tento postup je velice důležitý, neboť dává dětem pocit stability a klidu a umožňuje jim být ve spojení s tím, co dobře znají. Sourozenci se mezi sebou budou občas hádat nebo se vzájemně zlobit, to ale neznamena, že by někdo z nich chtěl žít odděleně od ostatních.

V případě Bohouše a Marka nebylo možné najít pěstouny, kteří by se mohli starat o všech pět dětí. Umisťování větší skupiny sourozenců do náhradní péče je vždy obtížné, protože jen málokterý pěstoun bude mít dost místa na spaní pro všechny děti. Někdy se tým kolem dítěte dohodne na tom, že bude lepší sourozence rozdělit, např. jestliže jeden z nich má zvláštní potřeby, které vyžadují dodatečnou pomoc a podporu (jako tomu bylo např. u Jana, kterého si možná pamatujete z 1. části).

Umožnění kontaktu se sourozenci je stejně důležité, jako udržování spojení s rodiči. Pěstouni by měli udělat vše pro to, aby byly udržovány úzké vztahy mezi bratry a sestrami.

Nezapomínejte, že pravidelné osobní návštěvy mohou být nahrazeny jinými formami kontaktu, jako jsou emaily, krátké textové zprávy (SMS), telefonáty nebo internetové sociální sítě (např. MySpace nebo Facebook).

Důvěrnost informací

V kazuistice, která popisuje příběh Bohouše a Marka, vystupuje celá řádka lidí. Všechny osoby, které jsou do péče o ně zapojeny, potřebují k tomu, aby byly chlapcům schopny pomoci, informace o Bohouši a Markovi, o všech jejich sourozencích a o jejich rodině. Občas se stane, že se pěstouni setkají s lidmi ze svého okolí, kteří jsou zvědaví a chtějí vědět, proč s pěstouny to či ono dítě bydlí a jak dlouho u nich zůstane.

Jaké povinnosti mají pěstouni ve spojitosti s uchováváním osobních informací v důvěrnosti? Kolik toho mohou říct svým přátelům a příbuzným o minulosti dítěte? Co když naopak pěstounům svěří něco dítě nebo jeho rodiče a požádají pěstouny, aby tyto informace považovali za důvěrné? Musí být vždy a o všem informován sociální pracovník dítěte (OSPOD)?

Pěstouni musejí při své práci dodržovat pravidla a postupy své pěstounské organizace týkající se důvěrnosti informací, ale i v tomto ohledu platí určité obecné zásady.

Jako „důvěrné“ se zpravidla označují informace, které by neměly být předány nikomu dalšímu nebo které mohou být sděleny jen určitému omezenému počtu přesně vymezených osob a nesmějí být předány nikomu mimo tuto konkrétní skupinu. Výjimkou jsou případy, kdy existují opodstatněné obavy o blaho dítěte.

Situace, samozřejmě, nemusejí být vždy zcela jasné a přehledné, ale s informacemi by každopádně mělo být nakládáno jako s důvěrnými, jestliže:

- se týkají citlivých záležitostí,
- nejsou veřejně přístupné nebo snadno dohledatelné z veřejných zdrojů,
- je poskytně někdo, kdo má zato, že nebudou zpřístupněny nikomu dalšímu.

Dan

Kazuistika – Dan

Dan žije třetím rokem v pěstounské péči. Jeho otec byl před nedávnem uvězněn za závažný trestný čin. Odsouzen byl po dlouhém soudním projednávání, o kterém se poměrně podrobně psalo a vysílalo v celostátních médiích. Každý ze sousedství, kdo zná Dana, ví, kdo je jeho otec.

Aktivita 3.6

Kdybyste byli Danovými pěstouny, co byste o něm řekli svým přátelům a příbuzným, kdyby se vás na něj ptali?

Proč je, podle vašeho názoru, důvěrnost informací pro děti a mladé lidi, kteří žijí v pěstounské péči, důležitá?

V jakých případech byste mohli být nuceni porušit důvěrnost informací?

Zjistěte si podrobnosti o pravidlech a postupech vaší pěstounské organizace týkajících se důvěrnosti a sdílení informací. Případné poznámky si udělejte sem.

Informace jako jsou ty, které byly zmíněny v kazuistice, jsou, samozřejmě, velice citlivé, ovšem nikoli důvěrné, pokud jsou veřejně známy. Dan by však mohl očekávat, že:

- bude respektováno jeho soukromí a skutečnost, že jde o údaje pro něj velmi citlivé,
- pěstouni (i sociální pracovník (OSPOD), učitel a další odborníci) budou s veškerými dalšími citlivými informacemi o jeho otci, které nejsou veřejně přístupné, nakládat jako s důvěrnými,
- jeho pěstouni ani nikdo další z jejich rodiny nezavdají důvod k šíření klepů a pomluv.

Soukromí a právo na něj není totéž jako důvěrnost informací. Právo na soukromí, které mají mladí lidé žijící v pěstounské péči, je spojeno s uznáním jejich pocitů a s jejich respektováním. Znamená rovněž přistoupení na to, že osoby, které naváží s těmito mladými lidmi vztah, se nesmějí snažit proniknout do oblastí, které jsou pro dívku či chlapce citlivé, především pak do záležitostí točících se kolem jejich vlastní rodiny, pakliže se o nich nechtějí svěřit mladí lidé sami.

Záludnosti

Pěstouni se v souvislosti s důvěrností informací někdy setkávají se záludnostmi či nejasnostmi. Děti se někdy samy svému pěstounovi svěří se závažnými věcmi, které se jich dotýkají, ale přejí si, aby se o nich pěstoun nezmínil nikomu dalšímu. Pěstoun může být např. prvním člověkem, kterému dítě poví o svém zneužívání. Je důležité, abyste dětem a mladým lidem vysvětlili, že důležité věci nelze uchovávat v tajnosti. Měli byste tak učinit ve vhodný okamžik brzy po příchodu dítěte do vaší rodiny, tedy ještě před tím, než by vám mohlo o závažných skutečnostech případně povědět.

Důvěrné informace je možné dále předávat pouze se souhlasem osoby, která je poskytla. I bez takového souhlasu by však měly být důvěrné informace zpřístupněny v následujících

- případech, kdy je nutné:
- předejít újmě, kterou by mohla utrpět kterákoli z osob, přijmout náležitá opatření v případě zjištění závažného trestného činu, např. zneužívání dítěte.

Obecným pravidlem, které by mělo být za všech okolností dodržováno, je, že se před tím, než důvěrné informace zpřístupníte komukoli dalšímu, poradíte se sociálním pracovníkem, který pro vás zajišťuje supervizi.

Postup, kterým se mají řídit instituce sociální péče pro děti, zdravotnický personál, pedagogové, pěstounské organizace a další zúčastněné osoby ve spojitosti se zpřístupňováním informací o dětech a jejich rodinách, je upraven právními předpisy a pěstouni, naštěstí, mohou navíc využít ve spojitosti s těmito, často složitými, otázkami pomoc své pěstounské organizace.

Rodiny poskytující pěstounskou péči

Pokud se rozhodnete stát se pěstouny, bude vás čekat na jednu stranu velice náročná práce, ale na stranu druhou zároveň práce přinášející velké uspokojení – to samé pak bude čekat i na všechny ostatní osoby žijící ve vaší domácnosti. Máte-li své vlastní děti, budou i ony hrát v procesu poskytování pěstounské péče nezastupitelnou roli. Výzkumy totiž dokládají, že synové a dcery pěstounů mají na úspěšném průběhu pobytu dítěte ve vaší péči značný podíl. Zároveň je však velice snadné zapomenout na vlastní děti při přijímání důležitých rozhodnutí.

Příprava na pěstounství

Je důležité, abyste své vlastní děti zapojili do procesu rozhodování v co největší míře už od samého počátku. Je to nakonec také jejich domov. Před tím, než se k vám nastěhuje první dítě, které bude svěřeno do vaší pěstounské péče, udělejte si chvílku na „rodinnou poradou“, které se zúčastní všechny osoby žijící ve vaší domácnosti. Sepište si přehled všeho, co je důležité pro vás jako skupinu, a toho, co by se podle názoru členů vaší rodiny nemělo v důsledku pěstounství změnit.

V závislosti na tom, jak staré vaše vlastní děti jsou, budou mít v souvislosti s pěstounstvím spoustu nejrůznějších otázek nebo obav. Snažte se jim odpovídat co nejotevřeněji a nejupřímněji. Pamatujte, že prostřednictvím pěstounství se setkají se záležitostmi nebo tématy, o kterých byste se s nimi za jiných okolností raději bavili, až budou starší. Možná jim budete muset vysvětlit, co to znamená užívání návykových látek nebo duševní porucha nebo proč někteří rodiče své děti zneužívají či týrají.

Někdy se stává, že děti umístěné do pěstounské péče se svěří jiným dětem, jestliže nejsou schopny povědět o tom, co se jim přihodilo, nikomu dospělému. Budete si proto muset se svou rodinou promluvit o otázkách důvěrnosti informací. Nebylo by jistě vhodné, aby se podrobnosti o životě jiných dětí probíraly mimo váš domov. Vaším vlastním dětem však musí být jasné, že jestliže jim dítě svěřené do vaší pěstounské péče prozradí, že mu někdo ublížil, musí vám o tom okamžitě říci.

Naslouchání potřebám vašich vlastních dětí

Pro děti může být velmi těžké „dělit se“ o své rodiče. Někdy se navíc jako pěstouni budete možná muset postarat o dítě, které bude vyžadovat velkou část vašeho času a pozornosti. Aniž si to pak uvědomíte, vaše vlastní děti se budou možná cítit zanedbávané a rozmrzelé. Každý týden si proto snažte vyšetřit čas, který budete moci strávit se svými vlastními dětmi. Vaše děti musejí vědět, že pro ně máte vždy čas a že jste připraveni vyslechnout je. Možná se vám přihodí, že za vámi váš syn nebo vaše dcera přijdou s tím, že se v souvislosti s konkrétním dítětem, o které pečujete, cítí velmi nepříjemně. Třeba jim připadá, že jen těžko snášejí chování tohoto dítěte, nebo se toto dítě chová způsobem, který je vašim vlastním dětem nepříjemný a otravuje je. Stane-li se to, měli byste si promluvit se sociálním pracovníkem, který pro vás zajišťuje supervizi. Pokud se rozhodnete, že nejlepším řešením bude ukončit pobyt svěřeného dítěte u vás, neznamená to, že jde o váš neúspěch – bude to přeci to nejlepší rozhodnutí pro vás a vaši rodinu.

Děti, které společně žijí v jedné domácnosti, si pochopitelně někdy mezi sebou utvoří pevné vazby. Budování pozitivních vztahů s osobami, které jsou jim věkově blízké, může

být pro děti žijící v pěstounské péči velice přínosné – může jim to pomoci cítit se mnohem dříve u vás doma spokojeně.

Většina synů a dcer pěstounů tvrdí, že nelitují toho, že jejich rodiče jsou pěstouni. Naopak, řada z nich přiznává, že jim tato skutečnost pomohla mít pro ostatní více pochopení.

„Je to jedna z nejlepších věcí, kterou jsme maminka a já udělaly. Je úžasné, když si uvědomím, že můžeme skutečně změnit život nějakého dítěte. Když k nám Kryštof přišel, byl velice vystrašený a pořád se nás stranil. A teď je z něho veselý čiperný kluk. Až budu starší, určitě ze mě bude pěstounka.“

Dcera pěstounky¹⁵

„Řekla bych, že to, že moji rodiče poskytují pěstounskou péči, je to nejlepší, co jsem kdy zažila. Setkala jsem se už s tolika lidmi a tahle práce přináší obrovské uspokojení. Moc ráda potkávám nové lidi a poznávám je.“

Jindřiška, dcera pěstounů¹⁶

Aktivita 3.7

Promluvte si se sociálním pracovníkem zapojeným do vašeho hodnocení o pomoci, kterou vaše pěstounská organizace nabízí synům a dcerám pěstounů. Existuje místní podpůrná skupina? Mají synové a dcery pěstounů možnost hovořit pravidelně se sociálním pracovníkem, který pro vás zajišťuje supervizi?

V rámci „Přípravy k pěstounství“ je jedna celá schůzka určena speciálně všem ostatním dětem, které žijí v domácnosti pěstounů. Zkontrolujte si datum jejího konání a ověřte si, zda se jí mohou zúčastnit i vaše děti.

¹⁵ Růst a radovat se, The Fostering Network Wales (léto 2006)

¹⁶ Zapomenuté hlasy, The Fostering Network Skotsko (2008)

Zamyslete se nad tím, co jste se dověděli a naučili

Aktivita 3.8

Jakou roli budete, podle vašeho názoru, jako pěstoun(ka) hrát v týmu osob poskytujících pěstounskou péči?

Jak můžete, podle vás, zajistit, abyste svou roli v tomto týmu hrál(a) efektivně?

Na koho se můžete obrátit v případě, že budete potřebovat pomoc?

Jak myslíte, že se budete podílet na přípravě plánů pro děti a mladé lidi? Jakou roli budete, podle vašeho názoru, hrát na schůzkách nebo při hodnocení?

Jakou roli budete, podle vás, hrát při spolupráci s rodiči?

Jakým způsobem byste zapojili rodiče do života jejich dětí, které by byly svěřeny do vaší pěstounské péče?

Co byste dělal(a), kdybyste měl(a) v souvislosti s chováním rodiče obavy nebo kdyby vám chování rodiče bylo nepříjemné?

Jaký vliv bude mít, podle vašeho názoru, pěstounství na vaše vlastní děti (máte-li je)?

O čem si budete muset promluvit s dalšími členy vaší rodiny?

Chcete něco ještě podrobněji probrat se sociálním pracovníkem z vaší pěstounské organizace?

Další informace

Velká Británie

Moje rodina poskytuje pěstounskou péči – příručka pro syny a dcery pěstounů, Londýn, The Fostering Network (2008)

Seznamujeme se s pěstounstvím – kontakt, J. Slade, Londýn, The Fostering Network (2008)

10 nejdůležitějších rad jak zařídit a realizovat kontakt, H. Bond, Londýn, BAAF (2007)

Jak na pěstounství – hodnocení a schůzky, Londýn, The Fostering Network (2009)

Jak na pěstounství – vedení záznamů, Londýn, The Fostering Network (2009)

Jak na pěstounství – návštěva sociálního pracovníka, Londýn, The Fostering Network (2009)

Středisko pro pěstounskou péči
www.fostering.net/resources

Dětské právní centrum
www.childrenslegalcentre.com

Nařízení a standardy

Veškeré informace týkající se standardů a legislativy byly správné v okamžiku, kdy byly předány do tisku. Přejete-li si ověřit aktuálnost těchto informací, doporučujeme navštívit webové stránky www.fostering.net nebo příslušné vládní webové stránky.

Anglie

Ministerstvo dětí, školství a rodin
www.dcsf.gov.uk

Na každém dítěti záleží
www.everychildmatters.gov.uk

Rada pro rozvoj osob pracujících s dětmi, mládeží a rodinami (CWDC)
www.cwdcouncil.org.uk/foster-care

Severní Irsko

Ministerstvo zdravotnictví, sociálních služeb a veřejného bezpečí
www.dhsspsni.gov.uk

Skotsko

Skotská komise pro náhradní péči
www.carecommission.com

Skotská vláda
<http://www.scotland.gov.uk/Topics/Health/care>

Wales

Velšská vláda
www.wales.gov.uk

Česká republika

P. Vrtbovská: Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM-Natama 2005

P. Vrtbovská, O. Formánek: Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma, Natama 2006

P. Vrtbovská: O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí, SCAN 2010

Zákon o rodině 94/1963

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí 359/1999

Občanské sdružení Amalthea
www.amalthea.pardubice.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí
www.mpsv.cz

Občanské sdružení Rozum a cit
www.rozumacit.cz

Institut náhradní rodinné péče
www.natama.cz

4. část

Porozumění dětem v pěstounské péči

Úvod

Chování dítěte se zpravidla odvíjí od fáze vývoje, v níž se dané dítě nachází. Jak děti rostou, zkoumají a poznávají blíže svět kolem sebe. To jim umožňuje rozvíjet své dovednosti a chápat věci a jevy a pomáhá osvojovat si nové schopnosti a dovednosti, které budou potřebovat v dospělosti. V jednotlivých fázích tohoto procesu budou mnohé děti a mladí lidé vykazovat podobné chování – např. řada dětí, které navštěvují základní školu, má svého „nejlepšího“ kamaráda nebo „nejlepší“ kamarádku, se kterými si nejraději hrají, a mnozí náctiletí zase v souvislosti s tím, jak si vytvářejí vlastní škálu hodnot, zpochybňují názory dospělých kolem sebe.

Někdy se ovšem stává, že vývoj dítěte a jeho chování neodpovídají „normálu“, a to v důsledku nepříjemných okolností a situací, které dítě zažilo. V této kapitole se podíváme na to, jak mohou být děti, zejména pak ty, které vyrůstají v pěstounské péči, ovlivněny právě událostmi a zážitky z minulosti, a zjistíme, jak může přehled o tom, čím děti v minulosti prošly, pomoci pěstounům pochopit chování dětí a zvládat jej způsobem, který zajistí, že děti budou žít v bezpečí a budou moci budovat svou cílevědomost a houževnatost.

Díky této kapitole budete mít přehled o:

- vývoji dětí a získáte základní teoretické poznatky o vztazích a vazbách,
- tom, jak pozitivním způsobem nakládat s problematickým chováním,
- tom, jak mohou pěstouni pomoci dětem s posilováním houževnatosti s sebeúcty.

Znalost vývoje dětí

Znalost vývoje dětí je pro pěstouny nezbytná k tomu, aby dovedli srovnávat pokrok, jenž učiní děti a mladí lidé, o které se pěstouni starají, s tím, jak by měl probíhat normální zdravý vývoj dětí a mladých lidí. Veškeré chování dětí je úzce propojeno s jejich vývojem, avšak u dětí, které vyrůstají v pěstounské péči, může být situace ještě zkomplikována o skutečnost, že tyto děti mohou mít zkušenost se zneužíváním, týráním nebo zanedbáním, s odloučením a ztrátou, nebo že vazby, které navázaly, jim neposkytují pocit bezpečí – to vše má na vývoj těchto dětí určitý vliv.

Rozměry vývoje

Na vývoj se můžeme dívat z pohledu jeho jednotlivých fází a věku dítěte, počínaje novorozenci a konče náctiletými hochy a dívkami. Velice užitečné je ale seznámit se také s různými „rozměry“ vývoje. Rozměrem vývoje se rozumí různé „druhy“ vývoje. Dítě může například dosáhnout určitých milníků, které se očekávají v určitém jeho věku, v jedné oblasti, ale jeho vývoj v jiné oblasti může pokulhávat. Sledování těchto rozměrů vývoje je zvláště důležité u mladých lidí, kteří žijí v pěstounské péči. Zkušenosti a zážitky, které vedly k tomu, že děti nebo mladí lidé byli svěřeni do pěstounské péče, budou ovlivňovat veškeré stránky jejich zdravotního stavu, pokroku, který učiní, i jejich vývoje.

Vývoj dětí a potřeby, které ve spojitosti s ním mají, je možno rozdělit do následujících sedmi skupin:

- zdraví,
- vzdělání,
- identita,
- rodina a společenské vztahy,
- sociální prezentace,
- emoční vývoj a vývoj chování,
- dovednosti nutné k tomu, aby se o sebe mohli mladí lidé sami postarat.

S těmito rozměry je možno pracovat také při seznamování se s jednotlivými fázemi vývoje dětí a mladých lidí. Vzdělání je například rozměrem, který souvisí s veškerým učením se, od předškoláků až po mladé lidi navštěvující střední školu. S tím, jak dítě stárne, by se měly jeho postoje a přístup k učení se vyvíjet ruku v ruce s tím, jak se vyvíjí pohled dítěte na svět.

Pěstouni potřebují mít o každé dívce a každém chlapci, o které se starají, informace ve spojitosti se všemi zmíněnými rozměry vývoje. Tyto informace jim pomohou podporovat vývoj mladých lidí a přispět k utváření obrázku dítěte nebo dívky či chlapce při společné práci se zbyvajících osobami zapojenými do poskytování pěstounské péče.

Věk	Obecně umožňuje vývoj ...	K normálnímu vývoji patří ...	Narušený vývoj může způsobit ...	Následně se může objevit ...	Co mohou udělat pěstouni?
Od narození do jednoho roku	vytváření si pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat	<ul style="list-style-type: none"> rychlý tělesný růst začátky vývoje řeči, začátky ovládnání svalů, díky naplňování základních potřeb (např. jídlo, teplo, láska) se začíná utvářet důvěra budování silných vazeb s osobami klíčovými pro život dítěte, nedůvěra k cizím lidem 	<ul style="list-style-type: none"> neprospívání, a to tělesné i emocionální potíže při vývoji řeči, nejistotu, nedůvěru, neschopnost poznat vlastní potřeby a zajistit si jejich naplnění 	<ul style="list-style-type: none"> pasivita nereagování potíže při ovládnání svalů, minimální pokusy o pohyb nebo mluvení 	<ul style="list-style-type: none"> poskytnout dítěti maximální stimulaci, pozornost a fyzický kontakt – chování v náručí, hraní si, zpívání, mluvení
Batole 1 rok – 3 roky	vytváření si pocitu samostatnosti	<ul style="list-style-type: none"> stání, chození, uchopování drobných předmětů – „zájem o všechno“ potřeba mít primární pečující osobu jako základnu, ze které je možno vyrážet za poznáváním světa potřeba pokusit se získat určitou kontrolu nad svým světem – selžou-li tyto pokusy, může se objevit zlost a zklamání 	<ul style="list-style-type: none"> špatný tělesný vývoj a špatná koordinace, nedostatek důvěry v pečující osobu může vést k tomu, že dítě se bude velice bát objevování a poznávání, nebo bude naopak příliš nezávislé na dospělých neschopnost ovládat zlost a zklamání 	<ul style="list-style-type: none"> krok zpět ve vývoji dítěte, např. cucání prstů, žvatlání přehnaná závislost na pečující osobě, držení se pečující osoby a následování dospělých (dítě se od nich nehne) tvrdohlavost, neposlušnost vůči autoritě dospělých, snaha postarat se o sebe sám (být si sám rodičem) dlouhotrvající záchvaty hněvu a zuřivosti 	<ul style="list-style-type: none"> akceptovat dětinské chování pokusit se nastolit rovnováhu mezi pocitem „bezpečí v klíně“ a chutí objevovat svět najít metody, jak se vypořádat se záchvaty vzteku, aby se dítě nemuselo dožadovat pozornosti tímto způsobem

Věk	Obecně umožňuje vývoj ...	K normálnímu vývoji patří ...	Narušený vývoj může způsobit ...	Následně se může objevit ...	Co mohou udělat pěstouni?
3 roky – 6 let	zkoumání a poznávání sebe sama a světa kolem	<ul style="list-style-type: none"> rychlý vývoj řeči zvědavost a zájem o informace – neustálé ptaní se radost z fyzické činnosti – postupně rostoucí odvaha používání představivosti a hry „na něco nebo někoho“ jako způsobu poznávání okolního světa začátky dělení se s ostatními radost ze společnosti dalších dětí a dospělých větší samostatnost – umí chodit na záchod, dovedou se samy obléknout 	<ul style="list-style-type: none"> opožděný vývoj řeči nezájem o svět kolem špatná fyzická koordinace – strach z fyzické činnosti přehnané obavy z toho, co se dětem stalo – „můžu za to všechno já?“ pocit, že nemají nad ničím vládu – vztek, agresivita, neschopnost dělit se neschopnost ovládat své tělesné funkce 	<ul style="list-style-type: none"> odtažené chování noční můry pocit, že jsou zlí a nehodní – pocit viny za to, co se stalo extrémní držení se dospělých pobíhání po místnosti – nepokoj agresivita vůči ostatním dětem, zvířatům a věcem 	<ul style="list-style-type: none"> věnovat konkrétnímu dítěti spoustu pozornosti – pomoci dítěti dělat věci společně s pěstounem pomoci dítěti zbavit se pocitu viny – „není to tvoje chyba“, „ty za to nemůžeš“ pomoci dítěti zbavit se nočních můr prostřednictvím pečlivě stanovených a pravidelně opakováných rituálů zjistit, co děti umějí a co se jim daří, a chválit je za dobré výsledky
6 – 10 let	seznamování se se světem a životem mimo rodinu a zapojení se do něj	<ul style="list-style-type: none"> rozvíjení rozumových schopností – přechod od představ a snů k přemýšlení s konkrétními obrysy nové fyzické schopnosti – dítě se učí pilně pracovat a naplno se zapojit do hry schopnost rozpoznat systém ve fungování světa – smysl pro čas a prostor utváření svědomí – rozlišování správného a špatného 	<ul style="list-style-type: none"> přehnaný smutek a pocit ztráty – „proč se mi to stalo?“, „to není fér“ neschopnost soustředit se ve škole, protože většinu energie spotřebuje smutek omezená schopnost navazovat kamarádské vztahy 	<ul style="list-style-type: none"> smutek, hněv, pocit viny, deprese panovačnost vůči ostatním dětem, nebo naopak držení se v ústraní neuspokojivé výsledky ve škole neschopnost přesunout se od představ a snů k přemýšlení v konkrétních obrysech 	<ul style="list-style-type: none"> umožnit dětem naplno projevit svůj smutek neočekávat od dětí vděk chválit za vše nové, co se dítě naučí a osvojí si, byť jde o maličkost pochopit, co je za všemi představami a sny – přání, aby vše dobře dopadlo

Věk	Obecně umožňuje vývoj ...	K normálnímu vývoji patří ...	Narušený vývoj může způsobit ...	Následně se může objevit ...	Co mohou udělat pěstouni?
10 – 16 let	pochopit, kdo jsem, a kde je mé místo ve světě	<ul style="list-style-type: none"> • začátek puberty a bezpočet důležitých tělesných změn • potřeba ověřit si a prosadit si nezávislost na rodině – navazování důležitých vztahů mimo rodinu • schopnost vyrovnávat se se silnými pocity • zpochybňování hodnot, které vyznávají dospělí, a měnění názorů na svět. Potřeba objevovat a zkoumat • měnění pohledu na sebe sama. Ustálení se při vnímání vlastní identity 	<ul style="list-style-type: none"> • pocit nejistoty • nedostatečnou sebeúctu • intenzivnější prožívání a silnější pocity • neschopnost navazovat dlouhotrvající kamarádství/ vztahy • zmatek ve spojitosti s vlastní identitou 	<ul style="list-style-type: none"> • násilné chování/ agresivita • „zavržení“ dospělých • neustálé problémy s autoritou • nevhodné snahy o získání si pozornosti, např. krádeže, sexuální provokace • záškoláctví • útěky a vzdalování se realitě, doslovné i přenesené, např. alkohol a drogy 	<ul style="list-style-type: none"> • stanovit hranice, které mají přesný a jasný účel • zdokonalit své komunikační schopnosti • věnovat pozornost záležitostem spojeným se sexem a informovat mladé lidi o rizicích • připravovat mladé lidi na samostatný život tím, že jim předají potřené dovednosti • používat kázeňské metody, které podporují sebeúctu, spíše než trestání • najít způsoby, jak u dívky či chlapce podpořit pozitivní vnímání sebe sama

Děti s postižením

Děti s postižením mohou v určitých oblastech vykazovat opožděný vývoj. Pěstouni by však neměli zapomínat, že:

- opoždění v jedné oblasti (např. v souvislosti s motorickými schopnostmi nebo učením) neznamena, že vývoj dítěte bude opožděný ve všech oblastech. Postižení náctiletí si např. také projdou pubertou a budou potřebovat pomoc, aby pochopili svůj sexuální vývoj;
- některé děti se budou muset vyrovnat jak s opožděním svého vývoje, tak navíc s faktem, že je jejich vývoj ovlivněn konkrétní formou postižení a předchozími zážitky a zkušenostmi.

Kazuistika – Nina

Nina má tři roky. Až do nedávna se o ni starala její babička a dívka se vyvíjela zcela normálně. Před několika měsíci však babička upadla a zlomila si kyčelní kost. Nemůže se tedy už pohybovat tak, aby byla schopna starat se o malé dítě.

Od chvíle, kdy začala žít v pěstounské rodině, se Nina „vrátila“ k chování malého miminka. Žvatlá a nejraději sedí v klíně své pěstounky. Když se jí nedostane pozornosti, které se dožaduje, má záchvaty vzteku.

Aktivita 4.1

Proč se asi Nina chová tímto způsobem?

Co byste jako pěstouni Niny mohli udělat, abyste dívku naučili chovat se způsobem, který by byl přiměřený jejímu věku?

Vypořádávání se s „obtížným“ chováním

Všichni máme něco, co v nás „zmáčkne tlačítko“ – něco, co dělají ostatní a co nás rozčiluje a vyvolává v nás vztek nebo zklamání. Tím něčím jsou druhy chování, se kterými se vypořádáváme jen obtížně.

Aktivita 4.2

Jaké chování vás rozčiluje?

Jak byste podle vás postupoval(a) v případě, že by dítě nebo dívka či chlapec žijící v pěstounské péči vykazovali takovéto chování?

Je velice pravděpodobné, že jako pěstouni se budete starat o dítě nebo dívku či chlapce, kteří budou vykazovat „problematické“ chování. Takové problematické chování může být spojeno s agresivitou či kradením věcí, některé děti budou pořád chodit pozdě nebo s vámi vůbec nebudou mluvit.

Občas uslyšíte, že lidé hovoří o „zvládání“ chování. Jako pěstounům se vám dostane náležitě podpory a absolvujete řadu školení, která vám umožní zamyslet se nad tím, jak můžete u vás doma nakládat s určitými druhy chování. Dalším neocenitelným zdrojem rad a informací mohou být v tomto ohledu také ostatní pěstouni. Každé dítě je jiné, ale následující pokyny vám pomohou přistupovat obecně pozitivně k vyrovnávání se s chováním dětí a mladých lidí.

Pozitivní způsoby nakládání s chováním

Pěstouni nesmějí NIKDY použít fyzické trestání.

Pěstouni musejí vymezit přesné a jasné hranice, pokud jde o přijatelné a nepřijatelné chování. Dojde-li k překročení těchto hranic, mohou použít kázeňské prostředky a postihy, aby zdůraznili, že vytyčené hranice je nutno dodržovat. Cílem by v každém případě mělo být pomoci dítěti pochopit, k čemu hranice jsou. Tresty zřejmě chování dětí nezmění, avšak pozitivní metody, kterými pěstouni vyžadují dodržování pravidel, mohou pomoci:

- doložit závažnost toho, co se přihodilo,
- zabránit v daném okamžiku výskytu všech případných problémů.

Negativní tresty mohou mít dlouhotrvající ne příliš žádoucí důsledky, např.:

- dítě se dozví pouze to, co nemá dělat, nikoli to, co je přijatelné,
- dítě bude spolupracovat jedině ve chvíli, kdy bude tušit hrozbu trestu,
- dítě se naučí, jak se vyhnout trestu, ale nenaučí se, jak má své chování zlepšit.

Je-li nutné uplatnit určité kázeňské prostředky, mělo by jejich použití bezprostředně navazovat na konkrétní chování dítěte, aby se dítě mohlo z konkrétního případu poučit a zjistit, co jste mu použitím daného prostředku chtěli naznačit a co jste ho chtěli naučit. Jestliže např. dítě vjede na kole na silnici, přestože jste mu řekli, že tam nemá jezdit, je logické kolo mu na zbytek dne vzít.

- Dítě tím učíte, že jízda na kole může být nebezpečná, že vám záleží na jeho bezpečí a že trváte na tom, aby dodržovalo pravidla bezpečnosti.
- Jiný postih, např. zákaz sledování televize, by neměl nic společného s bezpečností ani s koly.

Pěstouni by si měli o metodách nakládání s chováním dětí promluvit se sociálními pracovníky dětí, aby se ujistili, že jsou pro konkrétní děti nebo dívku či chlapce metodami opravdu vhodnými. Obecná doporučení týkající se zvládání problematického chování vám poskytne rovněž sociální pracovník, který pro vás zajišťuje supervizi.

Určité druhy chování vyžadují zvýšenou pozornost a okamžitý zásah. Patří k nim chování související s následujícími záležitostmi:

- věci nebezpečné, destruktivní nebo nezákonné, jako je užívání návykových látek, nebezpečný sex, sexuální zneužívání jiných dětí nebo mladých lidí, sebepoškozování apod.,
- věci, které negativně ovlivňují růst a vývoj dítěte nebo dívky či chlapce, jako je odmítání stravy, zanedbávání osobní hygieny, kouření, ponocování a konzumace alkoholu nebo drog,
- věci, které mají pro mladého člověka závažné důsledky, jako je záškoláctví nebo skutečnost, že dítě, dívka nebo chlapec neužívají pravidelně předepsané léky,
- věci, které by mohly zapříčinit to, že vy jako pěstoun dítěte ztratíte nad dítětem a péčí o něj kontrolu.

Zmíněnému rizikovému chování musí věnovat pozornost všechny osoby zapojené do poskytování pěstounské péče – pěstoun, sociální pracovník, rodič(e), učitelé, případně také specialisté, a všichni tito lidé musejí s daným dítětem nebo dívkou či chlapcem jeho problém řešit.

Existují však také další druhy chování, které by mohly mít za určitých okolností negativní důsledky, za jiných okolností by mohly přivodit jisté nepříjemnosti, ale za ještě jiných okolností by ani nemusely vadit. Je tedy na pěstounovi, aby vždy v konkrétní situaci na možné důsledky upozornil, vymezil hranice a byl pro dítě či mladého člověka rádcem a pomocníkem. Někdy je nejlepší chování zcela ignorovat nebo si najít správný okamžik na to, abychom upozornili na možné důsledky a nabídli svůj pohled na věc či vyjádřili své pocity.

Někdy vyjadřují mladí lidé prostřednictvím svých reakcí nebo svého chování svůj smutek. V takovém případě vyžadují jejich reakce a chování trochu jiný přístup (v takové chvíli mohou být dítě nebo dívka či chlapec uzavřený a nekomunikují). Nastane-li taková situace, je potřeba se přizpůsobit stavu dítěte a v případě nutnosti se poradit se sociálním pracovníkem dítěte o možnosti najít pro dítě vhodnou terapii.

Porozumění chování

Určité chování se, samozřejmě, nevyskytuje ve vzduchoprázdnu a je nutné jej vnímat v širších souvislostech. Aby bylo možné naložit s chováním způsobem, který pomůže dítěti nebo dívce či chlapci posunout se dál, je nutné porozumět tomu, proč se dítě, dívka nebo chlapec chová tak či onak.

Některé druhy chování budou jednoduše důsledkem nepozornosti, bezmyšlenkovitého postupu nebo nedorozumění nebo budou „normální“ u dětí určitého věku. Mnoho malých dětí bude mít např. záchvaty vzteku nebo budou hodně zklamané, když selžou jejich pokusy o ovládnutí světa kolem nich. U některých dětí a mladých lidí však bude jejich chování známkou toho, co se v nich děje, a to možná někde hodně hluboko.

Osobám, které pracují s dětmi, se v souvislosti se zkoumáním příčin a důsledků chování doporučuje používat model chování „Příčina – chování – důsledek“.

Příčina – chování – důsledek

Dle tohoto modelu se mají dospělí podívat na:

- příčinu chování – co chování způsobuje,
- chování samotné – co dítě dělá a kdy to dělá,
- důsledek chování – vliv, jaký má chování na dítě, ale i na ostatní lidi kolem něj.

Jak jste měli možnost přesvědčit se na čtvrté schůzce, „chování“ a „důsledek“ nám mohou napovědět, co mohlo být na počátku, tedy jaká je „příčina“. V mnoha případech však budou muset pěstouni více zapátrat, aby zjistili, co se skutečně děje.

Velice užitečným pomocníkem při sledování chování a hledání souvislostí je dělání si poznámek a vedení záznamů. Někdy vám pomůže vidět vše jasněji deník. Díky němu si můžete uvědomit, že projevy určitého chování jsou postupně méně časté, a to i v situacích, kdy se vám opak zdá pravdou. Deník vám taktéž může pomoci rozpoznat, jestli se určité chování objevuje v určitou dobu nebo za určitých okolností – např. večer, když má jít dítě spát, nebo po kontaktu s rodinou. Právě kontakt se členy rodiny může v dítěti vyvolávat velice silné emoce, kterým pak dítě dává průchod svým chováním.

Neocenitelným zdrojem důležitých informací pak může být rodina dítěte, jeho kamarádi a další lidé, kteří s dítětem pracují. Učitelé mohou nabídnout svůj pohled na věc a poskytnout údaje o chování dítěte ve škole, které se může značně lišit od jeho chování doma. Rodiče a prarodiče dítěte zas mají dokonalý přehled o minulosti dítěte, která také může vysvětlovat jeho konkrétní projevy a chování.

Kazuistika – Jakub

Jakubovi je devět a vyrůstá v pěstounské péči. Všechno, co mu pěstounka dá, rozbije a zničí, včetně hraček, které si moc přál. Někdy rozbije i další věci, ale v takových případech jde spíš o neúmyslnou nehodu. Zdá se ale, že svoje vlastní věci ničí zcela úmyslně.

Aktivita 4.3

Jaké důsledky by mohlo mít Jakubovo chování?

Jaké mohou být příčiny jeho chování?

Jak by mohli Jakubovi pěstouni zjistit něco více?

Jakubova pěstounka si promluvila s chlapcovou babičkou, když se v rámci kontaktu přišla na svého vnuka podívat. Babička pěstounce řekla, že Jakub začal s ničením věcí v době, kdy bydlel doma. Jakubova matka zřejmě svého syna moc ráda neměla, zato milovala jeho mladšího bratra. Brala Jakubovi věci a dávala je jeho bratrovi. To spustilo Jakubovo destruktivní chování – před tím, než mu mohli věci znovu vzít a dát je někomu jinému, je raději hned rozbil.

Pěstounka si vybavila, že se jí Jakub ptal, jestli si bude moci vzít domů věci, které mu dává, a ona přitakala, že si je samozřejmě může vzít.

Aktivita 4.3 (pokračování)

Co byste v návaznosti na tyto informace jako Jakubovi pěstouni udělali, abyste s tímto chováním naložili pozitivním způsobem?

Pěstounka pak Jakubovi vysvětlila, jak se u ní doma lidé starají o věci, které dostanou, a že každý si přeje, aby se ostatní o své věci dobře starali. Koupila Jakubovi uzamykatelnou skříňku, kam si mohl dát své věci, a řekla mu, že až půjde domů, může si u ní věci ve skříňce nechat, když bude chtít. Ona se mu bude o jeho věci starat, dokud si je sám nebude chtít vzít.

Kazuistika – Marcela

Marcele je devět a žije v pěstounské péči. Marcela si bere věci bez ptaní. Velmi často mizí celá balení sušenek, čokoládové tyčinky, ovocné kompoty nebo mince z hrníčku na drobné. Marcelina pěstounka našla obaly od sladkostí a prázdné zavařovací sklenice v dívčině pokoji a viděla dívku brát peníze z hrníčku, ale Marcela popírá, že by cokoli vzala.

Aktivita 4.4

Jaké důsledky by mohlo mít Marcelino chování?

Jaké mohou být příčiny jejího chování?

Jak by mohli Marcelini pěstouni zjistit něco více?

Marcelina pěstounka si začala dělat v souvislosti s mizením věcí poznámky. Do sešitu si poznačila, když Marcela něco vzala, a zapsala i další události v dívčině životě. Pěstounka si všimla, že před tím, než si Marcela něco přivlastnila, se stalo něco, co bylo pro dívku negativní. Jednou nepřišla její matka na návštěvu, jindy se sice objevila, ale s Marcelou se pohádala a odešla bez rozloučení. Jednou nebylo pěstounce dobře a nemohla vzít Marcelu na nákupy, jak jí slíbila.

Aktivita 4.4 (pokračování)

Co byste v návaznosti na tyto informace jako Marcelini pěstouni udělali, abyste s tímto chováním naložili pozitivním způsobem?

Pěstounka nyní věděla, že má být obzvláště pozorná a citlivá, když se Marcele přihodí něco nepříjemného. Promluvila si s dívčinou matkou a připomněla jí, jak důležité jsou pro Marcelu její návštěvy, což posílilo matčinu sebeúctu.

Jakub a Marcela se s využitím toho, co se jim přihodilo v minulosti, učí chovat určitým způsobem. Všechny děti se učí svět poznávat prostřednictvím svých zkušeností. Pro některé z nich je, bohužel, vlivem zážitků a zkušeností z minula svět místo nespolehlivé a nedůvěryhodné.

Vazby

Vazba je emocionálním pojátkem mezi dítětem a jeho rodičem (rodiči) nebo jinou osobou, která dítěti poskytuje primární péči. Děti si mohou vytvořit vazbu k více než jedné osobě, i k dospělým, kteří nejsou jejich rodiči, jako např. k pěstounům nebo adoptivním rodičům. Už od svého narození touží děti po pocitu blízkosti s rodičem nebo pečující osobou a po jejich péči a ochraně. Malé dítě se blízkosti jiné osoby dožaduje svým pláčem nebo naopak úsměvem a máváním rukama nebo chřestěním předměty, které vydávají zvuky. Starší děti dovedou říct, že mají hlad, nebo poprosit o pomoc.

Vazba navozující pocit bezpečí

Je-li pečující osoba dítěti vždy k dispozici a citlivě reaguje na jeho potřeby, může se dítě uvolnit, radovat se a poznávat svět. Nemusí si přitom dělat starosti s tím, kde se bere všechno to jídlo a odkud přichází mazlení a pohlazení. Pečující osoba pro něj vytváří prostředí, kde se dítě cítí v bezpečí.

Rodič nebo osoba, která o dítě pečuje, nemusejí být „dokonalí“, a přesto se s nimi může dítě cítit v bezpečí a může se naučit důvěřovat.

Vazba navozující pocit bezpečí je základem zdravého tělesného a emocionálního vývoje, ale také předpokladem k osvojování si schopnosti učit se. Vazba, která přináší pocit bezpečí, dítěti umožní:

- rozvíjet svůj intelektuální potenciál v plné míře,
- přebrat si podněty, které přijímá,
- myslet logicky,
- osvojit si a rozvíjet sociální emoce,
- důvěřovat ostatním,
- získat sebejistotu,
- lépe se vyrovnávat se stresem a zklamáním,
- minimalizovat pocity závisti,
- překonávat různé strachy a obavy,
- posilovat pocit sebeúcty a uvědomovat si vlastní hodnotu.

Dítě, které mělo možnost vytvořit si s jedním či více lidmi vazbu, která navozuje pocit bezpečí, je schopno následně si vytvářet vazby i s dalšími osobami, které o něj pečují. A platí to obecně bez ohledu na to, jestli jde o novorozeně, batole, starší dítě nebo náctiletou dívku nebo chlapce. Tato skutečnost má obzvláště velký význam v oblasti pěstounské péče, neboť znamená, že dítě má schopnost vytvořit se v libovolném věku i vazby se svými pěstouny.

Vazba nenavozující pocit bezpečí

Péče, která není „dostatečně dobrá“ nebo která je spojena se zanedbáváním či týráním a zneužíváním, vede k tomu, že děti pociťují silnou úzkost či strach. Fyzické nebo psychické týráním nebo zanedbáváním v raném dětství může ovlivnit jak tělesné, tak psychické zdraví dítěte.

Za takových okolností je pravděpodobné, že si děti vytvoří se svými rodiči nebo s osobami, které o ně pečují, silné vazby, které jim ovšem neposkytují pocit bezpečí. Děti pak mají pocit „loajality“ i k rodičům, kteří jim ublížili – koneckonců jsou to jediní rodiče, které děti znají. Děti se rovněž velice často zastávají rodičů, kteří mají duševní problémy nebo jsou obětmi domácího násilí, a chrání je. U těchto dětí se zpravidla objevují smíšené pocity hněvu a smutku, strachu a trápení.

Tyto zkušenosti pak mají vliv na to, jak děti vnímají samy sebe a ostatní. V důsledku svých zkušeností a zážitků si děti vytvářejí svůj „vnitřní pracovní model světa“. Díky dřívějším zkušenostem se možná děti vyrůstající v pěstounské péči „naučily“ následující:

- nad svým životem nemám žádnou vládu,
- dospělí jsou nespolehliví/ dospělí nechrání děti,
- nemůžu se spolehnout na nic a na nikoho,
- za všechno si můžu já sám,
- nezasloužím si nic dobrého,
- jsem jiný, jsem divný, nestojím za nic,
- nezasloužím si, aby mě měl někdo rád,
- nikdo mě nechce.

V některých případech vedou „poruchy utváření vazeb“, jimiž trpí lidé, kteří neměli nikdy možnost vytvořit si vazbu navozující pocit bezpečí, nebo lidé, jejichž vazby byly vždy narušeny nebo přerušeny, k poruchám v chování. Aby bylo možné pomoci těmto dětem a mladým lidem překonat jejich obtíže a úspěšně budovat vztahy s ostatními, je někdy nutný specializovaný zásah terapeuta.

Odloučení a ztráta

Odloučení, např. v situaci, kdy jsou děti svěřeny do pěstounské péče, vyvolává u dětí žijících s pocitem bezpečí i u těch, kterým tento pocit chybí, úzkost a strach. Ještě silnější pocity úzkosti a strachu budou prožívat děti, které se stěhovaly již několikrát. Absence návaznosti, souvislosti a konzistence v souvislosti s péčí o ně může vést k tomu, že tyto děti netuší, co mohou od světa očekávat.

Děti si často dělají starosti o své vlastní rodiče a bojí se, že rodiče už je nemilují nebo že na ně zapomenou. Dokonce i dětem, které byly zanedbávány nebo žily ve své rodině se strachem, chybí prostředí rodiny, v němž vyrůstaly, a lidé, za kterými se utíkaly o pomoc.

Některým dětem se však naopak uleví. Jejich rodiče a sourozenci jim možná také chybějí, ale pokud dětem někdo ubližoval nebo se o ně rodiče nestarali, může se jim ulevit, že jsou konečně v bezpečí.

V takovýchto situacích se děti musejí vypořádávat s velice smíšenými pocity, ze kterých mohou být pořádně zmatené. Děti mohou pociťovat stesk ze ztráty vlastní rodiny a zároveň mít strach ze života v nové pěstounské rodině. Tento zármutek a strach či úzkost se mohou projevit jako zlost nebo smutek.

Chování dětí, kterým vazby neposkytují pocit bezpečí

Děti, kterým vazby neposkytují pocit bezpečí nebo kterým vlastní rodiče nebyli emocionálně k dispozici a neumožnili jim poznat pocit, že je o ně postaráno a že jsou v bezpečí (a kterých si rodiče nevšimli nebo v nich vyvolávali strach), mohou mít strach nebo cítit úzkost a nejsou schopny důvěry. I oni si však musejí najít způsoby, jak se s těmito pocity vypořádat.

Děti, které si v biologické rodině vytvořily vazby, jež jim nepřinášejí pocit bezpečí, se s touto skutečností mohou vyrovnávat tak, že:

- vůbec neprojevují své pocity a snaží se spolehnout se jen samy na sebe,
- se ustavičně dožadují pozornosti svých rodičů,
- se snaží své rodiče ovládat, např. tím, že jsou agresivní.

Dokonce i v prvním roce svého života si dovedou děti najít způsob, jak se vypořádat se svými pocity a přežít. Novorozeňata ve věku od tří do čtyř měsíců jsou schopna naučit se nedávat najevo své pocity, když si jejich rodiče rozzlobí, pokud pláčí.

Děti pak přinášejí tyto různé druhy chování, které jim pomáhají vyrovnat se s absencí pocitu bezpečí, i do pěstounské rodiny – novorozeně může např. odmítat fyzický kontakt a bránit se pochování. Starší děti potom někdy neprojevují vůbec své pocity a neustále odpovídají jen „to je fajn“, nebo pořád něco chtějí a něčeho se dožadují nebo se snaží ovládnout situaci tím, že jsou drzé či vzdorovité. Existuje zkrátka celá řada způsobů, jakými se tyto děti pokoušejí zvládnout svou úzkost, strach nebo nedůvěru v ostatní.

Je velice důležité, aby si pěstouni uvědomovali, že toto chování nezpůsobili oni – dítě se tímto způsobem naučilo reagovat v minulosti, aby se vyrovnalo s nepříjemnými okolnostmi a přežilo. Pokaždé to chce hodně času, mají-li pěstouni pomoci dítěti naučit se důvěřovat dospělým, dávat najevo své pocity, nedomáhat se stále něčeho a dovolit pěstounům, aby o něj pečovali.

Jak mohou pěstouni pomoci?

Děti, které jsou umisťovány do pěstounské péče, budou mít s navazováním vztahů a vazeb rozdílné zkušenosti. Vlivem těchto odlišných zkušeností se pak může stát, že někteří mladí lidé budou toužit po důvěrném vztahu se svými pěstouny, zatímco jiní budou potřebovat spíše odstup a více prostoru.

Pěstouni proto budou muset k utváření vztahu s dítětem nebo dívkou či chlapcem přistupovat velmi citlivě a tempem, které bude vyhovovat dítěti, dívce nebo chlapci.

Tím, že pěstouni vymyslí a zavedou jistý každodenní řád a určité pravidelně se opakující postupy, které budou představovat spolehlivost a předvídatelnost, vytvoří pro dítě prostředí navozující pocit bezpečí a jistoty, v němž bude moci dítě udržovat již navázané vztahy a vytvářet vztahy nové.

Podle dlouhodobých plánů může např. dítě žijící v pěstounské péči počítat s tím, že se přesune k adoptivním rodičům, k pěstounům, kteří jsou schopni zajistit pro něj péči po delší dobu, nebo že se vrátí do své vlastní rodiny. Ať už je však takové dítě svěřeno do

náhradní péče na sebekratší dobu, bude moci díky pěstounům, kteří se o ně v mezičase starají, zažít, jaké to je navázat vztah, a samo poznat a vychutnat si vše pozitivní, co vztah přináší.

Pro pěstouny může být dosti náročné investovat své emoce nutné k tomu, aby s nimi mohlo dítě navázat vztah, který pro něj bude přínosný a obohatí jej, aby si i oni vytvořili vztah k dítěti, ale poté se zároveň dovedli v určitou chvíli s dítětem rozloučit. Blíže se tomuto tématu budeme věnovat v 6. kapitole.

Aktivita 4.5

Zjistěte, jaké školení a jakou pomoc vám může vaše pěstounská organizace nabídnout, abyste se mohli důkladněji obeznámit s tématem vztahů a vazeb. Své poznámky si zapište sem.

Vytváření prostředí bezpečí a jistoty¹⁷

Proces poskytování péče zahrnuje pět důležitých složek, které se vzájemně doplňují a prolínají a umožňují vytvoření prostředí, které v dětech navozuje pocit bezpečí a jistoty a umožňuje jim rozvíjet jejich cílevědomost a houževnatost.

1. Skutečnost, že pěstoun je k dispozici – pomáhá dětem začít důvěřovat

- Tím, že je pěstoun k dispozici, ukazuje dětem a mladým lidem, že v jeho pěstounské rodině budou v bezpečí a že jejich potřeby budou naplňovány.
- Být k dispozici znamená, mimo jiné, ukazovat a vysvětlovat dětem a mladým lidem, že „jsou tu pro ně“ dospělí, na které je možné se spolehnout, a že tito dospělí jsou tu pro ně jak fyzicky, tak emocionálně.
- Tato skutečnost pomáhá dětem začít důvěřovat dospělým a zároveň věřit sám sobě.

2. Citlivý přístup – pomáhá dětem zvládat své pocity a chování

- Citlivým přístupem se rozumí „naladění“ na děti a mladé lidi a snaha pochopit, co si myslí a co cítí – vidět svět jejich očima.
- Přistupuje-li pěstoun k dětem a mladým lidem citlivě, znamená to, že jim pomáhá pojmenovat jejich pocity, přemýšlet o nich a o jejich chování a pochopit, že i ostatní mají své pocity.
- Citlivý přístup pomáhá dětem a mladým lidem zvládat své pocity a chování mnohem pozitivnějším způsobem.

3. Přijetí – pomáhá dětem budovat si sebeúctu

- Přijetím se rozumí přijetí dětí a mladých lidí takových, jací jsou, se všemi jejich problémy i přednostmi.
- K přijetí patří také umožnění rozvíjení silných stránek dětí, podporování jejich koníčků a zájmů a dalších činností, ale rovněž pomoc s uvědoměním si a přijetím toho, že nemohou být stejně dobré ve všem.
- Přijetí pomáhá dětem vnímat se pozitivně a prohlubovat svou sebeúctu.

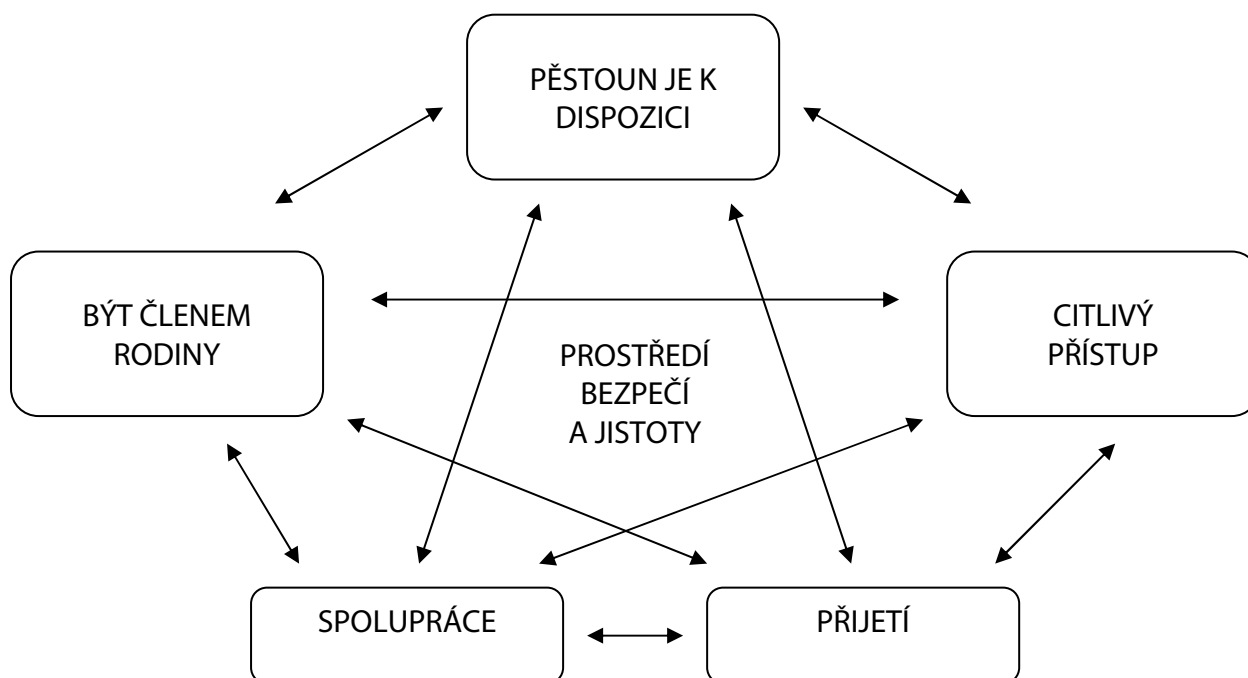
4. Spolupráce – pomáhá dětem uvědomit si, že jsou šikovné a dovedou spolupracovat

- Spolupracovat znamená pracovat společně s dětmi a mladými lidmi a respektovat je jako samostatné jedince, kteří mají svůj rozum, své pocity a své vlastní sny a plány.
- Ke spolupráci patří vymezování pevných hranic, v jejichž rámci jsou však dětem a mladým lidem nabízeny různé možnosti a v rámci kterých je možné se spolu domlouvat a dělat kompromisy.
- Spolupráce pomáhá dětem dělat kompromisy a spolupracovat.

¹⁷ Příručka o vztazích a vazbách pro potřeby pěstounské péče a adopce, G. Schofield a M. Beek, Londýn, BAAF (2006)

5. Být členem rodiny – pomáhá dětem vnímat, že do rodiny patří

- Nabídnout místo člena rodiny znamená podpořit pozitivní uvědomění si, že dítě, dívka nebo chlapec patří jak do pěstounské rodiny, tak stále i do své biologické rodiny.
- To, nakolik se dítě nebo dívka či chlapec přikloní k jedné nebo druhé rodině, bude záviset na konkrétním dítěti nebo dívce či chlapci a na druhu náhradní péče a délce doby, po kterou do ní budou dítě, dívka nebo chlapec umístěni.
- Podporování uvědomění si, že dítě nebo dívka či chlapec patří do pěstounské rodiny i do své vlastní rodiny, pomáhá dětem a mladým lidem pochopit, že mohou patřit do obou těchto rodin a cítit se spokojeně.

Všechny tyto prvky, které jsou součástí poskytování péče, se kombinují a vzájemně na sebe působí, a vytvářejí tak „prostředí bezpečí a jistoty“ pro děti a mladé lidi. Jestliže se např. dítě cítí přijímané a má vysokou sebeúctu, je u něj pravděpodobnější, že si bude připadat šikovné a schopné spolupráce.

Jakmile začnou děti a mladí lidé důvěřovat tomu, že prostředí, v němž žijí, jim poskytuje bezpečí a jistotu, budou spíše schopné se učit a rozvíjet.

Prvním krokem při vytváření prostředí, které navozuje pocit bezpečí a jistoty, je zamyšlení se nad tím, jaké zkušenosti a zážitky již za sebou děti a mladí lidé mají z dřívějška a jak je tyto zkušenosti a zážitky mohou ovlivňovat v současnosti. Tento krok vám pomůže soustředit se na to, co dítě nebo dívka či chlapec potřebují, a promyslet si, jaký druh přístupu k poskytování péče by byl v jejich konkrétním případě nejvhodnější.

Dosažení toho, aby děti ostatním důvěřovaly, zabere dosti času a pěstouni by si měli uvědomit, že je nutné postupovat krůček po krůčku a zaměřit se najednou třeba jen na jednu nebo dvě oblasti. Je-li dítě do vaší péče svěřeno jen na krátkou dobu, není moc pravděpodobné, že by se vám podařilo zcela změnit jeho vnímání a chování, ale možná se vám povede přispět k drobným změnám, které dítěti pomohou začít důvěřovat ostatním.

Abychom si ověřili, jak může být každý z prvků z popsaného modelu prostředí bezpečí a jistoty užitečný hned na několika rovinách, podíváme se na jeden prvek podrobněji.

Citlivý přístup – pomáhá dětem zvládat a vyjadřovat své pocity

Jednou z důležitých součástí zvládnání chování dětí je pomoc při hledání jiných způsobů vyjadřování jejich pocitů. Pěstouni by neměli pocity dětí zlehčovat či popírat nebo děti nutit, aby „se usmály“, ale měli by jim pomoci jejich pocity rozpoznávat a mluvit o nich. K tomuto účelu mohou pěstouni využít celou řadu technik.

Pojmenování pocitů

Tím, že pěstouni pojmenují své vlastní pocity, mohou dětem pomoci naučit se jejich pocity rozpoznat, projevit a mluvit o nich, ale rovněž ukázat, že pocity jsou jednak zcela reálné a běžné, a také pochopitelné. Tento postup je možné uplatňovat už u novorozeneňat při každodenní péči o ně, ale využívat jej lze i po celé dětství a dospívání.

Používání příběhů a hraček

Příběhy a hračky jsou přirozeným způsobem komunikování s dětmi. Díky tomu, že se děti nedotýkají přímo, mohou sloužit k nepřímému zobrazování pocitů a bez toho, že by dítě k čemukoli nutily. Pomocí příběhů a hraček lze dítěti ukázat, že i ostatní lidé mají pocity, a pomoci mu poznat jiné způsoby vypořádávání se s pocity. Příběhy, v nichž se postavy učí zvládat své pocity, vyrovnávat se s nimi a přenést se přes ně, jsou pro dítě zdrojem naděje a příznivých vyhlídek do budoucna.

Zrcadlení a ovládání pocitů

Když mají děti strach nebo pociťují úzkost, odrazí se to často do určité míry na výrazu obličeje osoby, která o ně pečuje, v tónu jejího hlasu apod. Pečující osoba však v zápětí pronese již normálním tónem pár uklidňujících slov a i výraz její tváře vybízí dítě k tomu, aby se uklidnilo. Prostřednictvím tohoto procesu zrcadlení a ovládání silných emocí ukazuje dospělý dítěti, že s pocity a emocemi je možné se pozitivním způsobem vypořádat.

Chvilka na zamyšlenou

Během výše popsaného procesu zrcadlení a ovládání pocitů je vždy dobré, má-li dítě chvilku (u novorozenců postačí pár vteřin, u dospívajících dívek a chlapců může jít i o několik hodin) na zamyšlení se. Tato chvilka jim umožní zamyslet se nad pocity jiných lidí a nad tím, jak by bylo možné danou situaci vyřešit. Pěstouni však musejí tuto metodu „chvilky na zamyšlenou“ využívat ke zvládnání chování dětí velice obezřetně, neboť v dítěti, ve kterém již navázané vazby nenavozují pocit bezpečí, by tím mohli vyvolat zmatek a paniku.

Být k dispozici

Jsou-li děti rozhněvané a rozrušené, mohou se jejich emoce ještě vystupňovat, jestliže jsou odloučeny od osoby, která o ně pečuje. Pěstouni by měli dát jasně najevo, že jsou nablízku a dítěti „k dispozici“. I když děti zlobí, musejí pro ně osoby, které o ně pečují, vytvářet prostředí bezpečí a jistoty.

Uznání smíšených pocitů

Aby mohli pěstouni pomáhat dětem chápat celou řadu různých pocitů a reagovat na ně, měli by děti ujistit, že je možné a zcela běžné mít ve vztahu k něčemu smíšené pocity – můžeme se např. na někoho zlobit, ale přesto jej mít rádi.

Být vzorem při vyjadřování pocitů

Velice důležitým úkolem pěstounů je ukazovat dítěti, jak bezpečně vyjadřovat vlastní pocity. Např. po neshodě mezi partnery může pěstoun dítěti stručně vysvětlit, že je naprosto normální rozzlobit se občas na druhého, ale že se tím nijak nemění vztah jako takový. Pěstouni tím dítěti ukazují, že není nutné, aby se silné emoce vymkly kontrole, že nás mohou druzí někdy rozčílit, ale přesto je budeme stále milovat, a že drobné nesváry a neshody ve vztahu jsou běžné a je možné je překonat.

Spolupráce

Citliví rodiče a pěstouni vnímají děti jako samostatné jedince s vlastním rozumem, pocity a s vlastními sny a přáními. Takovíto rodiče a pěstouni se vyhýbají situacím, ve kterých by příliš násilně zasahovali do života dítěte nebo se snažili vnutit dítěti své představy a názory.

Cílem snažení pěstounů je „přátelská spolupráce“, která dítěte umožňuje, aby se stalo součástí procesu rozhodování a uvědomilo si, že může řídit svůj svět, a pomáhá mu učit se dělat kompromisy.

Houževnatost

Vývoj dítěte je možné přirovnat k plachetnici, která si za pěkného počasí pluje s lehkostí a rychlostí. Nepříznivé podmínky ji však mohou snadno odklonit z původního kurzu nebo dokonce vážně poškodit. Může se pak točit ve větru a nikdy už nenajít správný směr, nebo může doplout do klidných vod.

Bez ohledu na to, čím nepříjemným si mladí lidé v minulosti prošli, potřebují pomoc, aby se s nepříznivými událostmi a negativními zkušenostmi a zážitky vyrovnali, a mohli se tak z nich stát úspěšní a spokojení dospělí lidé.

K překonávání negativních zkušeností je možné využít předností a silných stránek mladých lidí, jako je smysl pro humor, inteligence, odvaha, vytrvalost, zdravý náhled na vlastní problémy, loajalita nebo schopnost chápat konání ostatních.

Tyto vlastnosti a přednosti mohou ve spojení s jedinečností povahy každé dívky a každého chlapce sloužit jako užitečný nástroj k překonávání dopadu, jaký na dívku nebo hochu má odmítnutí, týrání nebo zanedbávání, a k pozitivnímu ovlivnění jejich vlastního chování. Tyto vlastnosti a přednosti tak určují míru houževnatosti, která tolika dětem pomáhá bojovat s nepříznivými vnějšími okolnostmi.

U některých mladých lidí bude, samozřejmě, k překonání toho, co je v životě potkalo, a k vyrovnání se s tím nutná specializovaná terapie. Jiné děti mohou mít štěstí a dobrat se k bodu či okamžiku, který změní kurz jejich plavby – tím bodem může být událost nebo setkání s osobou, po nichž se jejich vývoj začne opět ubírat žádoucím směrem.

Některé děti se zdají být více houževnaté než jiné, avšak někdy je to skutečně jen zdání – vypadat houževnatější a odolnější, než ve skutečnosti jsou, je prostě strategií, s jejíž pomocí se tyto děti snaží vypořádat s nepříjemnými zážitky.

Pěstouni přispívají značným dílem k tomu, aby se děti a mladí lidé naučili rozvíjet a používat svou houževnatost, a pomáhají tak dětem a mladým lidem překonat nepřízeň osudu a posilovat jejich sebeúctu.

Rozvíjení houževnatosti a posilování sebeúcty

Aktivita 4.7

Vzpomeňte si na své vlastní dětství a dobu dospívání a vybavte si důležité události a osoby, které pozitivním způsobem ovlivnily vaše rozhodování a směr, kterým jste se ubírali, nebo které přispěly k posílení vaší sebedůvěry. Co přesně vás ve spojitosti s těmito událostmi nebo osobami ovlivnilo? Proč pro vás byly tyto události a osoby tak důležité?

Jak mohou pěstouni pomoci dětem a mladým lidem rozvíjet jejich houževnatost:

- pěstouni pomáhají dětem uvědomovat si, že mohou rozhodovat o svém životě, umožňují jim projevit se a dát najevo svůj názor a motivují je k tomu, aby vždy věděly, že se mohou a mají projevit,
- pěstouni chválí děti za jejich úspěchy, byť jsou sebemenší,
- pěstouni využívají své komunikační dovednosti, naslouchají dětem a mladým lidem a věnují pozornost jejich obavám,
- pěstouni poskytují dětem informace, které chtějí a potřebují, a vysvětlují jim, proč vyrůstají v pěstounské péči a co s nimi bude dál,
- pěstouni motivují děti k tomu, aby byly k ostatním ohleduplné. Pěstoun sám může být vzorem takového chování a může dítěti pomoci uvědomit si, že dovede být samo také ohleduplné;
- pěstouni podporují kontakt se členy vlastní rodiny a s dalšími důležitými lidmi, kteří byli součástí života dívky či chlapce v minulosti. Tím pěstouni pomáhají dívce či chlapci v prohlubování pozitivního vnímání vlastní identity a vlastního dědictví, jak už bylo zmíněno ve 2. kapitole;
- pěstouni motivují děti k tomu, aby navazovaly kamarádské vztahy s dalšími dětmi jejich věku,
- pěstouni podporují koníčky a zájmy dětí a další jejich aktivity, které v dětech posilují pocit sebejistoty a uspokojení. K těmto aktivitám a zájmům může patřit hudba, sport, kultura a koníčky dětí;
- pěstouni motivují děti k tomu, aby chodily do školy nejen proto, aby se něco naučily a mohly využívat další možnosti v budoucnu, ale také aby rozvíjely sociální dovednosti a navazovaly nové vztahy.

Kazuistika – Dana

Daně je sedm let. Její matka Anna je závislá na heroinu a během prvních let svého života se Dana s matkou neustále stěhovala. Matka s dcerou bydlívala u přátel a někdy po ubytovnách. V té době zůstávala dívka často dlouho sama a je možné, že ji přátelé její matky fyzicky týrali a zneužívali. Dana byla před dvěma roky umístěna do pěstounské péče. Po neúspěšném prvním pokusu se dívka přesunula k Sandře. Nějakou dobu byla Dana v kontaktu se svou matkou, avšak Anna přestala na návštěvy chodit a dnes nikdo neví, kde je.

Sandra si dělá starosti, protože Dana se straní lidí a vůbec nedává najevo své pocity – neříká pěstounce, co by měla ráda k večeři, ani jak jí je, když se nevidá s maminkou. Před časem se Dana začala v noci pomočovat.

Aktivita 4.8

Co se mohla Dana ze svých dosavadních zkušeností naučit o světě?

Jak mohou tyto její poznatky ovlivňovat její chování a vývoj?

Jak by mohla Sandra pomoci Daně naučit se vyjadřovat své pocity?

Jak by mohla Sandra pomoci Daně rozvíjet její houževnatost a posilovat její sebeúctu?

Zamyslete se nad tím, co jste se dověděli a naučili

Aktivita 4.8

Z jakých důvodů se může chování určitého dítěte lišit od chování jiných dětí stejného věku?

Jaké druhy chování, se kterými byste se mohl(a) jako pěstoun(ka) u dětí setkat, by pro vás byly obtížně zvladatelné?

Jak by měli pěstouni přistupovat ke zvládnutí chování, které je z jejich pohledu problematické?

Jak si děti a mladí lidé vytvářejí vazby k ostatním lidem?

Jaký vliv může mít na dítě vazba, která mu neposkytuje pocit bezpečí?

Jak mohou pocity spojené s traumatickým zážitkem, s odloučením a ztrátou ovlivnit dítě nebo dívku či chlapce?

Jaké jsou součásti, kterými je tvořen proces poskytování péče a které pěstounům umožňují vytvořit pro dítě prostředí navozující pocit bezpečí a jistoty?

Jak může pěstoun pomoci dítěti prohlubovat jeho houževnatost?

Jak můžete pomoci dětem a mladým lidem svěřeným do pěstounské péče posilovat jejich sebeúctu?

Poznamenejte si vše, co byste chtěli ještě podrobněji probrat se svým sociálním pracovníkem.

Poznamenejte si vše, co potřebujete probrat se svou rodinou a svými přáteli.

Další informace

Velká Británie

Příručka o vztazích a vazbách pro potřeby pěstounské péče a adopce, G. Schofield a M. Beek,

Londýn, BAAF (2006)

Seznamujeme se s pěstounstvím – vazby, A Collis, Londýn, The Fostering Network (2008)

Seznamujeme se s pěstounstvím – chování, J. Butler, Londýn, The Fostering Network (2009)

Podporování tvorby vazeb – pomáháme dětem v pěstounské péči nebo v adopci, K. Golding,

Londýn, Jessica Kingsley Publishers (2008)

Zvládání problematického chování – příručka pro pěstouny, kteří se starají o děti do 12 let,

C. Pallett a kol., Londýn, BAAF

Jak probíhá vývoj dětí, R. Siegler, J. DeLoache a N. Eisenberg, Worth Publishers (2006)

Podporování houževnatosti – pomáháme dětem a mladým lidem v pěstounské péči, v adopci nebo v tíživé životní situaci, R. Gilligan, Londýn, BAAF (2009)

Středisko pro pěstounskou péči

www.fostering.net/resources

Model prostředí bezpečí a jistoty

www.uea.ac.uk/providingasecurebase

Na každém dítěti záleží

www.everychildmatters.gov.uk/aims/outcomes

Pomáháme ve Skotsku

www.handsonscotland.co.uk

Česká republika

J. Bowlby: Vazba, Portál 2010

P. Vrtbovská: Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM-Natama 2005

P. Vrtbovská: O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí, SCAN 2010

Z. Matějček: Co, kdy a jak ve výchově dětí, Portál 2007

J. Prekopová: Pevné objetí, Portál 2009

Občanské sdružení Amalthea
www.amalthea.pardubice.cz

Občanské sdružení Rozum a cit
www.rozumacit.cz

Institut náhradní rodinné péče
www.natama.cz

Sdružení pěstounských rodin
www.pestouni.cz

5. část

Bezpečná péče

Úvod

Jako pěstouni se během své kariéry zřejmě setkáte s tím, že se budete starat o dítě, které bylo určitým způsobem týráno nebo zneužito. Musíte proto vědět, jaký dopad bude týrání nebo zneužívání na dítě mít a jak může tato skutečnost ovlivnit způsob, jakým budete o dítě pečovat. Možná budete úplně prvními lidmi, kterým dítě o svém týrání nebo zneužití vůbec řekne.

Pěstouni musejí být rovněž obeznámeni s tím, jak mohou chránit sebe samotné i zbývající členy své rodiny a minimalizovat možnost, že proti nim budou vznesena nepravdivá nařčení z toho, že týrají nebo zneužívají dítě svěřené do jejich pěstounské péče.

Díky této kapitole budete mít přehled o:

- formách a podstatě týrání a zneužívání dětí a důsledcích týrání a zneužívání,
- tom, jak je nutné ochránit všechny členy pěstounské rodiny.

Osobní zkušenost může být užitečná

Téma týrání a zneužívání dětí vyvolává silné emoce. Lidé se často pro kariéru pěstounů rozhodnou proto, že se chtějí podílet na zajišťování ochrany dětí. Někdy může být toto přání umocněno ještě osobní zkušeností s týráním nebo zneužitím.

Pokud jste sami byli týráni nebo zneužiti nebo jestliže máte jiné zkušenosti spojené s týráním a zneužíváním dětí, vybaví se vám možná při plnění úkolů v rámci této schůzky bolestné vzpomínky. Jestliže jste dosud nebyli schopni si o tom, co se přihodilo, s nikým popovídat, bylo by možná dobré říci si, co byste s těmito nepříjemnými zážitky mohli udělat nyní, když přemýšlíte o tom, že se stanete pěstounem.

Z lidí, kteří sami zažili týrání a zneužívání, se často stávají velmi vnímaví, citliví a pozorní pěstouni. Pokud jste ovšem byli sami předmětem týrání nebo zneužívání, je nezbytné, abyste si přiznali a uvědomili, jaký dopad na vás mohla tato skutečnost mít, a promluvili si o svých zážitcích s někým, kdo má zkušenosti s prací s lidmi, kteří zažili týrání nebo zneužívání.

V této souvislosti vám bude schopen pomoci jeden ze sociálních pracovníků z vaší pěstounské organizace.

Kdo děti týrá a zneužívá?

Nejprve je nutné si ujasnit, kdo vlastně může dětem ublížit. O jaké lidi může jít? Ve spojitosti s týráním a zneužíváním dětí i s tím, kdo se ho zpravidla dopouští, existuje celá řada zcela mylných představ. Většina dětí je, bohužel, týrána nebo zneužívána někým, koho zdají. Zneužití neznámou osobou se zlými úmysly je méně časté. Někteří lidé jsou překvapeni a zaskočeni faktem, že děti mohou být týrány a zneužívány nejen muži, ale i ženami. A konečně neexistuje opravdu žádný důvod k tomu, abychom se domnívali, že u konkrétních osob bude pravděpodobnější, že by se dopustily zneužití dítěte, jen kvůli jejich sexuální orientaci.

Rodinní příslušníci

- Každý týden zemře ve Velké Británii následkem týrání nebo zneužívání jedno dítě. Každý den se pak děti ve vlastních rodinách vyrovnávají s nejrůznějšími následky týrání a zneužívání. Konkrétních podob tělesného či psychického poškození a tělesných či psychických následků je tolik, kolik je rodin a dětí. Dospělým, kteří děti zneužívají nebo týrají, a dalším členům rodin zneužívaných nebo týraných dětí, se, bohužel, velice dlouho daří skrývat nebo popírat, co se u nich doma děje, a vyhýbat se kontaktu se zdravotnickým personálem a s odborníky na ochranu dětí. V návaznosti na případy úmrtí týraných a zneužívaných dětí se odborníci neustále snaží zlepšovat jejich ochranu. Děti i přesto stále umírají a velké množství jich je vystaveno krutému tělesnému, sexuálnímu a emočnímu zacházení.

Lidé, kteří vyhledávají děti pro sexuální účely

- Lidé, kteří páchají sexuální trestné činy na dětech, se mohou pokoušet najít práci, která by jim umožňovala každodenní kontakt s dětmi, nebo navazovat blízké

vztahy s rodiči dětí. Jakmile dostanou příležitost, snaží se získat si důvěru dítěte, aby jej mohli zneužít, a pak jej pomocí různých pohrůzek přinutí mlčet.

Další mladí lidé

- Mladí lidé do 18 let, kteří byli sexuálně zneužiti, se možná jako děti naučili chovat se sexuálně podbarveným způsobem. Část z nich může pak v pozdějším věku sexuálně zneužívat jiné děti, což však neznamená, že všichni mladí lidé, kteří byli sexuálně zneužiti, udělají stejnou věc někomu jinému.
- Šikanování jiných mladých lidí patří rovněž mezi formy týrání a zneužívání.

Zneužívání nebo týrání páchané pečujícími osobami

- Děti mohou být zneužity, týrány nebo zanedbávány také pěstouny nebo dalšími profesionálními pečovateli, kteří neprošli řádným procesem výběru a proškolení, u nichž není zajištěna náležitá supervize nebo kterým není poskytována potřebná pomoc a podpora. Někdy je týrání či zneužívání důsledkem stresu a vlastních závažných problémů, které pěstouni nebo profesionální pečovatelé dosud nevyřešili. Pěstouni či profesionální pečovatelé také mohou patřit do skupiny lidí, kteří vyhledávají děti za účelem jejich zneužití. Může se také stát, že dětem svěřeným do pěstounské péče ublíží další členové rodiny pěstounů nebo že naopak mladí lidé, kteří vyrůstají v pěstounské péči, zneužijí nebo budou týrat jiné děti žijící ve stejné pěstounské rodině. I pokud jsou děti umístěny do pěstounské péče, mohou být i nadále zneužívány nebo týrány členy vlastní rodiny, a to v rámci dohodnutého kontaktu s nimi. Je proto nanejvýš důležité přijmout opatření k tomu, aby taková varianta nemohla nastat.

Zneužívajícími osobami mohou být muži i ženy

- Děti mohou být zneužívány nebo týrány jak muži, tak ženami. Pokud jde o sexuální zneužívání, pachateli jsou zpravidla muži, ovšem i ženy se mohou na sexuálním zneužívání dětí podílet.

K týrání a zneužívání dochází ve všech společenských skupinách

- Pěstouni musejí být schopni porozumět rodičům s odlišným stylem života a pracovat s nimi a musejí si uvědomovat, že tradice a zvyklosti týkající se výchovy dětí se v jednotlivých sociálních a etnických skupinách výrazně liší. Zároveň je důležité mít neustále na paměti, že všechny kultury odsuzují špatné zacházení s dětmi a že u žádného společenství ani u žádné sociální skupiny není více pravděpodobné, nebo naopak méně pravděpodobné, že by v nich k týrání a zneužívání dětí docházelo.

Zpravidla platí, že děti znají osoby, které jim ubližují či ublížily. Děti nemají možnost rozhodnout o tom, co se stane či nestane, ani nemohou události dost dobře řídit a určovat jejich vývoj, protože někdo jiný zneužil fyzickou nebo psychologickou moc, kterou nad dětmi má či měl. Přestože případy zneužití neznámou osobou jsou relativně zřídka, mohou se i neznámí lidé pokusit kontaktovat mladé lidi, které by chtěli zneužít, prostřednictvím internetu a některý dívkám a chlapcům hrozí riziko, že budou zapojeni do prostituce a obchodem s lidmi.

Aktivita 5.1

Níže uvádíme adresy několika užitečných webových stránek, které se týkají ochrany dětí a bezpečí na internetu. Možná, že už některé z nich znáte a už jste je navštívili, ale přesto doporučujeme se na ně podívat znovu a promyslet si, jaká další případná opatření budete muset přijmout, pokud ve vaší domácnosti žijí děti svěřené do vaší pěstounské péče.

www.bkb.cz

<http://www.modernivyuka.cz/spravce/SecCur/html/etusivu.htm>

<http://www.seznamsebezpecne.cz/>

http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=430&

Všechny případné poznámky si zapište sem:

Povaha týrání a zneužívání dětí

O tom, jaká je podstata a povaha zneužívání a týrání dětí, má každý určitou představu, ovšem jako odborníci z oblasti péče o děti se pěstouni musejí nad tímto tématem zamyslet důkladněji, aby byli schopni si uvědomit celkový dopad týrání a zneužívání na děti, o které pečují. Újma, kterou týrání a zneužívání způsobuje, je rozsáhlá a má nejrůznější podoby, neboť i týrání a zneužívání má nespočet forem. Tyto formy se někdy vyskytují společně, někdy opakovaně, často po celé dlouhé období života dítěte.

Emocionální týrání

Emocionální týrání je prvkem, který se objevuje u všech forem zneužívání a týrání dětí. Ať jde o zanedbávání, fyzické týrání nebo sexuální zneužívání, ve všech těchto situacích dochází u dítěte k narušení emočního a sociálního vývoje. Děti potřebují prostředí, které v nich navozuje pocit bezpečí a jistoty a kde mohou důvěřovat dospělým osobám, které dobře znají. Emoční napětí a znepokojení, které prožívají v návaznosti na špatné zacházení, má tedy svůj původ v tom, že byla naprosto zklamána důvěra dětí. Není tedy žádným překvapením, že všechny čtyři druhy týrání a zneužívání mohou ovlivňovat celou řadu aspektů života mladých lidí ještě dlouho potom, co se zahojí následky fyzické.

Emocionální týrání se však může vyskytnout i samostatně, nikoli nutně pouze ve spojení s dalším druhem zneužívání. Dospělí mohou děti odmítat nebo jim namlouvat, že jsou k ničemu, nehodné lásky nebo nešikovné či hloupé. O emocionální týrání se jedná i v situaci, kdy jsou děti „vzaty na milost“ jedině v případě, že plní přání jiné osoby. Někdy očekávají dospělí od dětí věci, které jsou nepřiměřené věku dětí nebo fázi jejich vývoje, jindy zase dospělí děti soustavně zastrášují nebo v nich vyvolávají pocit nejistoty a nedostatečného bezpečí. Děti mohou být vykořisťovány nebo upláceny. V emocionální týrání může vyústit také rasismus, homofobní postoje i celá řádka různých forem šikanování.

Někdy jsou dopady emočního týrání tak závažné, že děti nejsou bez speciální terapeutické pomoci schopny zbavit se emočního nepokoje či rozrušení ani v dospělosti.

Fyzické týrání

Fyzické týrání je spojeno s tělesným zraňováním dítěte, dívky nebo chlapce, které je způsobeno přímým napadením dítěte, dívky nebo chlapce nebo je důsledkem skutečnosti, že dospělá osoba nepodnikla opatření potřebná k tomu, aby byli dítě, dívka nebo chlapec před újmou ochráněni. Při fyzickém týrání může docházet k tomu, že jiná osoba dítě nebo dívku či chlapce bije rukama nebo nějakým předmětem, že je kouše, způsobuje jim popáleniny nebo přivodí jejich opaření, otravu nebo udušení, nebo že je zavírá nebo zamyká do tmavých prostor. Třesení představuje zvláště velké riziko toho, že může dojít k poškození mozku dítěte.

Sexuální zneužívání

Při sexuálním zneužívání jsou dítě, dívka nebo chlapec lákání či nuceni k tomu, aby se zapojili do sexuálních aktivit, a to bez ohledu na to, zda si jsou dítě, dívka nebo chlapec vědomi toho, co se děje. Při sexuálním zneužívání může docházet k penetrativním nebo nepenetrativním aktivitám. K sexuálnímu zneužívání se počítá rovněž využívání dětí k výrobě pornografických materiálů nebo nucení dětí, aby se na tyto materiály dívaly, vyžadovaly, aby děti sledovaly sexuální aktivity jiných osob, nebo vybízení dětí k tomu, aby se chovaly sexuálně nepřístojným způsobem. Zneužívající osoba využívá k tomu, aby dítě do aktivity zapojila a aby vše udržela v tajnosti, své autority, výhrůžek, úplatků nebo přesvědčování. Děti se mohou obávat toho, že by se rodina mohla rozpadnout, pokud by o tom, že je někdo z jejich blízkých sexuálně zneužívá, někomu řekly.

Sexuální zneužívání zahrnuje rovněž prostituci, do které jsou zapojeni mladí lidé do 18 let (někdy také nabízení a prodávání těchto mladých lidí do zahraničí), případy, kdy britští státní příslušníci zneužívají děti, které žijí v zahraničí, a kontaktování dětí za účelem jejich zneužití po internetu nebo pomocí jiných druhů technologií.

Stejně jako další formy týrání a zneužívání se může sexuálním zneužitím rozumět i to, že dospělá osoba se o dítě řádně nepostarává a umožní např., že dítě se dostane k pornografickému materiálu, který byl pořízen pro potřeby dospělých, nebo dovolí, aby bylo dítě „náhodně“ svědkem sexuální aktivity.

Zanedbávání

Zanedbáváním se rozumí soustavné nenaplnění základních potřeb dítěte způsobem, který s velkou pravděpodobností povede k závažnému poškození zdraví dítěte nebo k závažnému narušení jeho vývoje. Děti mohou být např. špatně živeny nebo mohou hladovět. Nemusejí mít dostatek potřebného oblečení nebo prostor ke zdravému spaní, musejí obývat nevytápěnou místnost, mohou být infikovány nebo napadeny parazity nebo je jim bráněno v přístupu ke zdravotnické péči. Děti, které jsou zanedbávány, jsou někdy popisovány jako děti, u nichž je patrný oslabený či zpomalený růst, nebo jako děti, které neprospívají. Než je však možné použít při jejich oficiálním popisu těchto pojmů, je nutné provést u takových dětí hodnocení, které bude pokrývat určité časové údobí.

Zanedbávání může přivodit velmi závažné důsledky a má dlouhotrvající vliv na tělesný, emoční a sociální vývoj dítěte. I ve společnosti, v níž většina dětí může očekávat minimálně ochranu, náležitou fyzickou péči a odpovídající životní úroveň, se najdou děti, které vyrůstají ve zcela odlišných podmínkách.

Týrání a zneužívání postižených dětí a mladých lidí

Postižené děti lze týrat a zneužívat stejným způsobem jako ostatní děti. Postižené děti, zejména pak ty, které trpí kombinovaným postižením, jsou mnohem snáze zneužitelné. Může pro ně totiž být např. obtížné, ne-li nemožné, sdělit, co se s nimi děje nebo co se jim přihodilo. Vzhledem k tomu, že těmto dětem je často poskytována péče také v intimních osobních oblastech, navíc celou řadou různých osob, může být těžké se týrání nebo zneužívání ubránit nebo se mu vyhnout. Postižené děti mohou mít strach, že pokud by si stěžovaly, přišly by o pomoc lidí, kteří o ně pečují, a mohou být snadnějšími oběťmi šikany a ponižování. Mohou být více sociálně izolované, a nemají tudíž možnost srovnávat, jaké chování je přijatelné a správné, a jaké nikoli.

Proč dochází k týrání a zneužívání?

Každý má nebo si dovede utvořit názor na to, proč vlastně dochází k týrání a zneužívání dětí. Nyní se můžete blíže zamyslet nad svými názory a odpověďmi na tuto otázku. Využijeme k tomu opět příběh rodiny Bohouše a Marka. S oběma bratry jste se poprvé setkali ve 3. části. Stručně si připomeneme, co se u nich stalo.

Kazuistika – Bohouš a Marek

Bohoušovi je devět a Markovi je šest let. Jejich rodiči jsou Eliška a Michal. Chlapci mají čtyři sourozence ve věku od 14 týdnů do 12 let. Bohouš i Marek mají problémy s učením a pro oba bylo vystaveno potvrzení o zvláštních vzdělávacích a výchovných potřebách z důvodu emočních poruch a poruch chování. Marek trpí cukrovkou. Před tím, než byl umístěn do pěstounské péče, mu nebyly pravidelně podávány léky, které má brát.

Z důvodu přetrvávajících dlouhodobých obav, že by se v případě chlapců mohlo jednat o zanedbávání, spolupracoval s rodinou dětí sociální pracovník (OSPOD). Eliška a Michal ve velké míře konzumovali alkohol, což mělo dopad na jejich schopnost postarat se o své děti. Po narození jejich posledního dítěte se zanedbávání dětí ještě zintenzivnilo, a nakonec proto bylo nařízeno, aby všechny byly Elišce a Michalovi odebrány. Bohouš a Marek byli umístěni do pěstounské péče Jany a Davida.

Aktivita 5.2

Poznačte si důvody, které mohly vést k tomu, že Eliška a Michal své děti zanedbávali. (Možná si budete muset domyslet některé věci, o nichž se kazuistika výslovně nezmiňuje).

Své poznámky si porovnejte s následujícími body.

Rodiče, kteří ubližují svým dětem, musejí možná ve svém životě zvládat různé nepříznivé okolnosti a nepříjemnosti, např.:

- vnější (např. podlomené zdraví, následky ubližování, zanedbávání nebo špatné péče, které sami jako děti zažili, konzumace alkoholu a drog, sociální vyčlenění),
- vnitřní (např. nedostatečné sebeovládání, hněv, deprese, nízká sebeúcta),
- problémy ve vztazích (např. potíže s partnerem, narušené vazby s vlastními dětmi).

U některých lidí může kombinace několika nepříznivých okolností, které se vyskytnou najednou, vést k vystupňování negativního chování, které vyústí ve zneužití, týrání nebo zanedbání jejich dítěte, zejména pak v situacích, kdy se jim nedostává pomoci a podpory od partnera nebo jestliže těmto lidem chybí starostlivá rodina nebo jiný druh pomoci v jejich okolí.

Příčiny týrání, zneužívání a zanedbávání dětí zkoumal již ne jeden průzkum. Z toho je patrné, že neexistují žádná jednoduchá a jasná vysvětlení. Veškerá rozhodnutí týkající se ohrožených dětí jsou velice složitá a obtížná, protože konkrétní podmínky panující v každé rodině a konkrétní problémy každé rodiny jsou zcela jedinečné.

Pečování o dítě, které bylo týráno nebo zneužito

Jestliže bylo do vaší pěstounské péče umístěno dítě nebo dívka či chlapec, kteří zažili týrání, zneužívání nebo zanedbávání, budou mít velmi specifické potřeby. Vraťte se v duchu k tomu, o čem jsme si povídali v předchozí kapitole v souvislosti s vlivem vazeb na vývoj a chování dětí a mladých lidí. Týrání a zneužívání představují naprosté zklamání důvěry dítěte, ať už byla dospělá osoba, které důvěřovalo a věřilo, tím, kdo dítě týral nebo zneužil, nebo tím, kdo je před týráním či zneužíváním neochránil. Úkolem pěstounů je potom pomoci dítěti znovu si vybudovat důvěru ve svět dospělých.

Důsledky týrání, zneužívání a zanedbávání

Týrání a zneužívání se neprojevuje jen na těle, tedy v podobě odřenin a ran, zlomených kostí, a nemá jen podobu zanedbávání nebo sexuálního ubližování. Všechny formy týrání a zneužívání, včetně emocionálního týrání vyskytujícího se samostatně bez spojení s dalšími formami, mají dopad na psychologický a sociální vývoj dítěte a někdy jde o dopady skutečně velice závažné. Toto ubližování sice nezanechává žádné jizvy na těle, ale je obrovskou zátěží pro další život.

- Týrání a zneužívání může ovlivnit všechny stránky vývoje dítěte, jeho zdraví a emoční spokojenost, zejména pak v případech, kdy je mu dítě vystaveno po delší dobu.
- Týrání a zneužívání má dopad na to, jak se dítě samo vnímá, a na jeho sebeúctu a může ovlivnit veškeré vztahy, které v budoucnu naváže, včetně schopnosti stát se sám rodičem a plnit své rodičovské povinnosti.
- Násilí v rodině může vést k tomu, že mladí lidé se později chovají agresivně a že mají potíže s učením se.
- Sexuální zneužívání může vyústit v nevhodné sexuálně podbarvené chování, v pocity silného smutku, v depresi a ztrátu sebeúcty.

Určité skutečnosti a okolnosti mohou děti (do určité míry) před poškozením ochránit. Mohlo se stát, že v minulosti vyrůstaly po určitou dobu v prostředí, kde se jim dostalo lásky a kde zažily bezpečí a jistotu. Pocity, které si z té doby odnášejí, jim pak mohou pomoci budovat si v sobě houževnatost a odolnost před nepříznivými událostmi. K dalším věcem, které mohou děti alespoň částečně ochránit, patří pomoc a podpora dalších příbuzných

nebo vhodný zásah lékaře nebo pracovníků sociální péče ve správnou chvíli. Do této kategorie pak spadá i práce pěstounů.

Odhalení závažných skutečností

Zjistit vše o tom, čím si dítě prošlo, ještě před tím, než je umístěno do pěstounské péče, není vždy možné. Někdy se stane, že sociální pracovníci nevědí, že dítě bylo týráno nebo zneužíváno, a nebudou tedy moci poskytnout tyto informace pěstounům.

Odhalení závažných skutečností je termínem, který se používá k označení toho, že dítě úplně poprvé někomu řekne, že bylo týráno nebo zneužito.

Pokud vám dítě, o které pečujete, odhalí závažné skutečnosti, je nutné mít na paměti několik důležitých bodů:

- nemůžete dítěti slíbit, že nikomu neprozradíte, co vám sdělilo – vysvětlete mu, že tom budete zřejmě muset povědět dalším lidem, abyste zajistili, že se daná věc již nebude opakovat,
- dítě vyslechněte bez toho, že byste ho popoháněli nebo na něj naléhali či mu vkládali slova do úst – umožněte mu, aby vám popsal, co se mu přihodilo, svými vlastními slovy a tempem, kterém mu vyhovuje,
- důležité je vysvětlit dítěti, že neudělalo nic zlého,
- co nejdříve po rozhovoru s dítětem si vše zapište a v zápisu co nejčastěji citujte vlastní slova dítěte,
- co nejdříve poté, co vám dítě odhalí závažné skutečnosti, musíte o všem říci jeho sociálnímu pracovníkovi.

Možné známky týrání a zneužití

Na možnost, že dítě bylo týráno nebo zneužito, vás mohou upozornit určité skutečnosti:

- skutečné známky fyzického ublížení, např. rány, modřiny nebo odřeniny,
- náznaky toho, že dítě se chrání před běžnými tělesnými vjemy nebo pocity, např. tendence schoulit se do klubíčka, jakoby bylo zpátky v děloze, pomočování se, pokálení se nebo úmyslné zadržování moči nebo stolice ve chvíli, kdy potřebuje jít na toaletu,
- užívání nebo zneužívání určitých látek,
- problémy se spaním – děti jsou často zneužity v noci, což může vést k následnému výskytu problémů se spaním. Děti mohou mít noční můry, oblékat si do postel nepřiměřené množství oblečení, mohou mít problém usnout nebo se chtějí v noci ve svém pokoji zamykat;

- novorozeně nebo nemluvně může obzvláště hlasitě plakat a křičet nebo se vzpírat, když mu někdo mění plenu,
- sexuální „přehrávání“ nebo nezvykle sexuálně podbarvené chování, včetně naznačování pohlavního styku, příliš častá masturbace, povědomí o sexuálních otázkách, které není přiměřené věku, flirtování a sexuálně vyzývavé chování (např. tření se o dospělého),
- absence důvěry v dospělé, která se může projevovat formou agresivního chování,
- děti mohou být izolované od svých vrstevníků, částečně vlivem svých zážitků a částečně proto, že jsou celkově sociálně izolované,
- změny v chování, které se projeví ve škole – dítě se může chovat určitým způsobem, kterým naznačuje, že např. nechce jít domů, nebo se u něj náhle objeví změna v chování, a to buď po zneužití, nebo naopak poté, co týrání nebo zneužívání ustane v návaznosti na umístění dítěte do náhradní péče,
- děti, které jsou týrány nebo zneužívány, trpí často depresemi nebo jsou agresivní a mohou také utíkat z domu,
- problémy s příjmem potravy – dítě se může přejídat nebo se z něj stane anorektik,
- dítěti se může začít protivit fyzické projevy náklonnosti, protože v minulosti vedlo takové dotýkání k sexuálnímu kontaktu; jindy se může dítě naopak fyzického kontaktu dožadovat v abnormální míře, neboť se naučilo, že právě tak si získá pozornost dospělých.

Tento přehled není, samozřejmě, vyčerpávající, a nemá ani naznačovat, že výskyt těchto „příznaků“ by měl nutně svědčit o tom, že dítě bylo týráno nebo zneužito.

V této spojitosti vám velmi dobře poslouží vedení si záznamů, protože každodenně pořizované poznámky vám pomohou odhalit souvislosti mezi určitými situacemi a určitými druhy chování dětí či mladých lidí.

Máte-li podezření, že dítě mohlo být zneužito nebo týráno, měli byste si o tom co nejdříve promluvit se sociálním pracovníkem dítěte.

Sexuálně podbarvené chování

Když je dítě poprvé svěřeno do pěstounské péče, nemusí být vůbec známo, že bylo týráno nebo zneužito. Někdy se stává, že děti se s tím, co se jim přihodilo, svěří právě až svým pěstounům. Jindy se dá až ze způsobu, jakým se chovají, odtušit, že v jejich případě mohlo dojít k týrání nebo zneužití.

Děti, které byly před tím, než byly svěřeny do pěstounské péče, zneužity, se mohou chovat způsobem, kterým jakoby vybízely k sexuálnímu chování, neboť v minulosti se naučily, že právě takto je jediné možné přitáhnout si „lásku“ a pozornost, po které touží.

Někteří pěstouni a další členové jejich rodiny si možná nikdy neuvědomili, že by sami mohli být sexuálně přitahováni dětmi a mladými lidmi. Pokud tedy neznají důvody, které jsou za chováním dětí, a jestliže si nedovedou nebo nechtějí uvědomit a pojmenovat své

vlastní pocity či sklony, mohou pěstouni představovat pro dítě, které bylo umístěno do jejich péče, velké riziko.

Proto je tolik důležitá podpora a supervize vaší pěstounské organizace spolu s dalším vzděláváním. Naprosto nezbytné je obeznámit se s vlivem, jaký na vás může mít skutečnost, že dítě, které má vyrůstat ve vaší péči, bylo týráno nebo zneužito, a s důvody jeho chování a zamyslet se nad touto skutečností i ve spojitosti s celou vaší rodinou.

Ústřední roli v tom, jakým způsobem k tématu ochrany dětí svěřených do vaší pěstounské péče, ale i všech členů vaší rodiny, přistoupíte, bude hrát sociální pracovník, který pro vás zajišťuje supervizi. Právě tento sociální pracovník vám pomůže zavést do praxe opatření, která zajistí, aby všichni ve vaší domácnosti byli v bezpečí.

Dvě děti, jejich rodiny a jejich pěstouni

Poté, co si přečtete následující kazuistiky, bychom chtěli, abyste se zamysleli nad tím, jaké pocity mohou mít děti a jejich pěstouni. Pro pěstouny je důležité, aby si dovedli představit, jaké pocity mohou mít děti, o které se starají – umět si představit sami sebe na jejich místě. Je pravda, že to může být velice bolestné, a zároveň to neznamená, že byste měli dělat jakékoli závěry nebo domněnky, ani nahrazovat vlastní pocity pocity dětí. Pěstouni jen prostě musejí být schopni zachytit a vnímat pozorně všechno, co jim může prozradit minulost dětí, naslouchat pečlivě, co jim děti chtějí říci – a odtušit, co jim říci nechtějí, musejí umět odvodit, co jim děti sdělují prostřednictvím svého chování, a odvozené poznatky a postřehy si spojit s potřebami dětí.

Jakožto lidské bytosti, které pracují s emocemi a s využitím emocí a se vztahy a zabývají se růstem a vývojem dětí, mohou pěstouni dospět k poznání, že sami mají překvapivě rozporuplné a smíšené pocity a že někdy reagují na děti, o něž se starají, zcela neočekávaně.

Pěstouni si musejí rovněž velmi pozorně všímat toho, jak reagují členové jejich vlastní rodiny. Aby mohli svou náročnou práci řádně vykonávat, musejí si pěstouni neustále uvědomovat, jak se oni sami cítí. Nutnost splňovat tento předpoklad si velice dobře uvědomuje sociální pracovník, který pro pěstouny zajišťuje supervizi a který je připraven pěstouny vyslechnout, poradit jim a někdy také pomoci uvědomit si jejich pocity.

Když si budete číst následující kazuistiky, nezapomínejte, že si musíte všímat i u zázemí dětí. Během toho, jak budete s jednotlivými kazuistikami pracovat, si vzpomeňte, jak významné je dědictví dětí. (Toto téma si můžete osvěžit pomocí 2. části.)

V kazuistikách se přímo nemluví o kulturním zázemí a etnickém původu dětí, takže si budete muset sami domyslet, jaké zázemí každé z popisovaných dětí má, a uvědomit si, co pro něj a jeho pěstouny jeho konkrétní zázemí znamená a co z něj plyne. Když se budete zamýšlet nad dědictvím dětí, budete muset věnovat pozornost rase, jazyku, kultuře a náboženství. Předpokládejme, že dědictví pěstounů je shodné s dědictvím vaším.

Monika

Kazuistika – Monika

Monika (16 let) strávila první roky svého života se svými rodiči, s Adélou a Pavlem. Podle toho, co si vybavuje, se v té době měla dobře, ale její rodiče se často hádali. Když se její rodiče rozešli, Monika, které bylo tehdy sedm let, se s matkou přestěhovala do Prahy. S otcem pak nebyla vůbec ve spojení a matka jí tvrdila, že je to kvůli tomu, že není jejím skutečným otcem.

Prostřednictvím matčina nového přítele se Monika dostala ve svých patnácti letech k prostituci. Pokračovala v ní šest měsíců, dokud se jí nepodařilo uniknout z velmi nebezpečné situace, kdy byl ohrožen její život. Tehdy se schovala u sousedů. Po krátké době strávené ve výchovném ústavu byla Monika umístěna do pěstounské péče k Sáře, zkušené svobodné pěstounce, která momentálně nevychovává žádné jiné dítě.

Aktivita 5.3

Jak se asi může Monika cítit a jaké má potřeby?

Jak se může cítit Sára?

Pocity a potřeby Moniky

Před nedávnem se Monika bála o svůj život a nemusí být ještě ani schopna plně si uvědomit své trauma a související pocity. Jako osoba, která přežila takto nebezpečnou situaci, bude možná, kromě péče své pěstounky, potřebovat rovněž pomoc specialisty, aby se s traumatickým zážitkem vyrovnala.

Jako mladá žena byla Monika nucena projít si nepříjemnými, ba dokonce nebezpečnými, sexuálními zkušenostmi a zakusit, jaké to je, když ji dospělí nejsou schopni ochránit. Její sociální pracovník (OSPOD) možná není obeznámen se vším, čím si Monika prošla. Zklamání důvěry ze strany dospělých se odrazí v Moničiných pocitech a je velmi pravděpodobné, že dívka se nebude chovat způsobem, který je obvyklý u mladých lidí jejího věku. Existuje riziko, že dospělí nerozpoznají silné emoce, které se skrývají za jejím chováním, nebo že se Monika bude chovat odtažitě a uzavře se do sebe, bude trpět depresemi a nebude s nikým komunikovat.

Monika chová zřejmě velmi silné emoce vůči členům své rodiny. Je možné, že mezi ní a její matkou je hodně pevná vazba. Je ale také možné, že se Monika hněvá nebo má smíšené pocity. Její emoční bezpečí a jistota, sebeúcta a vnímání vlastní identity jsou propojeny se všemi lidmi, kteří pro ni byli nebo stále jsou důležití. Otázkou zůstává identita jejího otce, a v důsledku toho také pocity, které má Monika spojeny se svou vlastní identitou.

Sářiny pocity

Pro nikoho by jistě nebylo žádným překvapením, kdyby měla Sára obavy, zda bude schopna Monice pomoci. Málokdo z dospělých se ocitl v ohrožení života jako Monika.

Jako svobodná pěstounka, která žije sama, si může Sára připadat izolovaná. Je proto nutné, aby jí její pěstounská organizace poskytla pomoc a podporu, kterou Sára potřebuje.

Sáře se bude možná zdát, že potřebuje více informací, další školení a větší podporu odborníků, aby dovedla naplňovat Moničiny potřeby. Je proto důležité, aby Sára věděla, že může svou pěstounskou organizaci požádat o vše, co k tomu potřebuje.

Sára může mít odlišné etnické zázemí než Monika nebo Adéla. Se zázemím mladých lidí to může být složité – rodiče Moniky mohou mít např. každý jiné zázemí, a Sára může připadat, že toho o dívčině zázemí neví dost, aby se o ni mohla zodpovědně starat.

Rozhodující bude v tomto ohledu to, zda bude Sára schopna objevit veškeré nedostatky a uvědomí si, že může svou pěstounskou organizaci kdykoli požádat o pomoc s dalším rozvíjením svých znalostí a dovedností, bude-li to potřebovat.

Lukáš

Kazuistika – Lukáš

Lukáš (13 let) měl mozkovou obrnu a je upoután na invalidní vozík. Má potíže s vyjadřováním se a dovede používat jen kolem dvaceti jednoslabičných slov, kterým rozumí jeho rodina a osoby, jež o něj pečují. Lukáš používá k dorozumívání se s okolím tabulku a nedávno se naučil používat počítač.

Lukáš je jedináček a do svých 11 let žil doma se svou matkou a svým otcem. Jeho rodiče však na tom nebyli zdravotně nejlépe a zjistili, že nejsou schopni se o svého syna řádně starat, a to ani s využitím další pomoci, která jim byla zajištěna.

Lukáš strávil určitý čas v ústavní péči. Jeho rodiče však měli o chlapce strach, protože se jim zdálo, že Lukáš se bojí jednoho z pečovatelů. Později bylo navíc vedeno šetření ve spojitosti s neobjasněnými modřinami na chlapcově těle.

Lukáš se právě nastěhoval k Marianě a Standovi, což jsou velmi zkušené pěstouni zvyklí starat se o postižené děti a mladé lidi. Ve své péči mají už Járu, jedenáctiletého hochu s Downovým syndromem, který u nich žije už čtyři roky.

Aktivita 5.4

Jak se asi Lukáš cítí a jaké má potřeby?

Jak se asi cítí Mariana a Standa?

Pocity a potřeby Lukáše

Stejně jako všechny ostatní dívky a chlapci jeho věku se musí Lukáš vyrovnávat se všemi hormonálními změnami, ke kterým dochází na začátku dospívání, ale také s pocity, kterými jsou tyto změny doprovázeny. Může být navíc nervózní, pokud musel začít chodit do nové školy a jestliže je nucen si zvykat na spoustu nových lidí kolem sebe.

Lukáš si může dělat velké starosti o zdraví svých rodičů. Možná si myslí, že příčinou jejich nemoci bylo to, že o něj museli rodiče pečovat. Jako jedináček se možná domnívá, že je odpovědný za štěstí svých rodičů. Rodiče mu v každém případě asi hodně chybějí. Pro Marianu a Standa je velice důležité, aby si ve spojitosti s Lukášovými pocity nevytvářeli žádné domněnky a byli připraveni pozorně vnímat vše, co jim bude chlapec schopen sdělit.

Ve svých třinácti letech už Lukáš zažil nejednu ztrátu a my nevíme, jestli se mu dostalo potřebné pomoci, aby se s těmito ztrátami vyrovnal. Kromě péče svých pěstounů bude tudíž možná potřebovat pomoc specialistů.

Netušíme ani to, zda byl týrán či zneužíván, ale všechny události související s vyšetřováním toho, co se přihodilo, Lukáše zřejmě rozrušily a vylekaly. Před tím, než se na jeho těle objevily záhadné modřiny, prožíval možná po nějakou dobu strach z toho, že mu někdo ublíží, a cítil se opuštěný. V důsledku ublížení nebo ubližování, které zažil, bude Lukáš možná v souvislosti s prožitým traumatem potřebovat pomoc specialistů.

K tomu, aby se Lukáš v pěstounské rodině zabydlel a zvykl si v ní, bude nezbytná komunikace a mobilita. Chlapec se proto může strachovat, že právě tyto dva rozhodující aspekty budou překážkou v tom, aby mohl v novém prostředí spokojeně žít. Pěstounská rodina a Lukáš budou možná potřebovat další pomoc a vybavení, aby byli co nejrychleji schopni najít způsoby, jakými budou mezi sebou moci komunikovat. Lukáš bude potřebovat, aby se dovedl přemísťovat nejméně tak dobře, jako doposud, a mohl být maximálně nezávislý.

Někdy jsou děti schopné promluvit o tom, že byly týrány nebo zneužívány, až poté, kdy naváží se svými pěstouny vztah, který je založený na důvěře. Mariana a Standa musejí velmi pozorně vnímat vše, co se jim bude Lukáš pokoušet sdělit, a musejí být schopni probrat veškeré své případné problémy nebo obavy s chlapcovým sociálním pracovníkem a se sociálním pracovníkem, který pro ně zajišťuje supervizi.

Lukáš si bude zvykat na to, že poprvé ve svém životě žije s mladším „bratrem“. Lukášův příchod do pěstounské rodiny bude mít dopad na oba hochy. V ideálním případě by už měl Lukáš mít za sebou rozhovor o tom, v jaké rodině by si přál žít, a do příprav jeho umístění k Marianě a Standovi měli být správně zapojeni také Lukášovi a Járovi rodiče. Přejít z ústavní péče bude pro Lukáše snazší, pokud bude dostatek času na to, aby pěstouni, sociální pracovníci a rodiče Lukáše přesun důkladně naplánovali. Pokud by ale bylo nutné Lukáše přesunout naléhavě a urychleně, Mariana a Standa si budou muset být vědomi toho, jaký vliv může mít náhlá změna na Lukáše i Járu, a bude nezbytné, aby úzce spolupracovali se sociálními pracovníky obou chlapců.

Lukášovo zázemí, pokud jde o etnický původ, jazyk, kulturu a náboženství, se může lišit od zázemí Mariany, Standy a Járy. Bude-li tomu tak, bude nutné k této skutečnosti přihlídnout a věnovat jí pozornost. Je jasné, že výborným zdrojem informací i rad budou – kromě Lukáše samotného, v této souvislosti Lukášovi rodiče, kteří budou schopni

doporučit, jak bude možné chránit chlapcovo dědictví a pomáhat Lukášovi udržovat si k němu kladný vztah. Je však nutné mít na paměti, že vzhledem k Lukášovu věku se jeho názory nemusejí shodovat s názory jeho rodičů, např. ve vztahu k jídlu nebo náboženství. V této situaci je proto nutná pomoc a rada chlapcova sociálního pracovníka (OSPOD) a sociálního pracovníka, který pro pěstouny zajišťuje supervizi.

Marianiny a Standovy pocity

Mariana a Standa (i Jára) se budou na příchod Lukáše těšit. I pokud měli dost času vše naplánovat, mohou v nich přetrvávat jisté obavy v souvislosti s tím, jak Lukášův příchod ovlivní Járu.

Pěstouni budou muset přesně vymezit, co vše je nutné k tomu, aby byl Lukášův pobyt u nich úspěšný, a měli by si být vědomi toho, že o vše potřebné mohou požádat. Za krátko z nich budou v péči o Lukáše experti (stejně jako z chlapcových rodičů) a bude nezbytné, aby navázali dobré pracovní vztahy se všemi odborníky, kteří jsou do péče o chlapce zapojeni. Skupina lidí, kteří budou o Lukáše pečovat, se může rozrůst na značný počet osob a přestože Mariana a Standa mohou mít dosti jasnou představu o tom, co všechno bude péče o Lukáše obnášet, mohou mít přeci jen i jisté obavy, zda zvládnou všechnu tu práci, která bude s péčí o chlapce spojena.

Mariana a Standa si např. mohou dělat starosti, jestli bude pobyt Lukáše u nich úspěšný a vše bude fungovat. I když se věci předem dobře naplánují, objeví se obvykle i něco nečekaného. Jisté obavy jsou přirozené, zejména pak v případech, kdy si pěstouni velmi dobře uvědomují, jaký dopad může příchod do pěstounské rodiny mít na samotné umístované dítě, na jeho vlastní rodinu a na jeho příbuzné.

Bezpečná péče

S pečováním o dítě umístěné do pěstounské rodiny je spojena celá řada problémů a záležitostí, s nimiž je nutné se vyrovnat. Nejdůležitějším úkolem pak je chránit děti a mladé lidi, o které pečujete, a to včetně vašich vlastních dětí. Pěstouni mohou být někdy obviněni z toho, že týrali nebo zneužili dítě svěřené do jejich péče. Pokud však budete dodržovat zásady bezpečné péče, budete moci případná rizika předvídat, budete připraveni na ně reagovat a budete schopni zajistit bezpečí pro všechny členy své domácnosti.

Bezpečnou péčí se rozumí:

- zajištění ochrany dětí svěřených do pěstounské péče před veškerými formami týrání a zneužívání,
- pomoc, díky níž se děti naučí ochránit se samy před týráním a zneužíváním a dozvědí se, jak postupovat a na koho se obrátit, je-li jejich bezpečí ohroženo,
- zajištění toho, aby všechny děti žijící v pěstounské rodině byly chráněny před blíženiím ze strany dospělých nebo dalších dětí,
- zajištění toho, aby byli členové pěstounské rodiny chráněni před nařčeními z týrání a zneužívání.

Tady je několik záležitostí souvisejících s bezpečnou péčí, které budou důležité pro Moniku a Lukáše:

Monika

Existuje riziko, že se Monika vrátí k dřívějšímu způsobu chování, když se bude chtít někomu postavit nebo někoho rozzlobit nebo když bude potřebovat peníze. Možná bude nutné vymezit pro dívku přesné hranice a Sára si uvědomí, že vlivem předchozích zkušeností si možná Monika připadá vyvrážděnější, než ve skutečnosti je.

Sára bude muset pomoci Monice pochopit, že sexuálně podbarvené chování je pro ni nebezpečné a že jí sama snižuje vlastní sebeúctu. V každodenním životě a během běžných činností a událostí může Sára dívce dokazovat, že dospělým je možné důvěřovat a že ne všichni využívají děti k vlastnímu uspokojení.

Lukáš

Mariana a Standa se budou muset v první řadě naučit komunikovat s Lukášem. Mají-li děti omezené řečové schopnosti, je nezbytné najít další způsoby komunikace s nimi. Zejména u postižených dětí je důležité, aby mohly komunikovat s co největším možným počtem osob, kterým důvěřují, ať už k tomu budou využity jakékoli formy komunikace. Mladí lidé se pak mohou naučit chránit sami sebe před týráním a zneužitím tím, že na případné nebezpečí upozorní důvěryhodnou osobu, která je schopna podniknout za ně potřebné kroky.

U postižených dětí a mladých lidí je velice snadné zapomenout nebo si neuvědomovat, že krom základních mají také další potřeby, např. potřeby související s pubertou a sexualitou. Mariana a Standa proto musejí spolupracovat s dalšími lidmi, včetně Lukášových rodičů, a zajistit, že náležitá pozornost bude věnována veškerým stránkám chlapcova vývoje.

Vzhledem k tomu, že Lukáš bude pravděpodobně potřebovat také intimní osobní péči, bude nutné připravit se na její poskytování tak, aby byla respektována jeho lidská důstojnost, aby mu bylo umožněno přijmout a milovat své vlastní tělo a aby bylo v maximální míře přihlíženo k Lukášovým přáním a požadavkům na péči o něj, včetně toho, zda dává přednost pečovateli muži, nebo ženě. Bude rovněž nezbytné dojednat další záležitosti související s osobní asistencí pro Lukáše, která pro něj bude zajištěna v době, kdy se o chlapce nebudou moci postarat pěstouni, kteří dohlíží na intimní péči o něj.

Proč pěstouni týrají nebo zneužívají dítě svěřené do jejich péče

Je, bohužel, smutnou pravdou, že některým dětem je ubližováno i v rodinách jejich pěstounů.

Nyní se můžete seznámit s úryvkem z publikace The Fostering Network nazvané „Bezpečnější péče“ (2006):

I když všechno ostatní v jejich životě funguje bez problémů, mohou být pěstouni vystaveni obrovskému tlaku, pokud se setkají s novými obtížemi a skutečnostmi, na které nejsou zvyklí.

K fyzickému nebo emocionálnímu týrání dětí, o něž se pěstouni starají, může dojít, jestliže:

- určité chování vede k tomu, že pěstoun ztratí nervy,
- jsou pěstouni vyčerpaní a nemají sílu se s problémy vypořádat z důvodů, které mohou, ale nemusejí přímo souviset s dětmi, o které pečují,
- pěstouni nepřiměřeně a nevhodně reagují na vliv, jaký by mohly týrané nebo zneužívané děti mít na jejich vlastní potomky,
- pěstouni dají na nesprávnou radu či doporučení a použijí nevhodný prostředek k nápravě chování nebo nevhodné kázeňské opatření,
- pěstouni použijí dohodnutý prostředek k nápravě chování nebo dohodnuté kázeňské opatření nevhodným způsobem,
- chování pěstounů vůči dítěti, o něž pečují, vykazuje nebo začne vykazovat přemíru kritiky a nedostatek laskavosti.¹⁸

¹⁸ Bezpečnější péče (druhé vydání), kapitola 2, strana 21, The Fostering Network (2006)

Sexuální zneužívání dětí v pěstounské péči

Malý zlomek lidí se může o pěstounskou péči zajímat proto, že v ní vidí příležitost, jak být v kontaktu s dětmi, které je možno sexuálně zneužít. Osoby, které sexuálně zneužívají děti, není, bohužel, možné na první pohled odlišit od ostatních lidí a jejich chování může být deviantní. Tato skutečnost je, samozřejmě, také jedním z důvodů, proč je proces hodnocení zájemců o pěstounství tak důkladný a pečlivý. Avšak ani prověřování chování v minulosti ve spojení s veškerou další prací odváděnou během hodnocení nedovede zcela eliminovat riziko, že by děti mohly být sexuálně zneužity i v rodině pěstounů.

Nařčení vznesená proti pěstounům

Valná většina pěstounů se, pochopitelně, snaží dětem pomáhat a podporovat je, nikoli jim úmyslně ubližovat. Pokud ale dítě nebo dívka či chlapec přijdou s tvrzením, že byli v pěstounské rodině zneužiti, ať již pěstounem nebo další osobou, která v rodině žije, musí úřad odpovědný za péči o toto dítě nebo o tuto dívku či tohoto chlapce brát toto nařčení vážně a prošetřit jej.

Pravidla a postupy týkající se ochrany dětí se na pěstouny vztahují naprosto stejně jako na všechny ostatní osoby. Přestože prošetřování nařčení ze zneužití je pro pěstounskou rodinu velice nepříjemné, pěstounské organizace si musejí být jisty, že jde o tvrzení nepravdivé, pokud mají danému pěstounovi i nadále svěřovat do péče další děti a mladé lidi.

I v případech, kdy není možné žádným způsobem prokázat, že pěstoun dítě skutečně zneužil, může mu být souhlas s poskytováním pěstounské péče odebrán, jestliže jeho domov není již možno považovat za bezpečné místo.

Každý, kdo se věnuje pěstounství, chápe, že veškerá nařčení z týrání nebo zneužívání, a to bez ohledu na konkrétní formu, je nutné brát vážně a pravidla a postupy týkající se ochrany dětí se na pěstouny vztahují naprosto stejně jako na všechny ostatní osoby. Existují však opatření a kroky, které mohou pěstouni použít, a minimalizovat tak riziko případných nařčení nebo přispět s jejich pomocí k objasnění již vzneseného nařčení.

Proč děti vznášejí nařčení z týrání nebo zneužití, která nejsou pravdivá?

Tady je další úryvek z publikace „Bezpečnější péče“ (2006):

Některé děti a někteří mladí lidé vznášejí nařčení z tělesného týrání nebo sexuálního zneužívání či ze zanedbávání jako pokus o znovunabytí nebo uplatnění kontroly nad svým životem. Děje se tak např. v situacích, kdy dítě není schopno vypořádat se s blízkostí dalších lidí v pěstounské rodině nebo kdy se začne stavět ke všem a ke všemu odmítavě, aby se tak chránilo před ublížením nebo odmítnutím ze strany ostatních osob kolem něj. Nepravdivé nařčení může být prostředkem k tomu, jak se dostat z pěstounské rodiny, a některé děti si již opravdu přesun od několika svých pěstounů touto cestou opakovaně vynutily. Někdy pěstouni velice snadno zapomenou na to, jak bezmocné si mohou některé děti připadat, zejména v případech, kdy se pěstouni musejí vypořádávat s obzvláště problematickým chováním dětí.

Děti, které již zažily tělesné týrání nebo zneužívání, někdy předpokládají, že stejné týrání nebo zneužívání zažijí znovu, a třeba i dlouho poté, co se objevilo poprvé, nebo se jeho opakování obávají, jestliže se ocitnou v prostředí, které v nich ožíví vzpomínky na nepříjemné zážitky. Děti, které mají zkušenost se sexuálním zneužitím, si mohou špatně vyložit i zcela nevinné maličkosti, třeba ruku, kterou jim pěstoun položí kolem ramen ve snaze je uklidnit nebo utišit, objetí, pohled, písničku nebo určitou vůni – to vše v nich může evokovat vzpomínky na něco, co předcházelo nepříjemné události nebo ji doprovázelo. O některých věcech nebo jevech, které by mohly nepříjemné události připomenout, mohou pěstouni vědět. O některých ale nemusejí mít ani tušení.¹⁹

¹⁹ Bezpečnější péče (druhé vydání), kapitola 2, strana 20, The Fostering Network (2006)

Aktivita 5.5

Požádejte svou pěstounskou organizaci, aby vám poskytla kopii svých pravidel a postupů, které se vztahují na nařčení vznesená proti pěstounům a na to, jak se zařídit v případě jejich vznesení. Sem si запиšte případné poznámky.

Zeptejte se své pěstounské organizace, jakou podporu a pomoc poskytuje v případě, že je proti pěstounovi vzneseno nařčení.

Poznamenejte si všechny případné otázky, které chcete položit své pěstounské organizaci.

Jak můžete minimalizovat riziko, že proti vám bude vzneseno nařčení?

Podívejte se na kazuistiku uvedenou na další stránce a s využitím svých dosavadních znalostí a zdravého rozumu se pokuste zodpovědět otázku, která následuje za kazuistikou.

Sebastián

Kazuistika – Sebastián

Sebastiánovi je patnáct let. Když mu bylo šest, jeho matka opustila rodinu a Sebastián zůstal se svým otcem Samuelem, který se o něj staral dva roky. Když ale Samuel začal pracovat jako řidič, musel být v práci, a tedy mimo domov, i několik dní a nocí v týdnu. Sebastiána proto vychovávala jeho babička, která byla nemocná, a dva Samuelovi přátelé. Jednoho dne prozradil Sebastián své učitelce, že jeden z těchto otcových přátel ho sexuálně zneužil. Sebastián, kterému bylo tehdy jedenáct, byl umístěn do pěstounské rodiny a Samuel s ním udržoval pravidelný kontakt.

Otce ztratil Sebastián ve svých 14 letech, když se Samuel zabil při silniční nehodě. Sebastián se začal potloukat se skupinkou chlapců, kteří měli, podle Sebastiánových pěstounů, na hoča špatný vliv. Sebastiánovy učitele nepříjemně překvapilo, že chlapcovy dříve nadprůměrně dobré výsledky ve škole se zhoršily a že se Sebastián zapletl do několika rvaček. Následně si Sebastiánovy vrstevnice dvakrát stěžovaly, že jim Sebastián dělal ve škole neslušné sexuální návrhy, a chlapec byl ze školy vyloučen. Na schůzce se svým sociálním pracovníkem (OSPOD) Sebastián tvrdil, že jeho pěstoun ho sexuálně zneužíval. Nebyl však schopen uvést žádná přesná data ani žádné podrobnosti.

Pěstouni i další členové jejich rodiny byli šokováni. Nedovedli si představit, že by u nich Sebastián dál žil, a chlapec byl proto umístěn do ústavní péče. Při následném prošetřování Sebastianova nařčení nebyly objeveny žádné důkazy o tom, že by vůbec k nějakému zneužití došlo. Během doby, kdy byl Sebastián v ústavní péči, prošel terapií a nyní má být svěřen do pěstounské péče Štěpána a Natálie, se kterými žije jejich devatenáctiletá dcera Magda.

Aktivita 5.6

Co by, podle vašeho názoru, měli Štěpán a Natálie udělat, aby ochránili Sebastiána, sebe a Magdu?

Nyní se podívejte na přehled toho, na co by pěstouni neměli nikdy zapomínat.

Pěstouni by:

- měli průběžně doplňovat své znalosti z oblasti bezpečné péče a navštěvovat školení, na kterých by o tomto tématu získávali aktuální informace,
- ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který jim poskytuje služby, měli určit, co vše musí být vysvětleno všem členům jejich rodiny ještě před tím, než je k nim umístěno nové dítě, a co mají udělat pro to, aby byli oni sami i dítě, které bude vyrůstat v jejich pěstounské péči, v bezpečí, si měli o postupech a pravidlech bezpečné péče promluvit vždy, když je k nim umisťováno nové dítě, a pak při každém hodnocení, se sociálním pracovníkem dítěte (OSPOD), které je svěřováno do jejich péče, a se sociálním pracovníkem poskytujícím služby. V této souvislosti si přečtěte knihu The Fostering Network, která má název „Bezpečnější péče“;
- se měli stát členy místní pěstounské asociace a vytvořit si podpůrnou síť, do níž zahrnou např. další pěstouny, lékaře apod.,
- si měli vést deník se záznamy důležitých událostí, dělat si rovněž poznámky o tom, kdo byl kdy doma, a absolvovat další školení o správném vedení záznamů,
- průběžně informovat sociálního pracovníka dítěte o událostech v životě dítěte a o tom, jak se v souvislosti s nimi cítilo dítě, pěstouni a jejich rodina,

- měli mít na paměti, že okolnosti se mění a že postupy, které se osvědčily u jednoho dítěte, nemusí být vhodné pro jiné dítě (dokonce ani pro stejné dítě v jiné fázi jeho života),
- neměli zapomínat, že musejí neustále myslet na veškeré potřeby mladého člověka, a to i v dobách, kdy mají s dívkou či chlapcem problémy nebo kdy se stane něco nepříjemného. Pokud se mladí lidé setkají se šikanou nebo diskriminací a musejí se s nimi vypořádat, je nutné, aby pěstouni našli způsob, jak pomohou dívce nebo chlapci nejen v tomto ohledu, ale i se vším dalším, co je potřeba řešit.

Je nezbytné, aby pěstouni Sebastiáná dopodrobna probrali všechny problémy a záležitosti spojené se Sebastiánovým pobytem u nich se sociálním pracovníkem, který jim poskytuje služby. Každá pěstounská rodina je jiná, a proto musíte před příchodem každého nového dítěte, dívky nebo chlapce do vaší rodiny posoudit a probrat svou konkrétní situaci a podmínky ve vaší rodině se sociálním pracovníkem poskytujícím služby.

Jakmile se Sebastián nastěhuje do nové pěstounské rodiny, v jeho každodenním životě se bude odrážet přístup pěstounů k zajištění bezpečné péče pro děti a mladé lidi. Pro všechny pěstounské rodiny je nanejvýš důležité si tento přístup hodně pečlivě a důkladně promyslet.

Pravidla pěstounské rodiny sloužící k zajištění bezpečí všech členů domácnosti

Aby bylo možné pečovat o děti bezpečným způsobem, bude zřejmě nutné provést určité změny ve způsobu, jakým žijete. Je proto velmi dobré promyslet si, co budete moci dělat stejně i nadále a co naopak budete muset změnit, abyste dodrželi ona „rodinná pravidla“. Velmi zjednodušeně řečeno, právě tímto způsobem zajistíte, že rizika ve vztahu ke všem členům vaší domácnosti budou minimalizována a že budete schopni držet se rodinných hodnot, jako jsou upřímnost a otevřenost. Pravidla sloužící k zajištění bezpečí popisují podrobně způsob, jakým přistupujete k péči o děti a mladé lidi, očekávání, jaká máte ve vztahu ke všem mladým lidem ve své rodině, každodenní běžné činnosti a právo každého člena domácnosti na soukromí, co se stane, když jsou porušeny hranice, které jste stanovili, a nebezpečné chování. Nezapomeňte na takové praktické úkoly, jako je koupání dětí a ukládání do postele. Přesně stanovte, kdo za co nese odpovědnost.

Aktivita 5.7

Promluvte si o „rodinných pravidlech“ s ostatními členy své rodiny – na základě této diskuze pak doplňte níže naznačený seznam, o kterém si pak popovídáte se svým sociálním pracovníkem. Jeden příklad už jsme v seznamu uvedli, abyste věděli, jak postupovat.

V případě potřeby můžete pokračovat na samostatném listu papíru.

V současnosti

Ráno chodíme po domě/bytě
v pyžamu.

S dětmi v pěstounské péči

Všichni si musíme vzít župan.

Pravidla, o kterých se nediskutuje

Sepište si přehled pravidel, která by vaše rodina nebyla za žádných okolností ochotna měnit – např. nikdo nevstupuje do koupelny, když jsou dveře do ní zavřené.

Teď se vraťte na stranu 106 (a také 160) a připomeňte si kazuistiku, ve které vystupovali Bohouš a Marek. Na další stránce se o chlapcích dovíte něco dalšího, protože pěstouni už je znají trochu lépe a v životě Bohouše a Marka se přihodily další události.

Bohouš a Marek

Eliška a Michal dvakrát chlapce navštívili u jejich pěstounů. Při obou návštěvách bylo patrné, že oba rodiče byli opilí. Při jedné příležitosti se Bohouš a Marek sešli dokonce s celou rodinou v kontaktním centru.

Zdá se, že oba chlapci se u pěstounů Jany a Davida zabydleli a že neměli problém si zvyknout na nový režim. Bohouš i Marek velice rádi jedí, oba přibrali a kvalita jejich vlasů a kůže se viditelně zlepšila. Oba hoši se stále v noci pomočují a oba se velmi neradi koupou.

To, že chlapci tak rádi jedí, ještě podtrhuje nutnost najít správnou stravu pro Marka, který trpí cukrovkou. Marek má nejraději jídlo, které pro něj není vhodné. Ani jeden z chlapců nemá představu o tom, co by pro ně mohlo být nebezpečné. Marek se chová velice přátelsky ke všem lidem, kteří o něj projeví sebemenší zájem, a často i k lidem, kteří o něj nejeví žádný zájem. Z toho, co pověděl Jonatánovi (synovi Jany a Davida), je patrné, že Marek byl svědkem milování se dospělých lidí, a jeho hraní si i kresby mívají někdy sexuální podtext. Bohouš bere Jonatánovi malé věci, ale také drobné peníze. David si všiml, že Bohouš sebou trhne, když David v jeho blízkosti najednou udělá nějaký pohyb.

Aktivita 5.8

Uvedte prvky bezpečné péče, které budou podle vás důležité při poskytování péče Bohoušovi a Markovi.

Objevují se mezi tím, co jste si poznamenali, následující body?

- Jana a David měli sestavit pravidla bezpečné péče, ve kterých by bylo uvedeno, že se může stát, že skutečnost, že dítě bylo v minulosti zneužito nebo týráno, bude zjištěna až poté, co je dítě umístěno do pěstounské péče.
- Z Bohoušova chování se dá usuzovat na to, že chlapec mohl být fyzicky týrán.
- Markovo hraní si a jeho kresby naznačují, že chlapec mohl být sexuálně zneužit.
- Je důležité, aby si Jana a David zaznamenávali své postřehy týkající se chování obou hochů, a aby vše, co v nich vyvolává obavy, probírali vždy okamžitě se sociálním pracovníkem Bohouše a Marka.
- Pěstouni si také budou možná muset promluvit o dopadu, jaký budou mít pravidla bezpečné péče i na jejich vlastní děti. V tomto ohledu jim bude schopen pomoci sociální pracovník, který jim poskytuje služby.

V každém případě platí, že všichni pěstouni:

- se musejí zamyslet nad tím, jak by si mohly děti vykládat věci, které pěstouni dělají. Pěstouni si musejí uvědomit, že ve svém postavení mají jistou moc, i když si tak možná ani nepřipadají, a nesmějí nikdy tohoto svého postavení zneužít;
- se musejí ujistit, že nebudou dělat nesprávné věci z na první pohled správných důvodů. Děti a mladí lidé např. potřebují laskavý přístup a utěšení, ovšem určité projevy náklonnosti v nich mohou probudit vzpomínky na týrání nebo zneužití a vyslat k nim nesprávný signál o tom, co by se mohlo stát a co je přijatelné;
- musejí pomáhat svým synům a dcerám (pokud je mají) chránit se před rizikovými situacemi. I synové a dcery pěstounů musejí být součástí postupů bezpečné péče.
- Jakmile budete jako pěstouni oficiálně schváleni, průběžně si budete doplňovat informace a poznatky o tom, jak pečovat o děti, které byly týrány nebo zneužívány.

Aktivita 5.9

Zjistěte si, jakou podporu a jaká školení nabízí vaše pěstounská organizace ve spojitosti s péčí o děti, které byly týrány nebo zneužívány, a jakou podporu a školení pěstounské organizace budete moci využít při zavádění pravidel bezpečné péče u vás doma. Sem si poznačte veškeré případné poznámky.

Na závěr

Obrázek, který jste si mohli udělat o pěstounství na základě této kapitoly, nemusí být zrovna nejpřívětivější a nejpovzbudivější. Možná se vám teď hlavou honí obavy, že život vaší rodiny už nikdy nebude takový, jaký býval. Pravdou je, že váš život už možná nebude stejný jako dřív, ale vůbec to neznamena, že by se z něj nadobro vytratila radost, smích a laskavost. Určitě budete muset provést určité změny, ale po čase si na ně zvyknete a nové způsoby, jakými budete věci dělat, vám budou připadat zcela normální. A dokonce vám možná budou více vyhovovat.

Většina pěstounských rodin zjišťuje, že uspokojení a nové podněty, které jim přináší péče o děti a mladé lidi, nesrovnatelně převažují úsilí, které musejí vyvinout navíc. Důležité je také nezapomínat na to, jak obrovsky můžete jako pěstouni změnit život dítěte, které má za sebou nepříjemné zkušenosti.

Zamyslete se nad tím, co jste se dověděli a naučili

Aktivita 5.10

Udělejte si poznámky o tom, jakými způsoby mohou být děti týrány a zneužívány.

Jaký dopad mohou mít tyto formy týrání a zneužívání na děti nebo mladé lidi?

Nad čím byste se museli zamyslet, pokud by do vaší pěstounské péče bylo svěřeno dítě, které bylo v minulosti sexuálně zneužíváno?

Jaké kroky byste mohli podniknout, abyste zajistili, že děti u vás doma budou chráněny před týráním a zneužitím?

Co rozumíte pod pojmem „bezpečná péče“?

Potřebujete si ještě o něčem promluvit se svým sociálním pracovníkem?

Chtěl(a) byste ještě svou pěstounskou organizaci požádat o nějaké další informace?

O čem si možná budete ještě muset promluvit s ostatními členy vaší domácnosti?

Další informace

Velká Británie

Seznamujeme se s pěstounstvím – bezpečná péče, J. Slade, Londýn, The Fostering Network (2006)

Jak na pěstounství – pěstounská péče o dítě, které bylo sexuálně zneužito, Londýn, The Fostering Network (2009)

Jak na pěstounství – vedení záznamů, Londýn, The Fostering Network (2009)

Jak na pěstounství – nařčení vznesená proti pěstounům, Londýn, The Fostering Network (2007)

Středisko pro pěstounskou péči
www.fostering.net/resources

NSPCC

Informace o týrání a zneužívání dětí a o možných známkách prožitého týrání a zneužívání
www.nspcc.org.uk

Ochrana dětí – podpora pěstounů – jak naložit se vzneseným nařčením

Informace pro pěstouny, zdarma ke stažení na adrese:
www.everychildmatters.gov.uk/resources-and-practice/IG00082

Česká Republika

M. Vágnerová: Psychopatologie pro pomáhající profese / Syndrom CAN, Portál 2008

Š. Špeciánová: Ochrana týraného a zneužívaného dítěte, Linde 2003

P. Biskup: Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, Solen 2008

Občanské sdružení Amalthea
www.amalthea.pardubice.cz

Občanské sdružení Rozum a cit
www.rozumacit.cz

Institut náhradní rodinné péče
www.natama.cz

6. část

Přechody z péče do péče

Úvod

Přechody a důležité změny představují „milníky“ v životě dětí. Jedním z nejdůležitějších úkolů pěstounů je podpořit mladé lidi, kteří vyrůstají v jejich péči, právě během těchto významných přechodů a změn. Mladí lidé žijící v pěstounské péči se musejí vypořádat s navlas stejnými náročnými vývojovými pochody a záležitostmi jako ostatní dívky a chlapci, ovšem s tím rozdílem, že kromě nich se ještě vyrovnávají s problémy a těžkostmi, jež souvisejí se skutečností, že tito mladí lidé nežijí se svou vlastní rodinou. Často se mladí lidé, kteří vyrůstají v pěstounské péči, musejí stěhovat a přesouvat – zpět do vlastní rodiny, k jiným pěstounům, k adoptivním rodičům, do dlouhodobé pěstounské péče nebo do samostatného života. Změna může znamenat problém nebo úskalí pro každého člověka, avšak pro děti, které žijí v pěstounské péči, je navíc spojena s opětovnou možností další ztráty, odmítnutí, nejistoty a bezmocnosti.

Aby byli pěstouni schopni pomáhat mladým lidem svěřeným do jejich péče překonávat tyto těžkosti a vykročit směle do samostatného života, potřebují stejné dovednosti jako každý jiný rodič. Kromě toho ale musejí ještě porozumět konkrétním potřebám dětí a mladých lidí vyrůstajících v pěstounské péči a musejí umět tyto děti a mladé lidi podpořit a pomoci jim.

Díky této kapitole budete mít přehled o:

- tom, jaký dopad mají na děti a mladé lidi, kteří vyrůstají v pěstounské péči, některé ze změn, s nimiž se musejí vypořádat,
- způsobech, jakými mohou pěstouni dětem a mladým lidem pomoci vypořádat se se změnami a s dospíváním.

Jaké klíčové okamžiky a důležité změny se mohou vyskytnout v životě dětí, které vyrůstají v pěstounské péči?

Aktivita 6.1

Vzpomeňte si na některé z kazuistik, se kterými jste pracovali během kurzu „Příprava k pěstounství“, a poznamenejte si několik typických změn, se kterými se musejí často vyrovnávat děti, které musely opustit svou vlastní rodinu.

Níže jsou popsány některé ze změn, které se mohou vyskytnout v životě mladých lidí. Možná vás napadly ještě další možnosti nebo naopak v tomto přehledu najdete skutečnosti, které ve vašich poznámkách chybějí.

- Děti a mladí lidé, kteří jsou poprvé umístováni do pěstounské péče, opouštějí všechno, co důvěrně znají a mají rádi.
- Odloučení od sourozence nebo sourozenců.
- Přejít na jinou školu nebo nástup na střední školu či univerzitu.
- Děti a mladí lidé, kteří byli zneužití, týráni nebo zanedbáváni, mohou potřebovat ošetření/ hospitalizaci.
- Děti nebo mladí lidé se vrací ke svým rodičům nebo k jednomu z nich nebo k někomu z dalších příbuzných.
- Děti se stěhují k pěstounům, kteří se o ně budou starat dlouhodobě, nebo k adoptivním rodičům.
- Bylo přijato rozhodnutí, že děti zůstanou v dlouhodobé péči svých stávajících pěstounů.
- Děti se přesunují z ústavní péče k pěstounům.
- Dívka nebo chlapec už jsou dosti zralí na to, aby žili sami.
- Děti nebo mladí lidé požádají o přestěhování nebo přesun.
- Pěstouni požádají o přesunutí dětí, které byly svěřeny do jejich péče.
- Děti se stěhují v návaznosti na rozhodnutí, které přijal úřad odpovědný za péči o ně. (Taková situace může nastat v případě, kdy bylo vzneseno nařčení proti pěstounům a kdy je nutné umožnit jeho prošetření.)
- Stav dětí vyžaduje jejich hospitalizaci nebo je nutné je umístit do ústavní péče nebo pro ně najít bezpečné ubytování v důsledku jejich chování, které ohrožuje jak je samotné, tak ostatní.

Jak sami vidíte, řada těchto změn je spojena s loučením, které může být těžké pro všechny zúčastněné – pro děti žijící v pěstounské péči, pro jejich pěstouny, pro syny a dcery pěstounů i pro širší rodinu. Rodiče dítěte, které bylo svěřeno do pěstounské péče, se pak v některých případech musejí vyrovnat se skutečností, že jejich dítě potřebuje stálou péči jiné osoby nebo jiných osob a že už se k nim domů nikdy nevrátí.

Okolnosti a důsledky každého přesunu jsou stejně jedinečné jako samy děti, které vyrůstají v pěstounské péči. Mnohé ze změn, které se v jejich životě udějí, mohou pak být okamžikem, který změní jejich život k lepšímu. Vždy je však důležité mít na paměti, že musejí-li se děti přesunout nebo stěhovat, může dojít k závažnému ohrožení pocitu jistoty a bezpečí, který děti měly tam, odkud se přesouvají, a tím pádem k narušení jejich emocionálního vývoje. Veškeré změny v životě dětí musejí být proto velice pečlivě promyšleny, důkladně naplánovány a u všech změn je nezbytné posoudit možné dopady na konkrétní dítě. Děti musejí být středobodem zájmu všech zúčastněných, a to i v situacích, kdy se jejich blízcí potýkají s problémy.

Vypořádávání se se změnami

Abychom se mohli zamyslet nad problémy a novými záležitostmi, se kterými se setkávají některé děti a mladí lidé, kteří se za nejrůznějších okolností přesouvají a stěhují, podíváme se na několik kazuistik. Bohouše, Marka a Markétu už znáte. Nyní vám přiblížíme další etapu v jejich životě, neboť všechny tyto děti se musejí vypořádat se skutečností, že se stěhují od svých pěstounů.

Až budete plnit úkol, který je uveden za každou kazuistikou, nezapomínejte na dědictví dětí, o kterých se v kazuistikách mluví. Pokud dědictví dětí neznáte – např. Bohouš a Marek jsou Romové, musíte si představit, jaké je asi zázemí dětí, a vzpomenout si, že v potaz máte brát náboženské vyznání, jazyk a kulturu dětí. Pokud není v kazuistice uvedeno jinak, můžete předpokládat, že dědictví pěstouna či pěstounů se shoduje s vaším dědictvím.

Bohouš a Marek

Kazuistika – Bohouš a Marek

Bohoušovi je deset a Markovi sedm let. Před 15 měsíci byli bratři svěřeni do pěstounské péče Jana a Davida, protože oba byli závažným způsobem zanedbáváni. Oba chlapci mají problémy s učením a Marek trpí cukrovkou. Dle plánu péče mají Bohouš a Marek vyrůstat v pěstounské péči Jana a Davida. Rodiče dětí, Eliška a Michal, mají mít umožněn pravidelný kontakt se svými syny a zároveň jim má být poskytována pomoc, aby se zbavili závislosti na alkoholu a zlepšili své schopnosti nutné k tomu, aby mohli plnit své rodičovské povinnosti.

Tělesný stav obou chlapců se zlepšil a Markova cukrovka je díky pravidelnému podávání léků a správné stravě pod kontrolou. Bohouš si velmi oblíbil Janina a Davidova syna Jonatána, kterému je 13 let, a dcera pěstounů Aneta tráví hodně času s Markem, kterému pomáhá se čtením a psaním.

I přes snahy, které byly vyvinuty v zájmu toho, aby se rodiče chlapců zbavili závislosti na alkoholu, a přestože Eliška a Michal dokonce začali chodit na školení, jehož cílem bylo zlepšit jejich rodičovské schopnosti a dovednosti, ve svém úsilí však nevytrvali a po určité době se rozešli. Ani jeden nebyl schopen postarat se o své děti. Nyní proto pěstounská organizace hledá pro Bohouše a Marka pěstouny, kteří by si je vzali do dlouhodobé péče.

Aktivita 6.2

Jaké potřeby mají Bohouš a Marek? Jak teď mají Jana a David postupovat v souvislosti s tím, že se Bohouš a Marek přesouvají k novým pěstounům?

Na zamyšlenou

I když sourozenci, kteří vyrůstají společně u stejných pěstounů, mohou mít hodně společného, reakce každého z nich na konkrétní situace nebo jevy se budou pravděpodobně lišit stejně jako jejich chování.

Janě a Davidovi zabere zřejmě hodně času, aby pomohli Bohoušovi a Markovi zvyknout si na skutečnost, že se budou stěhovat k novým pěstounům a že se nemohou vrátit ke svým rodičům. Jana a David se také zapojí do debat se sociálním pracovníkem dětí (OSPOD), které se budou týkat toho, jak dětem co nejsrozumitelněji vše vysvětlit a jak reagovat na jejich dotazy. Jana a David budou kromě toho hrát významnou roli i při seznamování dětí s novými pěstouny. Protože právě v jejich péči nyní chlapci vyrůstají, je velice důležité, aby bylo přihlédnuto také k jejich názorům.

Péče poskytovaná dětem žijícím u pěstounů je pravidelně kontrolována a hodnocena, aby se všechny osoby, které jsou do jejího poskytování zapojeny, včetně rodičů dětí, mohly podílet na přijímání důležitých rozhodnutí. V potaz je možno brát i názory a přání dětí samotných.

Do kontroly a hodnocení poskytované pěstounské péče je vždy zapojena i nezávislá osoba, která se na péči o dítě nepodílí.

Všichni, kdo jsou zapojeni do poskytování péče dětem, které vyrůstají u pěstounů, si musejí neustále připomínat, jak nesmírně důležité je udržovat a podporovat v době, kdy se v životě dětí odehrávají zásadní změny, kontakt dětí s jejich rodiči a širší rodinou a jak nezbytné je rovněž uchovávat tradice dětí a přihlížet k jejich náboženským potřebám.

Uchovávání vzpomínek

To, že pěstouni pomáhají dětem a mladým lidem uchovávat si v paměti svůj dosavadní život a poskládat si vše tak, aby jim vlastní minulost dávala smysl, nedocenitelným způsobem přispívá k tomu, že děti jsou schopny budovat si vlastní sebeúctu. Přesun do nového domova představuje reálné riziko, že děti zcela ztratí povědomí o části svého života. Zabránit tomu lze tím, že jim pěstouni pomohou uchovávat si vzpomínky na již prožité události, a to i pomocí záznamů a předmětů, které si děti přinášejí na památku.

Nyní uvedeme několik příkladů toho, co všechno mohou pěstouni využít k tomu, aby pomohli dětem uvědomit si, že každá část jejich života byla a je velmi cenná a má svou hodnotu:

- fotografie nebo videozáznam zachycující události, které dítě prožilo s pěstounskou rodinou,
- předměty (např. dopisy, pohlednice a přání, dárky), které si dítě nechává v upomínku na kontakt s příbuznými,
- dohoda o tom, že dítě zůstane s pěstouny ve spojení, např. po telefonu nebo prostřednictvím dopisů nebo emailů,
- pozvání na návštěvu k pěstounům,
- možnost ponechat si věci, které dítěti zapůjčili lidé, kteří jsou pro něj důležití a které má rádo,
- zvukový záznam, např. rozhovoru s pěstounem nebo s dalšími lidmi, kteří jsou pro dítě důležití,
- ukládání všech dokladů a záznamů o dosažených úspěších, školních vysvědčení, obrázků nakreslených nebo namalovaných dítětem nebo dalších jeho výtvorů,
- „kniha života“.

Co je to „kniha o života“?

Možná už jste o této metodě, která pomáhá dětem uchovávat si vzpomínky na svou minulost a uvědomit si smysl své minulosti, slyšeli. Při přípravě knihy života pracují pěstouni přímo s dítětem, které je díky této práci motivováno k tomu, aby se zamyslelo nad tím, co už v životě prožilo, a uvědomilo si zejména pak vše dobré, co se mu přihodilo, a těchto příjemných událostí si vážilo. Dovednosti potřebné k tvorbě knihy života si mohou pěstouni snadno osvojit. Bližší informace vám poskytnou sociální pracovníci, s nimiž jste ve spojení.

Ted' vám alespoň stručně nastíníme, o co v případě knihy života jde.

- Někteří lidé říkají knihám či příběhům o životě „obrazy života“, protože jim připadá, že slovo „příběh“ jakoby naznačovalo, že se nejedná o skutečný život.

- Cílem „knihy života“ nebo „obrazu života“ je připomenout dětem, které nevyrostají se svou vlastní rodinou, jejich minulost, na kterou už možná částečně zapomněly. Sestavování příběhu o životě je spojeno se shromažďováním informací a skládáním vzpomínek, které souvisejí s životem dítěte nebo dívky či chlapce.
- U obrazu života nebo knize o životě není ani tak důležitý samotný finální výtvar, jako proces jeho vzniku. To, že však mají děti nakonec v ruce něco hmatatelného, jim může pomoci lépe uchovat jejich vzpomínky.
- Většinou dětí, které jsou odloučeny od svých rodin, ohromně pomáhá, když si mohou povídat o své minulosti. Právě příběh o životě je v tomto ohledu skvělým pomocníkem. Může také dětem a mladým lidem pomoci zbavit se pocitu, že to jsou oni, kdo může za to, co se stalo.
- Díky příběhu či knize o životě mohou dospělí dětem ukázat, že na sebe mohou být hrdí.
- Příběh o životě pomáhá posilovat v dětech pozitivnější vnímání vlastní identity.
- Pokud je dědictví pěstounů a dítěte odlišné, bývá dobré, když na vytváření příběhu o životě spolupracují s jinou dospělou osobou, jejíž dědictví se shoduje s dědictvím dítěte.
- Příběh o životě je vhodný pro všechny postižené děti, včetně dětí, které mají potíže s učením. Konkrétní způsob, jakým příběh o životě vzniká a používá se, musí být uzpůsoben tak, aby vyhovoval dítěti. Při práci s příběhem o životě není vůbec nutné omezovat se jen na vizuální metody. Jestliže je např. dítě nevidomé nebo má problémy se zrakem, bude lepší použít metody zvukové. Tento přístup ale může vyhovovat i dětem bez postižení.

Markéta

Kazuistika – Markéta

Markétě je osm let a u svých pěstounů Anny a Richarda, kteří mají dceru Hanu (14 let) a syna Honzu (12 let), žije deset měsíců. Markéta byla sexuálně zneužita mladším bratrem svého otce, Danielem. Dívka chodí na terapii do specializovaného střediska a je v pravidelném kontaktu se svou matkou, s otcem a se svým bratrem Tomášem.

V nové pěstounské rodině se Markéta začala postupně cítit dobře a sebejistě. Nejblíže má k Haně, za kterou pořád chodí po celém domě. Ve škole se Markéta uklidnila a už tolik nevyrušuje, ale má neustále potíže se čtením a její vztahy s ostatními spolužáky jsou komplikované. Dívčini rodiče žijí nyní odděleně. Podle plánu se má Markéta do čtyř týdnů vrátit ke své matce. Tomáš bude bydlet u otce.

Aktivita 6.3

Jak se asi může Markéta cítit?

Co musejí Anna a Richard udělat pro to, aby pomohli Markétě s přesunem k její matce?

Na zamyšlenou

Děti, které se vracejí do své rodiny, se zpravidla nevracejí do situace ani do vztahů, které v rodině panovaly, když rodinu opouštěly. Často se tyto děti musejí vyrovnávat s důsledky ztrát a s událostmi vyvolávajícími strach či smutek, které byly příčinou jejich umístění do pěstounské péče.

Markéta se má vrátit ke své matce. Její přesun musí být velmi dobře naplánován. Za koordinaci veškerých záležitostí spojených s Markétiným přesunem odpovídá dívčín sociální pracovník. Markétě je sice teprve osm let, ale přesto musí být zapojena do veškerého plánování týkajícího se jejího návratu k matce. Způsob, jakým se do přípravy plánů zapojí, bude záviset na její schopnosti vnímat a chápat, co se děje. Markéta musí mít v každém případě možnost ptát se na vše, co potřebuje vědět, a projevit svá přání a své názory. V tomto ohledu spolu musejí úzce spolupracovat sociální pracovník, pěstouni i Markétina matka.

K úspěšnému naplánování a realizování dívčina přesunu k matce přispějí také záznamy nejrůznějšího druhu. Tyto záznamy se budou týkat pokroku, jakého Markéta dosáhla ve škole, a budou sem patřit i lékařské záznamy či poznámky pěstounů o Markétině vývoji a o jejích reakcích a chování během pobytu v jejich rodině. Vhodnou formou by měl být rovněž zachycen život Markéty v rodině pěstounů, včetně všech oslav a dalších důležitých událostí hodných zapamatování, a záznamy těchto událostí nebo předměty, které je dívce připomenou, by měly být předány Markétině matce.

Anna a Richard si musejí zapamatovat, jak skutečnost, že měli Markétu ve své péči, a poté její návrat k matce, ovlivnila jejich vlastní děti, které musejí být do plánování dalšího postupu ve spojitosti s Markétou také zapojeny a kterým musí být vše citlivě a pečlivě vysvětleno. Pokud budou mít jakékoli obavy nebo jiné nepříjemné pocity, mohou se pěstouni obrátit na svou pěstounskou organizaci. Podpůrná skupina či další zdroje podpory a pomoci budou k dispozici také synům a dcerám pěstounů.

Karolína

Kazuistika – Karolína

Karolíně jsou čtyři roky. Před šesti měsíci byla narychlo svěřena do péče pěstounek Kateřiny a Františky, protože její babička už nebyla schopna se o Karolínu dále starat.

V životě Karolínky se už vyskytla celá řada nepříjemností a problémů. Při jejím narození bylo zjištěno, že má v krvi návykové látky, na kterých byla závislá její matka Aneta. Karolínka byla poté s Anetou na specializované jednotce pro matky s dětmi a později byla svěřena do péče pěstounů. Před časem se Karolína přestěhovala s matkou k babičce. Pak ale Aneta zmizela a dívčina babička nebyla schopna se o vnučku sama starat. Aneta je nyní ve spojení s Karolínčiným sociálním pracovníkem (OSPOD) a podle plánu má být seznámena s adoptivními rodiči.

Aktivita 6.4

Jak se asi může Karolína cítit?

Co mohou Kateřina a Františka udělat pro to, aby pomohly Karolínce s přesunem k jejím adoptivním rodičům?

Na zamyšlenou

Karolína už ve svém životě zažila hodně zmatků a odloučení, takže její reakce na řadu věcí se mohou výrazně lišit od reakcí jiných dětí jejího věku. V jejím chování se může odrážet skutečnost, že nepoznala prostředí, které by v ní navozovalo pocit jistoty a bezpečí. Na druhou stranu je ale dost dobře možné, že matka Karolínky nebo babička se o děvčátko dobře starala a poskytovala jí péči dostatečnou na to, aby si vytvořila k matce nebo babičce vazbu, která v ní vyvolávala pocit bezpečí. Pokud tomu tak bylo, bude Karolína ve vztahu k odloučení emocionálně obrněna, především pak v případě, že toto odloučení proběhne citlivým způsobem.

V zájmu náležitého zajištění přesunu k adoptivním rodičům budou Kateřina a Františka potřebovat poznat a pochopit Karolínku ve světle toho, co se dívence přihodilo. Pěstounky se budou muset zamyslet nad příčinami jejího chování, najít způsob, jak s Karolínou komunikovat, pomoci jí cítit se v bezpečí a uvědomit si, že je o ni postaráno, spolupracovat s dívčinou matkou a s jejím sociálním pracovníkem a s jejich přispěním odpovídat na dívčiny otázky a připravit Karolínu na setkání s adoptivními rodiči.

Když se mají děti odstěhovat, musejí dát pěstouni své vlastní pocity stranou a ve spolupráci se sociálním pracovníkem pomoci dětem pochopit, co se děje, a připravit je na přesun k adoptivním rodičům. Pěstouni sami i jejich rodina však budou v takové situaci potřebovat podporu sociálního pracovníka, který pro ně zajišťuje supervizi, a další pomoc, kterou může poskytnout jejich pěstounská organizace.

„Adopce vás může pěkně vystrašit a může to být dost smutná věc, ale taky skvělá zkušenost.“

Adoptované dítě²⁰

²⁰ O adopci – zpráva o názorech dětí, R. Morgan, CSCI (2006).

Ivan

Kazuistika – Ivan

Ivanovi je 12 let. Žije se svou matkou Radkou, ale je ve spojení s pěstounem Davidem, který je součástí podpůrné péče, jež je Ivanovi poskytována. Po mnoha letech života ve vztahu, který byl poznamenán domácím násilím, žije teď Radka odděleně od Ivanova otce. Ivan by ale velmi rád udržoval se svým otcem kontakt.

Radka má velké problémy se zvládnutím Ivanova chování. U chlapce byla diagnostikována porucha pozornosti s hyperaktivitou (syndrom ADHD). Kromě toho, že David, který je svobodný a žije bez partnera či partnerky, poskytuje podpůrnou péči, má ještě ve své dlouhodobé pěstounské péči Josefa (14 let). David úzce spolupracuje s Ivanem a jeho matkou. S Ivanem se vidá téměř každý den po škole a tráví s ním hodně času o svátcích a o prázdninách. Díky Davidovi si už Ivan vyzkoušel pěknou řádku nových aktivit. David je v kontaktu s chlapcovými učiteli a s jeho lékařem a pomáhá Ivanovi se školními úkoly a s učením. Ivan bývá u Davida a Josefa pravidelně přes noc.

Ivanovi bylo vystaveno potvrzení o zvláštních výchovných a vzdělávacích potřebách a za několik měsíců nastoupí na internátní školu. S Davidem a Josefem se Ivan uvidí o školních prázdninách.

Aktivita 6.5

Jak se asi může Ivan cítit?

Co by měl David udělat ve spojitosti s Ivanovým přesunem na internátní školu?

Na zamyšlenou

- Davidovým úkolem je podpořit Radku a Ivana a doplnit Radku, která musí sama vykonávat veškerou rodičovskou práci, a v tomto ohledu jí pomoci.
- Přesun do internátní školy a s ním související odloučení budou pro Ivana a jeho matku velmi náročné. V této souvislosti bude Davidovým úkolem pomoci matce a jejímu synovi připravit se na tento přesun a být jim nápomocný v praktických záležitostech, např. tím, že se spojí s dalšími lidmi a vyjasní veškeré případné nejasnosti nebo obavy, kterou mohou Ivan a jeho matka mít.
- David musí naprosto přesně a jasně vysvětlit Josefovi, jaká je jeho role při poskytování podpůrné péče Ivanovi, aby mohl i nadále jakožto Josefův pěstoun naplňovat veškeré Josefovy potřeby.
- Josefův vztah s Ivanem by mohl být pro oba chlapce velmi přínosný. Davidovým úkolem v této spojitosti je pomoci chlapcům pochopit vzájemně svou situaci a své pohledy na věc.
- Ivan si přeje být v kontaktu se svým otcem. David asi nebude moci toto přání sám splnit, ale dovede citlivě vnímat Ivanovi pocity a bude schopen probrat tuto záležitost s Ivanem, jeho matkou a chlapcovým sociálním pracovníkem.

Když pobyt v pěstounské péči nefunguje

Bohouš, Marek, Markéta, Karolína a Ivan, u těch všech byl odchod od pěstounů plánován. Pobyt dětí v domácnosti pěstounů však někdy nefungují podle plánu a občas je nutné je přerušit nebo ukončit, pokud pěstouni požádají o přesun dítěte.

Tyto neplánované přesuny dětem nikdy neprospívají a nejsou ničím příjemným ani pro pěstouny, kteří mají v takových případech velmi smíšené pocity – smutek se mísí se strachem a úzkostí, úleva s pocitem izolovanosti (připadá vám, že jste jediní, kdo se kdy ocitli v takové situaci), zklamání střídá obava z pocitů a reakcí vlastních dětí. I v této oblasti však byly vyvinuty postupy, jak se s těmito smíšenými pocity vypořádat, a úkolem sociálního pracovníka, který poskytuje služby, je vyslechnout pěstouny a pomoci jim ujasnit si, co se stalo, aby se každý mohl z konkrétního případu a zážitku poučit.

S konkrétní situací dítěte svěřovaného do pěstounské péče mohou být spojeny faktory, které mohou zvyšovat riziko toho, že pobyt u pěstounů nebude fungovat. Neúspěch pobytu však bývá jen zřídka zapříčiněn jedinou skutečností nebo událostí. Obvykle jde o důsledek dlouhodobějšího působení stresu, jehož vlivem se mohou pěstouni dostat do stavu, v němž si uvědomí, že jediným způsobem, jak vrátit sebe i celou domácnost do normálu, je požádat o přesun svěřeného dítěte.

Některé z rizikových faktorů

Jakmile se naskytne příležitost umístit do vaší pěstounské péče určité dítě, budete o daném dítěti potřebovat maximum konkrétních informací, které je možné shromáždit. Domníváte-li se, že umístění konkrétního dítěte by nebylo správné pro dítě, vás či vaši rodinu, musíte to říci. A to bez ohledu na to, že si můžete připadat pod tlakem, protože pěstounů je nedostatek nebo kvůli tomu, že je nutné naplňovat potřeby dítěte.

Nyní vám přiblížíme několik faktorů, které přispívají k neúspěšnému pobytu dětí v pěstounské rodině. Tyto faktory souvisejí s pěstouny, s jejich rodinou a s kvalitou externí podpory. Je však zároveň nutné poznamenat, že výskyt některého z těchto faktorů nutně neznamená, že pobyt dítěte u pěstounů nebude úspěšný. Tyto faktory je prostě jen potřeba mít na paměti jako možná rizika.

- Čím kratší je doba, po kterou pěstouni poskytují dětem a mladým lidem péči, tím pravděpodobnější je možnost, že pobyt dítěte v pěstounské rodině bude ukončen na žádost pěstounů. Největší riziko hrozí v tomto směru v prvním roce, kdy pěstouni poskytují péči, a po dvou letech pěstounské práce se toto riziko výrazně snižuje.
- Zvýšené riziko existuje rovněž v případech, kdy mají pěstouni vlastní dítě do pěti let věku (toto riziko však může být menší, jestliže se takovíto pěstouni starají o starší děti nebo o mladé lidi).
- Jestliže vlastní děti pěstounů jen s obtížemi přijímají v rodině jiné dítě, existuje zvýšené riziko toho, že pobyt dítěte svěřeného do péče pěstounů nebude úspěšný. Toto riziko je ještě vyšší, pokud je rozdíl mezi věkem vlastních dětí pěstounů a věkem dítěte svěřeného do péče od jednoho do pěti let, a to oběma směry, tedy ať již jsou vlastní děti pěstounů mladší nebo starší (u starších dětí a mladých lidí se riziko zvyšuje v případě, že mezi vlastními dětmi a dítětem svěřeným do péče je věkový rozdíl do dvou let).
- Pokud se pěstounům nedostává náležité podpory od pěstounské organizace nebo dalších organizací a úřadů, zejména školky a školy, budou pěstouni pod velkým tlakem. Rizikovým faktorem může být rovněž přesunutí dítěte, které bylo svěřeno do pěstounské péče, do jiné školy.

Níže uvedené otázky vám mohou pomoci posoudit, nakolik rizikové by mohly právě zmíněné faktory být v případě vás, vaší rodiny a dětí, které by byly umístěny do vaší péče. Některé z těchto otázek vám možná připomenou skutečnosti, které si musíte promýšlet v souvislosti s procesem vašeho schvalování jako pěstounů.

Důležité otázky

Až si budete promýšlet, jestli bude správné, aby do vaší pěstounské péče bylo umístěno konkrétní dítě nebo dívka či chlapec, bude dobré, abyste si v duchu položili následující otázky.

- Je vám naprosto jasné, jaký druh pěstounské péče budete poskytovat?
- Máte ve svém životě místo pro dítě, dívku nebo chlapce:

fyzicky – pokud jde o ubytování?

emocionálně – zvážíte-li potřeby své a potřeby všech ostatních členů vaší rodiny?

sociálně – z pohledu podpory vaší rodiny a přátel?

rozumově – existuje riziko, že byste od tohoto dítěte, od této dívky nebo od tohoto chlapce očekávali příliš, nebo naopak téměř nic?

- Jsou vaše očekávání spojená s dítětem nebo dívkou či chlapcem podobná jako očekávání, která má sociální pracovník dítěte (OSPOD), dívky nebo chlapce, nebo se od jeho očekávání liší? Jste opravdu ochotni spolupracovat jako partneři:
 - s rodiči dítěte?
 - se sociálním pracovníkem dítěte?
 - se sociálním pracovníkem, který poskytuje služby?
 - s úřadem, který za dítě odpovídá?
- Jestliže nemáte vlastní děti, narušil by příchod tohoto dítěte, této dívky nebo tohoto chlapce chod vaší domácnosti a změnil váš život způsobem, který pro vás není přijatelný?
- Jestliže máte vlastní děti, dovedou si skutečně představit, jaké by to mohlo být, když by do rodiny přibylo další dítě nebo dívka či chlapec, a souhlasí s tím?
- Využíváte podporu a školení, které vám byly nabídnuty? Jsou tato školení a tato podpora dostatečné? Pokud ne, promluvili jste si o tom se svou pěstounskou organizací?
- Je vám naprosto jasný rozsah role, kterou máte hrát, a rozsah rolí, které mají plnit další osoby zapojené do poskytování pěstounské péče konkrétnímu dítěti, dívce nebo chlapci?
- Jste schopni požádat o pomoc, pokud ji potřebujete, a nečekat, až se problémy rozrostou do nevladatelných rozměrů?

Mladí lidé si přejí, aby byli v plné míře zapojeni do přípravy plánů pro ně a aby tyto plány přihlížely k jejich názorům a přáním

Mladí lidé, kteří vyrůstají v pěstounské péči, se jednoznačně shodují na tom, že je nezbytné, aby s dětmi bylo probíráno vše, co se jich týká, a aby byly v plné míře zapojeny do všeho, co souvisí s jejich životem. Jak se dozvíte s následujícího citátu, mladí lidé mají velmi jasné a dosti ambiciózní představy o tom, jakým způsobem a v jaké míře mají mít děti možnost vyjádřit se k přípravě jejich svěřením do pěstounské péče.

„Když jsou děti umisťovány do pěstounské péče, chtějí, aby si mohly vybrat nejméně ze dvou možných pěstounských rodin, aby byly s novými pěstouny seznamovány postupně a mohly pěstouny nejdříve navštívit a aby měly o nových pěstounech hodně informací (včetně fotografií), aby sociální pracovník kontroloval, jak si v nové rodině zvykají, a aby pro ně byli připraveni náhradní pěstouni pro případ, že by to u prvních pěstounů nefungovalo.“²¹

²¹ Názory dětí vyrůstajících v náhradní péči – zpráva ředitele pro práva dětí odpovídajícího za Anglii, R. Morgan (Názory dětí, které vyrůstají mimo vlastní domov nebo kterým je poskytována sociální péče) (2007)

Několik obecných bodů o přesunech v pěstounské péči

- Děti, které vyrůstají v pěstounské péči, by se měly přesouvat co nejméně – potřebují prostředí, kde mají pocit bezpečí a jistoty.
- Pokud už se děti musejí přesunout, musí sociální pracovník zajistit, aby byli děti a jejich pěstouni v plné míře zapojeni do přípravy plánů a dalších záležitostí týkajících se přesunu. Pěstouni pak mohou naplno plnit své úkoly a pomáhat mladým lidem uskutečnit přesun co nejoptimističtější způsobem a dát jim symbolicky své „svolení“ či „požehnání“, aby si k novým pěstounům vytvořili potřebnou vazbu.
- Někdy mají pěstouni ve spojitosti s dalšími plány týkajícími se dětí v jejich péči obavy či pochybnosti a musejí být schopni vyjádřit své názory při hodnocení pobytu dětí nebo při jiných příležitostech. Pěstouni však musejí být zároveň schopni spolupracovat při realizaci plánů týkajících se dítěte svěřeného do jejich péče, a to i v případě, kdy s těmito plány nesouhlasí.
- Děti, které si díky předchozím zkušenostem mohly vytvořit vazby, si pravděpodobně vytvoří vazby i k členům rodiny svých pěstounů. Když se tyto děti mají od svých pěstounů přesunout, objeví se před nimi možnost, že o tyto vazby přijdou, a tato situace v nich probudí pocity zármutku, které již dobře znají z doby, kdy přišly o svou vlastní rodinu. Děti potřebují, aby jim pěstouni pomohli všechny jejich pocity vyjádřit. Pocity zármutku jsou v takovýchto situacích zcela na místě a naznačují, že dítě si dovede vytvořit nové vazby.
- Malé děti, kterým se po období zanedbávání nebo týrání či zneužívání, dostávalo soustavné péče a které mohly žít v prostředí navozujícím pocit bezpečí a jistoty, může napadnout, že přesun bude znamenat, že se vracejí „zlé časy“.
- Rodiče dětí, které vyrůstají v pěstounské péči, slibují někdy svým dětem naprosto nereálné věci a tvrdí, že děti se brzy do rodiny vrátí. To může velice zkomplikovat přípravu dítěte na přesun k jiným pěstounům.
- Pěstouni musejí být schopni objasnit během přípravy přesunu dítěte sociálním pracovníkům, rodičům a dalším pěstounům, jaké kroky podnikli v zájmu toho, aby upevnili povědomí dítěte o jeho vlastním dědictví, k němuž patří náboženství, jazyk a tradice. Jestliže budou noví pěstouni potřebovat pomoc při zajišťování toho, co bude dítě v tomto ohledu potřebovat, bude jim schopen poradit sociální pracovník dítěte a sociální pracovník, který pro nové pěstouny zajišťuje supervizi.
- Pěstouni si musejí zaznamenávat informace týkající se školní docházky dítěte, jeho léčby, pokroku, který udělalo, a jeho kamarádů, aby pak mohli tyto údaje předat příslušným osobám, až se dítě bude vracet domů nebo se přesouvat k jiným pěstounům.
- Synové a dcery pěstounů mohou navázat s dětmi, které byly umístěny do pěstounské péče jejich rodičů, emotivně velmi silný vztah a při odchodu těchto dětí pociťovat ztrátu. Někdy ovšem mohou současně pociťovat jistou úlevu.

- Stejně jako jejich synové a dcery mají pěstouni často smíšené pocity, když od nich odcházejí děti svěřené do jejich péče – někdy vnímají odchod dětí jako ztrátu, ale také jako osvobození. Součástí práce sociálního pracovníka zajišťujícího supervizi je pomáhat pěstounům vyrovnat se s jejich vlastními reakcemi a využít svých zkušeností k tomu, aby se při výročním hodnocení zamysleli nad svou prací a nad tím, jaké další školení by potřebovali nebo jak by dál potřebovali rozvinout své znalosti a dovednosti.
- Děti, které se přesouvají k adoptivním rodičům, mohou být i nadále v kontaktu se svou vlastní rodinou, případně i se svými bývalými pěstouny.
- V době, kdy je plánován přesun k adoptivním rodičům, je úkolem pěstounů pomoci dítěti pochopit tento důležitý moment a podílet se na přípravě a realizaci plánů týkajících se dalšího života dítěte a kontaktu s jeho rodinou.
- Plány týkající se dalšího života dítěte, které jsou součástí přípravy jeho přesunu, by měly obsahovat podrobnosti o způsobu, jakým zůstanou pěstouni a jejich děti ve spojení s dítětem, které opouští jejich rodinu. Pěstouni a jejich rodina hráli v životě dítěte velmi důležitou roli a odcházející dítě naopak ovlivnilo rodinu pěstounů, takže jejich osudy jsou již navždy propojeny.

Přechod do samostatného života

Aktivita 6.6

Jaké to bylo, když jste vy sami odcházeli z domu? Poznamenejte si, co si z té doby pamatujete. S jakými pocity jste opouštěli domov, abyste vykročili do samostatného života?

Co vám pomohlo, abyste se na tento krok cítili připravení?

Měli jste něco, v souvislosti s čím vám připadalo, že nejste připraveni?

„Cítala jsem se v bezpečí, věděla jsem, že jim na mně záleží, bezmezně mě milovali a rozmazlovali mě.“

„Pomohli mi uspořádat si život a udělat si ve věcech jasno a podporují mě od chvíle, kdy jsem byl umístěn do pěstounské péče. Mohl jsem s nimi o všem mluvit, což mi moc pomohlo.“

„Jednoho dne prostě, bác!“. A je to. Jste zkrátka sami.“

Když člověk opouští domov, aby se „postavil na vlastní nohy“, znamená to, že se vzdává bezpečí své rodiny a přebírá odpovědnost za své chování, plány a cíle a vztahy. Mladí lidé odcházejí z domu zpravidla v okamžiku, kdy jsou mentálně a ekonomicky připraveni vést samostatný život. Tato připravenost je přirozeným přerodem, který každý z nás prodělá v době, kdy se z něj stává dospělý člověk.

Odchod z domova, který je symbolem završení dospívání, bývá těžký, protože odcházíme-li, vzdáváme se tím svého dětství. Když onen důležitý den nastane, většina z nás jej prožívá s nadšením a vzrušením, ale také s určitými obavami.

Odchod z pěstounské péče – práva a povinnosti

Na koho se budu moci já nebo moje rodina obrátit, když opustím pěstounskou péči?²²

Důležitým pravidlem je, aby mladí lidé, kteří nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině, měli zajištěnu stejnou podporu jako mladí lidé, kteří žijí se svými rodiči. Mladí lidé, kteří za sebou mají pohnutý osud, jsou však často nuceni opustit náhradní péči mezi šestnáctým a osmnáctým rokem svého života, navíc s minimální pomocí a s pocitem nejistoty. V případě mladých lidí, kteří mají to štěstí, že mohou vyrůstat ve své vlastní rodině, je situace zcela odlišná – domov opouštějí obvykle až kolem dvacítky ve chvíli, kdy jim to vyhovuje.

Aby byly možnosti mladých lidí vyrovnány, byly úřadům, které odpovídají za mladé lidi v pěstounské péči, stanoveny povinnosti související se zajištěním služeb a podpory, které mladí lidé potřebují, když se chystají na samostatný život.

Zcela zásadní je:

- zajistit, aby mladí lidé nebyli nuceni opustit pěstounskou péči dříve, než budou na tento krok připraveni,
- vyhodnotit konkrétní podmínky a odchod z pěstounské péče náležitě naplánovat a připravit,
- zajistit, aby mladí lidé mohli po odchodu z pěstounské péče využít pomoc a podporu, poskytnout mladým lidem při přechodu do samostatného života finanční pomoc.

Pěstounská péče v České republice končí po dosažení věku 18 let. Pokud však mladý člověk studuje, tj. připravuje se na výkon povolání, může být prodloužena pěstounská péče až do věku 26 let.

²² Život v pěstounské péči – národní průzkum názorů dětí vyrůstajících v pěstounské péči a biologických dětí na pěstounskou péči (2005)

Pěstouni hrají klíčovou roli v procesu plánování péče a při poskytování následné podpory

Pěstouni jsou součástí týmu, který pracuje s mladými lidmi opouštějícími pěstounskou péči. Je tudíž nezbytné, aby byli pěstouni připraveni na svůj úkol, kterým je pomáhat mladým lidem při přechodu do samostatného života. V této spojitosti budou možná pěstouni sami potřebovat pomoc sociálního pracovníka, který pro ně zajišťuje supervizi, a další proškolení. Stejně jako v případě jakékoli jiné stránky a oblasti péče o dítě nebo dívku či chlapce by se pěstouni měli aktivně zapojit do setkávání s dalšími pěstouny a ostatními odborníky a měli by být schopni se dívky či chlapce, o něž se starají, zastat a umět obhájit jejich zájmy.

Aktivita 6.7

Zeptejte se své pěstounské organizace, jaké další její školení můžete využít, abyste byli schopni podpořit mladé lidi při jejich přechodu do samostatného života. Sem si запиšte své poznámky.

Deset kladů odchodu z pěstounské péče²³

Když byla skupinka mladých lidí, kteří mají vlastní zkušenost s pobytem v náhradní péči, požádána o to, aby sestavila seznam „deseti kladů“, které přináší přesun do samostatného života, přišla s následujícími body:

1. Vlastní bydlení – „máte své vlastní místo, kde můžete žít“.
2. Odpovědnost sám za sebe – „Sestavíte si svá vlastní pravidla“.
3. Už se vám nikdo neplete do života (např. sociální pracovníci).
4. Možnost být dlouho vzhůru a „můžou u vás přespat kamarádi“.
5. „Máte víc prostoru a možností vyjádřit se – vaše názory mají větší váhu.“
6. Nemusíte nosit oblečení, které vám připraví někdo jiný.
7. Možnost chodit ven bez nutnosti žádat o svolení.
8. „Pracovníci, kteří zajišťují odchod z péče, jsou moc fajn.“
9. Návrat domů.
10. Možnost rozhodnout se, jestli a kdy se chcete vidět se svou rodinou, a dokonce možnost „nikdy už se nemuset vidět s mámou a tátou“.

²³ Názory mladých lidí na odchod z pěstounské péče – co si mladí lidé, kteří žijí nebo žili v ústavní péči nebo v pěstounské péči, myslí o odchodu z péče, R. Morgan, CSCI (2006)

Monika

Kazuistika – Monika

Monice je skoro 18 let a u pěstounky Sáry žije od svých patnácti. Před tím, než byla svěřena do pěstounské péče, vychovávala Moniku její svobodná matka, která byla závislá na drogách a alkoholu. Když bydlela Monika s matkou, dostala se k prostituci a zažila situace, kdy jí šlo o život.

Matka Moniky mezitím zemřela a dívka není vůbec ve spojení se svým otcem. Přes několik počátečních problémů, k nimž patřily útky od pěstounky, se Monice daří dobře a pobyt u Sáry jí prospívá. Začala znovu chodit do školy a později přestoupila na místní střední školu, kde právě navštěvuje výtvarný kurz. Moničiným snem je jít v devatenácti na uměleckou vysokou školu. Jak sama říká, těší se, až domácnost své pěstounsky opustí a bude bydlet v garsoniéře blízko střední školy, na kterou nyní chodí.

Aktivita 6.8

Jak se asi Monika cítí?

Jak se asi cítí Sára a jak může pomoci Monice s přechodem do samostatného života?

Na zamyšlenou

- Monika bude v kontaktu s kurátorem pro mládež, jehož úkolem bude sestavit ve spolupráci s dívkou a s dalšími organizacemi či úřady „plán dalšího postupu“. Tento plán bude navazovat na Moničin stávající plán péče a bude přihlížet k jejímu osobnímu vzdělávacímu plánu a k dovednostem nutným k samostatnému životu, které si již osvojila. Jedním ze Sářiných úkolů bude pomoci Monice a jejímu poradci s plánováním dívčina přechodu do samostatného života.
- Součástí Sářiny práce je taktéž pomoci Monice osvojit si praktické dovednosti, které bude dívka potřebovat, jako je vaření, používání pračky, placení účtů apod. Pěstouni mohou mladým lidem pomoci rovněž naučit se hospodárně nakládat s penězi nebo se zorientovat v oblasti zdravotní péče.
- Jak už jsme si pověděli v předchozích kapitolách, mladí lidé vyrůstající v pěstounské péči by měli být motivováni k tomu, aby naplno rozvinuli svůj potenciál prostřednictvím vzdělávání se. Všichni, kdo pracují s Monikou, budou muset dívku podpořit v tom, aby postupně naplňovala své sny a svá přání. Mladí lidé mohou např. získat od úřadů finanční pomoc k pokrytí nákladů na studium na vysoké škole nebo v souvislosti s jiným dalším vzděláváním se. Pro všechny mladé lidi je přechod do samostatného života sám o sobě velice důležitým okamžikem. Mladí lidé, kteří zažili odloučení a ztrátu, mohou potřebovat větší podporu, aby se se změnami ve svém životě dovedli vyrovnat.
- I poté, co od nich mladí lidé odejdou, mohou pěstouni stále hrát důležitou roli v jejich životě. Monika bude zřejmě potřebovat Sáru jako svou emocionální podporu a člověka, který jí dovede naslouchat. Stejně jako ostatní mladí lidé, kteří se vrací domů, když potřebují poradit, pomoci nebo utěšit, bude se i Monika možná chtít k Sáře na čas vrátit, než bude schopna naplno vést skutečně samostatný život. Sářina role při naplňování Moničiných potřeb i po odchodu od pěstounky musí být zahrnuta do dívčina plánu péče.

Přípravy na dospělost – podpoření houževnatosti a sebeúcty

Veškeré odchody z domu pěstounů představují velmi emotivní okamžiky a loučení bývá často bolestné, i když vše probíhá přesně podle plánu. Z kazuistik uvedených v této kapitole je zřejmé, že pobyt u pěstounů může být ukončen z nejrůznějších důvodů. Konkrétních možných důvodů může být ještě mnohem více, protože vše se vždy odvíjí od věku dítěte a jeho situace.

Všechny dospělé osoby zapojené do odchodu či přesunu dětí a mladých lidí od pěstounů musejí zajistit, aby byl tento krok pro děti a mladé lidi co nejpozitivnější zkušeností – musejí si pečlivě promyslet, co všechno s dětmi a mladými lidmi v souvislosti s jejich přesunem nebo odchodem proberou, a přihlížet při tom k věku dětí, dívek a chlapců a k jejich schopnosti chápat, co se děje. Přesun nebo odchod musí být připravován a realizován tempem, které bude v maximální míře respektovat aktuální fázi vývoje dětí či mladých lidí.

Jestliže se chystáte poskytovat péči pouze malým dětem, může vás napadnout, proč byste se měli „péči při odchodu“ vůbec zabývat. Pravdou však je, že důležitou roli při přípravě zranitelných dětí a mladých lidí na realitu samostatného života hrají úplně všichni pěstouni.

Nejdůležitějším a zároveň nejděčnějším úkolem pěstounů je pomoci dítěti, dívce nebo chlapci, kteří se setkali s odloučením nebo utrpěli ztrátu či mají za sebou traumatický zážitek, budovat si v sobě houževnatost a sebeúctu. Tyto dva nesmírně důležité nástroje pomohou dětem a mladým lidem pozitivně vnímat svou vlastní identitu a zlepšit své šance v životě – jejich budování a posilování je tedy tou nejlepší možnou přípravou na samostatný život a tím nejpozitivnějším přístupem k přípravě na dospělost. Je jasné, že s budováním houževnatosti a sebeúcty můžete začít pomáhat už malým dětem.

„Pomohli mi překonat hodně zlou dobu.“

Chlapec²⁴

²⁴ Vyrůstat v Anglii – jak děti žijící mimo svůj domov hodnotí péči v Anglii. Zpráva o názorech dětí, CSCI (2007)

Zamyslete se nad tím, co jste se dověděli a naučili

Aktivita 6.9

Co rozumíte pod pojmem „přechod“?

Jak můžete pomoci připravit děti a mladé lidi na přechody, které je v životě čekají?

Jak můžete pomoci připravit dívku nebo chlapce na samostatný život? S kým dalším budete muset spolupracovat?

Jak byste pomohli dítěti nebo dívce či chlapci osvojit si dovednosti potřebné k samostatnému životu?

Jak byste pomohli dítěti nebo dívce či chlapci budovat si houževnatost a sebeúctu?

Chtěl(a) byste sociálnímu pracovníkovi, který zajišťuje vaši supervizi, nebo sociálnímu pracovníkovi, který je zapojen do vašeho hodnocení, položit ještě nějaké další otázky?

Chcete ještě něco blíže probrat se svou rodinou a svými přáteli?

Další informace

Velká Británie

Jak na pěstounství – jak postupovat v případě neúspěšného pobytu dítěte u pěstounů, Londýn, The Fostering Network (1996)

Jak na pěstounství – odchod z pěstounské péče, Londýn, The Fostering Network (2009)

Příběh o životě – T. Ryan a R. Walker, Londýn, BAAF (2003)

Příručka o odchodu z pěstounské péče – A. Wheal, Russell House Publishing (2005)

Národní úřad pro poradenství při odchodu z náhradní péče (Anglie)
www.leavingcare.org

Fond „Kdo se postará?“
www.thewhocarestrust.org.uk

Princův fond
Podpora pro mladé lidi s důrazem na ty, kteří opouštějí náhradní péči
www.princes-trust.org.uk

Asociace osob odcházejících z náhradní péče
www.careleavers.com

Česká republika

C. Archerová: Dítě v náhradní rodině, Portál 2001

P. Vrtbovská: Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti, DOM-Natama 2006

P. Vrtbovská: O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí, SCAN 2010

P. Říčan: Cesta životem, Portál 2004

Dospívající v náhradní rodině
<http://www.rozumacit.cz/obcanske-sdruzeni/ke-stazeni>

Doplňující informace a přílohy

Glosář

Příloha 1 – Proces hodnocení vycházející ze způsobilosti zájemce

Příloha 2 – Standardy péstounských služeb

Glosář

V tomto glosáři jsou uvedeny některé z termínů, s nimiž se můžete setkat během kurzu „Příprava k pěstounství“ a v průběhu procesu hodnocení. Tento seznam není v žádném případě vyčerpávající. Budete-li mít jakékoli dotazy, obraťte se na sociálního pracovníka, který je zapojen do vašeho hodnocení.

Bezpečná péče

Tento pojem se používá k označení postupů, pravidel a metod poskytování péče, které pomáhají chránit děti a mladé lidi před zneužitím a týráním, které pomáhají osobám, jež byly v minulosti týrány nebo zneužity, aby se cítily bezpečněji, a které pomáhají chránit pěstouny před případnými nařčeními. Bližší informace najdete ve 4. části.

Dědictví

Tento pojem označuje vše, co si člověk odnáší ze své rodiny, a zahrnuje jazyk, kulturu a tradice.

Doklad/ důkaz

Doklad či důkaz představuje informace, které lze použít k doložení toho, že máte určité dovednosti, znalosti či schopnosti. Doklady (důkazy) jsou vyžadovány během procesu hodnocení i pro účely doložení průběžného odborného rozvíjení se. Pokud jste splnili všechny úkoly a prošly všechna cvičení v této „Pracovní knize“, lze jako doklad či důkaz použít i ji.

Etnický původ

Pojmem „etnický původ“ se označuje kultura a tradice určité osoby, které jsou součástí jejího dědictví. Etnický původ není možné zaměňovat s národností a nikterak nesouvisí s barvou pleti. Tímto pojmem se označuje skutečnost, že skupina lidí má stejné zvyky, styl života, náboženství, jazyk a zemi původu.

Hodnocení (péče o dítě, dívku nebo chlapce)

Tímto hodnocením se rozumí oficiální schůzka, na které se posuzuje pobyt dítěte u stávajících pěstounů a kontroluje se, zda je plněn jeho Individuální plán péče dítěte, a na které jsou případně prováděny změny v tomto plánu, které je potřeba provést. Při hodnocení se rovněž plánuje budoucnost dítěte. Hodnocení péče by mělo pravidelně probíhat u všech dětí a mladých lidí, kteří vyrůstají v pěstounské péči.

Hodnocení (pěstounů)

Hodnocení je proces, během něhož jsou shromažďovány doklady o předpokladech, vlastnostech, dovednostech a schopnostech potřebných k poskytování pěstounské péče. Během tohoto procesu absolvují zájemci o pěstounství sérii pohovorů, kontrol záznamů v rejstříku trestů, prověřování referencí a zúčastní se školení pro potenciální pěstouny, jakým je např. „Příprava k pěstounství“.

Individuální plán péče dítěte

Pro každé dítě, každou dívku a každého chlapce, ve spojitosti s nimiž je vydáno nařízení o umístění do náhradní péče, je sestaven plán péče, v němž jsou popsány jejich aktuální i budoucí potřeby a určen způsob, jakým lze zajistit naplňování těchto potřeb. Plán péče by měl sestavovat úřad odpovědný za dítě společně s rodiči dítěte, s jeho pěstouny a s dítětem, dívkou nebo chlapcem samotnými.

Kontakt

Označením „kontakt“ se rozumí veškerá komunikace mezi dítětem, dívkou nebo chlapcem a jejich rodinou a kamarády či přáteli a všechny jejich vzájemné návštěvy. Tato komunikace může mít podobu osobních setkání nebo výměny dopisů, telefonních hovorů a emailů. Odpovědné úřady jsou povinny podporovat kontakt mezi dětmi, které žijí v náhradní péči, a osobami, které mají k dětem určitý vztah, a to bez ohledu na to, zda jsou děti v dobrovolné péči nebo byly do náhradní péče umístěny na základě soudního nařízení. U každého dítěte, dívky nebo chlapce by měla být sepsána smlouva o kontaktu, ve které jsou uvedeny osoby, které jsou pro dítě důležité, a ujednání týkající se kontaktu s dítětem.

Manažer sociálních pracovníků

Osoba, která je odpovědná za práci týmu sociálních pracovníků.

Nařčení

Nařčení ze zneužití nebo týrání vznesená proti pěstounům nejsou ničím neobvyklým a mohou být vznesena z nejrůznějších důvodů. Pěstounské organizace musejí prošetřit veškerá nařčení, aby se ujistily, že děti, za které nesou odpovědnost, jsou v bezpečí. Více informací na toto téma najdete v 5. části Pracovní knihy. Dále se můžete zeptat sociálního pracovníka, který pro vás zajišťuje podporu a kontrolu, jaké postupy uplatňuje vaše pěstounská organizace při prošetřování nařčení.

Nezávislý hodnotitel

Osoba, která není přímo spojena s určitým případem a která bude provádět hodnocení a kontrolu schválení pěstouna nebo plánu péče dítěte svěřeného do pěstounské péče.

Odpovědný úřad – Orgán sociálně právní ochrany dětí

Státní úřad, který je odpovědný za péči o dítě, dívku nebo chlapce, kteří žijí v náhradní péči.

Ochrana

Ochranou se rozumí proces chránění zdraví, bezpečí a spokojenosti dětí a mladých lidí.

Ochrana dětí

Tímto termínem se označuje soubor pravidel, postupů, standardů, pokynů a předpisů, jejichž cílem a účelem je chránit děti před ublížením, a to jak úmyslným, tak neúmyslným.

Panel

Panel je skupina osob, která přijímá konečné doporučení při rozhodování o tom, zda má být zájemce schválen jako pěstoun.

Pěstoun

Během celé „Přípravy k pěstounství“ používáme tento termín k označení osoby, která byla po absolvování procesu hodnocení schválena pro účely poskytování péče dětem a mladým lidem v systému veřejné péče. Tuto péči poskytuje pěstoun ve svém vlastním bytě či domě. Pojem „pěstounský rodič“ nepoužíváme záměrně, neboť úkolem pěstouna není nahradit skutečné rodiče dítěte.

Pěstounská organizace

Během celé „Přípravy k pěstounství“ používáme tento termín k označení organizace, která odpovídá za nábor a hodnocení pěstounů, za dohled nad tím, jak poskytují pěstounskou péči, za organizování školení pro pěstouny a za využívání služeb pěstounů. Pěstounskou organizací může být státní úřad nebo nezávislý poskytovatel pěstounských služeb. Činnost pěstounských organizací se řídí legislativou a je pravidelně kontrolována.

Plán odborného rozvoje

Tento plán sestavuje pěstoun se sociálním pracovníkem, který zajišťuje jeho podporu a kontrolu. V tomto plánu jsou uvedeny dovednosti a schopnosti, které je potřeba dále rozvíjet, a způsob, jakým je lze rozvinout. Do tohoto plánu se zahrnují nejen klasická školení, kterých se pěstoun osobně účastní, ale také další odborné vzdělávání.

Podporované bydlení

V systému podporovaného bydlení je poskytováno ubytování v bezpečném prostředí mladým lidem ve věku mezi 18 a 26 lety, kteří v době, kdy se připravují na samostatný život, nemohou žít se svou vlastní rodinou.

Posouzení (pěstounů)

Posouzením se rozumí přehodnocení schválení, které bylo pěstounovi uděleno. Na této schůzce, která by se měla konat nejméně jednou za rok a které se účastní pěstoun a sociální pracovník, který pro pěstouna zajišťuje podporu a kontrolu, by se mělo hovořit také o veškeré další případné podpoře, kterou pěstoun potřebuje, a o jeho dalších školeních a rozvoji.

Postižení

Osoba je označena jako „postižená“, jestliže trpí tělesnou nebo duševní poruchou, která má výrazný a dlouhodobý negativní vliv na schopnost této osoby vykonávat běžné činnosti. Více podrobností o „sociálním modelu postižení“ najdete ve 2. části.

Postupy při vyřizování stížností

Všechny pěstounské organizace musejí mít stanoveny postupy pro účely vyřizování stížností, které se uplatní v případě, že pěstouni chtějí upozornit na určitou nejasnost nebo problém nebo kdy nejsou spokojeni se službami, které mají k dispozici. Státní orgány a úřady odpovědné za děti v náhradní péči musejí mít rovněž vymezeny postupy při vyřizování stížností, které pokrývají veškeré stránky jejich činnosti. Děti a mladí lidé by měli být s těmito postupy obeznámeni pro případ, že by chtěli sami podat stížnost týkající se péče, jež jim je poskytována.

Přerušení/ neúspěch pobytu dítěte v pěstounské rodině

Tento termín se používá v případech, kdy děti nebo mladí lidé opouštějí pěstounskou rodinu zcela neplánovaně nebo kdy hrozí riziko, že by se tak mohlo stát. Někdy požádají o ukončení pobytu v pěstounské rodině sami děti, jindy zase rozhodne odpovědný úřad nebo pěstoun, že se má dítě odstěhovat, přestože to původně nebylo v plánu.

Rodičovská odpovědnost

Zákonné povinnosti, které musí rodič nebo rodiče plnit ve vztahu ke svému dítěti. K těmto povinnostem patří např. zajištění toho, aby se dítěti dostalo potřebné lékařské péče a náležitého vzdělání a aby byly naplňovány jeho potřeby tělesné, morální a náboženské.

Sexuální orientace

Tento termín popisuje, zda je určitá osoba heterosexuální, homosexuální, nebo bisexuální.

Schválení (pěstounů)

Než může být k potenciálním pěstounům umístěno první dítě, je nutné, aby je pěstounská organizace, resp. odpovědný úřad jako pěstouny schválil. Jestliže jsou potenciální pěstouni schválení, znamená to, že završili úspěšně proces hodnocení a mají potřebné předpoklady k tomu, aby poskytovali pěstounskou péči.

Smlouva o poskytování pěstounské péče

V této smlouvě jsou uvedeny podmínky, za jakých byl konkrétní pěstoun schválen, včetně objemu školení a podpory, který má být pěstounovi poskytnut, postupů k přehodnocení schválení pěstouna, postupů používaných při umisťování dětí do péče pěstouna a postupu pro případ, že chce pěstoun oznámit změnu adresy nebo jakoukoli jinou změnu ve své domácnosti nebo v osobním životě.

Smlouva o umístění dítěte do pěstounské péče

V této smlouvě jsou uvedena ujednání dohodnutá v souvislosti s umístěním konkrétního dítěte, dívky nebo chlapce do pěstounské péče. Smlouva by měla obsahovat základní informace, které pěstouni potřebují, jako jsou údaje o dosavadním životě dítěte, jeho konkrétní potřeby a právní statut. Ve smlouvě budou rovněž uvedena ujednání týkající se umístění dítěte do pěstounské péče, a to jak finanční, tak týkající se kontaktu. Bližší informace najdete ve 3. kapitole.

Sociální pracovník

Pěstouni budou spolupracovat se sociálním pracovníkem dítěte, dívky nebo chlapce i se sociálním pracovníkem, který pro ně zajišťuje podporu a kontrolu. Více informace je uvedeno ve 3. části.

Místní úřad

Úřad, který má odpovědnost za poskytování péče dětem a mladým lidem, kteří vyrůstají mimo svou rodinu.

Umístění

Tento termín se používá k označení situace, kdy se dítě přesouvá na místo, kde bude žít a kde mu bude poskytována péče. Např. v případě pěstounské péče hovoříme o umístění do pěstounské péče. V případě ústavní péče jde o umístění do ústavní péče.

Ústavní péče

Péče poskytovaná dětem a mladým lidem, kteří žijí mimo svou rodinu, ústavními sociálními pracovníky v dětských domovech (dětské domovy mohou být zřizovány státem, nezávislými poskytovateli služeb nebo dobrovolnými zřizovateli).

Vazba

Vazbou se rozumí vztah, který si dítě vytvoří s osobou, která mu poskytuje primární péči. Vazba pak utváří vývoj dítěte po celého jeho dětství. Více informací najdete ve 4. části.

Zájemce (o pěstounství)

Případný budoucí pěstoun, který v současné době prochází procesem hodnocení.

Záznamy

Informace vedené o dítěti, dívce nebo chlapci, kteří žijí v náhradní péči, k nimž patří také individuální plán péče dítěte, smlouva o umístění dítěte do pěstounské péče a denní záznamy, které si vedou pěstouni. Záznamy mohou mít podobu jak papírovou, tak elektronickou.

Proces hodnocení vycházející ze způsobilosti zájemce

Přístup k hodnocení potenciálních pěstounů, který vychází ze způsobilosti zájemce, se zaměřuje na dovednosti a zkušenosti, které jsou nezbytné k řádnému poskytování pěstounské péče. Zásadní skutečnost, která má být při hodnocení zjištěna – zda je zájemce způsobilý stát se pěstounem – je možné ověřit tím, že si položíme otázku „Má zájemce potřebné schopnosti, vlastnosti, dovednosti a znalosti a je případně schopen osvojit si vše potřebné?“

Splnění požadavků lze u řady z oblastí způsobilosti, které jsou během procesu hodnocení posuzovány, doložit absolvováním kurzu „Příprava k pěstounství“ a prací vykonanou ve spolupráci se sociálním pracovníkem, který je zapojen do vašeho hodnocení. V průběhu celého kurzu je účastníkům umožňováno pochopit vše, co je vyžadováno při hodnocení vycházejícího ze způsobilosti zájemce.

Níže jsou popsány jednotlivé oblasti způsobilosti.

1. Péče o děti
1.1 Schopnost poskytnout dětem dobrou péči, a podporovat tak jejich zdravý emocionální, fyzický, sexuální a intelektuální vývoj
1.1.1 Zájemce má osobní zkušenosti s výchovou dítěte ve své rodině
1.1.2 Zájemce má zkušenosti s péčí o děti mimo svou rodinu
1.1.3 Zájemce má dobrou představu o tom, jaké potřeby je třeba u dětí naplnit; dokáže popsat, co děti potřebují pro svůj zdravý vývoj
1.1.4. Zájemce zná dobře rozdíly v potřebách mezi dětmi s běžnými potřebami a dětmi se speciálními potřebami, dětmi, které zažily ztrátu
1.2 Schopnost přijmout dítě
1.2.1 Zájemce si je vědom, že příchod dítěte do rodiny přinese velkou změnu v jeho životě a na tuto změnu je připraven
1.2.2 Zájemce má dobrou představu o tom, pro jaké dítě může být pěstounem
1.2.3 Zájemce je schopen přizpůsobit své potřeby potřebám dítěte
1.2.4 Zájemce vnímá přijetí dítěte primárně jako možnost pro dítě, nikoliv jako prostředek k naplnění vlastních potřeb

1.2.5 Zájemce dokáže popsat své limity pro přijetí dítěte, jeho představy o vlastních možnostech jsou reálné
1.3 Schopnost poskytovat péči vhodnou pro dítě
1.3.1 Zájemce si je vědom specifik dětského věku
1.3.2 Zájemce mluví o dětech a jejich potřebách s respektem
1.3.3 Z referencí o zájemci tato schopnost vyplývá
1.4 Schopnost úzce spolupracovat s rodinami dětí a dalšími osobami důležitými pro děti
1.4.1 Spolupráci s rodinou dítěte považuje zájemce za jednoznačnou součást pěstounství
1.4.2 O rodině dítěte mluví zájemce se zájmem a respektem
1.4.3 Zájemce si dokáže představit, z jakých důvodů se rodina dítěte nemůže o dítě starat a tyto důvody přijímá
1.4.4 Zájemce vyjadřuje přiměřené pochopení nad tím, proč se rodina o dítě aktuálně nemůže postarat
1.4.5 Zájemce si dokáže představit, jak s dítětem o jeho rodině a blízkých mluvit
1.5 Schopnost vymezit náležité hranice a vypořádat se s chováním dětí v rámci těchto hranic bez použití fyzických trestů nebo jiných nepřijatelných postupů či jiného nevhodného chování
1.5.1 Zájemce ve výchově svých dětí či dětí ve svém okolí nepoužívá fyzické tresty
1.5.2 Děti zájemce dobře rozumí pravidlům, která doma fungují
1.5.3 Zájemce si dokázal během procesu vyhodnocení a přípravy udržet přiměřeně také vlastní hranice
1.5.4 Zájemce dokáže přemýšlet o situacích, kdy dítě hranice překračuje a snaží se porozumět tomu, co jej k tomu vede
1.6 Povědomí o normálním vývoji dětí a schopnost naslouchat jim a komunikovat s nimi způsobem odpovídajícím jejich věku a způsobu chápání
1.6.1 Zájemce se orientuje v potřebách dětí a dospívajících vzhledem k jejich věku
1.6.2 Zájemce zná potřeby, přání a sny svých dětí či dětí ve svém blízkém okolí, o které pečuje
1.6.3 Zájemce v komunikaci navazuje oční kontakt, je „na příjmu“
1.6.4 Zájemce dokáže klást otevřené otázky
1.6.5 Zájemce dokáže dát v komunikaci prostor druhému, dokáže vyčkat na odpověď, umí naslouchat
1.6.6 Zájemce přizpůsobuje svůj způsob komunikace s ohledem na to, s kým komunikuje

1.6.7 Zájemce při rozhovoru zjišťuje, zda je srozumitelný, zda druhá strana rozumí sdělenému
1.6.8 Zájemce v komunikaci projevuje přijetí také neverbálně (postojem, gestikulací, tónem hlasu,...)
1.7 Schopnost podpořit zdravý růst a vývoj mladého člověka směrem k dospělosti
1.7.1 Zájemce projevuje porozumění rostoucí potřebě mladých lidí žít podle vlastních představ
1.7.2 Zájemce dokáže popsat, co je jeho úkol jako pěstouna v provázení dospívajících dětí a mladých lidí směrem k dospělosti
2. Zajištění bezpečného a láskyplného prostředí
2.1 Schopnost zajistit, aby byla dětem poskytována péče v domově, ve kterém jsou v bezpečí a kde jim nehrozí fyzická újma či zneužití
2.1.1 Domov zájemce lze uzpůsobit potřebám dítěte, které zájemce přijme do rodiny
2.1.2 Zájemce dokáže dítěti vytvořit dostatek soukromí
2.1.3 Osoby žijící v domácnosti zájemce souhlasí s pěstounstvím zájemce
2.1.4 Osoby žijící v domácnosti zájemce jsou si vědomy specifických potřeb dětí v oblasti bezpečí a soukromí
2.2 Schopnost pomáhat dětem s tím, aby se o sebe samy dovedly postarat a ochránit se před újmou či zneužitím, a naučit je, jak si přivolat pomoc v případě, že jejich bezpečnost je ohrožena
2.2.1 Zájemce si je vědom rizik, kterými může být přijaté dítě ohroženo a umí tato rizika popsat
2.2.2 Zájemce dokáže o těchto rizicích otevřeně mluvit také s dětmi
2.2.3 Zájemce zná služby, na které se může on nebo dítě samo obrátit v případě ohrožení, krize
2.3 Schopnost rozpoznat u dětí, že by jim mohlo hrozit riziko zneužití nebo diskriminace
2.3.1 Zájemce dokáže slovně popsat chování, které signalizuje možné zneužití dítěte
2.3.2 Zájemce dokáže slovně popsat chování, které signalizuje hrozící diskriminaci dítěte
3. Týmová spolupráce
3.1 Schopnost spolupracovat s dalšími odbornými pracovníky a podílet se na plánování rozvoje dítěte/ dívky či chlapce
3.1.1 Zájemce dokáže vyjmenovat odborníky, se kterými by měl v rámci pěstounství spolupracovat
3.1.2 Zájemce je otevřený i ke kritické zpětné vazbě, respektuje odlišný názor

3.1.3 Zájemce dokáže slovně popsat, co by mělo být obsahem plánu péče dítěte
3.1.4 Zájemce dokáže pracovat s písemným textem, umí zaznamenat důležité situace
3.2 Schopnost komunikovat efektivně
3.2.1 Zájemce dokáže srozumitelně a stručně vyjádřit to, co potřebuje druhým sdělit
3.2.2 Zájemce směřuje v komunikaci k jádru věci
3.2.3 Zájemce dokáže výstižně shrnout obsah toho, co mu sdělila druhá strana
3.3 Schopnost zachovávat důvěrnost informací
3.3.1 Zájemce dokáže udržet tajemství, pokud se k tomu zavázal
3.3.2 Zájemce neprozrazuje intimní informace o lidech ve svém blízkém okolí
3.3.3 Osoby v domácnosti zájemce nemají strach se zájemci svěřit se svými osobními problémy
3.4 Schopnost prosazovat rovnost, různorodost a práva jednotlivců a skupin ve společnosti
3.4.1 Zájemce dokáže prosadit svůj názor
3.4.2 Zájemce se dokáže zeptat a získat vysvětlení, když si není něčím jist
3.4.3 Zájemce dokáže slovně popsat situace, ve kterých mohou být práva ostatních lidí porušována
4. Vlastní rozvoj
4.1 Schopnost ocenit, jak osobní zkušenosti ovlivňují zájemce samotného a jeho rodinu, a rozpoznat vliv, jaký bude zřejmě poskytování pěstounské péče mít na celou rodinu
4.1.1 Zájemce dokáže slovně popsat své životní zkušenosti
4.1.2 Zájemce dokáže najít ve svých životních zkušenostech pozitivní události
4.1.3 Zájemce dokáže zformulovat, jaké výhody pěstounství jeho rodině přinese
4.1.4 Zájemce dokáže zformulovat, jaké nevýhody může pěstounství jeho rodině a jednotlivým členům přinést
4.2 Schopnost požádat o pomoc či spolupráci a využít k tomu vztahy s lidmi v místě, kde zájemce žije
4.2.1 Zájemce umí vyjmenovat konkrétní osoby, na které se v případě potřeb obrátí
4.2.2 Zájemce je v kontaktu se svou rodinou, má okruh přátel či známých
4.2.3 Zájemce si v minulosti dokázal říci o pomoc či podporu ve svém okolí
4.2.4 Zájemce dokáže mluvit o svých potřebách a je v tom srozumitelný směrem ke svému okolí

4.3 Schopnost využívat příležitosti k dalšímu vzdělávání se a zdokonalování dovedností

4.3.1 Zájemce si je vědom oblastí, ve kterých potřebuje další vzdělávání

4.3.2 Zájemce dokáže vyjmenovat místa, kde se může dozvědět o vzdělávacích akcích, seminářích, kursech

4.3.3 Zájemce si dokáže vytvořit pro své další vzdělávání dostatek času

4.4 Schopnost udržovat pozitivní vztahy a fungovat efektivně i v náročných obdobích

4.4.1 Zájemce v minulosti dokázal překonat krizové období v jeho životě

4.4.2 Zájemce má zázemí v dlouhodobých vztazích se svými blízkými

4.4.3 Osoby žijící v domácnosti zájemce či jeho děti nebyly zásadně ohroženy ve svém vývoji ani v náročném období zájemce

Návrh standardů pěstounských služeb

Úvod

Dle mezinárodních úmluv o lidských právech a především dle Úmluvy o právech dítěte má dítě právo na život v rodině. Pokud nemůže žít ve své vlastní rodině, je třeba, aby stát zajistil dítěti život v jiné, pěstounské či adoptivní rodině.

Cílem pěstounských služeb je péče o děti, které dočasně či dlouhodobě nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Základním principem poskytování těchto služeb jsou blaho a nejlepší zájem dítěte.

Čtyřmi pilíři pěstounských služeb jsou:

1. kvalitní péče o děti včetně spolupráce s rodinou dítěte,
2. zajištění láskyplného a bezpečného prostředí,
3. týmová spolupráce poskytovatelů pěstounských služeb a pěstounů s dalšími odbornými pracovníky,
4. vlastní rozvoj pěstounů – vzdělávání a další seberozvoj.

Uvedení do standardů pěstounských služeb

Cílem těchto standardů je nastavit jasná pravidla pro poskytování pěstounských služeb. Jejich prostřednictvím je definována úroveň kvality poskytování těchto služeb. Tyto standardy se vztahují na všechny formy pěstounských služeb.

Standardy jsou určeny především poskytovatelům pěstounské péče, registrujícímu a kontrolnímu orgánu těchto služeb, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, pěstounům a všem organizacím spolupracujícím s poskytovateli pěstounských služeb.

Standardy obsahují aktuální právní rámec pěstounské péče v České republice a dále pak jednotlivé standardy, které se zabývají způsobilostí k poskytování či řízení pěstounských služeb, k zabezpečování a prosazování blaha dětí a mladých lidí, nábořem, prověřováním, řízením, podporováním a zaškolováním pracovníků a pěstounů, vedením záznamů a vhodností prostor k poskytování pěstounských služeb.

Tyto standardy jsou pracovní verzí a představují vizi budoucího stavu pěstounské péče. Vznikají jako součást pilotního projektu Systémová změna koncepce služeb náhradní rodinné péče a metodická příprava profesionálních pěstounských rodin v pardubickém regionu podpořeného z prostředků Nadace Sirius a v tuto chvíli nemají legislativní oporu v českém právním řádu a nejsou tedy nijak závazné ani vymahatelné.

V citacích ze současné legislativy je používán pojem pěstounská péče. V ostatním textu je používán pojem pěstounské služby, který lépe vystihuje široké spektrum témat, jež by v budoucnu měla pěstounská péče zahrnovat.

Pojmy

Účelem tohoto glosáře je pomoci uživatelům s interpretací standardů. Definice zde uvedené nemají vliv na žádný z významů, který může daný termín mít dle příslušné legislativy.

Dítě

Dívka či chlapec mladší 18 let, v textu dále používáno „dítě“.

Osoby, které mohou hájit zájmy dítěte

Osoby, které dítěti pomáhají prosadit jeho názory nebo jeho zájmy hájí. Může se jednat o osoby, se kterými má dítě neformální vztahy a má k nim důvěru, dále pak o státního zástupce, pracovníky orgánu sociálně–právní ochrany dětí a další.

Ochrana dětí

Přijímání přiměřených opatření za účelem snížení rizika fyzického, emocionálního nebo sexuálního zneužití, zanedbání či poškození dítěte nebo závažného ublížení, což umožňuje dítěti a pracovníkům informovat o obavách ze skutečného nebo hrozícího zneužití nebo závažného poškození a dovoluje reagovat vhodným způsobem na vznesená obvinění, nastalé případy a podezření na zneužití nebo závažné poškození dítěte.

Plán péče

Dohodnutý plán péče o dítě a naplňování jeho aktuálních i budoucích potřeb.

Popis práce

Písemný dohodnutý a aktualizovaný přehled hlavních úkolů a povinností pracovníka poskytovatele pěstounských služeb, který rovněž obsahuje definici role daného pracovníka a jméno jeho nadřízeného.

Postup/procedura

Kroky podnikané v zájmu dodržení pravidel.

Pracovník/personál

Osoba pracující u poskytovatele pěstounských služeb nebo pro něj za mzdu nebo jako dobrovolník, na plný nebo částečný úvazek, na základě pracovní smlouvy, jako zprostředkovatel nebo na základě smlouvy o poskytování služeb.

Pravidla

Závazná ustanovení, která pomáhají pracovníkům přijímat správná rozhodnutí a podnikat kroky, které jsou zákonné, konzistentní s cíli poskytovatele pěstounských služeb a v nejlepším zájmu dětí a mladých lidí.

Poskytovatel pěstounských služeb

Osoba, která poskytuje pěstounské služby a je pro tyto účely registrována. Poskytovatelem pěstounských služeb může být stát, krajský úřad, obecní úřad a pověřené osoby dle zákona o sociálně právní ochraně dětí..

Sociální pracovník dítěte

Sociální pracovník/pracovnice OSPOD, který/která zodpovídá za dítě a zajištění jeho práv a ochranu po celou dobu, kdy není ve své vlastní rodině.

Spokojenost/blaho

Plnění přiměřených fyzických, osobních, emočních a duševních potřeb dítěte a jeho potřeb spojených s pocitem bezpečí, s poskytováním podpory a vedením a umožňováním dalšího rozvoje dítěte a jeho současné uspokojení s přihlédnutím k věku, povaze a přáním dítěte.

Šikana

Obecně se šikanou rozumí záměrné nebo vnímané způsobení bolesti, strasti, úzkosti, ponížení nebo sociálního vyloučení jednoho dítěte druhým dítětem nebo větším počtem dětí, a to prostředky fyzickými nebo verbálními nebo prostřednictvím poškození či odcizení majetku.

Umístění

Dohoda o tom, že bude dítě žít na určitém místě.

Uvedení do problematiky / seznámení s problematikou

Úvodní školení nebo pokyny poskytované při zahájení práce u poskytovatele péstounských služeb.

Vymezení účelu

Dokument, který vyžadují předpisy a který definuje cíle poskytovatele péstounských služeb a pokrývá záležitosti stanovené v předpisech a v národních minimálních standardech.

Zájemce o péstounství

V současné legislativě označován jako žadatel o zprostředkování péstounské péče. Jedná se o osobu, která se rozhodla nabídnout dítěti dočasně či trvale místo, podporu a ochranu ve své rodině; zájemce zatím neprošel procesem přípravy na péstounství.

Zanedbání

Jednotlivý nebo opakující se případ neprovedení náležitého úkonu, což vede k poškození dítěte nebo mu způsobí útrapy.

Zneužívání

Akt, který zapříčiní skutečné nebo možné závažné ublížení dítěti. Může jít o akt fyzický, emocionální nebo sexuální nebo o zanedbání dítěte.

Právní rámec

Základní principy sociálně-právní ochrany dětí v ČR

Ochraně dětí je u nás věnována pozornost, jež je zakotvena v řadě právních předpisů, které ji upravují obecně, ale i konkrétně s ohledem na zvláštní situace. Také rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.

Ústava ČR zaručuje článkem 4 ochranu základních práv a svobod soudní mocí. Tato práva jsou deklarována v **Listině základních práv a svobod** (dále jen Listina), na které se usneslo předsednictvo ČNR dne 16. 12. 1992 a která je součástí ústavního pořádku. Článek 30 této Listiny je celý věnován rodině a dětem a zdůrazňuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči.

Dalším z významných dokumentů je **Úmluva o právech dítěte** (dále jen Úmluva) Organizace spojených národů, kterou je Česká republika vázána od 1. ledna 1993 a která je uveřejněna ve Sbírce zákonů ČR pod č.104/1991 Sb. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, mají **respektovat rodinu jako základní jednotku společnosti a jako přirozené**

prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni jeho členové, zejména pak děti. Rodina má proto nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě má vyrůstat v rodinném prostředí v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a z důvodu jeho tělesné a duševní nezralosti je třeba mu poskytnout zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po narození. Při všech činnostech a opatřeních uskutečňovaných veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními a zákonodárnými orgány je předním hlediskem zájem dítěte.

Úmluva uvádí následující práva dětí:

- právo na život a přežití (na přiměřenou životní úroveň včetně bydlení a zajištění základních potřeb, potravy, zdravotní péče apod.),
- právo na osobní rozvoj (na vzdělání, na svobodu myšlení a náboženství, na přístup k informacím, na hru, zábavu, odpočinek apod.),
- právo na ochranu (proti všem druhům násilí, krutosti, vykořisťování, oddělení od rodiny apod.),
- právo na participaci (svobodně vyjadřovat své názory, mít slovo v záležitostech týkajících se jejich osoby apod.).

Z jednotlivých článků Úmluvy je zde třeba zmínit ty, které se týkají rodiny a řešení situace dítěte mimo rodinu:

- Dítě má právo žít s oběma rodiči a udržovat s nimi styk, není-li to v rozporu s jeho zájmy.
- Oddělení dítěte od rodičů proti jejich vůli je možné jen v případě, že je to v zájmu dítěte, a může se uskutečnit jen soudním rozhodnutím.
- Dítě, které je dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí, nebo dítě, které ve vlastním zájmu nemůže být v rodinném prostředí ponecháno, má právo na pomoc a ochranu poskytovanou státem. Takovému dítěti se v souladu s vnitrostátním zákonodárstvím zabezpečí náhradní péče, přičemž je třeba brát zřetel na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.
- Pokud je dítě příslušnými orgány svěřeno do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, má právo na pravidelné hodnocení toho, jak je s ním zacházeno, stejně jako všech dalších okolností souvisejících s jeho umístěním.

Základním principem, na kterém je sociálně-právní ochrana dětí v naší republice postavena, je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana je poskytována všem dětem mladším 18 let bezplatně a bez rozdílu a jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického a jiného národnostního, etnického nebo sociálního původu.

Přehled zákonů, které jsou důležité pro pěstounské služby

Nejvýznamnější jsou dva zákony:

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rodině)

a

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o SPOD).

Další významné zákony:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,
- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění,
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 20/1966 Sb., o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově ve školských zařízeních,
- občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákoník práce č. 262/2006 Sb.,
- zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení,
- zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů.

Návrh standardů pěstounských služeb

1 Vymezení účelu	237
STANDARD 1 - Vymezení účelu	237
2 Způsobilost k poskytování či řízení pěstounských služeb	238
STANDARD 2 – Dovednosti důležité k poskytování služeb nebo jejich řízení.....	238
STANDARD 3 – Způsobilost poskytovat služby nebo je řídit.....	239
3 Řízení poskytování pěstounských služeb	239
STANDARD 4 – Kontrola a řízení.....	239
STANDARD 5 – Účinné a účelné řízení	240
4 Zabezpečování a prosazování blaha dětí a mladých lidí.....	240
STANDARD 6 – Zajištění vhodných pěstounů.....	240
STANDARD 7 – Vážení si různorodosti.....	241
STANDARD 8 – Výběr pěstouna vhodného pro konkrétní dítě	242
STANDARD 9 – Ochrana před zneužíváním a zanedbáváním.....	242
STANDARD 10 – Podporování kontaktů.....	243
STANDARD 11 – Konzultace	244
STANDARD 12 – Podporování rozvoje a zdraví.....	245
STANDARD 13- Podporování vzdělávání se	246
STANDARD 14 – Příprava na dospělost.....	246
5 Nábor, prověřování, řízení, podporování a zaškolování pracovníků a pěstounů	247
STANDARD 15 – Způsobilost pro práci s dětmi	247
STANDARD 16 – Organizace a řízení personálu.....	248
STANDARD 17 – Dostatek personálu/pěstounů s potřebnými dovednostmi a zkušenostmi.....	250
STANDARD 18 – Spravedlivý a atraktivní zaměstnavatel	251
STANDARD 19 – Vzdělávání.....	252
STANDARD 20 – Odpovědnost a podpora	252
STANDARD 21 – Řízení a podporování pěstounů	253
STANDARD 22 – Podpora a kontrola pěstounů	253

STANDARD 23 – Vzdělávání pěstounů.....	255
6 Záznamy	255
STANDARD 24 – Záznamy případů dětí.....	255
STANDARD 25 – Administrativní záznamy	256
7 Vhodnost prostor k poskytování pěstounských služeb.....	258
STANDARD 26 – Prostory.....	258
8 Finanční požadavky	258
STANDARD 27 – Finanční životaschopnost.....	258
STANDARD 28 – Finanční procesy	259
STANDARD 29 – Platby pěstounům.....	259
9 Osoby odpovědné za výběr pěstounů	260
STANDARD 30.....	260
10 Krátkodobá umístění.....	261
STANDARD 31	261
11 Rodina a přátelé jako pečující osoby	261
STANDARD 32.....	261
12 Registrace poskytovatelů pěstounských služeb.....	262
13 Kontrola poskytovatelů pěstounských služeb.....	262

1 Vymezení účelu

VÝSLEDEK

Poskytovatel péstounských služeb má jasně vymezeny cíle své práce a zajišťuje jejich plnění.

STANDARD 1 - Vymezení účelu

1.1 Poskytovatel péstounských služeb má jasně vymezeny cíle své práce a přesně definováno, jaké vybavení má k dispozici a jaké služby nabízí.

1.2 V prohlášení o vymezení účelu je přesně popsáno, jaké služby jsou poskytovány dětem, které poskytovatel umístil do péstounské péče. Poskytuje-li zařízení vzdělávací a zdravotnické služby včetně terapeutických služeb, jsou také tyto služby v prohlášení zmíněny.

1.3 Poskytovatel péstounských služeb má prohlášení o vymezení účelu svého fungování, které formálně schvaluje, přehodnocuje, aktualizuje a v případě potřeby upravuje nejméně jednou ročně.

1.4 V prohlášení jsou uvedeny podrobnosti o poskytovateli péstounských služeb týkající se:

- jeho statutu a stanov,
- jeho řídicí struktury,
- služeb, které poskytuje,
- jeho cílů, zásad a standardů vztahujících se na péči o děti,
- počtu jeho pracovníků, jejich kvalifikace a zkušeností,
- počtu péstounů,
- počtu dětí umístěných do péstounských rodin,
- počtu stížností a jejich řešení,
- postupů a procesů souvisejících s náborem, schvalováním, vzděláváním, podporováním a hodnocením péstounů.

1.5 Dětský průvodce péstounskými službami je vhodný pro všechny děti, které poskytovatel umístil do péstounské péče, obsahuje přehled toho, co je poskytovatel schopen dětem nabídnout, je předáván všem péstounům a dětem a je poskytován v okamžiku, kdy jsou umístěny do péstounské rodiny. (V případě potřeby je průvodce vytištěn v různých formátech, aby vyhovoval potřebám různých skupin dětí.) Dětský průvodce obsahuje informace o tom, jak se může dítě spojit s osobami, které mohou hájit jeho zájmy, a jakým způsobem podávat stížnosti.

1.6 Zásady a postoje obsažené v prohlášení o vymezení účelu se jasně odrážejí v pravidlech a postupech poskytovatele pěstounských služeb a ve všech písemných pokynech pro jeho pracovníky a pěstouny.

2 Způsobilost k poskytování či řízení pěstounských služeb

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounských služeb je zřizován a řízen osobami s příslušnými dovednostmi a zkušenostmi, které jsou schopny řídit jej efektivně, a osobami, které se hodí pro práci s dětmi.

STANDARD 2 – Dovednosti důležité k poskytování služeb nebo jejich řízení

2.1 Osoby zapojené do poskytování pěstounských služeb a do jejich řízení mají potřebné podnikatelské a řídicí dovednosti a schopnosti a nepostrádají finanční znalosti a zkušenosti nutné k efektivnímu řízení práce. Mají rovněž potřebné vědomosti a zkušenosti týkající se péče o děti a pěstounství, aby mohly svou práci vykonávat profesionálním způsobem.

2.2 Manažer:

- má odbornou kvalifikaci potřebnou pro práci s dětmi,
- nebo bude mít do tří let kvalifikaci potřebnou pro práci s dětmi
- v posledních pěti letech získal nejméně dva roky zkušenosti z práce s dětmi a má nejméně jeden rok zkušeností s prací na manažerské pozici.

2.3 Co se týče manažerské kvalifikace, během přechodného období projdou osoby obsazené do řídicí funkce, které nemají potřebnou kvalifikaci, adekvátním manažerským vzděláním, a to do šesti měsíců od svého jmenování.

2.4 Manažer řídí pracovníky a provoz poskytovatele pěstounských služeb efektivním způsobem, a dosahuje tak toho, že poskytovatel je díky organizaci a řízení svého fungování a díky náležitému personálnímu obsazení schopen poskytovat nejlepší možnou péči o děti.

STANDARD 3 – Způsobilost poskytovat služby nebo je řídit

- 3.1 Všechny osoby, které poskytují pěstounské služby nebo jejich poskytování řídí, jsou osobami způsobilými řídit organizaci zabývající se ochranou dětí a prosazováním jejich blaha.**
- 3.2 Na písemné reference navazují telefonické dotazy, jejichž prostřednictvím se tyto reference ověřují.
- 3.3 Každé tři roky se kontroluje výpis z rejstříku trestů, případně opis rejstříku trestů.
- 3.4 Jsou vedeny záznamy o kontrolách, prověrkách a referencích, které byly získány, a o jejich výsledcích či řešeních.

3 Řízení poskytování pěstounských služeb

VÝSLEDEK

Poskytovatel pěstounských služeb je řízen efektivně a při dodržování etických zásad, poskytuje kvalitní služby pěstounské péče a zajišťuje, aby nedocházelo k nedorozuměním a střetu rolí.

STANDARD 4 – Kontrola a řízení

- 4.1 Jsou zavedeny přesně vymezené postupy pro kontrolu a řízení činnosti poskytovatele pěstounských služeb a pro zajištění kvalitní práce.**
- 4.2 Vedoucí pracovníci a zaměstnanci poskytovatele mají přesně stanovené role a náležitě zavedené postupy komunikace a sledování plnění úkolů mezi manažery, pracovníky a pěstouny.
- 4.3 Poskytovatel má zavedeny řádné finanční postupy a má k dispozici kontrolní proceduru, která mu umožňuje tyto finanční postupy aktualizovat.
- 4.4 Jakýmkoliv osobám, které o to požádají jsou poskytovány potřebné informace, k nimž patří:
- údaje o ceně za každou nabízenou službu,
 - přehled částek vyplacených pěstounům,
 - položkový přehled částek hrazených za širší služby, ke kterým se může řadit vzdělávání a lékařská péče.
- 4.5 Poskytovatel pěstounských služeb informuje pěstouny, vedoucí pracovníky a zaměstnance o jejich povinnosti oznámit veškeré případné střety zájmů.

STANDARD 5 – Účinné a účelné řízení

5.1 Poskytovatel péčovských služeb je řízen účinným a účelným způsobem.

- 5.2 Manažer má jasný popis práce s přesně vymezenými povinnostmi a nevykonává podobnou funkci v žádné jiné organizaci.
- 5.3 Míra odpovědnosti manažera a míra, v jaké pověřuje jiné pracovníky plněním úkolů, je spolu s odpovědností jednotlivých osob a se vztahy nadřízenosti a podřízenosti přesně vymezena.
- 5.4 Jsou přesně stanoveny a do užívání zavedeny postupy určování osoby, která manažera zastupuje v případě jeho nepřítomnosti.

4 Zabezpečování a prosazování blaha dětí a mladých lidí

VÝSLEDEK

Poskytovatel péčovských služeb prosazuje a chrání fyzickou, duševní a emocionální spokojenost dětí a mladých lidí.

STANDARD 6 – Zajištění vhodných péčovců

6.1 Poskytovatel péčovských služeb má k dispozici péčovce, kteří jsou schopni vytvořit bezpečné a zdravé prostředí vhodné k poskytování péče.

- 6.2 Domácnost péčovců může nabídnout pohodlí všem, kdo v ní žijí. Jednou ročně je v domácnosti provedena kontrola k ověření toho, zda jsou naplňovány potřeby dětí umístěných do péčovské péče.
- 6.3 V domě či bytě péčovců je teplo, dům/byt je náležitě zařízen, vybaven a vyzdoben a je udržován v odpovídající čistotě a pořádku.
- 6.4 Každé dítě umístěné do péčovské péče má svou vlastní postel a uspořádání domácnosti odráží potřebu dítěte spojenou se soukromím a s vlastním prostorem i veškeré případné další specifické potřeby vyplývající z postižení dítěte.
- 6.5 Jestliže bylo dítě zneužíváno nebo samo zneužilo jiné dítě, jsou před přijetím jakéhokoli rozhodnutí o tom, zda může toto dítě spát v pokoji s jinými dětmi, vyhodnoceny potřeby dítěte a potřeby všech dalších dětí žijících v domě či bytě péčovců. Výsledek takového vyhodnocení je zaznamenán písemně.
- 6.6 V domě či bytě a jeho bezprostředním okolí nehrozí rizika, jež je možné odstranit, která by dítě vystavila nebezpečí ublížení si nebo vzniku újmy, a v domě či bytě a jeho bezprostředním okolí jsou bezpečnostní zábrany a vybavení odpovídající věku dítěte, stupni jeho rozvoje a úrovni jeho schopností.

- 6.7 Příprava a vzdělávání pěstouna zahrnovaly i otázky spojené se zdravím a bezpečím a pěstounovi byly předány písemné pokyny týkající se jeho povinností v těchto dvou oblastech.
- 6.8 V případech, kdy má pěstoun zajišťovat přepravu dítěte, se poskytovatel pěstounských služeb ujistil, že tato přeprava je bezpečná a odpovídá potřebám dítěte.
- 6.9 Pěstouni jsou srozuměni s tím, že v rámci kontrolního procesu panelu k nim mohou jeho členové přijít na návštěvu nebo s nimi vést rozhovor.

STANDARD 7 – Vážení si různorodosti

7.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby byly dětem a mladým lidem a jejich rodinám poskytovány pěstounské služby, které si cení různorodosti a prosazují rovnost.

- 7.2 Každé dítě a jeho rodina mají přístup ke službám pěstounské péče, které chápou potřeby dítěte spojené s jeho pohlavím, náboženským vyznáním, etnickým původem, jazykem, kulturou, postižením a sexuální orientací a věnují jim náležitou pozornost. Je-li nutné dítě v naléhavé situaci narychlo umístit do pěstounské péče, a není-li k dispozici žádný pěstoun, který by vyhovoval z pohledu potřeb zmíněných výše, jsou podniknuty kroky k tomu, aby bylo do šesti týdnů nalezeno řešení splňující výše popsané požadavky.
- 7.3 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby pěstouni a sociální pracovníci v zájmu posílení sebedůvěry dítěte a uvědomění si vlastní hodnoty navzájem spolupracovali. Pěstouni a sociální pracovníci byli proškoleni i v této oblasti.
- 7.4 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby jeho pěstouni poskytovali péči, která respektuje a hájí etnický původ, náboženské vyznání a kulturní a jazykové zázemí každého dítěte. Příprava a vzdělávání pěstounů zahrnuje i tuto oblast.
- 7.5 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby jeho pěstouni podporovali a motivovali každé dítě k tomu, aby rozvíjelo své dovednosti, jež mu pomohou vypořádat se s veškerými formami diskriminace. Příprava a vzdělávání pěstounů zahrnuje i tuto oblast.
- 7.6 Každému dítěti s postižením jsou poskytovány specifické služby a podpora, která mu pomáhá v maximální míře rozvíjet a využívat svůj potenciál, vést co možná nejvíce plnohodnotný život včetně potřebného vybavení a zařízení a včetně úprav domu či bytu pěstouna a jeho automobilu, je-li to nutné a vhodné .
- 7.7 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby jeho pěstouni zajistili všem dětem rovný přístup k příležitostem rozvíjet svá nadání a věnovat se svým zájmům a koníčkům a aby podporovali každé dítě ve využívání takových příležitostí. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v informacích, které jsou předány pěstounům. Postiženým dětem jsou poskytovány služby a podpora, které jim umožňují přístup k co nejširší škále činností, kterým se mohou věnovat.

STANDARD 8 – Výběr pěstouna vhodného pro konkrétní dítě

- 8.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby pro každé dítě, které je umístováno do pěstounské péče, byl pečlivě vybrán pěstoun, jenž je schopen naplňovat jeho zjištěné potřeby.**
- 8.2 Při výběru vhodných pěstounů pro děti přihlížejí odpovědné úřady k Individuálnímu plánu péče dítěte a k aktuálním písemným hodnocením dítěte, jeho rodiny a pečujících osob.
- 8.3 Vhodného výběru pěstounů je dosahováno pomocí sdílení informací a posuzování důležitých skutečností, do čehož jsou zapojeni všichni relevantní odborníci, dítě a jeho rodina a potenciální pěstouni, jejich rodiny a další děti, které mají tito pěstouni ve své péči.
- 8.4 Písemné smlouvy o umístění dítěte do pěstounské péče obsahují konkrétní odkazy na skutečnosti ovlivňující výběr pěstouna, které byly vzaty v potaz při domlouvání umístění dítěte, a popisují oblasti, v nichž pěstouni potřebují další podporu, aby tak byly odstraněny případné nedostatky ve vhodnosti pěstouna pro dané dítě.
- 8.5 Rozhodnutí o umístění dítěte do pěstounské péče berou v potaz zjištěné potřeby dítěte související s jeho rasou, etnickým původem, náboženstvím a s jeho kulturním a jazykovým zázemím a při výběru nejvhodnější pěstounské rodiny se snaží o to, aby tato rodina svým etnickým původem, rasou, náboženstvím a svým kulturním a jazykovým zázemím co nejvíce vyhovovala danému dítěti.
- 8.6 Je-li dítě umístováno do pěstounské rodiny jiného rasového původu nebo ze zcela odlišné komunity, zajistí odpovědný úřad pro pěstounskou rodinu další školení, podporu a informace, aby tak bylo zaručeno, že bude dítěti poskytována nejlepší možná péče a bude mu umožněno rozvíjení pozitivního vnímání jeho vlastního dědictví.
- 8.7 Je-li to možné, má dítě příležitost seznamovat se po určité období s navrženým pěstounem, aby bylo na základě vlastní zkušenosti schopno vyjádřit svůj názor na umístění do péče tohoto pěstouna a mohlo se před svým nastěhováním sblížit s pěstounem, jeho rodinou a dalšími dětmi umístěnými do pěstounovy péče, s domem či bytem, s jeho okolím a případně se zvířaty žijícími v domácnosti. Informace poskytované pěstounům vysvětlují, že tento přístup je uplatňován vždy, když je to možné.

STANDARD 9 – Ochrana před zneužíváním a zanedbáváním

- 9.1 Poskytovatel pěstounských služeb chrání každé dítě před veškerými formami zneužívání, zanedbávání, vykořisťování a strádání.**

- 9.2 Vzdělávání pěstounů zahrnuje proškolení v poskytování péče dítěti, které bylo zneužito, v poskytování bezpečné péče, ve vyrovnávání se s různými typy chování, v rozpoznávání signálů upozorňujících na zneužití a v podporování dítěte v procesu sebeuvědomování.
- 9.3 Každému pěstounovi jsou předány pokyny k zajištění poskytování bezpečné péče, které vycházejí z písemných pravidel pro tuto oblast, a tyto pokyny jsou probrány s pěstounem a všemi dalšími osobami žijícími v jeho domácnosti. Pokyny jsou projednány také se sociálním pracovníkem dítěte a jsou jasně a srozumitelně dítěti vysvětleny.
- 9.4 Poskytovatel pěstounských služeb vysvětlí jasně pěstounům, že tělesné trestání je nepřípustné a že k tomuto typu trestů patří pohlavkování a fackování, třesení a všechny další ponižující formy zacházení nebo trestání. Tyto skutečnosti jsou jasně uvedeny v písemných informacích předávaných pěstounům.
- 9.5 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedeny řídicí systémy sloužící ke shromažďování a vyhodnocování informací o okolnostech, počtu a výsledku či řešení všech nahlášených podezření na zanedbávání nebo zneužívání dítěte, které je umístěno do pěstounské péče. Tyto informace jsou pravidelně kontrolovány a vyhodnocovány.
- 9.6 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby byli pěstouni informováni o případné citlivosti a zranitelnosti dětí, o které se starají, a jejich náchylnosti k tomu, aby byly předmětem šikany, a má zavedeny postupy k rozpoznání, zaznamenání a vyřešení všech případů šikany a k poskytnutí pomoci pěstounům při vyrovnávání se s nimi.
- 9.7 Každému pěstounovi jsou předány úplné informace o dítěti svěřeném do jeho péče a o jeho rodině, aby byl schopen chránit svěřené dítě, své vlastní děti, další děti, za které nese odpovědnost, i sebe sama.
- 9.8 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby měl pěstoun k dispozici přesné písemné pokyny jak postupovat, když se dítě, jež mu bylo svěřeno do péče, ztratí.

STANDARD 10 – Podporování kontaktů

- 10.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby každé dítě, které bylo umístěno do pěstounské péče, bylo podporováno v navazování a rozvíjení rodinných kontaktů a přátelských vztahů vymezených v jeho plánu péče, případně ve smlouvě o umístění dítěte do pěstounské péče.**
- 10.2 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedeny přesné procedury, které vymezují, jakým způsobem mají být navrženy, uplatňovány, sledovány a přehodnocovány vhodné postupy navazování a rozvíjení kontaktů pro každé dítě svěřené do pěstounské péče.
- 10.3 Poskytovatel pěstounských služeb posuzuje při hledání a navrhování vhodného pěstouna potřebu kontaktů, jakou dítě má, a výhody, které mohou vhodné kontakty dítěti přinést. Pozornost je věnována podpoře navazování kontaktů v případech, kdy je dítě umístěno do péče mimo region, na který je zvyklé.

- 10.4 Při určování postupů v oblasti navazování kontaktů se přihlíží k názorům dítěte.
- 10.5 Při hodnocení a vzdělávání pěstounů zdůrazňuje poskytovatel pěstounských služeb význam pomoci, kterou pěstouni poskytují dítěti při udržování vhodných kontaktů, a věnuje pozornost dovednostem potřebným k podpoře a usnadňování navazování těchto kontaktů.
- 10.6 S výjimkou případů, kdy existuje pravomocné soudní rozhodnutí o zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti, se poskytovatel pěstounských služeb ujistí, že kontakt bude uskutečněn až poté, co sociální pracovník dítěte zhodnotí rizika a provede potřebná opatření pro dohled nad průběhem kontaktu.
- 10.7 Poskytovatel pěstounských služeb pomáhá pěstounům při řešení veškerých případných obtíží spojených s kontakty. Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby role pěstouna při podporování ujednání o kontaktech, včetně všech případných ujednání a dohod týkajících se dohledu nad průběhem kontaktu, byla ve smlouvě o umístění dítěte do pěstounské péče přesně vymezena.
- 10.8 Pěstounům je poskytována finanční podpora na dopravu a na pokrytí dalších nákladů souvisejících se zajištěním toho, že ke kontaktům dochází v dohodnutých intervalech a na nejvhodnějším místě.
- 10.9 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby pěstouni vedli záznamy o ujednáních týkajících se kontaktů a o dopadu, jaký podle nich kontakty na dítě mají. Tyto informace jsou následně předávány jako zpětná vazba sociálnímu pracovníkovi dítěte.

STANDARD 11 – Konzultace

- 11.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby ve spojitosti s veškerými záležitostmi, které by mohly mít dopad na každodenní život dítěte a jeho rodiny a na jejich budoucnost, byly zjišťovány názory dítěte, členů jeho rodiny a dalších osob, které jsou pro dítě důležité.**
- 11.2 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby všichni pěstouni chápali, jak je důležité naslouchat názorům dětí, které byly svěřeny do jejich péče, aby byli proškoleni ve schopnosti naslouchat názorům dětí a reagovat na ně, a vybízí je k tomu, aby názorům dětí naslouchali.
- 11.3 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby názory dětí na veškeré záležitosti, které se jich dotýkají, včetně záležitostí spojených s každodenním životem, byly pravidelně a často zjišťovány a byla jim přikládána náležitá váha.
- 11.4 Všem dětem s komunikačními obtížemi jsou poskytovány vhodné prostředky, aby mohly vyjádřit svá přání a své pocity týkající se péče o ně a zacházení s nimi.
- 11.5 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby děti svěřené do pěstounské péče věděly, jak informovat o svých obavách nebo stížnostech, a zajišťuje, aby se dětem ve spojitosti se vznesenými stížnostmi nebo vyjádřenými obavami dostávalo náležitě zpětné vazby.

STANDARD 12 – Podporování rozvoje a zdraví

- 12.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje poskytování služeb spojených s pěstounskou péčí, které pomáhají každému dítěti žijícímu v pěstounské péči dostávat zdravou péči, jež naplňuje jejich potřeby v oblasti fyzického, emocionálního a sociálního rozvoje, pomáhají získávat informace a zapojit se do procesu vzdělávání, což musí být přiměřené jejich věku a úrovni chápání, aby se tak mohly podílet na přijímání rozhodnutí o svých zdravotních potřebách.
- 12.2 Poskytovatel pěstounských služeb je informován o lékařských službách včetně služeb specialistů, které jsou v daném místě dostupné, a k těmto skutečnostem přihlíží při hledání a navrhování vhodných pěstounů pro konkrétní dítě. Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby žádné dítě nebylo nikdy umístěno do pěstounské péče tak, že by okamžikem umístění ztratilo možnost pokračovat ve využívání specializovaných lékařských služeb, které potřebuje.
- 12.3 Před tím, než je dítě umístěno do pěstounské péče, je pěstounovi poskytnuto maximum dostupných informací o možných zdravotních potřebách dítěte a je seznámen s přesnými postupy týkajícími se souhlasu s tím, aby se dítěti dostalo určitého ošetření. Nejsou-li podrobnosti o zdravotních potřebách před umístěním dítěte k dispozici, je vyvinuto maximální úsilí, aby byly tyto informace získány a předány pěstounovi po umístění dítěte do jeho péče.
- 12.4 Pěstounovi jsou předány písemné zdravotní záznamy každého dítěte, které je svěřeno do jeho péče. Tyto záznamy jsou po dobu umístění dítěte aktualizovány a v případě přesunu dítěte jsou s ním předávány. V závislosti na věku dítěte a na úrovni jeho chápání má dítě přístup ke svým zdravotním záznamům uloženým u poskytovatele pěstounských služeb a je s nimi obeznámeno.
- 12.5 Každý pěstoun prošel základním školením o zdravotních a hygienických otázkách a kurzem první pomoci se zvláštním důrazem na prevenci a na nakažlivé nemoci.
- 12.6 Poskytovatel pěstounských služeb vysvětlil pěstounům přesně jejich roli, pokud jde o pomoc při zajišťování zdravého rozvoje všech dětí, o něž pečují. Tato role zahrnuje:
- registraci dítěte u lékaře,
 - doprovázení dítěte při všech návštěvách lékaře,
 - pomoc při zajišťování přístupu dítěte ke službám, které potřebuje,
 - věnování pozornosti zdravotním otázkám při každodenní péči o dítě, včetně stravy, osobní hygieny, prevence apod.,
 - obhajování zájmů dítěte.
- 12.7 Poskytovatel pěstounských služeb má kontakty na zdravotnická zařízení a pomáhá pěstounovi zabezpečit služby potřebné pro dítě.
- 12.8 Poskytovatel pěstounských služeb požaduje, aby mu pěstouni poskytovali informace o zdravotních potřebách dítěte pro účely plánování a hodnocení.

STANDARD 13 - Podpora vzdělávání

- 13.1 Jednou ze základních snah poskytovatele pěstounských služeb je naplňování vzdělávacích a výchovných potřeb každého dítěte, které bylo umístěno do pěstounské péče a ověřování si, že je dítě pobízeno k tomu, aby naplno uplatnilo svůj potenciál.**
- 13.2 Poskytovatel pěstounských služeb vynakládá značné úsilí, aby pomáhal svým pěstounům s naplňováním výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte.
- 13.3 Poskytovatel pěstounských služeb požaduje, aby se pěstouni podíleli na posuzování výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte a pokroku, který dítě v této oblasti učinilo, pro účely plánování a hodnocení. Poskytovatel pěstounských služeb pomáhá pěstounům zapojit se do přípravy osobního vzdělávacího plánu.
- 13.4 Ve smlouvě o umístění dítěte do pěstounské péče je přesně vymezena role pěstouna při kontaktu se školou (např. dny otevřených dveří, rodičovské schůzky, individuální konzultace s učiteli) v souladu s plánem péče, i ve spolupráci s rodičem dítěte, je-li to možné.
- 13.5 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby jeho pěstouni vytvářeli prostředí, v němž je ceněno vzdělání a učení se, aby očekávali od dětí, o něž pečují, pravidelnou školní docházku, aby dítě vybízeli k psaní domácích úkolů a poskytovali mu finanční a další podporu, aby se mohlo účastnit školních výletů a mimoškolních aktivit.
- 13.6 Poskytovatel pěstounských služeb má k dispozici informační systémy k doložení školních výkonů, jaké podávají děti a mladí lidé, kterým poskytuje pěstounské služby, a k doložení počtu dětí či mladých lidí, kteří byli ze školy vyloučeni.
- 13.7 Poskytovatel pěstounských služeb jasně vyjadřuje svá očekávání (ve vztahu ke školním povinnostem), která má vůči svým pěstounům a opatřením, jež budou přijata, pokud některé z dětí, které mají pěstouni ve své péči, nebude chodit do školy. K těmto opatřením se řadí různorodé činnosti vykonávané v době vyučování.
- 13.8 Ve smlouvě o umístění dítěte do pěstounské péče je stanovena finanční odpovědnost za veškeré náklady na školní docházku včetně školních výletů a pomůcek.

STANDARD 14 – Příprava na dospělost

- 14.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby jím poskytované pěstounské služby pomáhaly rozvíjet dovednosti, schopnosti a vědomosti potřebné pro samostatný dospělý život.**
- 14.2 Poskytovatel pěstounských služeb má přesně popsaná písemná očekávání, která má ve vztahu k pěstounům ve spojitosti s přípravou dětí a mladých lidí na samostatný nebo částečně samostatný život.

- 14.3 Pěstounům se dostává podpory a proškolení, aby byli schopni mladé lidi efektivně podpořit a nasměrovat při jejich přechodu do samostatného nebo částečně samostatného života.
- 14.4 Poskytovatel péstounských služeb zajišťuje, aby pěstouni chápali, že musejí vytvářet pro všechny děti, které mají ve své péči, příležitosti k osvojování si schopností nutných k samostatnému životu a musí zajistit, aby tyto příležitosti odpovídaly věku a úrovni rozvoje dětí.
- 14.5 Poskytovatel péstounských služeb zajišťuje, aby s každou dívkou či chlapcem, kteří se připravují na samostatný nebo částečně samostatný život, byla prodiskutována jejich budoucnost a aby byli pobízeni k aktivnímu zapojení se do procesu rozhodování a realizování plánu další cesty.

5 Nábor, prověřování, řízení, podporování a zaškolování pracovníků a pěstounů

VÝSLEDEK

Osoby, které pracují u poskytovatele péstounských služeb nebo pro něj, jsou osobami způsobilými pro práci s dětmi a mládeží. Tyto osoby jsou řízeny, proškoleny a podporovány tak, aby byly zaručeny ty nejlepší možné služby pro děti v péstounské péči. Počet pracovníků poskytovatele a jeho pěstounů a rozpětí jejich kvalifikace a škála jejich zkušeností jsou dostatečné k plnění účelu a funkce organizace.

STANDARD 15 – Způsobilost pro práci s dětmi

- 15.1 Všechny osoby, které pracují u poskytovatele péstounských služeb nebo pro něj, jsou osobami způsobilými pro práci s dětmi a mládeží a schopnými chránit jejich zájmy a prosazovat jejich blaho.**
- 15.2 Poskytovatel péstounských služeb má vypracovány přesné písemné postupy týkající se nábora a výběru pracovníků, které vycházejí z osvědčených postupů v oblasti ochrany dětí a mládeže. Všichni pracovníci odpovídající za nábor a výběr zaměstnanců jsou s těmito postupy obeznámeni, chápou je a používají.
- 15.3 Všechny osoby pracující u poskytovatele péstounských služeb absolvují během výběrového řízení pohovory a jejich reference jsou zkontrolovány, aby bylo možné posoudit jejich vhodnost. Během výběrového řízení je využito telefonické dotazování a získávání písemných referencí.
- 15.4 Jsou vedeny záznamy o kontrolách a referencích, které byly získány, a o jejich výsledcích. Každé tři roky se kontroluje výpis z rejstříku trestů, případně opis rejstříku trestů.

- 15.5 Všichni sociální pracovníci mají odpovídající kvalifikaci nebo v současné době získávají vhodnou odbornou kvalifikaci pro práci s dětmi a mládeží, s jejich rodinami a pěstouny a mají podrobný přehled o pěstounské péči. Mají potřebné znalosti a dovednosti, k nimž patří:
- obeznámenost se zákony, které se týkají pěstounské péče, péče o děti a sociálně-právní ochrany dětí, s pokyny a požadavky uvedenými v těchto zákonech, s aktuálně platnými pravidly a postupy,
 - znalosti o růstu a rozvoji dětí a schopnost komunikovat s dětmi a mladými lidmi,
 - uvědomování si významu postupu podávání stížností,
 - schopnost prosazovat rovnost, různorodost a práva jednotlivců a skupin,
 - znalost rolí, které hrají další organizace, zejména v oblasti zdravotní péče a vzdělávání, sociálních služeb a sociálně-právní ochrany dětí.
- 15.6 Všichni sociální pracovníci zapojení do hodnocení a schvalování pěstounů jsou kvalifikovanými sociálními pracovníky se zkušenostmi z oblasti pěstounství a náhradní rodinné péče, kteří byli proškoleni v hodnocení pěstounů. Studenti a další osoby, které nesplňují tyto požadavky, provádějí hodnocení a schvalování za dohledu kvalifikované osoby, která přebírá za prováděná hodnocení a schvalování odpovědnost.
- 15.7 Všichni vychovatelé, psychologové, terapeuti a další odborníci mají odborné vzdělání a jsou náležitě proškoleni k práci s dětmi a mládeží, s jejich rodinami a pěstouny a mají podrobný přehled o pěstounské péči.
- 15.8 Pokud plní úkoly v rámci sociální práce osoby bez příslušné kvalifikace, činí tak pod přímým dohledem kvalifikovaných sociálních pracovníků, kteří za jejich práci zodpovídají.

STANDARD 16 – Organizace a řízení personálu

- 16.1 Personál je organizován a řízen způsobem, který zaručuje účinné a účelné poskytování pěstounských služeb.
- 16.2 Poskytovatel pěstounských služeb má podrobně propracovanou strukturu řízení s přesně určenými vztahy podřízenosti a jasně danými odpovědnostmi.
- 16.3 Personál je řízen a kontrolován osobami, které mají náležité dovednosti a příslušnou kvalifikaci.
- 16.4 Míra pověřování personálu manažerskými úkoly a míra odpovědnosti jsou přesně vymezeny a odpovídají dovednostem, kvalifikaci a zkušenostem příslušného personálu.
- 16.5 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedeny systémy kurčování, sledování a stanovování priorit pracovní náplně a přiděluje úkoly vhodným pracovníkům.

- 16.6 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedeny struktury a systémy k zajištění toho, že hodnocení, schvalování a kontrolování pěstounů je řízeno a realizováno efektivně.
- 16.7 Supervizi a konzultace pro sociální pracovníky zajišťují osoby s příslušnou kvalifikací a potřebnými zkušenostmi.
- 16.8 Personál a pěstouni absolvují pravidelná školení a průběžně pracují na rozvíjení svých odborných znalostí a dovedností. Pěstouni si vedou záznamy o absolvovaných školeních ve svých vzdělávacích plánech.
- 16.9 Poskytovatel pěstounských služeb má odpovídající administrativní zázemí, kancelářské vybavení a infrastrukturu, což umožňuje pracovníkům odpovědným za nábor, hodnocení, podporování a proškolení pěstounů a za jejich podporu a kontrolu plnit své povinnosti účinně a účelně.
- 16.10 Poskytovatel pěstounských služeb má k dispozici náležitou administrativní podporu.
- 16.11 Administrativní procedury umožňují rychlé vyřizování dotazů případných pěstounů a všech nových žádostí o poskytnutí služeb.
- 16.12 Pracovníci mají přístup k široké škále informací, které jsou potřebné k zajištění úplného servisu pro děti a mládež a k podpoře pěstounů. Patří sem informace a doporučení týkající se péče o děti, zdravotní péče, vzdělávání a dalších odborných záležitostí.
- 16.13 Všichni zaměstnanci a konzultanti mají uzavřeny náležité písemné smlouvy, mají k dispozici popis práce a znají podmínky poskytování služeb.
- 16.14 Všichni sociální pracovníci poskytovatele pěstounských služeb jsou obeznámeni s rolí sociálního pracovníka dítěte a jsou srozuměni s tím, jak mají sociální pracovníci poskytovatele pěstounských služeb efektivně spolupracovat se sociálními pracovníky dětí.
- 16.15 Personál má k dispozici kopii:
- pravidel a pracovních postupů týkajících se vyřizování stížností a disciplinárních záležitostí,
 - podrobného přehledu nabízených služeb,
 - pravidel vztahujících se k rovné příležitosti,
 - postupů z oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví.

STANDARD 17 – Dostatek personálu/pěstounů s potřebnými dovednostmi a zkušenostmi

- 17.1 Poskytovatel péstounských služeb má odpovídající počet pracovníků s dostatečnými zkušenostmi a příslušnou kvalifikací a nabírá různé typy péstounů, aby bylo možné naplňovat potřeby dětí a mladých lidí, kterým své služby poskytuje.**
- 17.2 Počet, kvalifikace a zkušenosti osob, které doplňují personál na plný úvazek, jsou dostatečné, aby bylo možné neustále plnit potřeby poskytovatele péstounských služeb, a odpovídají vymezení účelu.
- 17.3 Chybí-li potřebný personál, poskytovatel péstounských služeb má vypracovány krizové plány k vyřešení situace.
- 17.4 Personální pravidla podporují udržení si pracovníků na plný úvazek, k němuž přispívá poskytování školení, pravidelné podpora a kontrola péstounů, studijní volno, přesně určené pracovní vytížení, a udržení si péstounů prostřednictvím zajištění podpory, školení a potřebných služeb.
- 17.5 Poskytovatel péstounských služeb má vypracována pravidla a strategii pro oblast nábora péstounů, jejichž cílem je získat různé typy péstounů, aby bylo možné naplňovat potřeby dětí a mladých lidí, kterým jsou služby poskytovány.
- 17.6 Poskytovatel péstounských služeb má zaveden přesně vymezený proces pro péstouny, který definuje:
- úkoly, které mají péstouni plnit,
 - vlastnosti, schopnosti a dovednosti, které mají péstouni mít nebo které si mají osvojit,
 - standardy, jež mají být používány při hodnocení,
 - fáze výběrového řízení spolu s jejich obsahem a časovým harmonogramem,
 - informace, které mají být poskytovány zájemcům o péstounství.
- 17.7 Při hodnocení vhodnosti péstounů posuzuje poskytovatel péstounských služeb jejich vlastnosti, schopnosti a dovednosti ve vztahu k:
- výchově dětí,
 - poskytování péče dětem, které se narodily někomu jinému,
 - kontaktu mezi dětmi svěřenými do péče a jejich rodinami,
 - pomáhání dětem pochopit jejich minulost,
 - sexuálním postojům,
 - chápání záležitostí spojených se zneužíváním dětí,
 - zajištění kázně,

- schopnosti podpořit utváření vztahů a pout mezi dětmi a dospělými osobami,
- vlastní motivaci stát se pěstounem a k vlastním potřebám zájemce, které mají být naplněny prostřednictvím poskytování pěstounské péče,
- náboženství,
- rasovým/kulturním/jazykovým otázkám,
- životní úrovni a způsobu života,
- zdraví,
- vlastním zkušenostem potenciálního pěstouna s rodičovstvím a ve vztahu k rodičům potenciálního pěstouna,
- vlastním zkušenostem s postižením, případně s postoji k postižení.

STANDARD 18 – Spravedlivý a atraktivní zaměstnavatel

18.1 Poskytovatel pěstounských služeb je spravedlivým a kompetentním zaměstnavatelem s náležitými pracovně-právními postupy, který svým zaměstnancům a pěstounům poskytuje cennou podporu.

18.2 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedeny řádné pracovně-právní postupy ve vztahu ke svým pracovníkům i pěstounům.

18.3 Provázení a podpůrné služby jsou pěstounům k dispozici i po pracovní době.

18.4 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedeny řídicí systémy pro účely podpory a kontroly, hodnocení a podporování pěstounů.

18.5 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedena podrobná a obsáhlá pravidla týkající se bezpečnosti a zdraví, která platí pro pěstouny, děti a personál a pokrývají veškeré legislativní požadavky.

18.6 Poskytovatel pěstounských služeb má sjednáno pojištění obecné odpovědnosti a pojištění profesní odpovědnosti pro všechny zaměstnance a pěstouny. Tyto pojistky pokrývají náklady, které by vznikly v důsledku vznesení nároků vůči některému ze zaměstnanců či pěstounů ve spojitosti se zneužitím dítěte.

18.7 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedena pravidla a postupy informování o zjištěném porušení pravidel a požadavků, se kterými jsou seznámeni všichni pracovníci a pěstouni.

STANDARD 19 – Vzdělávání

- 19.1 K dispozici je kvalitní vzdělávací program určený k prohlubování jednotlivých dovedností a k informování personálu o aktuálním profesním a právním vývoji.
- 19.2 Poskytovatel péstounských služeb má vypracován přesný plán vzdělávání a rozvoje všech pracovníků zapojených do poskytování péstounských služeb, který zahrnuje uvedení do problematiky, rozšiřování kvalifikace a zaškolování přímo při poskytování služeb.
- 19.3 Poskytovatel péstounských služeb má zaveden proces hodnocení nebo společné kontroly, během něhož jsou zjišťovány vzdělávací potřeby všech pracovníků zapojených do poskytování péstounských služeb a všech péstounů. K dispozici jsou individuální školení, která navazují na úkoly přidělené jednotlivým osobám a jejichž výsledky jsou sledovány a využity při vyhodnocování potřeb personálu a péstounů.
- 19.4 Všichni zaměstnanci jsou průběžně informováni o změnách v legislativě nebo v pokynech, které jsou důležité pro jejich práci.
- 19.5 Efektivita školení pro zaměstnance poskytující péstounské služby je vyhodnocována a školení jsou přehodnocována a upravována nejméně jednou ročně.
- 19.6 Školení odrážejí pravidla a postupy uplatňované poskytovatelem péstounských služeb.
- 19.7 Pravidelně jsou pořádána společná školení zaměstnanců poskytujících péstounské služby a péstounů.

STANDARD 20 – Odpovědnost a podpora

- 20.1 Všichni zaměstnanci nesou náležitou odpovědnost a dostává se jim náležitá podpora.**
- 20.2 Všichni zaměstnanci mají přesně podrobně popsány své povinnosti, pravidla a postupy dodržované organizací.
- 20.3 Všichni pracovníci, kteří přicházejí do styku s péstouny, případnými budoucími péstouny a dětmi / mladými lidmi, mají zajištěnu podporu a kontrolu vykonávanou vedoucím pracovníkem a manažer příslušného oddělení vede záznamy o obsahu této podpory a kontroly a o dosaženém pokroku. Sezení týkající se podpory a kontroly se konají pravidelně a jsou předem naplánována.
- 20.4 Manažer oddělení své zaměstnance pravidelně hodnotí a tato hodnocení jsou předem naplánována.
- 20.5 Každý pracovník má možnost účastnit se pravidelných schůzí zaměstnanců a týmů.

STANDARD 21 – Řízení a podporování pěstounů

21.1 Poskytovatel pěstounských služeb má jasnou strategii spolupráce s pěstouny a jejich podporování.

21.2 Poskytovatel pěstounských služeb má jasnou strategii spolupráce s pěstouny, která je zdokumentována, a příslušné osoby jsou s ní obeznámeny. Součástí strategie:

- jsou ujednání a postupy týkající se vzdělávání a rozvoje,
- je možnost zapojit se do svépomocných skupin,
- je supervize,
- jsou podpůrné služby,
- jsou informace a doporučení,
- je asistence při využívání dalších důležitých služeb, např. zdravotnických a vzdělávacích,
- je podpora poskytovaná mimo pracovní dobu,
- je respitní péče,
- je domlouvání kontrol a hodnocení.

21.5 Role dohlížejícího sociálního pracovníka je jasná jak pracovníkovi tak pěstounům. Každý rok jsou sestavovány kontrolní a hodnotící zprávy, které mají k dispozici osoby odpovědné za výběr pěstounů.

21.6 Poskytovatel pěstounských služeb má zaveden dobrý systém komunikace mezi sociálními pracovníky poskytovatele a sociálním pracovníkem dítěte.

STANDARD 22 – Podpora a kontrola pěstounů

22.1 Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje podporu a kontrolu pro pěstouny a pomáhá jim rozvíjet jejich dovednosti.

22.2 Smlouvy o poskytování pěstounské péče zaručují, že jsou pěstouni plně obeznámeni s tím, co se od nich očekává jako od pěstounů.

22.3 Na každého schváleného pěstouna dohlíží určený sociální pracovník s náležitou kvalifikací. Každý schválený pěstoun má přístup k odpovídajícím sociálním službám a k další odborné pomoci, k informacím a doporučením, které mu umožňují poskytovat dlouhodobě vysoce kvalitní péči dítěti, které bylo umístěno do jeho péče. Dohlížející sociální pracovník zajišťuje, aby každý pěstoun, nad nímž vykonává podporu a kontrolu, byl písemně informován o veškerých standardech, pravidlech, postupech a pokynech dohodnutých s poskytovatelem pěstounských

služeb, aby tyto standardy, pravidla, postupy a pokyny akceptoval a aby s nimi byl seznámen.

- 22.4 Poskytovatel pěstounských služeb zajistí, aby smlouva o poskytování pěstounské péče uzavíraná s pěstounem obsahovala srozumitelné informace, které pěstoun potřebuje k efektivnímu plnění své role.
- 22.5 Pěstounům je předána informace, která popisuje pravidla, postupy, pokyny, právní informace a podrobnosti o pojištění. Tato informace je pravidelně aktualizována.
- 22.6 Dohlížející sociální pracovník se s pěstouny pravidelně schází. Schůzky mají vždy jasný účel a poskytují příležitost k podpoře a kontrole práce pěstounů. Složka pěstounů obsahuje záznamy z těchto schůzek. Nejméně jednou ročně je u pěstounů vykonána neohlášená návštěva.
- 22.7 Poskytovatel pěstounských služeb má pro pěstouny zaveden systém praktické pomoci, která zahrnuje:
- podporu mimo pracovní dobu,
 - rychlé úhrady,
 - pojištění,
 - podporu pěstounských sdružení,
 - v odpovídajících případech respitní péči,
 - přístup k podpurným sociálním službám.
- 22.8 Informace o postupech uplatňovaných při vyřizování stížností a prohlášení jsou snadno dostupné. Stížnosti a prohlášení jsou zaznamenávány a sledovány a výsledky či řešení jsou vyhodnocovány. Získané údaje jsou využity při dalším poskytování služeb.
- 22.9 Pracovníci poskytovatele pěstounských služeb, pěstouni, děti a mladí lidé jsou seznámeni s informacemi o postupech uplatňovaných v souvislosti s prošetřováním vznesených obvinění. V této souvislosti je pěstounům během vyšetřování poskytována nezávislá podpora.
- 22.10 Záznamy o vznesených obviněních jsou vedeny a kontrolovány a poskytovatel pěstounských služeb má zavedena přesná pravidla, která vymezují okolnosti, za nichž má být pěstoun vyřazen z evidence pěstounů.

STANDARD 23 – Vzdělávání pěstounů

- 23.1** Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby byli pěstouni proškoleni v oblasti dovedností potřebných k poskytování vysoce kvalitní péče k naplňování potřeb všech dětí nebo mladých lidí, kteří jsou svěřeni do jejich péče.
- 23.2 Úvodní školení před schválením pěstounů zahrnuje možnost seznámit se se zkušenostmi a vědomostmi stávajících pěstounů. Všichni noví pěstouni absolvují seznamovací školení.
- 23.3 Všechna školení zapadají do rámce rovných příležitostí a antidiskriminačních postupů a jsou organizována s cílem podnítit a usnadnit pěstounům účast např. tím, že se konají ve vhodnou dobu a na příhodných místech nebo že je zajištěno hlídání dětí a proplacení přiměřených výdajů.
- 23.4 Jsou-li schváleny dvě dospělé osoby žijící v jedné domácnosti jako společní pěstouni, účastní se všech školení obě tyto osoby. Před tím, než je pěstounům svěřeno dítě do péče, je každý z nich proškolen v určených klíčových oblastech. Pozornost je věnována vzdělávacím potřebám určitých skupin, např. pěstounů mužů.
- 23.5 Pěstouni mají průběžně k dispozici školení a programy samostatného rozvoje sloužící k rozvíjení jejich dovedností a odstraňování případných nedostatků.
- 23.6 Pro všechny členy domácnosti pěstouna je zajištěno náležité proškolení týkající se poskytování bezpečné péče.
- 23.7 Pomoc a podpora je připravena i pro vlastní děti pěstounů.
- 23.8 Součástí ročního hodnocení každého pěstouna je i vyhodnocení vzdělávacích a rozvojových potřeb, které jsou zdokumentovány v hodnotící zprávě.
- 23.9 Efektivita absolvovaného školení je jednou ročně vyhodnocována a prověřována.

6 Záznamy

VÝSLEDEK

V souvislosti s pěstounskými službami, jednotlivými pěstouny a dětmi umístěnými do pěstounské péče jsou vedeny veškeré náležité záznamy, které jsou přístupné.

STANDARD 24 – Záznamy případů dětí

- 24.1** Poskytovatel pěstounských služeb zajišťuje, aby u každého dítěte, které je umístěno do pěstounské péče, byly vedeny aktualizované podrobné záznamy k jeho případu, v nichž jsou podrobně popsány povaha a kvalita poskytované

péče a které pomáhají při seznamování se s životními osudy dítěte. Děti a případným dalším osobám zapojeným do péče o něj jsou zpřístupněny relevantní informace ze záznamů k jeho případu.

- 24.2 Poskytovatel péčovských služeb má zavedena písemná pravidla k zaznamenávání případů, která vymezují účel, formát a obsah složek a vysvětlují, jaké informace jsou vedeny ve složkách péčovců a jaké ve složkách dětí.
- 24.3 Poskytovatel péčovských služeb zajišťuje, aby byli péčovci obeznámeni s důvody, které vedly k umístění dítěte do péčovské péče, spolu s důvody současného umístění dítěte, se zamýšlenou délkou a účelem pobytu dítěte v náhradní péči a s podrobnostmi o právním statutu dítěte.
- 24.4 Péčovci motivují a vedou dítě k tomu, aby přijalo a pochopilo svou minulost, a to v míře a způsobem odpovídajícími věku a schopnostem dítěte, a aby u sebe mělo na památku vhodné věci. Poskytovatel péčovských služeb s touto rolí péčovce důkladně seznámí.
- 24.5 Poskytovatel péčovských služeb zajišťuje přístup péčovců ke všem důležitým informacím, které pomohou dítěti pochopit svou minulost a přijmout ji. (Jestliže od odpovědného úřadu nepřicházejí potřebné informace, ponechá si poskytovatel péčovských služeb kopii písemné žádosti o jejich poskytnutí.)
- 24.6 Péčovci jsou školeni v zaznamenávání významných událostí v životě dítěte, je mu poskytnuto potřebné vybavení k jejich zaznamenávání a je instruován, aby vedl dítě k tomu, aby si takové záznamy, včetně alb s fotografiemi, pořizovalo.
- 24.7 Poskytovatel péčovských služeb zajišťuje, aby jeho péčovci uchovávali informace bezpečným způsobem a věděli, jaké informace mají uchovávat a jaké informace mají předávat poskytovateli péčovských služeb.

STANDARD 25 – Administrativní záznamy

25.1 Administrativní záznamy poskytovatele péčovských služeb obsahují veškeré důležité informace relevantní z pohledu poskytování péčovských služeb a požadované příslušnými předpisy.

25.2 Samostatné záznamy jsou vedeny v souvislosti s:

- pracovníky poskytovatele péčovských služeb, a to se zaměstnanci i konzultanty,
- péčovce,
- dětmi,
- stížnostmi,
- vznesenými obviněními.

- 25.3 Poskytovatel pěstounských služeb má zaveden systém ke kontrole kvality a náležitosti záznamů a v případě potřeby jsou přijímána nápravná opatření.
- 25.4 Důvěrné záznamy jsou bezpečně uloženy a přístup k nim se řídí přesnými pravidly.
- 25.5 Záznamy jsou pořizovány ve formátu, v jakém je možné je okamžitě předat jiné osobě či subjektu, pokud je dítě umístěno jinde nebo se o něj poskytovatel pěstounských služeb přestane starat nebo jestliže jsou požadovány reference o pracovníkovi poskytovatele pěstounských služeb nebo o pěstounovi.
- 25.6 O každém dítěti, o kterém vede organizace záznam, a o každém pěstounovi, na něhož se organizace obrátila nebo kterého zaregistrovala, existuje trvalý soukromý a bezpečně vedený záznam. Tento záznam smí vidět dítě a jeho rodiče nebo pěstouni, a to za splnění zákonných požadavků na ochranu údajů.
- 25.7 Poskytovatel pěstounských služeb má pro své pracovníky vypracována písemná pravidla a procesní pokyny související s vedením a archivováním složek k jednotlivým případům. Tato pravidla a pokyny zajišťují, že pěstouni, děti svěřené do péče a jejich rodiče jsou seznámeni s povahou vedených záznamů a se způsobem, jak si k nim zajistit přístup.
- 25.8 Poskytovatel pěstounských služeb má zavedenu proceduru k ukládání a správě důvěrných informací, o níž jsou informovány osoby odpovědné za výběr pěstounů, pracovníci poskytovatele a specializovaní poradci.
- 25.9 Text v záznamech je čitelný, srozumitelný, bez negativních emocionálně zabarvených poznámek a v záznamech se rozlišuje mezi fakty, názory a informacemi od třetích stran.
- 25.10 Jsou vedeny záznamy o kontrolách a referencích, které byly získány, a o jejich výsledcích či řešeních.
- 25.11 Děti a pěstouni jsou vedeni k tomu, aby nahlíželi do svých záznamů, doplňovali je a vznášeli připomínky a zaznamenávali své osobní názory a postoje včetně námitek či nesouhlasu.
- 25.12 Poskytovatel pěstounských služeb má zaveden systém k vedení záznamů o vznesených obviněních a stížnostech a k jejich vyřizování důvěrným a bezpečným způsobem. Údaje o stížnostech a obviněních jsou přesně zaznamenány v příslušných složkách pracovníků, pěstounů a dětí, včetně podrobností o šetření, učiněných závěrech a přijatých opatřeních. Dále jsou vedeny samostatné záznamy, v nichž jsou shrnuty údaje o obviněních a stížnostech.

7 Vhodnost prostor k poskytování péstounských služeb

VÝSLEDEK

Prostory využívané poskytovatelem péstounských služeb jsou pro jeho účely vhodné.

STANDARD 26 – Prostory

- 26.1 Prostory využívané poskytovatelem péstounských služeb jsou pro jeho účely vhodné.**
- 26.2 Pracovníci poskytovatele péstounských služeb a další osoby s oprávněným zájmem mají během běžné pracovní doby přístup do určených kancelářských prostor.
- 26.3 Poskytovatel péstounských služeb má efektivní a spolehlivé administrativní systémy včetně systémů IT a komunikačních systémů. V prostorách je:
- vybavení k bezpečnému ukládání záznamů v uzamykatelné místnosti,
 - možné přijmout náležitá opatření k zajištění bezpečnosti systémů IT,
 - instalován vhodný bezpečnostní systém.
- 26.4 Prostory nabízejí náležitě vybavené a uspořádané prostředí pro práci zaměstnanců.
- 26.5 Prostory a jejich vybavení jsou náležitě pojištěny (případně jsou navrženy jiné metody rychlého nahrazení ztracených věcí).

8 Finanční požadavky

VÝSLEDEK

Poskytovatel péstounské péče nabízející péstounské služby je finančně životaschopný a platby péstounům jsou prováděny řádně a včas.

STANDARD 27 – Finanční životaschopnost

- 27.1 Poskytovatel péstounské péče se stará o to, aby byla neustále finančně životaschopná, a má dostatečné finanční zdroje k plnění svých závazků.**
- 27.2 Poskytovatel péstounské péče má zavedeny postupy k vypořádání se s obtížemi v době finanční krize.

- 27.3 Poskytovatel pěstounské péče dodržuje předpisy a pokyny platné pro podnikatele. K povinnostem, které plní, patří odvody daně z příjmů a DPH a příspěvků na sociální a zdravotní pojištění.

STANDARD 28 – Finanční procesy

- 28.1 Finanční procesy a systémy poskytovatele pěstounských služeb jsou řádně provozovány a používány v souladu s náležitými a spolehlivými účetními standardy a postupy.**
- 28.2 Poskytovatel pěstounských služeb má přesně zdokumentována finanční ujednání a postupy pro účely řízení a kontroly svých finančních záležitostí a pravomocí.
- 28.3 Poskytovatel pěstounských služeb má vypracován písemný soubor zásad a standardů platných pro finanční řízení organizace a s těmito zásadami a standardy jsou seznámeni manažeři a účetní organizace.
- 28.4 Poskytovatel pěstounských služeb má vypracován písemný soubor zásad, které popisují finanční postupy a povinnosti, které má dodržovat a plnit veškerý personál, všichni konzultanti, odborníci, ředitelé, členové správní rady a všichni manažeři.
- 28.5 Účetnictví poskytovatele pěstounských služeb je řádně vedeno a podrobováno náležité kontrole ze strany kvalifikovaného účetního.

STANDARD 29 – Platby pěstounům

- 29.1 Každý pěstoun dostává sjednanou dávku a jsou mu propláceny dohodnuté výdaje. Tato dávka a tyto proplácené výdaje pokrývají veškeré náklady na péči o všechny děti nebo mladé lidi, kteří jsou pěstounovi svěřeni do péče. Platby jsou hrazeny řádně v dohodnutých termínech. Dávky a poplatky jsou jednou ročně přehodnocovány.**
- 29.2 Na dávky vyplácené pěstounům se vztahují písemná pravidla. Tato pravidla jsou spolu s aktuální výší dávek zveřejněna a jednou ročně jsou tyto údaje předávány všem pěstounům. Pěstounům jsou poskytovány přesné informace o vyplácených dávkách a proplácených výdajích a o způsobu, jak je získat ještě před umístěním dítěte do jejich péče.

9 Osoby odpovědné za výběr pěstounů

VÝSLEDEK

Týmy osob odpovědných za výběr pěstounů jsou organizovány efektivně a účelně, aby bylo zajištěno, že o schvalování pěstounů jsou přijímána kvalitní rozhodnutí v souladu s prvořadou snahou, kterou je prosazování a hájení blaha dětí svěřených do pěstounské péče.

STANDARD 30

- 30.1 Týmy osob odpovědných za výběr pěstounů mají přesná písemná pravidla a postupy týkající se výkonu jejich funkce, které dodržují v praxi.**
- 30.2 Tyto písemné postupy pokrývají proces rozhodování, při němž členové týmu nedosáhnou shody.
- 30.3 Jsou vymezeny požadavky na vhodnost členů týmu osob odpovědných za výběr pěstounů včetně kontrol záznamů v rejstříku trestů. Žádný z členů týmu nesmí zahájit svou práci před tím, než jsou úspěšně dokončeny všechny kontroly a prověrky.
- 30.4 Týmy osob odpovědných za výběr pěstounů mají v případě potřeby možnost přístupu k lékařské expertize.
- 30.5 Týmy osob odpovědných za výběr pěstounů zajišťují kvalitu hodnotícího procesu – jejich úkolem je zejména sledovat a kontrolovat práci hodnotitelů, poskytovat zpětnou vazbu, identifikovat problémy a zajistit uplatňování jednotného přístupu k hodnocení, zaručit, že hodnocení bude probíhat čestně a spravedlivě vůči všem zájemcům o pěstounskou péči, a zajistit, aby bylo provedeno řádně a důsledně.
- 30.6 Týmům osob odpovědných za výběr pěstounů jsou poskytovány manažerské informace o výsledcích ročního hodnocení pěstounů.
- 30.7 Týmy osob odpovědných za výběr pěstounů fungující na místním úřadě sledují, jaké typy pěstounů má úřad k dispozici s ohledem na potřeby dětí.
- 30.8 Členy týmů jsou, je-li to možné, odborníci na výchovu, vzdělávání a zdraví dětí.
- 30.9 Jedním z nezávislých členů týmu bývá zpravidla osoba, která byla sama během svého života svěřena do pěstounské péče nebo jejíž dítě bylo během svého života umístěno k pěstounům.

10 Krátkodobá umístění

VÝSLEDEK

Pokud je dítě umisťováno do pěstounské péče pouze krátkodobě, v ujednáních je jasně stanoveno, že hlavními osobami pečujícími o dítě zůstávají jeho rodiče.

STANDARD 31

- 31.1 Jestliže poskytovatel pěstounských služeb nabízí krátkodobé svěřeni dětí do pěstounské péče, má zavedena pravidla a postupy, které mu umožňují plnit konkrétní potřeby dětí umisťovaných do krátkodobé pěstounské péče, a tato pravidla a postupy uplatňuje v praxi.**
- 31.2 V odpovídajících případech se požadavky na krátkodobé umístění do pěstounské péče liší od požadavků vztahujících se na případy, kdy jsou děti umisťovány do pěstounské péče na delší dobu. Platí zejména to, že při prosazování a hájení výchovných a zdravotních potřeb dítěte hrají i nadále ústřední roli jeho biologičtí rodiče.

11 Rodina a přátelé jako pečující osoby

VÝSLEDEK

V pravidlech a postupech místního úřadu poskytujícího pěstounské služby, které se vztahují na hodnocení, schvalování, podporování a vzdělávání pěstounů, je zdůrazněn významný přínos, jaký může mít péče poskytovaná rodinou a přáteli, i potřeby, které mají rodina a přátelé jako pečující osoby.

STANDARD 32

- 32.1 Tyto standardy platí i pro všechny pečující osoby, které jsou příbuznými a přáteli dítěte, avšak rozlišují se konkrétní vztahy a pozice rodiny a přátel jakožto pečujících osob.**
- 32.2 Poskytovatel pěstounských služeb přihlíží při schvalování rodiny a přátel jako pěstounů k již existujícím vztahům.
- 32.3 Potřeby rodiny a přátel jako pěstounů, které souvisejí s jejich vzděláváním a podporováním, jsou posuzovány a plněny stejným způsobem jako v případě všech ostatních pěstounů.

32.4 Mechanismy, které poskytovatel pěstounských služeb používá při hodnocení a schvalování rodiny a přátel jako pečujících osob, jsou navrženy tak, aby se rodina a přátelé mohli zařadit mezi kandidáty na pěstouny a měli stejné šance jako další kandidáti.

12 Registrace poskytovatelů pěstounských služeb

Tento standard se zabývá registrací poskytovatelů pěstounských služeb. Je více rozpracován ve Standardech kvality sociálních služeb.

13 Kontrola poskytovatelů pěstounských služeb

Tento standard se zabývá kontrolou výkonu pěstounských služeb. Je více rozpracován ve Standardech kvality sociálních služeb.

Použité zdroje:

Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči, Krajský úřad Moravskoslezského kraje
http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#info_legislativa

Fostering services, National Minimum Standards, The Stationery Office Limited,
Department of Health

Poznámky

Poznámky

Příprava k pěstounství
Pracovní kniha

2011

Dotisk první verze materiálu v roce 2013 pro Amalthea o.s. zajištěn díky finanční podpoře Nadace Terezy Maxové dětem.

Amalthea, o. s.

Městský park 274, 537 01 Chrudim IV
www.amalthea.pardubice.cz
amalthea@amalthea.pardubice.cz
tel.: 466 302 058, 776 752 805